

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

JOHAN C. SULKJÆR:

SNEJBJERG SOGN

II.

I KOMMISSION:
HENRIK ERICHSENS BOGHANDEL.

HERNING 1927.

JOHAN C. SULKJÆR:
SNEJBJERG SOGN.

II.

I KOMMISSION:
HENRIK ERICHSENS BOGHANDEL.
HERNING 1927.

Eksprestrykkeriet • Herning.

III. Gennemgang af Sognet.

Indledning.

Snebjerg Sogn ligger vestlig i Hammerum Herred. Nabosognene er Assing, Fjeldstervang, Vorgod, Timring, Nøvling, Tjørring, Herning og Rind. Arealet udgør ca. 76 km², og Sognet hører altsaa til de store. Bording har 115 km², medens Nøvling maa nøjes med 20 km². Befolkningstallet var i 1769: 417, i 1787: 404 og i 1801: 416. Derefter gaar det fremad og udgør i 1834: 615, 1840: 673, 1845: 710, 1850: 796, 1855: 833, 1860: 951, 1870: 1125, 1880: 1308, 1890: 1531, 1901: 1821, 1906: 1984, 1911: 2263 (Antal Steder: 402) og i 1925: 2548 Indbyggere. Befolkningstilvæksten er stærkest i Tiden fra 1855—60, da den udgør 2,71 pro Cent aarlig, men næsten lige saa stærk 1906—11; da udgør Tilvæksten 2,67 pro Cent aarlig. — Befolkningstætheden er omtrent 34 Indb. pr. km². Sproget er overvejende Jydsk, der her tales i en særdeles udmærket Form; men om 100 Aar er sagtens den Herlighed forbi.

Sognet maa vel i sin Helhed regnes til »Skovbjerg Bakkeø« ligesom det meste af Herredet, der jo hæver sig noget over de nærmest tilgrænsende Egne mod Øst og over det lavere Vestjylland. Selve Sognet har ikke betydelige Terrænforskelle, hverken særlig store Bakker eller meget lave Steder; Landevejen fra Snebjerg By mod Øst dumper lidt nedad ved Langvadbro, nær Sogneskellet; vest paa er den forholdsvis jævn til Haunstrup Bakke, hvor Terrænet atter stiger en Del. Tværs paa »Linen« gaar saa »Præstevasen«, som hæver sig fra Søen opad til Ørskovbjerg. Her ligger Kirken ret langt nede paa Skraaningen, og sønden for løber Landevejen i en Sænkning. Herfra hæver Studsgaardvejen, som skal være anlagt 1845—46, sig mod Syd til Galgehøj (207 Fod), sænker sig derefter lige saa meget til Studsgaard, idet den passerer Amtrup Bro. Her er slaet Bro i første Halvdel af 1800erne. Før den Tid var der Vadested og søndenfor (paa Chr. Jørgensens

Mark) laa den nu sløjfede »Wojhyw«. Selve Vejen vringede, før den blev indkastet, en Del mere, men havde ellers samme Hovedretning som nu. Fra Studsgaard breder Egnen sig fladt ud mod Syd og Vest over Tanderupkjær og Moserne; men ved Sognets Sydgrænse hæver Terrænet sig ret brat i Hjortsballehøje og Mombjerger, sidstnævnte Sted med Sognets højeste Punkt, *Store Mikkel Knark* (287 Fod). Endelig kan nævnes, at Timringvejen ligeledes hæver sig ret brat nord for Albæk og gaar tæt forbi Solskov Bjerg (281 Fod). — Bunden af Gjødstrup Sø angives til 120 Fod; men lavere er Kjesper Mose, hvor Sognets laveste Punkt findes sønden Mølsted Bæk, tæt ved Timring Skel (108 Fod). — Af Søer findes der jo kun i Sognet Gjødstrup Sø, som dækker ca. 100 Tdr. Land; gennem et Hjørne af den løber Herningsholm Aa og fortsætter Vest paa ad Sinding til. Ved Præstegaarden var der endnu paa Leths Tid Kørsel gennem Aaen. Men øst for Søen gik Vejen over Tjørring Bro op imellem Brogaarde. Det maa jo være den Vej, som kaldtes Viborg Landevej. Men her i Sognet er opbevaret Navnet »Kaarupvej«; det stammer nok fra den Tid, da Karup var berømt for sin hellige Kilde og sit undergørende Mariabilled. Af Tingbogen ses, at Manden i Bassumgaard opkræver Penge og holder Broen vedlige. ²⁵/₃ 1689 har Chr. Andersen Rettighed til at opkræve 6 Sk. af Fruergaard i Skarrild; ved Vejfordelingen i 1690 skal der svares af 7 Gaarde i Tjørring, af 14 i Snebjerg, af Mørupgaard og af nogle Gaarde i Skarrild til Broens Vedligeholdelse. 1713 har Anders Jensen i Bassumgaard Værgemaalet. For faa Aar siden er der nu atter bleven Bro her. Til Herningsholm Aa løber Tyvkjær Bæk under Langvadbro og ned gennem Bassumkjær Enge. Sønderst i Sognet løber Amtrup Aa fra Tanderupkjær mod Øst og kaldes længere omme Rind Aa. Saa har vi jo endnu nogle Bække ved Albæk og Haunstrup. Mølsted Bæk gaar til Vorgod Aa. — Før den nuværende Ringkøbing Landevej kom igennem, gik den gamle Landevej over Tanderup, Rimmerhus osv. Men fra Jens Chr. Toustrups Gaard gik en Gren gennem Snærlunddal, Trøstrup, Møltrup, Najbjerg osv. Ægntlig førte altsaa begge Veje til Ringkøbing. Saa skal til sidst nævnes, at der jo er kommen til at gaa to Baner gennem Sognet, men rigtigt nok begge temmelig nær ved Udkanten. Herning-Skernbanen aabnedes 1881 med Station i Studsgaard, og Holstebrobanen i 1904 med Holdeplads i Gjødstrup.

2. Naar vi i et foregaaende Kapitel har interesseret os for at finde de ældste Optegnelser om de gamle Gaarde, er det naturligvis ikke i Haab om at finde disse Bosteders Oprindelse. Den gaar jo, som Gravhøjene viser, og som f. Eks. ogsaa Fundet af Stenøkser viser, tilbage til den ældste Oldtid, og der er ingen Tvivl om, at der har været dyrket *Jord* her i Sognet i Aartusinder. Den bare Plet mellem Albæk, Tanderup, Amtrup, Volsgaard og Bakkene mod Syd, som først er opdyrket i vor Tid, har ogsaa været bar i Oldtiden. Her findes ingen Gravhøje; men rundt om den er der Gravhøje: paa Mombjerger, paa Albæk Søndermark, en lang Række fra Krogstrup Øst paa til Galgehøj, og en østlig Række i Nord—Syd nær Sogneskallet. Altsaa: de gamle Gaarde maa i det væsentlige anses for at være Efterkommere af Oldtidens Bosteder. Men hverken fra Oldtiden eller fra den ældre Middelalder er der jo bevaret skriftlige Optegnelser, og skønt vi jo nok en gang imellem kan standse lidt ved Gravhøjene, ved de gamle, vanskeligt udtydelige Stednavne eller ved de dunkle Sagn, kommer vi i alt væsentligt til at begynde vor Oversigt over Sognets Udvikling ved 1400erne — den Tid, da de skriftlige Optegnelser begynder at melde sig.

Disse er jo saa endda endnu et Par Hundrede Aar frem i Tiden meget magre. Om de enkelte Menneskers Færden i hine Tider faar vi ikke meget at vide; men vi ser dog, at de heller ikke dengang har været helt saa gode, som de burde være. Vi hører Tale om Vold og Hærværk, om Stridigheder om Markskel; ja Begærligheden kunde endog føre ind paa saadanne Kæltringstreger som ved Nattetid at gaa omkring og flytte om ved Skelstenene. Naar vi læser om, at der i 1534 har været Trætte og Spektakkel i Snebjerg Kirke, kan vi maaske gætte paa, at det har været en af de sædvanlige Stridigheder om Stolestaderne. Der har vi dog nok saa megen Sømmelighedsfølelse i vore Dage, at vi ikke giver os til at slaas i Kirken. Vi hører Tale om Øvrighedens kraftige Indgriben. Fogeden Peder Jyde kommer fra Lundenæs og fører en af Kamphanerne med sig til Lensmandsarresten, hvor han sættes i Bolt og Jern. Da Wolle sidder der, er han naturligvis saa from som et Lam og »uden al Skyld og Brødek«. Selv om alt dette er gaaet for sig i Reformationstiden, antager vi altsaa ikke, at den har haft noget med Religionen at gøre. Præsten har jo været katolsk; men han maa være gaaet over til Lutherdommen sammen med Bønderne, saa det hele er

jo nok gaaet fredeligt af. Om de Snejbjergbønder har været med i Grevens Fejde og været med til at storme Lundenæs Slot i 1534, ved vi ikke. Men de har næppe alle været fri; vi ser, at selv Herremanden har været mistænkt; men han har dog kunnet gøre Rede for sig.

1600erne er det mørkeste Tidsrum i Snejbjergs Historie; her hører vi først Tale om den frygtelige Pest, hvorom Sagnet endnu fortæller. Der er ogsaa optegnet Pestsagn fra »den sorte Død« i 1350, men alle disse Pestsagn er uden historisk Værdi. Det er nemlig ganske de samme Historier, der fortælles hele Landet rundt. Om Kejserkrigen er næppe noget lokalt bevaret; men fra *Svenskekrigene* har vi jo set, at de har stjaalet Sølvkalken i Snejbjerg Kirke og bemægtiget sig alle Kirkens Indtægter baade i 1644 og i 1658—59, samt at de har afbrændt Tanderup, hvilket sidste i hvert Fald er overvældende sandsynligt. Til Landets Ulykker i dette Aarhundrede hører ogsaa den skaanske Krig. Den førtes jo ikke i Jylland; men Krigen skulde betales, og ved Skatteansættelserne faar man et ligefrem grueligt Indtryk af Landets Armod, saa man begriber ikke, at Regeringen har kunnet pine Skatter af den forarmede Befolkning. Her skal anføres nogle Eksempler paa, hvad Besætning man havde i Gaardene i 1689:

Tanderup: 3 Heste, 2 Føl, 5 Køer, 7 Stude i 3. og 4. Aar, 6 Ungnød, 15 Faar og 1 Svin. *Præstegaarden*: 2 Heste, 1 Føl, 4 Køer, 7 Stude, 4 Ungnød, 12 Faar, 2 Svin. *Næstholt*: 1 Hoppe, 1 Føl, 2 Køer, 2 Ungnød, 6 Faar, 1 Svin, 2 Bitræer. *Jesper Jensen i Amtrup*: 2 Heste, 3 Køer, 3 Stude, 2 Ungnød, 12 Faar, 1 Svin, 1 Bitræ. *Gjessinggaard*: 1 Hest, 2 Køer, 2 Ungnødder, 8 Faar, 1 Svin. De to Mænd i *Volsgaard* har hver: 1 Hest, 2 Køer, 2 Stude, 3 Ungnød, 4 Faar, 1 Svin, 1 Bitræ (der er en lille Smule Forskel for den anden Mands Vedkommende). *Hundkjær*: 1 Hest, 1 Kalv, 1 Ko. *Munkgaard*: 1 Hest, 1 Plag, 2 Køer, 4 Faar, 1 Svin. *Albæk*: 1 Hest, 2 Køer, 2 Stude, 1 Ungnød, 8 Faar, 1 Svin, 1 Bitræ. *Studsgaard*: 1 Hest, 1 Ko, 1 Ungnød, 4 Faar, 1 Svin, 1 Bitræ. — Det er vist en tilstrækkelig Prøve. Gaar vi til Skifteprotokollerne fra 1700erne, finder vi Fremgang; men det er stadig smaat. Vi maa jo huske paa, at Kornavlen var den vigtigste. Man maatte avle Korn til Brød, til Skatter, til Landgilde, til Tiende. Kvægavl gav ikke meget Penge. Der var ikke videre Marked for den Slags Ting. Og var der lidt Anledning til Salg af Slagtekvæg (Stude), hæmmedes det i gamle Dage af Pri-

vilegier for Adelen og senere af en uforstandig Regering ved Udførselsforbud. Hen mod 1800 var det en Tid godt; men senere blev Priserne for smaa. Vi skal nu se lidt til Kvægholdet i 1700erne; men at man omkring 1683 drev Marken i Flæng, er rimeligt, allerede af den Grund, at man næsten var nødt til at have saa meget Fællesskab som muligt, blot for at faa det til at gaa.

Hundkjær 1748: 2 Heste, 1 Stud, 4 Køer, 1 Kvie, 1 Kalv, 17 Faar, 7 Lam, 1 Rondvædder, 1 Gjældvædder, 1 gl. Goltsvin, Halvdelen af 2 Bitræer. — *Munkgaard 1755*: 2 Heste, 3 Køer, 3 Kvier, 1 Bøl, 1 Tyr, 2 Stude, 8 Faar med Lam, 2 Gjældvædre, 2 Rondvædre. — *Lundmølle 1770*: 2 Heste, 4 Køer, 1 Stud. 1 Kalv, 1 spe Kalv, 10 Faar, 1 Gris. *Store Ørskov 1750*: 2 Bæster, 1 Aarings Mærplag, 3 Køer, 2 Kvier, 7 Faar med Lam, 5 uden Lam, 1 Rondvædder, 1 Sogris. — *Bassumgaard 1761*: 3 Bæster, 1 Mærplag, 6 Køer, 1 lille Tyr, 1 Kvie, 17 Faar, 17 Lam, 17 do. af alle Slags af Faar og Rondvædre, 2 udbødte Svin, 2 unge Galtgrise, 3 gl. Bistokke til halvs. — *Amtrup (Vestergaard) 1777*: 4 Bæster (det ene 1 Helmis), 5 Køer, 3 Ungstude i 2. Aar, 1 do. Kvie, 1 Kalv, 8 Faar med Lam, 4 Rondvædre, 4 Gjældvædre, 1 Galt.

Omkring ved 1750 begynder en vis Opgangstid. Mergelen kommer frem. Der bliver Aftræk paa Stude til Heretugdømmerne. Der begynder snart at blive flere Selvejere, efterhaanden som Herremændenes Magt er i Aftagende. Og der er nogle der tjener Penge som Hosekræmmere. Vitus Bering skriver i sin Indberetning om Rind—Herning (1765): »Særdeles Strømpehandlere bor her i Rind Sogn og andre Steder i Hammerum Herred, hvilke har deres Stalbrødre, bosiddende Borgere i København, til hvilke hine oversender til Skibs deres indkøbte Strømper for mange 1000 Rdl. aarlig«. Slige Hosekræmmere har der ogsaa været her i Sognet. Selvejerne, som altid har haft en vis Betingelse for at hævde sig, har særlig gjort Fremgang her i Slutningen af 1700erne. Et Par Stykker af dem har endog begyndt at samle »Bøndergods«; den ene ejer ogsaa en Kirke. De er jo snart ved at opføre sig som smaa Herremænd. For Resten var der under Enevælden ingen Kvalitetsforskel mellem en uadelig og upriviligeret Herremand og en Selvejerbonde. Det gjaldt blot om at have passende med Penge. Det her skildrede Opsving er i Grøde før Stavnsbaandets Løsning og i god Kraft før 1800. Men det naar ikke langt ned. De *fattige* Bønder mærker ikke

meget dertil. Og Smaafolk sidder og sulter ved Bindehosen, og for dem bliver det længer jo ringere. Betegnende er det, at Folketallet i den »gode« Tid fra 1769—1801 staar stille, medens det i Armodspaniden fra 1801—34 gaar op med 50 pCt. Allerede ca. 1810 klager Fabricius over, at Tiderne bliver ringere. Det var dog ikke saa galt. Saa længe Krigen varer, er der mestendels gode Priser. Men rent galt bliver det efter Krigen. Saa kommer Statsbankerotten, der gør mange fattige, idet de Bønder, der havde Gæld paa Gaarden, maatte udrede denne i Sølv eller den seksdobbelte Værdi af Sedler. Men værre er det dog med Prisfaldet. Prisen paa en Tønde Rug gaar ned til en Sjettedel, og paa lignende Maade gaar det med Kreaturpriserne. Saa kort var Herligheden for Selvejrbønderne. Og samtidig gaar Folketallet frem! Udskiftningen har sat Fart i Udparcelleringen. Der bliver Plads til en Overskudsbefolkning. Men kan den faa Føden?

Alene i 1827 er der 12 Gaarde til Tvangsauktion i Sognet. Det er Tanderup, de to Ejendomme i Volsgaard, Kjersgaard, V. Haunstrup, 2 Gaarde og et Sted i Ørskov, Søren Knudsen's Gaard, den Gaard, som nu er Asylet, og Klidsgaard, i Snebjerg By, samt S. Helstrup. Det jo snart det halve af Sognet. Jeg spurgte engang Thomas Helstrup, om han nogensinde havde hørt tale om Kolby, der boede i Krogaarden. Jo, det havde Thomas rigtignok; han var saa møj en dejlig Mennisk; han havde 2—3 Gange hjulpet hans Fader til at blive ved Gaarden. Kolby var sikkert nok ogsaa en udmærket Mand; men læser man lidt mellem Linierne i Panteprotokollollen, faar man Indtryk af, at det dog ikke var Velgørenhed altsammen. Der er nemlig en vis Plan i det, en Aftale mellem Parterne. Hvad skulde ogsaa Enkekassen eller de andre Prioritetshavere gøre med de mange Gaarde? Det laves paa den Maade, at Prioritetshaveren faar højeste Bud paa Gaarden, og Hr. Kolby næsthøjeste. Saa akkorderer han med Prioritetshaveren, hvorefter han faar Gaarden tilslaaet. Hvis nu Tilfældet er haabeløst, kommer Gaardens tidligere Ejer straks ud af Lemmen; men er der en Chance for, at han med Tiden kan ride Gælden af sig, bliver han prioriteret omtrent til Skjorten og faar saa Lov til at prøve. Helt hen i Vejret er Bedømmelsen ikke. Jens Knudsen, som i Slutningen af Tyverne er saa haardt i Vinden, er en Snes Aar senere bedste Skatteyder i Helstrup og nærmeste Omegn. Men Kolby er i mange Tilfælde en fast Mand. Her i Sognet bliver han

saaledes ved Auktion Ejer eller »Prioritetsbestyrer« af Jens Sørensens Gaard og Søren Knudsens Gaard, begge i Snejbjerg By. Endvidere S. Helstrup, Klidsgaard og Tanderup, samt Kjersgaard, som han faar tilslaaet for 16 Rdlr. Sølv.

Inden vi forlader dette Tidsrum, kunde det maaske have sin Interesse at se Brandforsikringssummerne fra 1812, Helt i Forhold til Nutidens Taksation er de vel ikke i alle Tilfælde. De største Forsikringssummer er følgende, angivet i Rigsdaler: Tanderup 8000, Præstegaarden 1660, Neder Amtrup 2580, Studsgaard 2130, St. Volsgaard 1840, St. Toustrup 1800, Næstholt 1600, Bassumgaard 1440, Alsbæk 1280, V. Haunstrup 1280, Kjærsgaard 1200. I Snejbjerg By: Svenning Svenningsen 1400, Degnen 990. (Sidstnævnte har jeg medtaget af Kollegialitetshensyn).

. . Naar vi nu skal se, hvorledes det efter 1830 atter gaar ganske smaat fremad, maa vi først se lidt paa Opdyrkningen. Det er egentlig Nybyggerhusmændene, som især har dyrket de store, øde Arealer op. Det gik jo ikke saa nøje til med Jorden. Man kunde godt faa en »Flennek« Hede paa en 100 Td. Land eller mere. Efter de første 10 vanskelige Aar var Opdyrkningen skredet frem, saa der kunde holdes et Par Stude. Efter 20 Aars Forløb havde man tit et Par Heste og 15–16 Kreaturer. Nogle af Husene er efterhaanden blevet til store og gode Gaarde; andre er der senere bleven 2–3 mindre Gaarde ud af. Ogsaa mange af Gaardmændene har hængt godt i med Opdyrkningen; men de kunde jo langt fra overkomme saa meget som en halv Snes Familier paa Udmarken. Saaledes er Snejbjerg i Løbet af 125 Aar bleven fra et Hedesogn til dyrket Jord. Hededyrkningen er begyndt før, og den fortsættes endnu; men det meste er gjort i 1800erne. I 1894 var endnu $\frac{1}{7}$ Hede, Kær og Mose. Nu er der ikke meget tilbage. Der var i 1894 ialt 86 Td. Land Skov; men *Plantningen* er det ikke gaaet stærkt fremad med. Der er næppe stort mere Plantage end i 1894. Men en stor Forandring er der sket med Tørve-moserne i disse 33 Aar. Mange er gravet helt op, og hvor der før har været en tilsyneladende udtømmelig Rigdom, har man nu ikke mere end til eget Brug. Opdyrkningen har saaledes i ca. 125 Aar skaffet Plads til 6 Gange saa mange Mennesker, som der var i 1801. Men den har ogsaa kostet haardt Arbejde. Nybyggerne har haft strenge Kaar, det gælder baade Mænd og Kvinder, baade unge og gamle. Ogsaa for Børnene var det strengt;

det kunde jo tit være haardt at løbe og være til Rede hele Dagen; men maaske var noget af det strængeste dog at gaa som Hyrde en hel Sommerdag i Mose, Kær og Hede. Alligevel var der dem, der længtes efter det, naar Sulten plagede dem hjemme hos Forældrene om Vinteren, og de kunde vente at komme et Sted, hvor der var en god Madplads. Mads Mathiasen har fortalt i sin Tid, at i hans Barndom græd hans Moder tit, fordi hun ikke kunde give dem det tørre Brød. En anden fortæller, at han var saa forsulten hjemme fra om Foraaret, at han kunde spise hele Tiden, naar han kom i Plads, og begriber ikke, hvordan han fik Rum til det! P. Andersen kom som 7—8 Aars Dreng til at tjene i Albæk og skulde passe Faarene og 19 Unghøveder. Han løb jo næsten hele Dagen, nok ogsaa en Del mere, end han egentlig havde behov. Men Kr. Medom lovede ham en Skilling, naar han passede Dyrene godt, og hver Middag laa der ogsaa en Skilling til ham i Vinduet.

Naar man nu vilde spørge, hvad der kom til at danne Grundlaget for det nye Landbrug, efter at det gamle med Kornsalg og tildels Studeopdræt havde svigtet, saa er det jo ikke saa let at give et Svar, der kan passe for saa langt et Tidsrum som et Par Menneskealdrer fremad fra Pengekrisen af. Det karakteristiske er maaske netop en vis *Famlen* efter at finde et saadant Grundlag. Herremændene prøvede med Merinosfaar, med Engvanding, med Mejeri og noget Studehold. Men at saa mange af dem gik fallit, er jo et Tegn paa, at de ikke fandt noget, der var tilstrækkelig godt. De var tit Fremskridtsmænd i Nedgangstider — til Skade for dem selv. De mere gammeldags Bønder klarede sig bedre ved at have lidt af al Slags, hvad der kunde give nogen Indtægt — og saa for Resten ved Spar-sommelighed. Fattigfolk sad fremdeles og halv-sultede ved Bindehosen, men holdt dog Livet ved det. Bedst var det for dem, der kunde handle, enten saa det var med Gaarde, med Kreaturer, med Hosekram eller andre Ting. Det kunde alle Kromændene; det kunde gl. Niels Amtrup, Poul Hus og P. Vium, det forstod senere P. Krogstrup, Jens Eriksen, Mads Nielsen og naturligvis mange flere. — Da saa Esbjerg Havn kom i 1868, og lidt senere Banerne, saa kom jo endelig det rigtige faste Grundlag for Landbruget med Mejerivæsenet og den store Flæskeproduktion, senere ogsaa Tørveproduktionen. Da smed selv Husmændene i Snebjerg for bestandig Strikkepindene og kastede

sig med forøget Kraft over Landbruget. Og om en af dem hedder det, at »da han holdt op mæ æ Hues, bløw han snaar en gue Mand i æ Mues.« — Men nu maa Indledningen ikke være længere. Jeg vil blot anføre en Beretning om Sognets Økonomi, som Præsten har indgivet i 1838.

I 1838 fandtes i Sagnet: 61 Heste, 28 Plage, 374 Køer, 113 Stude og Tyre over 3 Aar; 131 Ungkvæg til Opdræt, 92 Svin og Grise, 1585 Faar og Lam, 26 Bistader. Præsten regner med, at der saas 327 Td. Rug, som antages at give $4\frac{1}{2}$ Fold; 113 Td. Byg, $5\frac{1}{2}$ Fold; 256 Td. Havre, 3 Fold; 40 Td. Boghvede, 5 Fold; 21 Td. Spergel, 5 Fold; 122 Td. Kartoffler, $9\frac{1}{2}$ Fold; 29 Lpd. Kløver og Græsfrø. — Der er 8 Teglovne, som tilsammen kun producerer 65,000 Teglsten. Ingen Møller. 2 Familier laver Potter for ialt 15—16 Rdlr. aarlig. Der er 3 Væve i Sagnet; men de holdes ikke stadig i Gang. Derimod sælges der 3240 Pund strikkede Varer.

Haunstrup.

Da Trouels i 1498 boede i Haunstrup, synes der kun at have været een Gaard. Dog nævnes senere *Dallund*; men denne Ejendom er maaske allerede da bleven øde, og efter 1585 omtales den ikke mere. I 1610 hedder Selvejerbonden Jep Larsen; i 1651 er Gaarden delt mellem Jep Ulf og Sønnen Chr. Jepsen. I 1683 bor der 4 Bønder paa Haunstrup, som altsaa har været delt i 4 Gaardparter. Agermarken bruges i Flæng. Endvidere hedder det: »Til forskrevne Gaard ligger et Hus, kaldet *Raabech*, der bebos af tvende Mænd, Anders Andersen og Jens Jensen, som det med bemeldte Haunstrups Besidderses Vilje og Minde nyder. Byggestedet staar paa Gaardens Grund og Ejendom, udi Heden opbrudt.« Sagnet fortæller: Syd for Trøstrupgaardene findes i Heden nogle mærkelige Fordybninger, kaldet »æ Skanser«. Her skal under Svenskekrigen have staaet et Slag mellem Svenskerne og Danskerne. Føreren for de svenske Tropper boede i Raabjerg, hvor han blev overlistet og taget til Fange og aflivet i Aaen, hvor et dybt Høl endnu i Mands Minde kaldtes »Svenskerhølet«.

. . I 1801 er der 5 Familier og ialt 24 Personer i Haunstrup, den ene en Enke i et jordløst Sted; saa er der de 3 Haunstrupgaarde og Raabjerg. 1834 er der 6 Familier.

Det jordløse Hus er brækket ned, men der er blevet 2 nye Fæstehusmænd, Mads Nielsen og Mathias Eriksen; sidstnævnte ernærer sig især som Tømrer; ialt 36 Personer. Og endnu langt hen i Tiden har der været folketomt derude. Men naar der var Bindestue i Ø. Haunstrup, kunde det dog knibe saadan med »Sæder«, at Konen maatte sidde paa Kærnen. J. P. Haunstrup Nielsen fortæller, at de 2 Haunstrupgaarde, som i gl. Tid sikkert har ligget kønt enlige, regnedes for Enggaarde. Strimlerne ved Bækken var dengang bredere, da Vandet havde besværligere ved at komme bort, og selv om Høet ikke altsammen var godt, havde man dengang mere Taalmodighed til at gaa og bjerge noget ringe Hø og skrabe noget Katskæg sammen. Senere tog man det ikke saa nøje med, og naar Høet ikke bliver bjerget, kommer der let Lyng i Stedet. Ved Aar 1800 har de 2 Gaarde, som for Resten ikke dengang kaldtes V. og Ø. Haunstrup, lige meget Hartkorn. I den Tid, da Gaardene har været yderligere delt, har der ligeledes været 4 Fjerdeparter. Senere er der sket Forandringer, saa at V. Haunstrup i 1844 sættes til 5 Td. 6 Sk., Ø. Haunstrup til 4 Td. 2 Sk. Hartkorn. Til den vestre Gaard hørte forhen 1600, og til den østre 1100 Td. Land.

. . Mod Nordvest ligger den store Kjesper Mose, som forhen var fælles Jord, men senere hører til V. Haunstrup. Herude var vildsomt. Her gik Faarene og Hyrderne. I V. Haunstrup havde man i Chr. Haunstrups Drengetid omkring 1860 ca. 60—70 Faar, foruden mange Tægtfaar og Lam; i den østre Gaard noget lignende, og i Store Ahle kunde man have 400 Faarehoveder, saa der kunde til Tider være op mod et Tusind Faar og Lam derude. Naar der var Oversvømmelse, maatte man hjælpe Faarene over Bækken. Ellers gik de selv over; men ved Flode kunde Strømmen tage dem, især Lammene, og saa var der Travlhed. Ogsaa Hovederne gik løse derude. Engang for mange Aar siden kom en Tyr fra Haunstrup og en Tyr fra Ahle op at stikkes ved et Mosehul; men Haunstruptyren gik af med Sejren. Tyren fra Ahle gik til Bunds i Sumpen og kom ikke mere op, hverken død eller levende. Understrømmen har nok taget den. Der var nemlig Underløb ned til Ahle Bæk. Stedet kaldtes senere Tyrehullet. Der var mange Kvadratalen Gunge, som man ikke kunde gaa paa. Da Vandet i Mosen mindskede, kom der Skimmel over Tyrehullet; nu er der intet andet at se end en Ris-

busk, som omtrent betegner Stedet. — I det hele var der rigeligt med Høller i Engen, hvori Hjorrerne kunde mede Gedder, Skaller og Aal. Bækken var bredere, og Trækket i den ringe. Det første, Chr. Haunstrup kan huske, var der ikke gravet en Klyne i Kjesper Mose. Man gravede Fladtørv paa Heden. Klynekastningen begyndte ved Tyrehullet; der kunde man komme af med Vandet. — Omkring 1850—60 var der opdyrket en 100 Tdr. Land af V. Haunstrup. Der var ikke saa faa Kreaturer. Der var jo Græs nok om Sommeren og meget Hø. De avlede en 50 Læs. Ø. Haunstrup havde mindre, men bedre Eng. De havde en Mose til Øster, hvor der ogsaa bjergedes Hø; men det var ringe. Denne Mose laa der, hvor nu Jens L. Knudsen og Chr. Madsen bor. Nu er der jo i mange Aar gravet en Mængde Klyne. Kjesper Mose svinder, selv om der er meget endnu. Mosen til Sønder — Hvidemose — er omtrent opgravet, og en Del deraf er opdyrket. Samtidig er Engen svundet ind. Men det dyrkede Areal er jo gaaet frem. Der bor nu i Haunstrup snart lige saa mange Mennesker, som der boede i hele Sognet for 125 Aar siden. Agerbruget er blevet Hovednæring; men i gamle Dage var Engene en stor Rigdom og langt mere uundværlige end nu om Stunder.

— Som der i det foregaaende er talt om Hyrdelivet, kunde der ogsaa siges lidt om Jagten. Man drev f. Eks. Rævejagt med Mynder, og Gaardene kunde til Tider snart være behængt med Ræveskind. Naar Jagtiveren kom op i de Haunstrupmænd, kunde den drive dem langt ud over Sognets Grænser. Engang var de paa en Harejagt kommen helt over til et Sted paa Fjeldstervang Hede, og da Manden kom ud, saa han nok, at Haren var ved at løbe træt; men den sprang lige forbi ham og ind i Bagerovnen, hvor den fandt sit Endeligt. »Men det kan jo ikke nytte at komme ind paa Jagthistorier. Saa kommer du ikke hjem inden Dawl« sagde Chr. Haunstrup, da jeg i 1924 besøgte ham i Herning. Nu har han bygget sig et Hus i Haunstrup, hvor han endnu ejer ca. 290 Tdr. Land, Hede og Mose, og er altsaa nu atter paa de gamle Steder.

. . Livet i den vidtstrakte Natur maa have sat Mærke paa Haunstrupfolkene i ældre Tid. Hyrderne, og de ældre med, maa jævnthen have gaaet i en Fimmertrav derude; thi der var jo store Arealer at komme over. Men mest har selve Naturen præget dem. Der var langt at se, langt at gaa, Travlhed var der tit, meget Kvæg var der at vaage

over, og ensomt var der, hvilket har gjort baade unge og gamle noget tavse, især naar de kom uden for deres Tømmerum. Man sagde saaledes, at naar Jens Andersen og Jens Jensen kom sammen og sad hver ved sin Ende af det lange Bord, kunde det ikke høres ved den ene Borden, hvad der blev sagt ved den anden. Det var ikke nogen Hentydning til, at Gaardene var saa urimelig store, og Bordene derfor saa lange; men til, at de 2 Haunstrupmænd var meget sagtmælede. Og ligeledes var det med Børnene. Ved Eksamen i Snejbjerg Skole i 1851 klages der over, at Børnene, som er mødt ude fra Haunstrup, er undseelige, saa man ikke kunde faa noget ud af dem. Atter i 1853 klages der over Blyheden hos Haunstrupbørnene, og Skolekommissionen mener, at naar Lærer Mortensen kommer derud til Sommer, maa han gøre sig Umage for at fordrive den utidige Frygt. Hvorledes Mortensen har røgtet dette Tillidshverv, er ikke godt at vide!

. . Ja, saa kunde der jo fortælles om, at det forhen langt fra var réle i Haunstrup. Et Sted paa Ø. Haunstrup Mark var der en Plet Jord, som ingen kunde finde af om Natten. Kom man derud, maatte man gaa der til Solopgang. Oppe fra Brunbjerg havde Bjergmanden spændt en Kæde langs med Skellet og en Syd paa til Vejen. Midt mellem Gaarden og Landevejen laa hans egen Høj. Kom der Vækildsfolk op paa Højen, maatte de gaa der hele Natten, og kom man inden for Kæden, blev man vild og kunde ikke finde ud. Og selv da dette mere gammel-dags Tøjeri var faldet bort, var Heden dog stadig mistænkelig, der kunde være »noget«. Endnu for ca. 35 Aar siden sagde man til en Dreng, at han *vilde* dog ikke gaa over Haunstrup Hede ved Aftenstid! I ældre Tid skulde Børnene nok selv undgaa det — med deres gode Vilje. Mads Mathiesen fortalte i sin Tid, at han som Dreng en Aften blev sendt af Sted med et Brev, og da kom han til at løbe langs med et Dige, som hans Skygge faldt paa. Men han troede jo, at det var et Spøgelse. Mads gik i et Par Læderbukser, som knirkede ved hvert Skridt. Mads løb det, han kunde, og alt imens hvæsende Læderbukserne: »Tag ham, tag ham, tag ham!« — Nu er der jo ikke Spøgeri mere; men en Mand har fortalt mig, at da han for et Par Snese Aar siden arbejdede ude i Kjesper Mose, blev baade han og Pigen meget skræmmet — endda ved højlys Dag — over at se en komme løbende i saadan en Fart med Landevejen ned over Haunstrup Bakke, at det

maatte være den slemme selv, da intet Menneske kunde løbe saaledes — og saa havde han endda ikke Fødderne ved Jorden! Først senere fik de at vide, at der var noget til, som hed en »Væltepeter«.

Inden vi gaar over til Omtalen af de enkelte Ejendomme, skal lige omtales angaaende Ejendomsforholdene, at Gaarden altsaa laa som Selvejergaard under Lundenæs, senere Timgaard. Men ca. 1700 er Haunstrup bleven Fæste under Sindinggaard. Det varede indtil Beboerne i 1792 købte Gaardene af Proprietær Speitzer. Ø. Haunstrup var da delt i 2 Gaardparter. Det maa ogsaa V. Haunstrup en Tid have været; men i 1792 havde Jens Jensen det hele. Gaardene laa dengang sammen nede paa en Holm i Engen, omtrent syd for nuværende V. Haunstrup. Men i 1814 brændte Stuehuset paa V. Haunstrup, tillige med et Indsikkerhus Vest for Gaarden. Dette gav Anledning til, at Udhusene flyttedes op til den nuværende Plads, hvor der saa byggedes nyt Stuehus. Chr. Haunstrup fortæller, at der i de gl. Udhuse var Egetømmer, som var groet i Snærlunddal; ogsaa i Stuehuset i Næstholt og i Snejbjerg Kirke var der Egebjælker fra Snærlund. I Kirken har de nok ligget til 1850.

1. Vester Haunstrup. Her boede altsaa Herredsfogeden Knud Pedersen, som havde det hele i Fæste, men saa selv tog Landgilde af de øvrige Beboere. Dette Forhold gav i 1702 Anledning til en Proces mellem Herredsfogeden og Palle Dyre, hvem Knud Pedersen i sit Indlæg maaler Skæppen fuld. Men alligevel er Herredsfogeden nok bleven ked af Forholdet. Næste Aar flytter han til Snejbjerg By, og hans Efterfølger i Haunstrup er Anders Svenningsen, hvis Slægt har været i V. Haunstrup siden 1703 og er der endnu. Da der ikke findes nogle af Sognets Kirkebøger ældre end 1750, kan det ikke ses, om han stammer her fra Sognet; men han er født 1671 og døde som Aftægtsmand i Haunstrup i 1750. Hans Kone, Karen Haunstrup, døde 1737, og det ses af Skiftet, at de har været mere velstaaende end andre Fæstebønder i Snejbjerg i de Tider. Besætningen var efter Datidens Forhold meget stor og bestod af: 4 Bæster, 7 Stude, 8 Køer, 4 Spædekulve, 3 Kvier, 3 Studeungnød, 30 Faar med en Snes Lam, 6 Gjældvædre, 26 Unghøveder, 2 Goltsvin, 1 So med 6 Grise. — I Huset fandtes af Sølvtoj: 3 Sølvbægere, 1 Tumling, 5 Sølvskeer. Af Kobber: 1 ny Kedel, som vejer 2 Lpd. 12 Pund, 3 mindre Kedler, 1 Fyrfad, 1 ny og 1

gammel Kobbertragt, 17 Pd. ubrugeligt Kobbertøj. Af Messing: 1 lille Kedel, 1 Bæger, 1 Vandfad, 2 Par Lysestager (Chr. Haunstrup har det ene Par, som efter Sagnet skal have tilhørt Snebjerg Kirke), 1 Morter med Støder, 1 Bordkrans, endvidere 1 rødt Krus med Tinlaag og 1 Bækken. Af Tin: 4 Fade, vejer 13 Pund, 3 mindre, 2 gamle, 1 Vandfad, 9 Tallerkener, 10 Pund gamle Tinsager. I Dagligstuen fandtes 1 Jernkakkellovn. Af Bøger: 1 Bibel, 1 Bog, kaldet Hjærtens Suk og Sangoffer, 1 Bibelkerne, 1 anden gudelig Bog, 1 gl. Salmebog, 1 Bedekæde. Endnu skal nævnes det udvendige Inventar: 1 beslagen Vogn med Aaset, Hammel, Dræt og alt Behør, 1 ny Vogn med Hauer og dertil Behør, 1 Vogn med Lejder, Skrav og Karm, 1 gl. Møgvogn, 1 Plov med Jern og Dræt, 1 Harve med Halvdelen Jerntænder, 1 hel Træharve, 3 Høleer, 1 Skærekniv med Kiste, 1 Lyngle, 1 Lyngkrog, 1 Trægreb med Jerntipper, 2 Staalgrebe, 1 Trægreb, 2 Skovle, 2 Spader, 2 Høvle, 2 Plejle, 6 River, 1 Kornbing, 1 Økse, 2 Navere, 3 Save, 1 Baandkniv, 2 Uldsakse, 1 Speggerborst med 2 Odder, 1 Hugjærn, 1 Tællekniv, 1 Hammer; 1 Stige, 1 Hundlænke, 1 Par Jerngrimeskafter, 2 Karstole, 2 Svinetruge, 1 Bærebør. Hele Skiftet udgør 352 Rdlr. — Enten har der været mere Sølvtoj, eller ogsaa har man slumpet med Vægten. Der er endnu 2 Bægre i Behold. Det ene har Chr. Haunstrup, og det andet, som er mindre, har Ib H. Ibsen, Amtrup. De bærer næsten ens Ins skription. Paa Førstnævnte staar: A. S. S. H. — K. J. D. F. 1715. — Det skal naturligvis sige Anders Svenningsen, Haunstrup, og Karen Jensdatter (Fonvad?). Det har nok været en Barselgave. I 1743 har Andersens Søn, Jens Andersens, faaet Gaarden; han er født 1715. Efter ham kom der 3 Jens Jensener, hvoraf den ældste sikkert er Jens Andersens Søn. Han er født 1739 (ikke 1744, som en enkelt Optegnelse i Kirkebogen lader formode); det var ham, der blev Selvejer i 1792. Hans Søn, den anden Jens Jensen, er født 1776, gift med Anna Ibsdatter fra O. Kirkegaard i Assing; han fik Skøde af Skifteretten 1807; i hans Tid indtraf Branden og Gaardens Flytning; han døde som Aftægtsmand 1835. Sønnen, den tredie Jens Jensen, var født 1805, gift med Juliane Marie Christensdatter fra Trøstrup, fik Gaarden 1834, død som Aftægtsmand 1884. I hans Tid indtraf der et slemt Uheld for Gaarden. I det tørre Aar 1868 opstod der ved andres Uforsigtighed Ild i Heden, saa der brændte 180 Td. Land. Derved opstod Sand-

Niels Madsens Stuehus (Lergrav), Snebjerg By,
123 Aar gammelt.

Ø. Haunstrup Stuehus. Bygget 1828.

flugt, som i mange Aar ikke var til at dæmpe. Der blev kostet meget paa det; undertiden arbejdede næsten alle Omegnens Beboere derude. Der blev pløjet Furer og lavet Diger, og der plantedes Marehalm, som hentedes ved Havet. I 1885 plantede Chr. Haunstrup det værste Stykke med Naaletræer. Her ligger nu Haunstrup Plantage, som er paa 50 Td. Land. Chr. Haunstrup, som er født 1845, overtog Gaarden i 1875 og afstod den til sin Søn, Niels V. Haunstrup, i 1912. (167 Td. Land).

2. Ø. Haunstrup. I Skifteprotokoller og andensteds findes omtalt adskillige andre Beboere i Haunstrup i 1700-erne. Hvilke Gaardparter de har haft, kan ikke ses. De har mindre Interesse; en Mads Jensen, som døde 1761, havde først boet paa Albæk og skal omtales der. I 1743 boede Jørgen Christiansen og Thomas Andersen i Ø. Haunstrup. Senere var Gaarden delt i 2. — I 1787 boede Simon Pedersen og Peder Mikkelsen i de to Gaarde. Efter sidstnævnte kom en Chr. Thorning. Efter at de 2 Mænd i 1792 var bleven Selvejere, købte Søren Lauridsen (Sivibæk) først Simon Pedersens Gaard i 1796, derefter Chr. Thornings Gaard i 1798. De 2 Gaarde var akkurat lige store og er nok drevne i Fællesskab; nu groede de altsaa sammen til een Gaard igen. I 1819 blev Chr. Thornings Gaard brækket ned, hvilket sikkert skal forstaas saaledes, at Ø. Haunstrup blev flyttet op fra Enggaarden. Efter Søren Lauridsens Død solgte Enken 1827 Gaarden for 200 Specier til Anders Jensen fra Revning, som købte den til Sønnen, Jens Andersen, hvis Slægt altsaa har været der i 100 Aar. Jens Andersen var en Mand, som gerne vilde have noget bestilt, fortæller hans Sønnesøn; han havde altid et Spænd Heste, for Resten Stude, en 20—30 Hoveder og en Masse Faar. Noget af det første, han tog fat paa, var at bygge et nyt Stuehus. Det blev bygget 1828 og staar endnu. Det maa have været et flot Stuehus dengang. En Mand, som for 60 Aar siden tjente i Haunstrup, siger, at han syntes, det var en sjælden pæn Gaard, og det synes han endnu. Det er Mening, at der skulde være et Billede af det her i Bogen. (Jeg haaber, at Reproduktionen kan bevare Fotografiets fine Tone). — Indvendig er der jo ikke meget af det gamle at se. Oprindeligt var der Ler-gulv; men da Soldaterne kom hjem i 1850, blev det første Fjælegulv lagt. Den følgende Ejer, Niels Jensen (Skøde 1868), plantede en Del, saa der nu er Granplantage; han begyndte ogsaa paa Haven. Nu er den en ualmindelig

smuk og interessant Have, hvori endog findes en for Egnen saa stor Sjældenhed som et frugtbærende Valnøddetræ. Udenfor atter den smukke Plantage. Det er i det hele taget kønt og ejendommeligt hernede. — Niels Jensen afstod i 1890 Gaarden til Svigersønnen, Chr. Uhre; den nuværende Ejer, Jens P. Haunstrup Nielsen, (Niels Jensens Søn), har haft Gaarden siden 1905 (124 Tdr. Land).

3. Damgaard. Er vistnok bygget i 1800, da begge Haunstrupmænd faar Tilladelse til Udstykning. I 1801 bor Jakob Jensen der. Efter ham faar Jens Jensen (Sivibæk) Skøde 1807 paa Parcellen »Damgaard«. 1811 faar Jakob Sørensen Skøde fra sidstnævnte paa Bolstedet; men samtidig faar han Skøde paa en Parcel 5-2-1 $\frac{1}{2}$ fra sin »Farbroder« (Fasters Mand?), Søren Lauridsen. Denne Parcel lægges altsaa til Stedet; men der maa vistnok være sket en »Grænseregulering« samtidig; thi baade i 1826 og 1844 udgør Hartkornet kun 2-3-2 $\frac{3}{4}$. Det ser ud til, at Jens Jensen snart har faaet Ejendommen igen, og han er her til 1826, da han skøder den til Svigersønnen Just Larsen. Jens Jensen fik Aftægt hos ham; men han fandtes 1839 ihjelfrossen i Heden øst for Ole Skyttes Hus, 79 Aar gl. Senere Ejere: Mikkell Justesen 1851, Kr. Meldgaard 1852, Søren Kr. Uhre 1888. Derefter mange Ejere; Mads Chr. Rasmussen 1918; senere Sagfører Valeur. (34).

4. Raabjerggaard maa jo nu snart være 300 Aar gl. Den laa jo ogsaa under Sindinggaard. I 1727 døde Jeppe Raabjerg, og ved den salig Mands Begravelse medgik følgende, som Anders Svenningsen havde udlagt Pengene for: For Ligprædiken til Præst og Degn 2 Rdl. 2 Mark, 4 Potter Brændevin til dem, som bar og fulgte Liget, 3 Mk. 8 Sk., 1 Pot, som Søren Sørensen betalte, 14 Sk.; 1 Ligskjorte 2 Mk., 1 Lagen 3 Mk., 1 Sk. Malt til Øl 1 Mk. 8 Sk., $\frac{1}{4}$ Pd. Tobak 6 Sk. — Besætningen udgjorde det Aar: 2 Køer, 1 Unghoved, 1 Kviekalv, 10 Faar, 1 Vædder. — Raabjerg blev allerede Selveje i 1765. I 1799 bor Chr. Sørensen der; senere i mange Aar Jens Tranholm; videre Niels Randeris 1841, Peder Poulsen 1843. Ole Nielsen 1879; Ove Chr. Nielsen 1883, Søren Nygaard Jensen 1892, Peder Elkjær 1900. Chr. Videbæk 1910. (90). — (Matr. Nr. 5 er »Præstens Hede«; de følgende Nr. her er ikke Matrikelnumre, kun Løbenumre. Tallet i Parantes er Antal Tdr. Land, afrundet til hele Tal, efter Ejendoms-skyldlisten, maaske er Tallene i enkelte Tilfælde lidt unøjagtige. — Inden vi gaar videre bemærkes een Gang for

alle, at de nyere Ejendomme kun kan omtales kort, selv om nogle af dem er mindst lige saa betydelige som de gamle. De har jo ikke saa lang en Historie. Heller ikke Ejernes Navne kan der blive Plads til alle sammen, naar der har været mange Ejere til en Ejendom. Disse Bemærkninger gælder ogsaa alle de følgende Kapitler).

Siden 1841, da Jens Jensen første Gang fik Tilladelse til Udstykning, er følgende Ejendomme gaaet fra V. Haunstrup: 6. Nørgaard. Fraskilt 1841 til Mads Kibæk Nielsen, som har haft Stedet i Fæste siden 1834, Jens Madsen 1856, Mads Jensen 1881, som skilte Ejendommen ad i 3; nu Hans Hansen (67). — 7. Bæklund. Fraskilt 1855 til Jens Jensens Broder, Ib Jensen, som fik 200 Td. Land Hede ind mod Fjeldstervang Skel, Sønnen Jens Ibsen 1871; nu dennes Søn, P. Chr. Jensen, ligeledes delt i 3 Ejendomme. (102). — 8. Hvidbjerggaard. Fraskilt 1862 til Mikkel Andersen; P. Chr. Poulsen 1879, Søren Iversen 1889, Ole Østergaard Madsen 1895, Chr. Andersen 1898, N. Chr. J. Albertsen 1906, Mads Elkjær Madsen 1907, Jens P. Lauridsen 1914, E. B. Fredberg 1916, Niels Chr. Hansen 1918, flere Ejere, nu P. Madsen Pedersen. (85). Her holdtes i sin Tid en Slags Kro. Stedet hed da Landboehjem. — 9. Fraskilt 1862 til P. Sivibæk, Jens Albertsen 1880, flere Ejere. Mads Pedersen 1901, Poul Pedersen 1924. (63). — 10. Bygget 1870. Mikkel Chr. Jensen, Peder Jørgensen 1878, Morten Pedersen 1896, Niels Palle Nielsen 1904. Flere Ejere. P. Grønbæk 1919. (36). — 11. Mosegaard. Fraskilt 1870. Jens Chr. Christensen; Knud Pedersen, J. Chr. Jensen 1875, Ole Andersen 1904. (102). — 12. Fraskilt ca. 1880. Niels Chr. Hansen (Chr. Boelsgaard), nu Sønnen Niels Hansen. (30). — 13. Enghavegaard, fraskilt 1912, Anders Haunstrup, omkom ved et Vaadeskud 1919 (se Nøvling Sogn Side 36), nuværende Ejer: Anders Mouridsen. (65). — 14. Bækhøj. Fraskilt 1912 eller 13 til Jens Chr. Haunstrup; nu Peder Møller. (45). — 15. Fraskilt Nørgaard vistnok 1877, Søren Kr. Christensen, Lars Nielsen 1890. Flere Ejere. Laurids Chr. Pedersen 1897, Peder Vilh. Pedersen 1923. (26). — 16. Fra Nørgaard 1897, Chr. Sønderby Pedersen. (66). — 17. Fraskilt Bæklund 1860, Mads Mathiasen. Nuværende Ejer: Mads Videbæk. (69). — 18. Fra Bæklund 1907, Jakob Kr. Haunstrup. (32). — 19. Fra Hvidbjerggaard. Vistnok først Otto Soldsætter . . . Anders Raabjerg, Clemen Clemensen, Chr. Ingolf. (26). — 20. Fraskilt 9 i 1885, Chr. Ølgaard Madsen; Mads

Videbæk Madsen 1888, Chr. V. Madsen 1888. Flere Ejere. Jens Østergaard 1910. (47). Søren Iversen havde først Parcellen; men da var den ubebygget; en Tid var der kun en Teglovn paa den. — 21. Købt fra 9 af Søren Iversen, først ubebygget, bebygget ca. 1890. Derefter Sønnen Iver Holger 1906. (75). — 22. Fraskilt 15, bygget 1878, Villads Josefsen, Bertel Olsen, Jens Chr. Jensen, Ole Steffensen, Christen Hansen, nu Anders Andersen. (54). — 23. Husmandsbrug. Fraskilt 10 i 1905. Niels Chr. Nielsen. Flere Ejere. Henrik Sørensen, Laurids Kodahl. (7). — 24. Ligeledes. 1903. Kr. Kristensen. (12). — 25. Ligeledes. P. Nielsen 1903. Flere Ejere. Nu P. Vilh. Pedersen. (7). — 26. Husmandsbrug. Jens Martinus Olsen 1903, Ove Raabjerg, Mads Elkjær Madsen, Thorvald Pedersen. (10).

Fra Ø. Haunstrup er gaaet følgende Ejendomme: 27. Fraskilt til Niels Hansa Sørensen og bebygget 1862. Nu bor Chr. Madsen der. (54.) To Ejendomme er atter herfra skilt, nemlig: 28, udskilt til Niels Hansa Sørensens Svigersøn, Hans Kjær, hvis Enke senere blev gift med Jens Laurids Knudsen, medens Knud Knudsen fik den gamle Ejendom. Nuværende Ejer: Jens Laurids Knudsen 1917 (48) — og 29. Her har boet: Lars V. Olsen, 1877; Niels Nielsen, Skøde 1890. Flere Ejere: Mikkell Jensen 1912, Valdemar Olsen 1913. (16). Den gamle Ejendom havde oprindeligt Matr. Nr. 2b, men har nu Nr. 2t. — 30. Bebygget 1871, Peder Jespersen; Jeppe Støvl 1879, senere: Jens Mosegaard, nu Thue Clausen, 1922. (43). — 31. Fraskilt 1872 til Niels Chr. Nielsen; Jacob Nielsen 1879. Flere Ejere, bl. a. P. Helstrup 1883, Jens P. Nielsen 1916. (64). — 32. Vistnok bebygget 1876, Søren Hansen. Senere P. Madsen Pedersen H. C. Pedersen, Anders P. Christensen, Axel Stubkjær 1924. (34). — 33. Bebygget 1878, Knud Klemmensen, Jens Bang Jensen 1908. Enke Kirsten Marie Jensen 1923. (60). — 34. Fraskilt 1878, Lars Jensen; Søren Christensen 1904. Flere Ejere: Peder Madsen Pedersen, Andreas Smykker 1924. (32). — 35. Feldager. Bebygget ca. 1885, Søren Kr. Uhre, Niels Jensen 1890, senere dennes Enke; Jens P. Haunstrup, Jens Jensen, Svend Nytoft 1909, Niels og Johanne Nytoft 1913, nu Valdemar Nytoft. (41). — 36. Fraskilt 1894. Johannes Jensen; Niels Christensen Uhre 1906, Søren Christensen 1907. (34). — 37. Fraskilt 1894, Johannes (?) Nielsen, Jens Chr. Jensen, Jens P. Pedersen. (44). — 38. Fraskilt 1873, Jens Chr. Pedersen; Jens Pedersen 1880, Mathias Jensen

1883. Flere Ejere, bl. a. Jens Poulsen, Hans Alminde, Anders Cbr. Pedersen 1923. (23). — 39. Sønderager, bebygget 1897, Chr. Bækgaard. (76). — 40. Ca. 1900 fraskilt, J. C. Bækgaard; Ole Johan Olsen. (18). — 41. Fraskilt 1911, Anders Andersen. Flere Ejere. Nu Theodor Christensen. (11). — 42. Johannes Jensen; nu dennes Enke (10). — 43. Kirkegaard. J. C. Bækgaard 1918. (60).

Paa Damgaard Mark ligger: 44. Tidligere Fæstehus. Her boede Frans Jeppesen, som havde Fæstebrev fra 1866 og fik Skøde 1874. I hans Tid var Udhusene tækket med Sojtørv. Senere flere Ejere. Nu Jens Chr. Madsen 1917. (43). — 45. Søndergaard, fraskilt 1879, Søren Chr. Christensen; Niels Christensen Uhre 1883. (69). — 46. Paa Raabjerg Mark: Raabjerghus. Jens Christensen 1889, da var Huset opført. Jesper Knudsen 1897, Thomas Christensen 1910. (10).

Foruden alle disse Ejendomme er endnu tilbage at omtale Haunstrup By, hvor der findes Kirke, Skole, Missionshus (1894), Mejeri (1907), 1 Købmand og flere andre Næringsdrivende. Den er allerede Sognets trediestørste samlede Bebyggelse. De fleste af Husene er ny, og naar man kommer Syd fra, ser det noget ud efter, at de var paa Spring op ad Bakken. Denne opadstræbende Tendens tør maaske opfattes som et Symbol paa, at Byen har i Sinde at blive en Del større endnu.

Naar man en Sommerdag kommer ud til Haunstrup, faar man i det hele Indtrykket af, at her er det unge Snejbjerg. Det ejendommelige ved Ungdommen er jo: det ikke helt færdige, at den har sin Rigdom i Behold og Fremtiden for sig. Det har Haunstrup. Her er endnu Hede, og her er endnu Tørvemose af Betydning. Her er ogsaa Plantage. Og Landevejen er jo snart ved at være mere værd end Jernbane nu i Bilismens Tidsalder. Her er kort sagt ungdommeligt Liv og Virksomhed. Syd fra gaar Dyrkningen i det væsentligste til Landevejen, og nordom skyder den gamle Bebyggelse om langs Bækken en Gren, der omringer og indkiler Heden, Plantagen og Kjesper Mose.

Albæk.

I 1534, da Albæk første Gang nævnes, har der været 2 Gaardparter. Men i 1651 nævnes kun een Bonde, Chr. Christensen. Albæk tilhører da Zidsel Glambæk til Bjerre

(Vrads Herred). 1688 er den delt mellem 3 Bønder, nemlig Chr. Jørgensen, Ole Jørgensen og Jep Jensen; den ejes da af Dr. Mathias Brobjerg (vistnok Volstrup). Senere ejes den til 1715 af Bonden Jens Madsen. I 1743 er den kommen under Tanderup og er nu Fæstegaard, indtil Fæstereen P. Michelsen i 1793 faar Skøde paa den af Buch paa Tanderup for 630 Rdlr. — I 1692 er der Trætte om Foldager Mark, og da føres herom Vidner; Knud Jensen mindes at have kendt Albæk Mark i 40 Aar, og da har den gamle Jord, som kaldes Foldager og Foldager Dam, og saavidt Fædriften er over øster Ende paa Klyn Mose, ligget og været brugt til Albæk. Derefter fremlægges gl. Mettes Vidnesbyrd, som gaar i samme Retning, og hun har kendt Marken i 60 Aar. Det ser ogsaa ud til, at den paastaaede Del af Foldager er bleven ved Gaarden. . . . I 1715 er der Skifte efter agtbare og velfornemme Mand, salig Jens Madsen i Albæk. Arvingerne er: Enken, Gud elskende Matrone, Maren Bertelsdatter, og deres eneste Barn, Monsieur Bertel Jensen, som er Student og fyldt de 25. — Vurderingsmænd er Anders Svenningsen og Dynes Jakobsen. Lavværge for Enken bliver Herningsholms Godsforvalter, Hr. Jost Andersen Holst til Trøstrup.

Besætningen udgør: 4 Heste, 3 Stude, 3 smaa Ungnødder, 2 smaa Kalve, 7 Køer, 7 gl. Bukke, 5 smaa Ungbukke, 3 gl. Gieder, 2 Kid, 18 gl. Faar i 3. Aar, 2 gl. Gjeldvejer, 2 Rondvejer, 12 Lam, 1 Sosvin, 1 ung Goltsvin, 1 Bistok. Det hele Skifte giver 189 Rdr., der deles lige mellem Moder og Søn. H. P. Hansen fortæller, at der efter gl. Fortælling ogsaa senere skal have været Geder paa Albæk. »Kjæn Snågdal« havde Bukke og Geder, som Peder Michelsen. passede. Han skal være kommet til Albæk som Hyrdedreng. Monsieur Bertel Albæks Skæbne er mig ubekendt. Præst blev han ikke. — 1743 er Mads Jensen Bonde i Albæk. Da han er født 1702, kan han ikke være Jens Madsens Søn, men maaske hans Slægtning. Han boede i Albæk til ca. 1755, flyttede derefter til Haunstrup, hvor Familien rimeligvis stammer fra, og hvor han har faaet en Gaardpart, han døde 1761. Blandt hans ni Børn var Degnen i Sinding-Nøvling, Chr. Madsen Albæk, til Stede ved Skiftet. Degnen Albæk overtog Gaarden og skal senere tillige have været Forvalter paa Ørnhoved. Degnebestillingen var jo tit kun en Bibeskæftigelse. Degnen Albæk blev Stamfader til en anseelig Slægt, hvoraf en endog var Admiral i Flaaden, af de nulevende nævnes fhv. Kontorchef i Na-

tionalbanken, V. Albeck. Dennes Søn, Fuldmægtig Poul Albeck, forhen Middelfart (nu London) har udarbejdet en Stamtavle over Slægten og velvilligt givet mig en Del Oplysninger.*) — Af Mads Jensens andre Børn blev Jens, Niels og Bod alle Brændevinsbrændere og Hosekræmmere i København. Blandt sidstnævntes Efterkommere er Seminarieforstander Albeck, Tønder. — I 1761 er Ib Prindalsen Bonde i Albæk; han omtales ogsaa i Hoverireglementet 1771. — 1787 bor Peder Michelsen der; denne Albækslægt, der har talrige Efterkommere her paa Egnen, stammer i Følge H. P. Hansen fra Velhusted (Fra gl. Dage I., Side 121). Peder Michelsen, som i 1793 blev Selvejer, skødede Gaarden til Sønnen, Ole Pedersen, i 1807 og skulde have 600 Rdl. samt Aftægt. Han døde 1810. Blandt hans andre Børn nævnes Mikkell Albæk, som blev Grosserer i København, og sammen med J. Bechgaard skænkede Bogsamlingen, der stod i Snebjerg Kirke. Blandt hans 4 Sønner blev én Kommandør i Flaaden. — I 1811 fik Ole Pedersen Tiladelse til Udstykning, og der blev tegnet et Kort over Marken. Paa dette gamle Kort ses Gaarden liggende ved »Vejen til Aarhus«. Albæk Knop (der godt kunde ligne en Høj) ses tæt Syd for denne Vej, i Hjørnet mellem Krogstrup, Snebjerg og Albæk Mark. Marken, der strækker sig fra Vester Hede til Fjeldstervang, er meget langstrakt. Nord for Landevejen laa N. Agre og V. Agre, sønden for Vejen: N. Kjær, og længere Syd paa: Kær Toft, Bredkær, Skiden Eng og Busk Eng. Engen synes at gaa op til Gaarden. Det er en Strimmel langs Bækken, som først gaar i Syd og saa drejer mod Vest. Fra Drejningen gaar en Revl, kaldet Marens Hale, ud mod Øst. Sønden disse Enge begynder S. Mose, og sønden for denne S. Hede med 2 Høje: Fladhøj og Ulshøj. — I 1811 udskiftedes saa L. Albæk og N. Albæk. Ole S. Albæk fortæller, at gl. Ole Albæk i 1811 kunde have betalt Gaarden ud ved at sælge 2 Ovnere; men han fik det ikke gjort og gik saa fra Gaarden under Pengekrisen. 1819 kom han til Bassumgaard, som Pastor Øllegaard ejede, (vistnok som Bestyrer) han var 1834 Fæstehusmand i Refslund, senere paa Voldsgaard Mark, der hvor nu Søren Kr. Jensen bor. P. C. Jensen erindrede ham som gammel Mand; han havde en Bøsse med Flintlaas. Ole Albæk døde 1860, og ¹⁵/₄ 1861 mødte

*) I »Sinding Sogn« og i »Nøvling Sogn« giver Understrup yderligere Oplysninger om denne Del af Slægten.

Ole Albæks Søn, Chr. Olesen af Læst Sogn, og Svigersøn, Laust Hagedorn af Fjelstrup Sogn, og tilbød at forsørge Enken, Ane Mortensdatter, for Livstid, og, mod at modtage hendens Efterladenskaber, at betale L. Kr. Nielsen i Volsgaard, Niels Merrild i Berslund og Kromanden i Arnborg deres Tilgodehavende, (formodentlig i Anledning af Begravelsen). Sognet skal betale for hende aarlig 60 Rdl. og aflevere hende, naar Foraaret tillader hendes Rejse. Denne Akkord gaar Forstanderskabet ind paa. Ole Albæk og Anna Mortensdatter har talrige Efterkommere, bl. a. Lægen Oluf Kr. Albeck i Aarhus. — I 1819 havde Ole Albæk skødet Gaarden til Chr. Madsen Medom, som havde den til 1855, da han afstaar den til P. A. Pedersen og Mømsen; Niels Thygesen var Bestyrer, senere Froberg; derefter havde F. E. Tronhjem Gaarden 1863–76, Proprietær Audi 1876–88. Han gik fra Gaarden og efterfulgtes af Niels Jensen, vistnok en Tybo, en vældig Slider. Gaarden er maaske gaaet over til Kreditforeningen; thi i 1896 solgtes den af Direktør Clausen til den nuværende Ejer, Fr. Thygesen Toustrup. Han er Søn af Thyge P. Nielsen og hører saaledes til den ret vidt udbredte Toustrupslæggt. Til *Albækgaard* hører nu 150 Td. Land. Endnu i Firserne var der over 400 Td. Land til Gaarden. Jorden er god med Lerunderlag. Til gl. Albæk hørte i sin Tid over 800 Td. Land. Albækgaard blev opført af ny i 1895 efter Branden (det hele brændte). Den ligger smukt med stor Have og anden Plantning. Den gamle Albæk Plantage, som E. Dalgas mistvivlede om kunde holde sig, fordi den kun var paa 2 Td. Land og laa paa Toppen af en Bakke, er falden for faa Aar siden. Jorden er gaaet til »Plantagehuset«. Om trent 1880 oprettedes Teglværket, som blev skilt fra St. Albæk, og som nu for 10–12 Aar siden er nedlagt. Blandt Ejerne nævnes: Købmand S. Kjærgaard, senere: Jens A. Christensen, Søren Bredal 1915, Jens Jensen 1916. Nu er der en Ejendom, hvori Ole Steffensen bor, 1919. (17). — 2. Lille Albæk solgtes den 8. Aug. 1812 af gl. Ole Albæk (med paastaende Bygninger) til Niels Andersen fra Skibbild. Han var gift med Ole Albæks Søster, Mariane; han døde som Aftægtsmand i L. Albæk 1860. Foruden Landmand var han tillige Spillemand. Der er opbevaret adskilligt om ham, deriblandt Historien om »dengang han spillede for den døde«. (Se H. P. Hansen: Fra gamle Dage II). Han har i høj Grad været i Besiddelse af det paa én Gang frodige og slebne Lune, der jo i Virkelig-

heden hører til vor gamle Bondekulturs fineste Kronskud. J. A. Trøstrup har fortalt om ham, at han spillede ved hans Forældres Bryllup i Borriskrog i 1829. Der var tre Spillemænd ved dette Bryllup, og den ene var Brudgommens Morbroder, Niels Andersen fra L. Albæk . . . Ud paa Aftenen, da Bruden var danset op, og Dansen ellers var i fuld Gang i Fredstuen, kunde de 2 Spillemænd godt besørge Musikken alene, og saa gik Niels Andersen ned i Stuen for at stoppe Piben. Men der kom han imidlertid til at fortælle, og nu varede det ikke længe, inden Dansestuen var tom. Folk hang over hinanden over Bord og Bænke for at høre paa den sjældne Spillemand fra Albæk *). Niels Andersen har endnu en Del Efterkommere, hvoraf her bl. a. skal nævnes Konservator H. P. Hansen, Herning. — Sønnen, *Anders P. Nielsen*, fik Gaarden 1847; efter ham igen dennes Søn, Jens Chr. Andersen, som har haft den siden 1897. I de forløbne 115 Aar er Gaarden saaledes gaaet i Arv fra Fader til Søn og har kun haft 3 Ejere. Det er altsaa en réle Ejendom at have med at gøre; saadan skulde det være! — Anders P. Nielsen døde 1897; hans Kone hed ogsaa Mariane. Blandt deres andre Børn kan nævnes Ole S. Albæk og Niels Andersen, forhen Helstrup, nu boende i Herning. Til L. Albæk hører nu 53 Td. Land.

3. Nørre Albæk, udskilt 1811, blev frasolgt til Jakob Pedersen 1812; denne afstod Ejendommen i 1829 til Chr. Nielsen Søe, hos hvem han døde som Indsiddet 1834. Chr. Søe hørte til »de vakte« (se J. Gøtzsche: Livsrørelser, 74), og Sønnen, Hans Øllgaard, som i sin Tid havde holdt Skole for Agger, hørte nok endda til »dem hywhelle«. Han fik Gaarden 1855 og afstod den 1875 til Mikael Jensen, der delte den i tre. Ole S. Albæk har haft Gaarden siden 1890. Han ved Besked om Albæks Historie og kan derom fortælle meget. Til N. Albæk hører nu 64 Td. Land.

(De følgende Nr. er Løbenumre). Fra Albækgaard er udstykket følgende Ejendomme:

4. August Ottosen, fraskilt 1896, maa vistnok nærmest betegnes som delt i to. (23). — 5. Bygget af Niels Jensen, solgt til Anders Andersen 1899. (17). — 6, udskilt 1896. Blandt Ejerne: Jens P. Lauridsen 1910, Gottlieb Nielsen 1916, Anton Marius Ottosen 1917. (27). — 7. Niels Jensen 1897, Anton Hindkjær 1899, Andreas Hansen 1908, Jens

*) Se endvidere anførte Skrift. Side 89 ff.

Jensen 1912. (33). — 8. Chr. Christensen 1903, Peder Bæk-
høj; nu Carl Bendixen. (11). 9. Jens Chr. Olesen 1896,
Chr. Alminde 1913. Der har ligget et Hus med Jord nor-
den for, som er gaaet til denne Ejendom (32). — 10. Tho-
mas Chr. Olesen 1896, Chr. Rasmussen, flere Ejere, Smed
Johannes Olsen 1910, Anders P. Sørensen 1913, Jens Chr.
Nielsen 1919, nu dennes Enke. (3). — 11. Chr. Jensen
Teglbrænder; Mads Riis, 1906. (31). — 12. Peder Bæk-
høj (fraskilt for en Snes Aar siden), nu Mads Medom Madsen.
(12). — 13. Johannes Teglbrænder (fraskilt omtrent sam-
tidig); senere Edvard Jepsen, nu Thomas Jepsen. (8). —
14. Vistnok fremkommen ved en Deling af 6; nu Chr.
Nygaard Christensen. (7). — 15. Oprindelig Fæstehus,
Niels Thygesen, Skøde 1890, Enken 1892, Anders P. An-
dersen 1896. (52). — 16. Bygget som Statshus. Smed Chr.
Larsen (omkring 1910), Marinus Sørensen, nu Niels Chr.
Hansen. (16). — 17. En mindre Ejendom, tilhørende Chr.
Lund Christensen. (6). —

Fra L. Albæk er gaaet følgende Ejendomme: 18. Otto
Mikkelsen (Soldsætter), 1875; Chr. Jensen Holmose 1881,
Jens Chr. Christensen 1897. (66). — 19. *Virkelyst*. Peder
Hollænder, Skøde 1874, Jens Chr. Jensen 1876, Jens Pouls-
gaard 1908. (54). — 20. Clemmen Lauridsen 1877, Chr.
Brunhede 1879, Hans Chr. Jensen 1887, P. Fonnesbæk
1892, mange Ejere, Jens P. Jensen 1905. (25). — Ejendom-
men er fraskilt 18. — 21. *Lyngbo*, Kr. Marius Albæk 1898 (?),
senere Mads Mortensen, nu Anders Kirkegaard. (40). —
22. Tidligere Fæstehus. Ejere: Jens Chr. *Nielsen* (?) 1890,
Johannes Nielsen Hansen, Niels Thim 1893, Niels Chr.
Nielsen 1917. (39).

Fra Nørre Albæk er gaaet: 23. Vester Albæk, fraskilt
1878, Anders Karlsen; Poul Jensen 1904, dennes Søn, Pe-
der Kølbæk 1927. (50). — 24, bebygget 1877, Knud Jen-
sen; Jens Knudsen 1887; nu Chr. Pedersen. (20).

Før Udstykningen var der nogle Fæstehuse paa Mar-
ken. Paa søndre Hede tre, 1. Niels Thomsen, ernærer sig
som Fæstehusmand og af Strømpebind, 2. Jørgen Fr. Cas-
persen (boede her 1834, senere boede Else Randeris i
Huset). Jørgen Fr. er Glarmester, 3. Hans Nielsen, ernæ-
rer sig af Postgang. Nordligere laa et Hus med en gam-
mel Strømpebinderske, Sara Sørensdatter. Henad Klidsgaard
Hede til bor Fæstehusmand og Daglejer P. Chr. Pedersen.
I 1850 hedder Fæsterne: Jens Chr. Christensen, P. Chr.
Christensen, Jens P. Mølle og Anders Jensen. De lever

af Jordlod. — Ole S. Albæk fortæller, at 6—8 Køer og 10—12 Unghøveder var vist hele Besætningen til den gl. Albækgaard. Saa var der en Masse Faar, der gik helt op til Bjerre og Fjelsevang. Nu holdes der maaske 200 Malkekøer paa Albæk Jord. Men med Moserne er det gaaet tilbage. Øster Mose er opgravet, Sdr. Mose kastet op og største Delen dyrket. Der graves nu ganske lidt. Særlig Teglværkerne brændte Moserne op. Det slap op, skønt man mente, at det skulde vare bestandigt. Albæk Jord var vældig godt for Jægere og Fiskere. Det er ogsaa forbi. Sønden for L. Albæk, hvor der var mange Risbuske, holdt Ole Albæks Fader Urfuglejagt om Foraaret. Saa skulde de op Kl. 2, inden det blev lyst. Kl. 3 skulde Slaget staa.

. . . Nede paa Sdr. Hede, nær Tothøj, der hvor nu Jens Chr. Jensen bor, laa forhen Rytterhuset, hvor Laust Rytter boede. Sønden Vejen, lige overfor, boede Else Randeris. Begge Steder var der noget Kroeri. Engang (1845) kom Kongen forbi Rytterhuset. Majestæten undgik dog at falde ind i den Kro. Men da han var forbi, trøstede de tilstedeværende »Stamgæster« sig med at drikke hans Skaal. Engang kom Laust Post derimod ind til Else Rytter og havde baade Herredsfoged og Amtmand med sig. Men sidstnævnte var ked af at faa Kaffe der. Saa var Laust da ogsaa saa »uheldig« at gaa og svinge med den store Kørekappe, til han kom til at rage Kande og Kopper paa Jorden. Else skreg for sin Kande og for Kaffen, som var helt øj! Og Laust fik et Ørefigen, saa skreg han jo ogsaa. Men da Else fik 3 Mark for Tort og Skade, faldt hun dog til Ro igen. — Jens Chr. Jensen er en af Egnens bedste Fortællere og Kendere af de gamle Dages Liv. Han har derfor ikke blot haft Besøg af H. P. Hansen og Evald Tang Kristensen; men endog en amerikansk Professor har besøgt ham for at faa ham til at synge gamle Viser. Han havde en Søn, som var Flyver for Englænderne og faldt i Verdenskrigen.

. . . Ikke langt fra Tothøj boede for ca. 60 Aar siden en Mand, som de kaldte »Mikkel Donner«. Han var en slem Brændevinsmand, og Folk brugte ham som Bussemand og sagde til Børnene: »Tier du ikke stille, kommer Mikkel Donner!« En Nat gik han vild og satte Livet til i en Klynepot. Folk havde nok hørt, at der var en, der skreg; men de troede jo, at det var »æ Røww«.

Østlig ved et Vejkryds ligger endnu en lille Husklynge, som kaldes Albæk By. Her er ogsaa Købmand m. m.

Volsgaard.

Volsgaard, som nævnes første Gang 1544, har været Selvejergaard under Lundenæs, til den i 1639 købtes af Chr. Thomsen Sehested. Den blev dog ved at være jordegen. I 1651 boede Jens Lauridsen der, og i 1683 bor hans Sønner der. Herligheden tilhører Bønderne selv, og Bondeskylden tilhører Laurids Jensens Arvinger i Vandborg Præstegaard og Jens Sørensen i Gelleruplund. Gaarden er da delt i 2, og af en Optegnelse i Tingbogen 1690 ses det, at der har været en Østergaard og en Vestergaard. Saaledes har de nok saa ligget til Udflytningen. I 1683 hedder Markerne: N. Agre, Bygagre, Kielagre, Gjøagre, Mellemagre, Mellembrod, Sønderbrod, Vaardagre og Hedeagre, som er 8 udi Nøragrene. Der klages over, at der er intet Tørveskær, da det for nogle Aar siden er fortæret af Ildebrand, foraarsaget af Torden og Lynild. Ligeledes klages der over Flyvesand fra den store Sande sydøst for Gaarden (Hjortsballe Sande) og fra Sandbakker og Huller syd for Gaarden. Sandflugten kan ikke paa nogen Maade hindres, men bliver længer jo værre, og man frygter for, at Gaardene skal blive ganske øde. I Markbogen er indhæftet en Beretning om de 3 Sande, som de Mænd af »Vaalsgaard« og Studsgaard besværer sig over, og om Skade de lider paa Ager og Eng fra de 3 Sande, som er opkommen i deres Mark for nogle Aar siden. Beretningen er undertegnet af Provst Dybeck og 6 af Sognemændene. I Studsgaard er der dog Lyngslet og Tørveskær til Fornødenhed, men man lider stor Skade paa Kvæg og Bæster af Ulve. Lige saa slemme er Ulvene i Volsgaard og for Resten ogsaa de fleste andre Steder i Sognet. (De omtalte Sande findes endnu, men er for en stor Del beplantede; de er altsaa opstaaede i 1600erne). — I 1743, da Beboerne hedder Jens og Lars Dynesen, er Gaardene blevet Fæste under Tanderup, og det bliver de ved at være, til Beboerne køber dem af L. Buch i 1794. Endnu ved den Tid fandtes der intet som helst sønden Aaen i Snebjerg Sogn uden Gjessinggaard, Studsgaard og Volsgaard, samt den lille Bjerregaard, der skjulte sig i Bakkerne mod Syd. Gaardene har ligget ene og forladte, og naar Sandstormen indhyllede dem i tykke Skyer, eller naar Ulvene om Vinteren sværmede om dem i smaa Flokke, maa det have været ret uhvælgeligt.

1. Store Volsgaard. Jens Provst fortalte i sin Tid, at

hans Oldefader, Jens Thuesen, boede i Store Volsgaard. Dengang var der mange Ulve i Volsgaard Hede, og Oldefaderen var en vældig Ulvejæger. Han havde gravet en Ulvegrav ude i Heden, hvoraf en Slags Forhøjning eller »Stol« ragede op. Jens Thuesen lod sin Kone sidde der ude som Lokkemad for Ulvene, og naar hun var frugt-sommelig. »trak« hun bedst. Han tjente saa meget ved Jagten, at han kunde bygge Gaarden op. Hvordan det forholder sig med denne Ulvehistorie, er ikke godt at vide. Jens var jo selv Jæger, men at hans Oldefader hed Jens Thuesen og boede i Volsgaard i 1787 og mange Aar før, er sikkert nok. Da han i 1794 var bleven Selvejer, var han allerede en gammel Mand og solgte snart Gaarden. Efterfølgeren hed Jens Thorning. Han solgte den 1802 til Poul Andersen, der tillige købte Volsgaardhus, som han bortfæstede til Mogens Johansen, der senere fik Skøde paa Huset. Poul Andersen døde 1816, og Gaarden købtes da af Niels Chr. Hauge, som selv synes at have boet der en kort Tid, men flyttede til Karstoft og bortforpagtede Gaarden her til P. Holmgaard fra Overamtrup fra 1819 til 25 og senere til Laurids Buch *), som fik Skøde paa den fra Auktionsretten i 1828; han var kommet hertil i Efteraaret 1825. Han solgte 1846 Volsgaard til Niels Søby, hvis Efterkommere senere har ejet Gaarden. L. Buch flyttede til Fiskbæk i Vium. Her og blandt andet i Tjørring skal der senere have været mange Buche af den Familie. — Laust Buch gravede i Hjortsballehøje, og der er mange Historier om hans Skattegraveri. J. Chr. Jensen i Albæk fortæller saaledes, at hans Fader, som tjente L. Buch, hjalp ham med at grave i Højene. Da de kom til Stensætning, vilde L. Buch være ene om Arbejdet; den næste Dag fik de at se, at der i Stuen stod et aparte Skrin; men det blev straks flyttet. En anden Fortælling gaar ud paa, at de fandt en Kasse; men da de ikke kunde faa den aabnet, skulde Medhjælperen hente noget Værktøj. Imidlertid fik Laust Buch Kassen op. Det kunde ses paa Kassen, at der havde været Penge i den, og det kunde kendes paa L. Buchs Formue: men den anden Mand fik intet. P. C. Jensen fortalte, at man ikke maatte faa at vide, hvad Laust Buch fik ud af sit Skattegraveri, og at Folk ikke fik Redelighed derpaa. I Nationalmuseets Meddelelser staar, at de 2 Høje, som er fredlyst af Hedeselskabet i 1892, er afgra-

*) en Søn af Hans Buch paa Tanderup.

vede i Top og delvis i Sider. — Der var ellers for et Par Menneskealdre siden Folk, som kom og gravede i Folks Høje om Natten. En af mine Meddelere sammenligner træffende denne Trafik med Krybskytteri. Her i Sognet var der en Mand, som hed Sywer, der ødelagde mange Høje. Han skal en Tid have været Ejer af noget, men døde dog til sidst i Fattighuset (1855). . . Der er for Resten mange andre Sagn om Hjortsballehøje. I gl. Dage skal der have været Røvere deroppe, som havde spændt en Snor tværs over Vejen for at fange de vejfarende, hvis årsag Gaardene fik Navnet Voldsgaardene, hvilket kunde udlægges paa den Maade, at man havde Beboerne mistænkt. Senere hen i Tiden var der ikke réle deroppe, og Vejfarende kunde i Mørket blive skræmt ved, at der kom Lyngknipper trimlende efter dem.

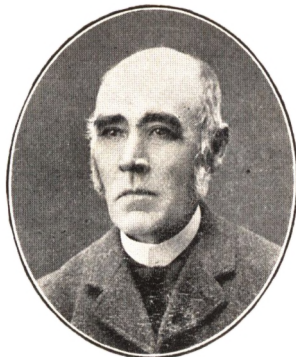
Niels Søbye, som var en ældre Mand, skødede i 1852 Gaarden til sin Søn; men han var allerede i 1850 flyttet hen i Rørbæk. Sønnen Lars Chr. Nielsen var en meget virksom Mand. Han forøgede bl. a. Indtægterne ved at oprette et Hjemmemejeri, som producerede Smør, der kunde sælges til en god Pris. Han udstykkede nogle Ejendomme, og Udstykningen fortsattes af Enken (1889). Sønnen, Dynes Nielsen, havde Gaarden fra 1890 til 1914, da han afstod den til sin Søn, Lars Kr. Nielsen, og oprettede til sig selv en ny Gaard paa den søndre Del af Marken. (110). — (I et Fæstehus paa Volsgaard Mark (sikkert der, hvor Søren Kr. Jensen bor) boede Laust Buchs Fæster, Susanne Buch, som var født paa Tanderup 1763 og gift med Laust Vaad i V. Sivibæk. Senere blev hun gift 2. Gang med Chr. Sørensen Hauge; men de gik fra Gaarden og boede senere paa Volsgaard Mark. Hun døde 1834, og Chr. Hauge blev saa gift 2. Gang med sin Tjenestepige. Med hende havde han en Søn, Lars Hauge, der blev Husmand paa Lundmølle Mark, og en Datter, Susanne, som i 1870 blev gift med Mikkel Ørskov, der bl. a. en Tid boede i Amtrup gl. Skolehus. —).

2. Tidligere kaldet L. Volsgaard. Her boede 1787 Jep Nielsen. Derefter Jens Christensen, som blev Selvejer 1794. Senere ejedes Gaarden af Niels Chr. Sørensen Hauge, som 1812 fæstede den til P. Chr. Christensen, der fik Skøde paa den 1817 og vist straks efter udflyttede den til dens nuværende Plads. Hans Enke, Kirsten Poulsdatter, giftede sig 2. Gang med Otto Jørgensen fra Krogstrup, som P. C. Jensen sagde var en lille og meget gudfrygtig Mand.

Efter hans Død blev hun gift 3. Gang med hans Broder, den tidligere Sognefoged P. Jørgensen. Han fik Aftægt fra Krogstrup og hun fra Volsgaard, og efter hans Død flyttede hun tilbage igen. P. C. Jensen (Studsgaard) var med til P. Jørgensens Begravelse; Kirsten Poulsdatter, der døde 1873, 91 Aar gl., var nemlig hans Mormoder, og P. Chr. Christensen (som for Resten var Broder til Mikkel Studsgaard), var hans Morfader. Af deres Børn nævnes: Kirsten, som blev gift med Mads Medom (Studsgaard) (død 1914, 95 Aar), Peder Kronborg, der blev 92 Aar gl., og Chr. Pedersen, som fik Gaarden 1839. Senere Ejere: Sognefogeden Jens Jepsen 1884, Julius Jensen 1903, Chr. Ahle 1915. I Krigstiden var Gaarden i Handelen og havde mange Ejere. Nu ejes den af S. Busk (1921), 83 Td. L. — 3. Tidligere kaldet Volsgaardhus. Er fraskilt Store Volsgaard omtrent 1800. Her boede i 1801 Peder Christensen, Selvejer og Landsoldat, senere Mogens Johansen, død 1826, og dennes Enke. Derefter Laust Sørensen Vejlgård 1834. I 1840 har han en Indsidder, Laust Henriksen, som ernærer sig af Postgang. Senere Ejere: Peder Smedegaard Olesen 1843, Jens Kr. Poulsen 1852, døde 1877; dennes Enke, Kirstine, afstod Gaarden 1879 til Sønnen Jørgen Jensen. Frans Mikkelsen 1887, Emil Jensen 1892, Niels Elmholt 1906. (25). — Til hver af Volsgaardene har hørt flere Hundrede Tønder Land, ogsaa til »Huset« hørte nok et Par Hundrede Tønder Land. Endnu i 1844 var Fællesjorden mod Vest ikke udskiftet, men der var her Græsning til Kvæg og Faar, og der var jo ingen videre Beboelser paa det. Længst ude mod Vest paa den Jord, som oprindeligt har tilhørt Studsgaard, begyndte Bebyggelsen. Poul Andersen i St. Volsgaard havde i Aaret 1814 købt en stor Parcel her af Dynes Jensen i Over-Amtrup for 50 Rbdlr. Herpaa ligger nu de 4 følgende Ejendomme (Matr. Nr. 4 var i 1844 Fællesjorden; de følgende her anførte Numre er kun Løbenumre.) — 4. Rørbæk. Før der blev Bebyggelse her, kaldtes Stedet »Studelejet«; her søgte nemlig Studene op, da de her kunde ligge tørt. Om Fugtigheden herude minder ogsaa det andet gamle Navn, »Rørbæk«, idet Baj nok betyder Oversvømmelse. For ca. 100 Aar siden laa her et Fæstehus, medens ellers Parcellen kun brugtes til Kvæg og Faar. Her boede fra 1830 Jens Kr. Jensens (Albæk) Morfader, Niels Olsen, som gik Postgang til Ringkøbing for Proprietæren paa Tanderup. Han gik i langovrede Træsko og maatte ende Turen, som han vist-

nok fik 12 Skilling for, paa en Dag. Saa maatte han endda sørge for at komme forbi Skraldhede inden Aften. Der var ikke réle, da en Rytter var bleven slaaget ihjel her, og Hesten begravet i Vejen med Skoene opad! — De havde dengang i Rørbæk een Ko, som nød Frihed. Slap de den ikke godvilligt ud, vilde den brække igennem Væggen. Omtrent ved 1850, endnu inden Lars Kr. havde faaet Skøde paa Volsgaard, flyttede Niels Søby herhen. I 1856 afstod han Stedet til Sønnen Chr. Søby og flyttede selv op i Blaabærhus. Senere Ejere: Jens Jensen Garder (fra Venø) 1869, Niels Kjær 1887; dennes Søn Enghoff Kjær 1925. (50). — 5. Tidligere kaldet Blaabærhus. Jens Chr. Jensen fortæller, at Stedet omkring 1840 var en Brakk', hvori der boede Kæltringer. (Om Begravelsesballet i Blaabærhus kan man læse i H. P. Hansens Bog om Kæltringerne). Niels Søby afstod Stedet til Sønnen P. Okkels Nielsen i 1869, men han byttede med Nikolaj Hundkjær og kom til Ørskov, hvor han tog den gl. Aftægtsmand (Niels Søby) med sig ned, 1869. Nikolaj Hundkjærs Enke, Else, blev gift 2den Gang med Chr. Hansen, der saaledes fik Stedet (1882). Senere Ejere: Laust Lund 1888, Hans Chr. Lauridsen 1902. (45). — 6. Udskilt fra 4. Bygget af gl. Jens Venø, som flyttede herop i 1887. Senere: Jens Peder Jensen 1902, Laurids Kjærgaard 1921. (26). — 7. Bygget af Chr. Hansen 1888. Her har senere boet: Knud Christensen 1893, Chr. Uhre 1906, Anton Hindkjær 1911, Alfred Mortensen 1917, Godfred Venø 1918, dennes Enke; Chr. Lorentsen 1927. (22). — 8. Sandbæk. Fraskilt St. Volsgaard. Jens Bækgaard 1881, Jens Venø 1983, Chr. Kjærgaard 1904, Marius Bækgaard 1911. (46). — Fra St. Volsgaard er endvidere følgende Steder udskiftet:

9. Tidligere Fæstehus. Thue Andersen fik det i Fæste fra 1865 og fik Skøde 1890 fra L. Kr. Nielsens Enke. Thomas Buur 1897. (53). — 10, Tidligere Fæstehus. Her boede Wolle Albæk, senere: Niels Byrgesen. En af Beboerne var døv, hvorfor Stedet kaldtes Døvhuset. Ejere: Lars Vejen 1881, Jakob Albertsen 1903, Søren Kr. Jensen 1910. (30). — 11. Udskilt 1881, solgt med Bygninger 1884, Jens Nielsen; Ludvig Baden 1888. Derefter flere Ejere. Lars Vejen 1906, Niels Poulsen 1918. (15). — 12. Bebygget 1882 af Jørgen Jensen med Bygninger og Mølle, Rasmus Hansen; Chr. P. Christensen 1888, Niels Kr. Holk 1894. Volsgaard Mølle (som laa øst for Vejen) blev solgt 1892 og vistnok straks efter brækket ned. (9). — 13. Udskilt

Portrætter af Snebjergfolk.

Pastor Tindborg.

Pastor Nørsøller Jensen.

Anders Vejen og Hustru.

N. J. Nielsen.

Svend Nytoft.

1884, Jens Olsen; P. Chr. Lauridsen 1893, Jens Chr. Jensen 1905, Lars Jensen 1908, J. P. Fonnesbæk 1911, Simon Pedersen 1919. (30). — 14. Udskilt til Lars Chr. Nielsens Svigersøn, Jens Helstrup, Skøde 1886; Simon Jensen 1896, Chr. Kildsgaard 1910, Emil Jakobsen 1915. (83). — 15. Ny Volsgaard, fra Lars Chr. Nielsen til Sønnen, Jens Kølback, Skøde 1886; Jens Jensen 1911. (115). — 16. Frasolgt 1886, Nikolaj Christensen; Otto Jensen 1902. Mikkel Chr. Mikkelsen 1903. (29). — 17. Bebygget og solgt til Peder Lauridsen 1888, Anders Søndergaard 1889, Enken blev gift med Chr. Pedersen, senere Chr. Gottenborg 1911—20. Mange Ejere, bl. a. J. C. Larsen og Iver Madsen 1927. (20). Stedet tillige med en nærliggende Ejendom i Assing hedder *Kløv*. — 18. Volsgaard Nygaard, Dynes Nielsen, 1914. (146). — 19. Egentlig matrik. under Studsgaard, men den oprindelige Jord fraskilt Store Volsgaard 1882. P. Chr. Caspersen 1882, Anton Andersen 1885, Niels Elmholt 1894, Morten Abrahamsen 1905, Jens Hindkjær, Ejendommen er dog til Dels ikke den oprindelige, ogsaa Bygningerne flyttede. (18). —

Fra S. Busks Gaard er kommen:

20. Thomasmindel 1877, Chr. Jørgensen; Jens Sørensen 1880, Thomas Gildbjerg 1882, Chr. Gildbjerg 1915, Lovise Gildbjerg 1925. (53). — 21. Eske Jensen 1878; dennes Enke; Jens Chr. Jensen, gift med Enken 1880, dennes Søn, Jens Chr. Jensen 1911. (43). — Til Niels Jespersen solgtes af Chr. Pedersens Dødsbo en Parcel, som efterhaanden blev delt i 4 Ejendomme: 22. Vistnok bebygget 1884, Niels Jespersen, Peder Fonnesbæk 1901. (53). — 23. Chr. Arbjerg 1889, Iver Poulsen 1904, Chr. Pedersen 1908. (25). — 24. Bebygget ca. 1885, Henrik Madsen; Laurids Vestergaard 1895; nu dennes Søn, Erik Vestergaard. (35). — 25. Søren Rask 1889, Jens Chr. Christensen (Lyne) 1897, Jens Dalsgaard 1903. (19). —

Fra Niels Elmholt's Gaard er kommen:

26. Grøndalslund, fraskilt af Jens Chr. Poulsens Enke og bebygget 1875; Niels Nielsen, døde 1888. Hans Enke blev gift med Niels Mouridsen i Vildbjerg, der solgte Ejendommen til Jens Thomsen 1892, Carl Laursen 1901; dennes Søn, Laurids Lauridsen 1910. (107). — 27. Frasolgt af Jørgen Jensen til Lars Karlsen 1880, Niels Nyboe Nielsen 1880, Martin V. Jensen 1918, Jeppe Andersen 1920. (32). — 28. Bygget af Jørgen Jensen, Carl Laursen 1883, Jens Sørensen 1887, Jens Otto Augustinussen 1892. (27). —

29. Niels Tvis Knudsen, bygget 1906. (9). — 30. Volsgaard gl. Skole, Jorden var købt fra 2, Engen fra Thomas Gjesten, Snebjerg Kro. Købtes 1925 af Emil Jakobsen, senere mange Ejere, nu P. Gaarsdal. (11). —

Naar man nu staar oppe paa L. Mikkel Knark og ser ud over de mange Ejendomme, der ligger paa det flade Areal, der forhen hed Volsgaard Fællesjord og Tanderup Fællesjord (Kæret), kan man næppe forestille sig, hvor øde dette har været endnu i den Tid, de ældste kan mindes. Her var kun Hede, Mose og Kær; her gravede man om Sommeren nogle Klyne. Af og til kom der Jægere herud; Jens Bæk satte Snarer i Blaadam (nu paa P. Fonnesbæks Jord), hvor der dengang fandtes »en Taffelsneber« (?: Legeplads for Bekkasiner). — Men især havde her Hjorddrengene deres Rige. P. Høst fortæller, at han som Dreng for ca. 60 Aar siden tjente i Gjessinggaard, og naar »æ Hjorrer« mødtes ude i Mosen, var det ikke smaa Hære, de havde at regere over. Han mener, at de havde over 100 Faar i Gjessinggaard og vist 3 Gange saa mange i Store Volsgaard, Tægtfaar iberegnet. Samtidig med Opdyrkningen er Løsdritten længst forsvunden, og Faareholdet er svunden ind og bleven til næsten ingenting.

Studsgaard — Gjessinggaard.

Studsgaard, Gjessinggaard og Hverslund synes altsaa omkring 1500 at have været øde Gaarde, hvis Marker vistnok dreves under O. Amtrup. De to første ses dog atter at være bleven selvstændige Gaarde, medens den forsvundne Gaard Hvæslunds Mark maa være lagt under Studsgaard. I 1743 regnes Studsgaard med til Strøgodsset, og i 1651, da den tilhører Zidsel Glambæk, maa den jo ligeledes kaldes Strøgods. I 1683 siges den nu at tilhøre Jesper Jensen i Ndr. Amtrup, medens den dog i Matriklen regnes tilhørende Sigvard Friis. — Gjessinggaard, der, ligesom Studsgaard, ligger under Lundenæs i 1498, tilhører i 1651 ligeledes Zidsel Glambæk. 1683 tilhører den Wenzel Fr. von Redder i Bogense paa Fyn; ogsaa i 1743 regnes den til Strøgodsset. De 2 Gaarde har da haft den fordelagtige Stilling at have Ejeren langt borte, og de har sikkert ikke haft anden Byrde end at betale Landgilden, som næppe har andraget mange Rdlr. aarlig. Da saadanne spredte Gaarde kun gav Ejeren en ringe Fordel, er de tidlig bleven Selvejergaarde. Noget Aarstal kan ikke angives, da der

vistnok ikke er bevaret Optegnelser derom. — I 1683 omtales, foruden Ulvene og Sandflugten, ogsaa Markerne, nemlig: Smede Agre, Stakede Agre, Langagre og Nørre Brod til Studsgaard — og Smede Agre, Langagre, Stakket Agre og Hedeagre til Gjessinggaard. Begge Gaarde har Lyngslet til Fornødenhed. I Studsgaard har de Tørveskær, og i Gjessinggaard bruger de Hedetørv. De lader male i Kideris Mølle. Af Fiskeri har de intet, hvoraf ses, at man dog har spurgt til, om de fiskede noget i Amtrup Aal — Det hedder, at Agerjorden bruges i Flæng. I 1803 er Neder Amtrups, Studsgaards og Gjessinggaards Jorder m. m. opmaalt, og i 1805 er de udskiftet. Man skulde jo synes, at saadanne enlige Gaarde maatte være uden for Fællesskab, men dette er altsaa ikke Tilfældet, og Fællesskabet synes i ældre Tid at have omfattet baade Amtrup og Vejen, endog hvad Agermarken angaar.

1. Studsgaard. I 1787 bor Lars Thygesen i Studsgaard. Han faar lavet et Testamente, at: da han og Ane Marie Jensdatter ingen Børn har, skal ved den enes Død udbetales Arvingerne 100 Rdl. Men naar de begge er døde, skal Gaarden, som de ejer »uden paahængendes Gæld«, gaa til en Slægtning, Sidsel Thomasdatter i Thalund (i Ørre), (Se Folketællingslisten!). — I 1799 har Just Pederesen faaet Gaarden; han havde P. C. Jensen hørt Tale om. 15. Dec. 1805 begravedes Justes Datter i Studsgaard, $5\frac{3}{4}$ Aar gammel. Hun omkom paa en ynkelig Maade ved at fare vild i Heden og blev først fundet 3 Uger efter. Dengang har Heden nok gaaet nær ind til Gaarden. Den $6\frac{2}{3}$ 1810 holdes der Auktion i Anledning af Justes Død. Gaarden købes af Anders Vestrup, Kideris Mølle, og Morten Skaarup, V. Høgild, for 1800 Rdl. Aaret efter sælges den atter til Niels Amtrup, der straks skøder den til Mikkell Christensen fra Agersig i Assing. Mikkell Studsgaard havde den til 1844, da han afstod den til Mads Medom Jensen fra Amtrup, der var gift med Mikkells Broderdatter og Plejedatter, Kirsten Poulsdatter fra L. Volsgaard. Mads Medom afstod i 1873 Gaarden til sin Søn, P. C. Jensen, som atter afstod den til Sønnen Mads Studsgaard i 1913.

P. C. Jensen tog i en 30—40 Aar megen Del i det kommunale Liv. Allerede i 1876 kom han ind i Sogneraadet, hvis Formand han var 1896—1900. Fra 1900—10 var han Medlem af Ringkøbing Amtsraad, og fra 1904—22 Skatteraadsformand for Herning Skattekreds. Desuden var

han fra 1900 til sin Død Landvæsenskommissær; ligeledes siden 1905 Bestyrelsesmedlem i Herning Sparekasse osv. P. C. Jensen var en meget stiltfærdig og beskeden Mand, og at han var afholdt af mange, saas ved hans Begravelse (1927), da Snebjerg Kirke, trods det mere tilbagetrukne Liv han i de senere Aar havde ført, efterhaanden randt fuld af de mange, som var kommen fra nær og fjern for at følge ham til Jorden. Medens Kirkeklokken ringede, var det vel naturligt at sidde og tænke paa de mange Aar, der var rundet siden 1846, da P. C. Jensen første Gang blev ført ind i denne Kirke for at blive døbt. P. C. Jensen var til det sidste meget rask og aandsfrisk, han har fortalt mig adskilligt fra den gl. Tid. — I Studsgaard findes endnu i et Kammer en Bilæggerkakkellovn, som lejlighedsvis tages i Brug, og et gammelt »bornholmsk« (rettere: hollandsk) Stueur, som skal have et Par Hundrede Aar paa Bagen, og som Mads Medom i Stenbjerg i sin Tid skal have købt ved Auktion. (70). — 2. *Hvæslund*, udskilt fra Studsgaard 1805 af Just Pedersen. Den første Ejer hed Jens Pedersen. 1813 faar Niels Knudsens Enke i Ørskov Skøde fra Skifteretten paa Ejendommen, og samme Aar faar atter Jens Lægsgaard Skøde paa Stedet. 1820 bor Chr. Nielsen der, 1855 Peder Skoldborg, dennes Søn Anders P. Holm 1873, Mogens Madsen 1885. (29). Navnet maa jo være det gamle »Hverslund«, der er bleven bevarret som Marknavn og saaledes genoplivet. — 3. *Gjessinggaard*. Her har den samme Familie boet ret længe tilbage i Tiden. 1743 kaldes Manden Peder i Gjessinggaard; det er nok den samme, som i 1754 kaldes Peder Nielsen (Busk), og Chr. Pedersen, som har Gaarden i 1787, er sikkert hans Søn. Han har afstaaet Gaarden til Sønnen Laust Christensen omtrent 1810 og døde som Aftægtsmand 1820. »Gl. Laust« byggede det nuværende Stuehus, som er ca. 100 Aar gl. Han afstod Gaarden til sin Søn, Chr. Lauridsen. Gl. Laust døde som Aftægtsmand 1854, 75 Aar gl. Chr. Lauridsen døde samme Aar, og Enken, Ane Johanne, som var 36 Aar gl., blev i 1855 gift med hans Broder, den da 40aarige Peder Brunbjerg Lauridsen. Der var Dobbeltbryllup, idet P. Kronborg samtidig blev gift med P. Brunbjergs Søster, Margrethe, til hvem Kronborg udskiftedes. Da P. Brunbjerg i 1881 solgte Gaarden til Thomas Helstrup, gik den altsaa ud af en Slægts Eje, som i alt Fald har haft den meget længe. Foruden P. Kronborgs Efterkommere har Slægten endnu Descendenter an-

densteds, saaledes i Gjellerup; P. Brunbjerg i Sinding hører nok ogsaa til Efterkommerne. I Thomas Helstrups Tid blev der brændt en Del Sten i Gjessinggaard. Til Gaarden, hvortil endnu hører en Del Eng, er der 85 Tdr. Land. Thomas Jensen, der i 1903 afstod Gaarden til Sønnen, Peder Thomsen, døde først 1926, 95 Aar gl. — (De følgende Numre er Løbenumre).

Fra Studsgaard er udskilt følgende Ejendomme:

4. Udskilt 1872, Niels Jensen; Jens Enevoldsen 1886, Prindal Hansen 1895, Peder Hansen 1923. (51). — 5. Hans Nissen Hansen, udskilt fra 4 ca. 1890. (12). — 6. Studsgaard Forsøgsgaard fraskilt 1907. (Statens, 82). — Fra Gjessinggaard: 7. Mergelsig, bebygget ca. 1830, oprindelig Fæstested fra Gjessinggaard; men Mads Medom, som flyttede herop, har tillagt den meste Jord fra Studsgaard. Anders Thuesen, Fæster 1842, Skøde 1857; Hans Chr. Eskesen 1868, Mads Medom 1872, Hans Chr. Jeppesen 1885, dennes Søn, Jens Vestergaard 1913. (75). — 8. Kronborg. Peder Kronborg 1855, Jens Thomsen 1888, Niels Mouridsen 1892. Anders Klausen 1893, Klara Klausen, Adkomst fra Skifteretten 1912, Jørgen Klausen 1926. (36). — 9. Hans Chr. Olesen 1878, P. Lønborg 1887, Chr. Gildbjerg 1911, Iver Poulsen 1914, Lars Hedegaard 1918, L. Bæk 1924 (20). — 10. Fraskilt 9, 1887, Hans Chr. Olesen; Henrik Henriksen 1908, Ane Henriksen 1911, Laurids Nielsen 1913, Svend Nielsen 1921. (27). — 11. Bæktoft. Fraskilt af Thomas Jensen til Svigersønnen Chr. Bæktoft 1889. Han stammede fra Bæktoft i Skarrild; fra ham har Gaarden altsaa faaet det Navn, som staar paa Generalstabskortet. Jens Christensen 1904, Jens Chr. Pedersen 1906. (25). — 12. Fraskilt 1899, Andreas Johansen. (15). — Grønbæk, Ø. Amtrup m. fl. er ligeledes matrikuleret under Studsgaard; men da de som Ejendomme er udskilt fra Amtrup, omtales de der.

Foruden de nævnte Ejendomme maa hertil regnes Studsgaard Stationsby, som er Sognets næststørste samlede Bebyggelse med Jernbanestation (1881), Mølle (1892), Mejeri (1907), Forsamlingshus (1905), Missionshus (1909), Skole 1925, Købmænd, Haandværkere m. m. Studsgaard Kro, anlagt 1882, er nu Afholdshotel. Ved Stationsbyen ligger Statens Forsøgsgaard, som blev oprettet 1907. Her har Forsøgsbestyrer N. J. Nielsen virket i 20 Aar sammen med sine talrige Medhjælpere, hvoraf Assistent N. C. Jensen og Laboratorieassistent N. Overgaard har været her

omtrent hele Tiden. Forsøgsstationen, som i Aarenes Løb har været besøgt af en uhyre Mængde tilrejsende, og hvor der hvert Aar har været afholdt store Sommermøder, skal nu nedlægges, og om den i en eller anden Form vil faa et Slags Efterliv, staar endnu hen i det uvisse.

Amtrup.

Allerede 1455 omtales flere Gaarde i Amtrup. Der har indtil for godt 100 Aar siden været 3, nemlig Neder Amtrup og 2 Gaarde i Over Amtrup, som hed Østergaard og Vestergaard. Østergaard blev i 1795 udstykket af Poul Pedersen Hus, som ellers boede i Neder Amtrup, men var en større Ejendomshandler og Gaardslagter. Af Parcel-lerne solgtes en til Toustrup, nogle til Snejbjergbymænd, noget gik til Neder Amtrup. En Rest af Gaarden blev tilbage; den blev senere lagt under den vestlige Gaard, og siden har Over Amtrup altsaa kun været een Gaard. Gaar-dene har nok omtrent ligget som nu. Chr. Jørgensen for-tæller, at N. Amtrup har ligget lidt sydligere, nærmere Aaen, og han kan paavise Bygstedet. — I 1585 faar Tim-gaard Neder Amtrup. I 1651 og 1683 hører N. Amtrup og den ene Gaard i O. Amtrup under Pallesbjerg. Den tredie Gaard tilhører i 1683 Iver Høg (Høgholm). Sidst-nævnte Gaard kommer snart under Herningsholm, og de 2 andre under Volstrup. I 1704 er der Strid mellem Am-trupmændene angaaende Klynekastning i Vonneborg Mose (se »Herningsholms Historie«). 1743 ejes Amtrupgaardene af Niels de Linde. Da bor Ole Jespersen i Neder Am-trup, Niels Graversen i Østergaard og Anders Nielsen i Vestergaard. I 1791 køber alle tre Amtrupmænd Gaardene som Selveje af Kaptain Linde til Møltrup.

1. Over-Amtrup. I Vestergaard boede 1787 Niels An-dersen. 1793 købtes Gaarden af Dynes Jensen, Hund-kjær (P. Chr. Jensens Oldefader). 1801 bor Dynes Jen-sen i Vestergaard og Chr. Romvig i Resten af Østergaard. Dynes Jensen afstod ca. 1815 Gaarden til Sønnen, Jens Kølbæk, der lagde det sidste af Østergaard ind under den. Dynes Jensen døde som Aftægtsmand 1828; hans Enke, Maren Jensdatter, døde 1835. Hun var Datter af Jens Kølbæk i Holing og født 1752. — Sønnen, Jens Kølbæk, var gift med Maren, en Datter af Mads Medom i Sten-bjerg. Af deres Børn kom Mads Medom til Studsgaard, medens Stine blev gift med Jens Eriksen fra Karstoft, som

overtog Gaarden 1843. Af deres Børn blev Rikke gift med P. C. Jensen, 4 andre Døtre blev gift med Sønner af P. Kjærsgaard. Den eneste Søn, Erik Amtrup, havde Gaarden fra 1885—1915. Senere Ejere: Chr. Bjerg Jensen 1915, Jens Chr. Johansen, 1916. Til Gaarden hører 144 Td. Land, mest Muldjord paa Lerunderlag, samt Eng.

2. Neder Amtrup. I denne Gaard boede Chr. Olesen i 1787. Aftægtsmanden Ole Jespersen, der nævnes som Fæster i 1777, var da 70 Aar gl., og det er altsaa ikke helt umuligt, at han kan være en Søn af den ofte omtalte Jesper Jensen, hvis Søn, Chr. Jespersen, dog først har haft Gaarden (1719). Det ser da ud til, at denne Slægt har været der i 125 Aar, da Chr. Olesen i 1808 sælger Gaarden til Poul Hus, der samme Aar fik Skøde paa Kjærsgaard. Allerede i 1798 havde Chr. Olesen udstykket nogle Parceller, nu tager naturligvis Poul Hus fat paa en ny Udstykning, særlig af Engparceller. $\frac{4}{2}$ 1815 faar Iver Nielsen, Rødding, Skøde paa N. Amtrup, 1823 faar Niels Vestergaard Auktionsskøde paa Gaarden, som Iver Nielsen »har ejet og beboet«. — Ligeledes 1823 overdrager N. Nielsen Vestergaard (ogsaa kaldet gl. Niels Amtrup) Gaarden til sin Søn, Peder Olling Nielsen. Niels Amtrup var baade Prokurator og Ejendomshandler. De mange Transaktioner, der er foretaget med Gaarden, synes jo at munde ud i, at han egentlig ikke har haft Gaarden. Men andensteds fra ses det, at han baade har været den virkelige Ejer og beboet den. Som vi ved, gav han sig ogsaa af med at opdyrke Hedemose. — Peder Olling Nielsen døde 1831, kun 35 Aar gl. Knap 3 Maaneder efter blev Enken, Maren Olesdatter, gift med Jens Chr. Jørgensen af Romvig, som blev en af Sognets mere fremtrædende Mænd. Hans Stedsøn, Niels Pedersen, fik Skøde paa Gaarden 1858, men samtidig blev denne delt i 2, idet baade Marken blev delt, og det halve af Bygningerne flyttet derhen, hvor Ø. Amtrup nu ligger, og derhen flyttede Niels Pedersen. Jens Chr. Jørgensen døde 1868; hans Søn, Peder Jesper Jørgensen, som fik Skøde paa N. Amtrup 1861, døde allerede 1876, 37 Aar gl. Hans Søn er Chr. Jørgensen i Sdr. Amtrup. P. J. Jørgensens Enke blev atter gift med P. Sørensen, som havde Gaarden fra 1878—1907. Senere Ejere: Jens Faurby 1907, Marius Rasmussen 1914, Elias Seithen 1918. (51). —

Den ældste Amtrupmand, som Folk endnu ved at fortælle om, er gl. Niels Amtrup; men da det er over 100

Aar siden, han førte sine Krige med Herredsfoged Caspar Møller paa Højris, er *det* jo al Ære værd. Han maa have været en stor Lovtrækker, og Herredsfogden var derfor noget paa Nakken af ham. En Dag sagde Caspar Møller, da Niels Amtrup havde indleveret et Indlæg: »De skriver daarligt, Niels Amtrup!« — »Ka dit løs er?« spurgte Niels. »Jo, bevares!« sagde Herredsfogeden. »Ja, men saa er det et te andt!« lød Svaret. — En anden Gang sagde Møller: »Jeg skal sværte Dem saa sort som en Krage, Niels Amtrup!« Men denne svarede: »A ska misæl nok hold Dem å mæ å swat, Hr. Kammerraad!« — Niels Amtrup førte 19 Processer og vandt de 18. Det kunde Møller ikke lide. Derom sagde Niels Amtrup saaledes: »Den sidst Proces tabt A; men æ Herredsfoged hænd sæ, å hans Fuldmægtig drownt sæ!«

Da Niels Amtrup blev gammel, og der blev rigtige Prokuratorer, saa han jo nok noget haansk paa dem. Om Øllgaard sagde han f. Eks., at han »ræjnt et møj sårn en Ølkand.« Men Tiden var jo lige godt løben fra ham, og paa sine gamle Dage slog han sig paa mere beskedne og fredelige Sysler; f. Eks. gik han meget omkring og rettede Studehorn. — P. C. Jensen huskede ham som en gammel Mand, der var spøgefuld med et alvorligt Ansigt. P. C. Jensens smaa Søstre vilde godt om til ham og spise Stikkelsbær; men han kunde gøre dem hel »fjale« ved at spørge dem, om de ikke vilde bytte Næse med ham. Det vilde de ikke, og det kunde den gamle ikke forstaa; for han havde en vældig stor Næse, saa de kunde jo have gjort en Kongehandel. — Gl. Claus Frandsen husker ogsaa Niels Amtrup; det var en stor Mand, og han saa bøs ud. Claus var ræd for ham. — Niels Amtrup gik i nogle Aar hver Søndag i Rind Kirke — fortæller Claus — det kom af, at han paa sine gamle Dage sad meget og bandt Løb, og alle de Løb, han bandt, gik han om til Rind Præstegaard med, dem købte Pastor Svejstrup. En Dag kom han igen med en Rinkning Løb; men da Svejstrup havde betalt dem, sagde han: Nu er De jo en gammel Mand, Niels Amtrup, hvad vil De nu gøre med alle disse Penge? — »De ska A misæl sæj Dem; Hr. Pastor!« sagde Niels — »om en Moned æ er Snejbjerg Markind, aa saa ska di drikkes op hvæ Skjelling!« — Niels har jo nok syntes, at det ikke kom Præsten ved, hvad han brugte Pengene til. Men Svejstrup opfattede det bogstaveligt, og nu var det forbi med »æ Stuerhied«.

Senere gik Niels Amtrup til Kirke i Snejbjerg, og et af de sidste Aar, han levede — fortalte Thomas Helstrup — havde han sendt Bud efter Pastor Blume, om han vilde komme og tage ham til Alters. Da nu dette var overstaaet, sagde Niels Amtrup: Tøkkes Di no et, Hr. Pastor, te vi sku hå en bette Pons *bågatter?*« Det syntes Præsten ikke, og paa Hjemvejen sagde han til Jens Jerrigsen, som skulde køre ham hjem: »Den gamle Mand er davel ikke ved at blive forfalden?« Det mente Jens Eriksen dog ingen Fare, der var for. — Niels Amtrup hørte jo den gamle Tid til, da Folk *fastede* før Altergangen i Kirken og saa tog Oprejsning ved at tage sig nogle Hybenskradsere i Snejbjerg Kro *bagefter*. Niels Amtrup var født i Rødding i Vildbjerg 1763 og døde i Aftægtshuset ved N. Amtrup 1856.

3. Blidal, udskilt fra O. Amtrup 1814 fra Dynes Jensen til Jakob Mølbak. Senere boede der Frans Clausen, Niels Jensen Faurby, Anders Faurby 1857, Hans Merild 1886, Niels Chr. Jacobsen 1897, Niels Chr. Nielsen 1901, Josva Truelsen 1909, Jens Chr. Nielsen 1915, Jens Højris Jensen 1916, N. P. Frølund og Søren Engedal 1918, Chr. Thomsen 1923. (24). — 4—5. N. Ruskjærs Gaard er sammenlagt af 2 Huse med Jord, som forhen kaldtes Amtrup Huse. Her har vistnok allerede ligget Fæstehuse nogle Aar før 1800. — Nr. 4 har Chr. Kjær Skøde paa af Chr. Romvigs Enke 1807, desuden har han en Parcel fra N. Amtrup, købt 1805. Her boede han til 1837 og efter ham Ane Johann', en Datter af Dynes i Amtrup; senere Mette Klemensdatter. Nr. 5 er udskilt omtrent samtidig. Her boede Chr. Henriksen (Fader til Henrik i Toustrup). Han var der i 25 Aar til 1834. Derefter var gl. Iver Holger der en Tid. De 2 Huse har ligget nær sammen; thi i 1824 havde de Brandstige fælles. Jens Nielsen købte de 2 Huse i 1848 og 1854 og lagde dem sammen til een Ejendom. Senere: Ludvig Damgaard 1861, Chr. Madsen (Gade) 1882; flere Ejere, nu Niels Ruskjær 1915. (32). — Jens Nielsen havde en Aftægtskone, som hed Mette Konge. Hun var overtroisk og forsigtig. Hun passede altid paa at saa sine Kaalfrø Frue nat, og gl. Claus fortæller, at hun var bange for, at hendes Ko skulde blive forhekset, derfor hængte hun altid saa mange Ting paa dens Horn, Hørfør o. lign. Men trods al hendes Forsigtighed gik der engang Ild i Huset, og det hele brændte. P. C. Jensen mente endog, at gl.

Maren Konge ogsaa brændte ved denne Lejlighed. — I Højen, som nu er meget afgravet, skal der forhen have boet en Bjergmand.

(De følgende Numre er Løbenumre):

6. Grønbæk er den største af de nyere Gaarde herude. Her laa for ca. 100 Aar siden paa den opdyrkede Hedemose 2 Fæstehuse. Man kaldte det Rævslund herude, og Mergelsig falder ogsaa jævnlig ind under denne Benævnelse. Ca. 1844 fik Niels Mikkelsen Skøde paa Rævslund, dermed ophører altsaa Fæstehusene, og Stedet kommer nu snart til at hedde Grønbæk. 1855 holdes der Skifte efter afdøde Niels Mikkelsen. Enken er en Datter af Iver Merrild. Der er 2 smaa Børn: Iver Nielsen og Maren Nielsen Grønbæk. Mariane Iversdatter blev gift 2. Gang med Jens Pedersen (Bæk), som i 1873 solgte Ejendommen til sin Stedsøn, Iver Merrild. Senere dennes Svigersøn, Ole Nielsen 1901, sidstnævntes Broder, Lars Chr. Nielsen 1911. Der er tilkøbt Parceller, og der er nu 105 Td. Land.

7. Ø. Amtrup, udskilt og bebygget 1858. Naar man af Pante- og Skødebøgerne faar et noget forkert Indtryk, kommer det blot af, at Peder Jesper Jørgensen i 1858 var for ung til at faa Skøde paa N. Amtrup. Men Niels Pedersen (gl. Niels Amtrup den yngre) havde Ø. Amtrup fra 1858—1896, derefter Sønnen, Peder Olling Nielsen; Chr. Christensen 1913. (50). — 8. Udskilt og bebygget 1861. Jens Nielsen Faurby; Enken, Ane Faurby, har Adkomst 1908. (24). — 9. Bebygget 1877, Chr. Tøstrup, senere Jakob Kr. Jakobsen (Provst), Chr. Bækgaard, Carl P. Sørensen 1919, drives under dennes Ejendom. (5). — 10. Sønder Amtrup, fraskilt 1901. Chr. Jørgensen. (38). — 11. Carl P. Sørensen, udskilt 1906. (13). — De sidst nævnte Ejendomme (6—11) er kommen fra N. Amtrup. Fra Over Amtrup er kommen: 12. Udskilt 1906, Carl Højland 1910, Laurids Madsen 1916. (13). — 13. Bebygget 1907—08; Valdemar Kjær, nu Peder Madsen. (20). — 14. Edvard Kjær 1908. (15). — 15. Chr. M. Christensen 1908, senere Hartvig Nielsen, nu Niels Rasmussen 1923. (17). — 16. Niels Nyboe 1913. (12). — Fra Ø. Amtrup er kommen: 17. Her byggede Niels Amtrup og flyttede op 1895. Enken 1892 og samme Aar Peder Blaabjerg, Ib H. Ibsen 1911. (32). — Fra Grønbæk: 18. Chr. Lyne 1893, Jens Chr. Christensen 1895, Søren Rask 1897, Chr. Uhre 1902, Knud Kristensen 1906. (45). — Nr. 7, 11, 12, 13, 15, 16,

17 og 18 er formodentlig kommen af den Jord, som er udskiftet i 1805 og derfor matrikuleret under Studsgaard.

Bjerregaarden.

Egentlig er det mærkeligt, at Bjerre er kommen til at høre med til Snebjerg, hvorfra det er skilt ved det uvejssomme Kær. Om nu Sandemænd og Ridemænd, som i 1536 granskede Markskel ved Mommose, er naaet saa vidt mod Nord, at de har gransket Sogneskel ved Bjerre, er ikke godt at vide; men det er snarest en Ejer af Tanderup, der har lavet en Gaard heroppe for at faa nogen Indtægt af Jorden. I 1651 er Bjerre Fæstegaard under Tanderup, og det vedbliver den at være, til Rudolf Linde solgte Tanderup, men beholdt det meste Bøndergods til Møltrup. I 1773 bor Mads Bjerre der og er Fæster til Møltrup, men i 1781 er der Skifte efter *Selvejerbonde* Jens Bentsens Hustru i Bjerre. Besætningen bestod da af 1 Bøl, 3 Køer, 1 gl. udslæbt Hest, 16 Faar og Lam, 1 Galtsvin, 1 Bistok.

I 1787 er der en Husmand deroppe; han tjener andensteds; men maaske har Konen arbejdet paa Gaarden. I 1801 bor Niels Larsen paa Gaarden. 1815 og 1834 træffer vi Chr. Bjerre som Mand paa Gaarden; desuden er der en Fæstehusmand med Jord, der dog mest nærer sig ved Strømpebind. Gl. Chr. Bjerre havde en Søn, Niels Bjerre, som døde i Fjølstervang. Han havde ogsaa en Søn, som blev Lærer, bl. a. i Snertinge ved Lundby, hvor han ogsaa blev Sogneraadformand. Som Lærer var han saa dygtig, at man fandt Anledning til at gøre ham til Dannebrogsmænd. I 1842 gaar Chr. Bjerre paa Aftægt. Omkring 1846 er der en Hans Pedersen der. I 1853 bor Niels Andr. Mikkelsen i Store Bjerre, Karen Kristensdatter i L. Bjerre, og Chr. Andersen i V. Bjerre. Men da der nu begynder at blive flere Ejendomme maa vi helst tage dem enkeltvis.

1. Gl. Bjerregaard. Niels Andr. Mikkelsen fik Tilsladelse til at »nedlægge« den gl. Bjerregaard, og da der i Tidens Løb er sket Omveksling med Matrikelnumrene, kan det jo være vanskeligt nok at finde den Ejendom, der bør betragtes som Fortsættelse af Store Bjerre. Der fortælles, at der var nogle, som havde Mergelret i Gaarden, hvorfor man fik lagt Nr. 1a paa en Parcel, hvori der slet ikke fandtes Mergel, uden at dog vist dette Fif havde den forønskede Virkning. Niels Andr. Mikkelsens Efterfølger var Hans Tagmose, der var navnkundig som Hjemme-

dyrlæge og var en æstimeret Mand. Han udstykkede Ejendomme til sine Sønner og byggede en af dem til sig selv, medens Sønnen, Jeppe Tagmose, fik den gl. Gaard. Nogle af Skøderne er dog først udstedt efter Hans Tagmoses Død. (1875) — Samme Aar fik Georg Voge Gaarden og skilte den ad i 2; hvoraf Jens Nygaard fik den gamle Gaard 1878; derefter Chr. Lauridsen 1892. (70). — I Vester Bjerre. som Chr. Andersen fik Skøde paa i 1854, boede senere Morten Østergaard 1861, Jens Severin Nielsen 1866; en Parcel blev fraskilt 1857, og Resten er senere lagt under den gl. Gaard igen.

2. Forhen kaldet L. Bjerre, tog gl. Chr. Bjerre fra, i Følge Aftægtskontrakt af 30. Decbr. 1842; senere fik Hans Pedersen Jorden mod at svare aarlig: 4 Td. Rug, 2 Td. Byg og 3 Rdl. kurant i Penge. Senere Ejere: Karen Kristensdatter (da maa Jorden være lagt til igen), Jens Chr. Jensen 1859, Niels Jensen, Vielsesattest som Adkomst 1868, Martin Ahler Jensen 1902, Peder Sørensen 1918. (70). — 3. Fraskilt V. Bjerre, bebygget 1860, Laurids Jørgen Kristensen; Chr. Kjærgaard 1891, Jens Venø 1904, Marinus Venø 1917. (45). — 4. Jeppe Tagmose, Skøde 1877, . . . Simon Jensen 1878, Jens Chr. Jensen 1901, Marinus Pedersen 1908, Jens Sørensen 1909, Herunder er lagt det Sted, som Hans Tagmose tog fra til sig selv, her døde han. Senere boede bl. a. Niels Gottenborg her (42). — 5. Hans Tagmose den yngre, bygget allerede 1872, Simon Jensen 1876, A. Langager 1887, Carl Jensen 1898, J. Kr. Emholt 1903, Jens Fønnesbæk 1915. (30). — 6. Bebygget 1872, Anders Tagmose, Augustinus Jensen, død 1892, dennes Enke, Hans Brøgger 1897. (16). — 7. Bebygget 1872, Peder Tagmose, Sivert Jensen 1876, Niels Damgaard 1877, Anders Andersen 1880, Laurids Chr. Jensen 1880, dennes Søn Karl Kr. Jensen 1926. (40). — 8. Fra 1 i 1879, Jens Jørgensen, Jeppe Mortensen 1882, Mads Mortensen 1903. (Matr. 1 a, 53 Td. Land). — 9—11, fraskilt 2 i 1866 fra Jens Chr. Jensen til hans Broder, Peder Ahle; Knud Ahle 1902, dennes Enke 1908; . . . Otto Mortensen. 1918; delt i 3, nemlig: 9, Otto Mortensen. (32). — 10, Julius Jensen. (22). — Og 11, Hans Lauridsen, bygget 1927. (18). 12. Skilt fra 2, bebygget 1857, Andreas Jakobsen, senere Anders Thuesen, Josias Andersen 1880, Jens Elmholdt, 1883. Niels Chr. Elmholdt 1905. (56). — 13. Ligeledes fra 2, Jens Peder Jensen 1896, Andreas Sylvest 1896, Chr. Mogensen 1911. (36). — 14. Fra 2 i 1899, Martinus Serup. (32). — 15. Fra 3 af Chr. Lauridsen; Chr.

Skobæk 1893, Jens Pedersen 1894, Morten Mortensen 1915. (24). — 16. Ligeledes fra 3: Jørgen Bækgaard 1906, Thomas Bækgaard 1908, Anton Hindkjær 1921. (37).

Det meste af Jorden i Bjerre er temmelig fugtigt, selv oppe paa det høje er det ikke meget tørt. Til Bjerre har hørt megen Mose, omtrent det halve af Arealet. Resten har for en stor Del været Hede, kun noget omkring den gamle Gaard er gammeldyrket Jord. I Mosen findes en Mængde Trærødder, mest Fyr, noget Gran, og enkelte Egerødder. Det meste af Mosen er nu opdyrket og sund, men for en 50 Aar siden var den nærmest ufarbar, og daarlig, selv om man fulgte Vejen.

Ogsaa til Bjerre knytter der sig Sagn. Chr. Bjerre fortæller, at han har læst et saadant Sagn om, at der engang skal have ligget en Herregaard, Klaaborg kaldet, hvoraf endnu ses et Damsted, Klaaborgdam, S. og V. for Martinus Serups. Martinus har ogsaa pløjet Urner op, og Chr. Bjerre har pløjet en firkantet Stensætning op, som formentlig var en Brønd, da der var en rund Stensætning inden i Firkanten. — Sagnet fortæller ogsaa, at der har gaaet en Strøm sønden og vesten om Gaarden. Man kunde se Strømlejet, hvor der var en Forhøjning som af et Vadested. Strømmen gik mod Nordvest ned til Bredevandsdyb i Fjeldstervang, hvor der skal have ligget en Vandmølle. Her ud i Dybet — fortæller Sagnet — kastede Mølleren sine Penge, engang der var Fjender i Landet, og der ligger de endnu.

Smedegaard og Tanderupkjær.

1. Med Tanderup Enge ophørte i gl. Dage Civilisationen i Snebjerg Sogn. Sønden for strakte sig Hede- og Mosestrækninger. De sidste har været ganske ufarbare. Her graver man nu Trærødder op som Vidnesbyrd om Fortidens Skove, og i ældre Tid maa her have været en herlig Tumleplads for Ulve, Ræve, Hugorme og andre Menneskefjender. Storken har ogsaa nok gaaet og fisket herude. En Del af Terrænet laa altid og svalpede i Vand, Der var for lidt Træk i Aaen, som laa og svømmede over i fugtige Perioder. Men paa de høje Strækninger var der tørre Pletter med Hede og Lyng. Her smed man for en 125 Aar siden nogle Fæstehusmænd ud. Man kaldte det Tanderup Huse eller Hedehusene.

I 1800 opmaalttes Tanderup Marker, i 1806 deltes Jorden i 19 Parceller, og 1809 inddeltes Marken atter i 31

Parceller; begge Gange fik Ejeren Tilladelse til Udstykning. I 1816 tegnes et Kort over Jorden. Paa dette Kort ses Engene, der har Navne som: Amtrup, Lind, Volsgaard, Albæk og Mørup Hovenge, Firdags Slet, Stiis Kær og Hekkenfeld. Nogle af disse Navne huskes endnu. Hovengene har vel Navn efter de Gaarde, som skulde bjerge Høet. En Del af Engene solgtes ved Auktion, saaledes den 18. Juli 1808; Folk i Toustrup, Krogstrup, Snebjerg Ey, Helstrup og Vorgod er Købere. Nogle Enge sælges blot Høet af, og et Stykke Byg sælges paa Vestermark. Hans Buch har nok trængt til Penge. I 1844 er der 13 Lodsejere, foruden Tanderup og Smedegaard. Men Mosen (Matr. Nr. 16) ligger i Fællesskab, og den har desuden en Del udensogns Folk Part i. — Chr. Bjerre forklarer, at de mærkelige lange Strimler Mose, som henlaa i Kæret i gl. Tid, efter Sigende skal være udlagt til Græsning for Heste, naar de udensogns Bønder gjorde Hove til Tanderup. Og Chr. Mogensen meddeler, at Frans Vonneborg havde Jord i Tanderup Mose, som han solgte for en Specie til P. Degn. — Senere maa Matr. Nr. 16 jo være udskiftet. I et Skøde henvises til et Cirkulære af 7. Decbr. 1854, som maaske kan indeholde noget om Udskiftningen; men jeg har ikke kunnet finde det. — Dengang var Mosen jo ikke noget værd, og de udensogns Folk kom aldrig herud, og vidste tit slet ikke hvor deres Lodder laa. I 1865 fik Peder Jeppesen Skøde paa Mose fra 17 Lodsejere, nemlig Jakob Troldhede, Chr. Sandfeld, P. Gosvig, Mourits Henriksens Enke, Chr. Knudsen, alle af Assing; Chr. P. Andersen af Tarp; Chr. Sørensen af Bjørslev, Mads Rahbek, Viumkrog; Jens Pedersen, Knud Peder Nielsen, og Niels Knudsen af Fjeldstervang; Chr. Nielsen, Brixhus; L. Kr. Lauridsen, Kr. Rasmussen, Chr. Pedersen, Toxvig, Arnborg; Jens Kristensen Bech og Jens Nielsen, Kibæk, af Assing. Skødet tiltrædes af Knud Rasmussen, S. Søby og Laust Karlsen af Sandgaard i Rind. Købesummen for det hele er kun 85 Rdl. Derimod gav han i 1884 500 Kr. for Matr. Nr. 44 af Lars Andersen i Mørup. Naar henses til hvad Mosen nu er værd, gjorde P. Jeppesen jo en Kongehandel. Men han fik kun at se Begyndelsen af Guldalderen, og i mange Aar havde han store Bryderier med Ejendommen; de fleste af Sælgerne havde ikke tinglæste Skøder; der fortælles, at han bl. a. maatte gøre 3 Rejser ind til Matrikulkontoret; det holdt altsaa haardt at indværge Ejendommen. Havde de uden-

sogns beholdt Mosen en 30 Aar længere, havde de jo nok opdaget, at den var noget værd.

Der er bleven 4 Ejendomme herude, nemlig:

1. Kragelund, den oprindelige Ejendom, bygget af P. Jeppesen 1865, senere Niels Damgaard, nu Peder Sørensen. (70). 2. Skilt fra 1, Lauge Pedersen 1891; nu Peder Jeppesen Pedersen 1910. (65). — 3. Ny Mosegaard, fraskilt 1 til Martinus Pedersen; nu Thomas Bækgaard 1921. (72). — 4. Fraskilt 1; her boede P. Jeppesen sidst; senere Jens Peder Nielsen 1914; Hans Mørup 1918. (18).

. . . I 1801 boede der 3 Husfæstere i Tanderup Huse, alle med Jord, som de har opbrudt af Heden. De hed Baltazar Nielsen (boede i 1787 i Ørskov), Søren Poulsen og Niels Nielsen. I 1808 bor Søren Mikkelsen i Soldaterhus; han er der endnu i 1837. I 1819 er der Brandsyn ved ham. Da er der Lim og Lægt saavel i Huset som for Skorstenen. I 1824 kaldes Husene »Momhuse paa Tanderup Hede«, og det ene ejes af Sognets Beboere, hvilket betyder, at Fattigkommissionen har købt det (maaske ikke Jorden) og bruger det som Fattighus. Senere er den tredie Ejendom forsvundet. Men oppe sydvest for Magnus Rasmussen laa et Hus, og for nogle Aar siden maatte Øvrigheden ud og se paa en mærkelig Parcel, som fra »Husstedet« strakte sig ned mod Gaarden. Proprietær Bie gav Afkald paa Rettighed til Parcellen. Men om det er det Hus, som i 1824 tilhørte Sognet, eller det, som tilhørte Tanderup, er ikke godt at vide.

1. Soldaterhus. Tidligere Fæstehus. Ejere: Niels Thygesen Frederiksen 1862, Niels Fr. Mortensen 1862, Niels Jørgen Thomsen 1873, Chr. Thomsen 1910, Valdemar Thomsen 1919. — 2. Kildegaarden, tidligere Fæstehus. Hans Nielsen Skrofstrup, Fæstebrev 1852, Skøde 1859, Sønnen Niels Hansen 1859, dennes Søn, Laurids Nielsen 1895, Niels Fr. Thomsen 1908, senere Søren Jul, Niels Mikael Jensen, Chr. Thomsen, Magnus Rasmussen. (44). — Om Kildegaarden fortælles, at der paa Marken skal have været en Kilde, indhegnet med Diger.

2. Smedegaard. I 1811 købte Thomas Madsen af Hans Buch 4 Parceller, samt en Engparcel, udskiftet fra Tanderup 1809, for 500 Rdl. Aaret efter solgte han dem til Poul Huus for 1799 Rdl. Det blev Pouls sidste Bedrift som Ejendomshandler, at han oprettede denne Gaard til Sønnen, Peder Poulsen. Selv døde han her 1813, 69 Aar gl., og Fabricus giver ham det Skudsmaal, at han var en udmær-

ket forstandig, sædelig og retskaffen Mand, og at han med rette kan kaldes den første blandt jævnlige. — Gaarden bliver dog først færdig opbygget et Par Aar senere og bestaar da af 4 Længer; vest for laa en gl. Smedie, hvori Gaardsmeden fra Tanderup skal have smedet og maaske haft Tilhold. Der er nu kommen en ny Ejer, Iver Nielsen, hans Kone hed Maren, de havde i 1819 en Datter i Kirke, som hed Mariane, det er Iver Bæks Moder (se Grønbæk!). I 1823 kommer Gaarden til Auktion, og saa skulde man jo tro, at Iver var fallit. Men han har jo en Søn af gl. Niels Amtrup, og det er ikke let at finde ud af dennes Transaktioner. Niels Amtrup lader ved Auktionen den anden Søn, Peder Olling Nielsen, købe Gaarden 24. April 1823; men allerede i 1822 er Niels Kr. Sørensen bleven gift med Niels Amtrups Datter, Maren, og det er *dem*, der faar Gaarden, og beholder den lige til 1863, da de afstaar den til Sønnen, Chr. Olling Nielsen. Dersom man nu vilde digte, da er det, ligesom man i Tanken hører Caspar Møller sige: »Hvad er det nu for Krumspring, De laver med den Smedegaard, Niels Amtrup?« — og denne svare: »A lawer misæl ingen Krumspring, Hr. Kammerraad!« —

Om Niels Christian Sørensen og Maren Nielsdatter kan man faa at høre, at det var et Par forfærdelig rare Folk — især roser f. Eks. gl. Ole Nielsen i Fonvad Maren: hun var vældig rar og en fåle dygtig Kone i sit Hus. Men det, som Maren Smedegaard især er bleven berømt ved, er ellers en lille Skavank, hun havde, nemlig at hun var bleven forfalden til at ryge Tobak. Hun var kommen ind paa det ved Tandpine; men hun generede sig for det. — En af hendes Sønesønner — Overlærer N. Nielsen, Vejle — fortalte mig, at han engang henad Aften var kommen kørende dertil med sin Fader. Maren var da kommen i Seng; men hun saa noget trist ud. Saa siger Niels Vejlgard: »Tænd du bare Piben, bitte Mor; du behøver da ikke at genere dig for vi andre!« Saa trak Maren Piben frem under Dynen, og da hun havde faaet Dampen op, steg Huset møret kendeligt. — Paa deres gamle Dage boede de i et Aftægtshus ved Gaarden, og der boede Maren senere alene som Enke. Naar der om Aftenen kom nogle unge, kendte Folk, som hun ikke generede sig for, vilde hun gerne have et lille Spil Kasino med dem. Naar hun saa havde faaet fat paa Kortene og Piben tændt, var hun ret i sit Es. — Engang havde hun sendt Bud efter

Præsten, at han skulde komme og tage hende til Alters. Men Karlen kom med den Besked, at han ikke kunde komme. Da saa Maren var kommen af Altersklæderne og havde faaet Piben tændt, traadte Præsten ind ad Døren. Desværre var han for firkantet i Tankegangen til ret at vurdere Situationen — »og især saa gal han var over den bette Funkkl« — Kr. Smedegaard havde derefter Gaarden i mange Aar, han drev bl. a. Hjemmemejeri (?), var i mange Aar i Sogneraadet; hans Enke, Sidsel Smedegaard, lever endnu i Herning. Den næste Ejer var *H. E. Pedersen* (1883). Derefter Laust Hansen, som i en Del Aar var Sogneraadsformand. Han var meget afholdt, ogsaa for sit humane Sind. Desuden var han en tænksom Mand, som var interessant og fornøjelig i Samtale og havde en betydelig Evne til at træffe Sandheden »lige midt i det sorte.« Han havde det meget med at lægge Planer, og maaske gjorde dette undertiden hans Foretagender noget stive. — Da der f. Eks. skulde bygges ny Skoler, havde han den Opfattelse, at de skulde ligge midt i Skoledistriktet. Tandrup Skole fik derved en udmærket Beliggenhed ved Vej- krydset; men Volsgaard Skole kom til at ligge »val central«, borte fra Huse og Veje; den er nu nedlagt. I 1890 fik han Lov til at træde ud af Sogneraadet, og ved det følgende Suppleringsvalg blev han genvalgt omtrent enstemmig og taget til Formand. Det ser jo mærkeligt ud. Som Grund til sin Udtrædelse gav han, at han ikke kunde taale at sidde saa meget ned (hvilket Knud Jensen gengiver i en noget omskreven Form); men den virkelige Grund var nok, at de havde en ældre Forsørgelsessag med Herning Sogneraad, hvorved dette var kommen vel langt ud, og L. Hansen, som havde boet i Herning og været i Sogneraadet, vilde ikke lade det komme til Yderligheder med dem i Herning. Saaledes fortælles der, og det er jo muligt, at man havde været for udspekuleret. — Laust Hansen stillede 3 Betingelser for at gaa ind i Sogneraadet igen — siger Knud Jensen — og der var Flertal for at gaa ind paa dem for at beholde ham i Raadet. L. Hansen døde 1906. Siden har hans Svigersøn, den nuværende Ejer, H. C. B. Hansen, haft Gaarden. (89). — Fra Smedegaard er kommet følgende Ejendomme:

1. Chr. Pedersen, Smed, 1867; dennes Søn, Peder Christensen, Skøde 1917. (54). — 2. Bebygget 1873 til Anders Thuesen; Thue Nielsen 1878, Chr. Holm 1893, Kr. Pallesen Fløe 1915, Knud Mogensen 1917. (33). — 3.

Ny Smedegaard, Anders Andersen 1895, dennes Søn, Chr. Andersen 1903. (40). 4. Bebygget af L. Hansen, som døde der, senere Chr. Christensen 1907, Karl Mortensen 1909. (40). — 5. Fragaet 3; Rasmus Ryom 1909, Martinus Andersen . . ., Chr. Venø 1922. (16). — 3. *Tanderupkjær*. Her var i Tidens Løb blevet en Del Fæstehuse; men efter at Propr. Leth havde faaet Tilladelse til Udstykning ($\frac{8}{2}$ 1859), fik Beboerne efterhaanden Skøde paa Stederne. Her kan kun blive Plads til Hovedtrækkene, der ser saaledes ud:

1. Thue Madsen (Søn af Mads Jensen Fonvad i Gammelager) Fæste 1855, Skøde 1862, Hans Nielsen, gift med Enken 1871, Jens Venø 1883, Jens Bækgaard 1883, Enken Mette Christensdatter, Bevilling fra Skifteretten 1894; Sønnen Niels Bækgaard 1913. (55). Jens Bækgaard var i mange Aar Sogneraadsmlem og deres Tillidsmand hernede; i en Del Aar var han Uldhandler (se Understrup: Af Bindestuens Saga). — Han har mange Børn her i Sognet. Af Sønnerne nævnes: Niels Bækgaard, Marius Bækgaard og Sognefoged Thomas Bækgaard i Tanderupkjær; Chr. Bækgaard og I. C. Bækgaard (den nuværende Sogneraadshovedmand) i Haunstrup; Grd., Amdsraadsmlem P. Bækgaard i Næstholt. Af de udenogs skal lige nævnes Landstingsmand J. P. Bækgaard, Vorgod. — 2. Mikkellund, Fæste 1860, Skøde 1862, Sønnen Peder Ole Mikkelsen 1879, død 1910; den nuværende Ejer, Chr. Kjærgaard, har nedbrudt de gamle Bygninger og bygget ny længere Vest paa Lodden ved Tanderup By. (21). — Mikkellund virkede som Biskolelærer; han hørte til de første af de saakaldte »vakte«, der senere gik over til Indre Mission (Gøtzsche: Livsrørelser, 75). Sønnen, P. O. Mikkelsen, var ogsaa i mange Aar Biskolelærer; interesserede sig ogsaa for Landbrug og navnlig bl. a. Fjerkræavl. Var i en Del Aar Sogneraadsmlem og interesserede sig meget for de ny Kirker, var Medlem af det første Udvalg for Studsgaard Kirke. Da hans Navn ikke kom med ved Grundstensnedlæggelsen, anføres dette her. — 3. Anders Andersen (Post), Fæstebrev 1860, Skøde 1862, Hans P. Pedersen 1894. (45). — 4. Jens Chr. Sig 1861, Jens P. Hansen, dennes Enke, Marie Hansen, Alfred Hansen 1920. (26). — 5. Tidligere Fæste. Peder Christensen 1867, Mads Søndergaard fra Thomas Pedersen 1880. (61). — 6. Tidligere Fæste, bebygget ca. 1861, Jens Fonnesbæk, Skøde 1867, Lauge Fonnesbæk 1905. (38). — 7. Hans Chr. Niel-

sen 1869, Sønnen Lars Kr. Nielsen 1904, Mathias Mathiesen 1911. (64). — 8. Tanderup gl. Skole, bygget 1861; her bor nu Lorents Thomsen (8). — 9. Jens Chr. Jensen, Fæste 1859, Skøde 1862, Laurids Jørgen Kristensen 1890, Mathias Mathiesen 1911, P. Blæsbjerg 1911. (52). — 10. Jens Madsen, Skøder paa Parceller 1867 og 1870, Sønnen Niels Jensen 1881, nu dennes Søn, Johannes Jensen. (20). — 11. Søren Kr. Pedersen, Fæste 1858, Skøde 1867, Kr. Meldgaard Andersen 1881, senere Søren Nygaard, Otto Nygaard 1906, P. Søvnald 1912, Jørgen Jensen 1919. (28). — 12. — Herfra skilte Søren Nygaard Ejendommen »Flensborg« 1905. Her bor nu Alfred Jensen. (20). — Paa Marken findes en mægtig Vandgrav, Mindet om Brunkulselskabets Virksomhed i Krigsaarene, (»Flensborg Fjord«). — . . . (Søren Chr. Snedker, som nok egentlig var Hjulmand, var i mange Aar deres Sogneraadsmlem og Tilidsmand hernede; han var hjælpsom og var jo selv en Smaamand; senere blev Jens Bækgaard i den Henseende hans Efterfølger.) — 13. Jens Albertsen, tidligere Fæste, Skøde 1869, Laurits Jensen 1878, Niels Ole Nielsen 1895. (36). — 14. Niels Frederiksen 1872, Peder Lønborg 1881, Carl Laursen 1887, Jens Thomsen 1901, Enken 1927. (68). — 15. Her flyttede Mikkell Hjøllund ned. Fraskilt 1876. Jens P. Mikkelsen 1889, Chr. Pedersen 1904, Iver Poulsen 1908, A. P. Andersen 1915, Andreas Jensen nu. (16). — 16. Udskilt 1876, bygget 1881, Niels Thygesen Frederiksen; Morten Jensen 1891, Niels Frederiksen 1892, N. Frederiksen 1898. (38). — 17. Tanderupholm, E. P. Rasmussen 1895. (48). Her laa forhen 2 Fæstehuse (omkring 1860), hvori boede Chr. Smed og Søren Kr. Snedker. Senere kaldtes Tomterne »æ Hussted«. — Endnu findes nogle Steder, fraskilt for en Snes Aar siden, nemlig 18: Anders P. Andersen (12). — 19. Lars Chr. Larsen, forhen Peder Sørensen. (18). — 20. Johannes Pedersen (3). — 21. Johannes Larsen 1911, Peder Kristensen 1912, Chr. Frølund Frederiksen 1923. (12). — 22. Niels Chr. Hansen. (15). — 23. J. Lambæk, senere den nuværende Ejer: Jens Bundgaard Jensen. (24). — 24. Jens Poulsen Jensen. (19). — 25. Fraskilt 1 i 1908 til Jørgen Bækgaard; Kr. Kjærgaard 1911, P. Chr. Lauridsen 1924. (45). — 26. Fraskilt 1 til Jens P. Andersen, Karl Pedersen 1908; flere Ejere; Chr. Larsen 1919. (10). Endvidere er 27 vistnok opstaaet ved en Deling af 4; Jens Chr. Pedersen 1862, Mogens Andersen 1874, nu dennes Søn Søren Chr. Andersen. (27).

— Og 28 ligeledes. Hans Larsen Nielsen 1874, senere Chr. P. Kragelund; nu Jens Bjørslev Nielsen. (18). — 29. Tanderup Skole er den sidste af Sognets Skoler, hvortil endnu hører Jordlod. Her er en 7—8 Td. Land. — De 12 nye Statshuse paa Tanderup Mark stammer jo alle fra samme Tid, og der er ikke ret megen Forskel paa Arealet, hvorfor de blot her skal anføres med de nuværende Ejers Navne. 1. Niels Nielsen. 2. Laurids Skærbæk. 3. Chr. Overgaard. 4. Magnus Kjær. 5. M. Dalgaard. 6. Johannes Andreasen. 7. Jens Sejr Lauridsen. 8. Sigurd Jonsen. 9. Hans Chr. Bertelsen. 10. Lars Chr. Christensen. 11. Chr. Mølsted. 12. Marinus Jensen. —

Ved Vejkrydset ligger Præstegaarden og Skolen med Forskole, desuden er der Købmand m. m. Her er altsaa ved at blive en Landsby, og den vil blive til mere.

Toustrup og Krogstrup.

1. Skønt Toustrup i ældre Tid kun bestod af 3—4 Gaarde eller Bol, har det dog været regnet for en Landsby. I 1683 kaldes det 1 $\frac{1}{2}$ Gaard. Markerne hedder Lerpøt Agre, Stakket og Langagre, Fællesagre, Kaarsagre og Brøding Agre. Desuden er der 4 Agre, som kaldes Damagre, der ejes af Kirken og drives af Anders Paaske i Snebjerg. De strækker sig i Sønder og Nør og ligger mellem Byens Huse. Jorden er opmaalt i 1798 og udskiftet af Fællesskab 1799. Paa Kortet fra den Tid ser man imod Vest Langagre med Mose længere Syd paa. Omtrent midtvejs nær Vestgrænsen ses Ødegaards Toft. Her laa vel det Bol, som omtales 1497, og som ikke blev genopbyggt. Der gaar en Vej ned gennem Jorden, som gaar fra Snebjerg Bys Mark Syd paa til Graamose; paa tværs af denne gaar en Vej fra Amtrup Mark til Tanderup Mark. Ved Vejkrydset ligger 2 Gaarde og 2 Huse. V. og Ø. Korsagre ligger mod Nord, hver paa sin Side af Vejen; mod Sydøst ses Øster Mose og Blaadam, mod Nordvest Overbrod.

I 1498 har Kongen et Bol i Toustrup. Endnu et Bol, som har tilhørt Tvis Kloster, faar han ved Reformationen, men afstaar det til Oluf Munk paa Volstrup. 1651 ejer Kongen Gaarden, medens Bolet ejes af Henrik Sandbergs Arvinger. I 1688 har Tanderup 2 Bol, og de 2 andre er Strøgods. I 1740erne faar Herredsfogeden Samling paa de 3 Bol, medens det 4de staar under Sindinggaard, senere

Tanderup; 1793 og 94 bliver dette samt et Hussted ogsaa Selveje. — For et Par Hundrede Aar siden boede Herredsfogederne i omkring ved en 50 Aar i Toustrup. Da gik der »Tingveje« dertil, og Tinget har sikkert været holdt der.

1. Tidligere kaldet Store Toustrup. — Foruden de 2 Bol, som Herredsfoged Busch fik Skøde paa fra Rudolf de Linde 1753, havde han tillige i 1749 købt Ejendommen Nr. 4 (1688) fra Sindinggaard og ejede ialt Hartkorn: 4—7—3—2. Men ved Skiftet efter hans Død klager Enken over, at Ejendommen er meget ringe, saa at det mange Gange er arriveret, at Sæden ej engang er blevet hjembrungen. Høbjergningen er saa ringe, at der maa købes Hø til Kreaturerens Underhold. Senere har Gaarden været ejet af Anders Jensen Ahle. 1762 nævnes Jens Ahle som Forpagter paa Toustrup; men han har dog allerede 1761 faaet Skøde af Anders Jensen paa Gaarden. Jens Ahle, som ejede T. til 1785, har ogsaa haft Kibæk Mølle, som han skøder til Buch 1764; han havde en Søn, Niels Kr. Ahle, der blev Præst og døde som pensioneret i Resenborg (ved Struer) 1833. — I 1787 ejes Gaarden af Morten Pedersen, senere Johannes Nyboe 1806; der holdes Auktion efter ham 1811, Mads Medom 1812 o. fl. — I 1834 fik Niels Jespersen Gaarden og efter ham Sønnen Thyge Peder Nielsen 1852; blandt Niels Jespersens andre Børn kan nævnes: Mads og Peder Toustrup, som boede i Snebjerg. Jesper i N. Vejen og N. Kr. Nielsen i Ejsingkjær. Denne Toustrupfamilie er altsaa bleven ret udbredt. — Jens Nørgaard Thygesen fik Gaarden 1895. Senere flere Ejere, bl. a. Kr. Thim, Dines P. Nielsen 1916, Mads Nielsen 1922. — (55). — 2. Af de 2 Hussteder, som i 1787 er gaaet fra St. Toustrup, og som blev Selveje i 1793, er det ene atter gaaet til Gaarden, medens det andet, som ejedes af Chr. Waad, købtes af Mads Medom, hvis Ejendom paa denne Tid kaldes Toustrup-Stenbjerg. Senere udskiltes det atter herfra, og Matr. Nr. 2 er saaledes opløst. 2b udskiltes i 1854 fra Niels Uglsoe til Henrik Christensen; senere boede her Svend Svendsen og bl. a.: Jens Chr. Nielsen 1882, Gottlieb Nielsen, Hartvig Nielsen (1915), Hans Jakob Nielsen (1919), Søren Pedersen 1924. (26). Herunder er lagt en Ejendom, kaldet Trekanten, som Kr. Jakobsen i sin Tid ejede (?), senere Kr. P. Nielsen. — 3. Tidligere kaldet Ø. Toustrup. Denne Gaard fik P. Michelsen Skøde paa fra Tanderup i 1794 med tilhørende Jord, »samt hvad der af Fællesskab skal blive udskiftet«.

Sønnen, Laurids Pedersen, fik Skøde 1805, dennes Søn, Erik Lauridsen 1847 (han døde ugift 1882), Niels Abildtrup 1883, Jens Johansen 1907, Jens Chr. Sivibæk 1908, Ejler Nørgaard 1910, Niels Kr. Jensen 1912, Søren Jørgensen 1917, Enken, Maren Jørgensen, 1919. (55). — (De følgende Numre er Løbenumre):

4. Udskilt fra 1 i 1837 til Iver Holger, Sønnen, Søren Iversen, 1866, Chr. Nielsen Uhrer 1871, senere mange Ejere, bl. a. Niels Kr. Albertsen (1902). Nu bor Ane Jakobsen der, 1910. (6). — 5. Fra 1 i 1838 til Jens Nielsen fra Meldgaard i Ørre, senere Niels Randeris 1844. Mange Ejere, bl. a. Niels Kr. J. Albertsen 1901, Jens Kr. Andersen 1919. (8). — 6. Omtales under Krogstrup. — 7. Udskilt 1856 fra 1 (noget af Jorden fra Amtrup), Søren Kr. Pedersen; Nikolaj Christensen 1863. Senere bl. a. Niels P. Christensen 1899, Ole Andersen, Otto Knudsen 1916, nu Skov Nielsen. (44). Herind under lagt et ældre Hus. — 8. Fra 1 i 1846 til Anders Jensen Krog; senere Mourids Pedersen; Niels Vinde Rasmussen 1852, Kr. P. Kristensen, Andreas Pedersen 1862, Troels Thomsen 1870, dennes Svigersøn, Jens Laurids Jensen 1906. Peder Fløe 1923. Der er efterhaanden tilkøbt megen Jord. (59). — 9. Fraskilt i 1857 fra Niels Jespersen til hans Svigersøn, *Anders Larsen Vejen*; Viggo Madsen 1904. (15). — 10. Solbakken. Fraskilt 3 af Niels Abildtrup til Sønnen P. Abildtrup. (41). — 11. Fraskilt 1837, Chr. Salling; Jens Nielsen; dennes Søn, Niels Patuel 1847; Jens Nielsen (den yngre) 1884, Anton Højland, Chr. Bjerg Jensen 1916, Peder Albæk 1917, Lars Rasmussen 1918, Peder Birk 1919. (11).

Anders Vejen var Veteran fra Trearskrigen og var ved Rytteriet. Engang reddede han sin Ritmester ud af Fjendens Vold. Han blev ved denne Lejlighed omringet af 3 fjendtlige Dragoner; men Anders huggede de to ned, hvorefter den tredje tog Flugten. En Meddeler fortæller mig, at Anders Vejen ved denne Lejlighed anvendte Høg Nr. 6. Det maa jeg nu give mere militærkyndige at betænke; men at Tyskerne fik en reglementeret Behandling, saa de ikke har haft noget at beklage sig over, er der ingen Tvivl om. Anders Vejen blev for sit tapre Forhold gjort til Dannebrogsmænd. Senere var han i mange Aar Medlem af Sogneraadet. Engang var man i Raadet kommen til at tale om en Familie paa Fattiggården, der bebyrdede Kommunen med store Udgifter. At man skulde have

saa stor en Familie at føde paa, var galt nok; men at den oven i Købet *yngelede* paa Fattiggaarden, fandt man rentud forargeligt. Et Par af de mere skatteydende Medlemmer kom ind paa, at man kunde anskaffe et Slags Lukkelse til Døren og laase Manden inde om Natten. . . Men saa rejste den gamle Kriger fra Toustrup sig, slog i Bordet og sagde, at *den Dør* skulde han lukke op, lige saa tit som de andre kunde lukke den i — hvorefter Forhandlingen antog mindre fantasifulde Former. Anders Vejen talte Smaa-folks Tarv i Raadet og havde mere Held med sig end den gæve P. Ørskov, der havde forløftet sig paa Formandsbestillingen. Et af de nuværende Medlemmer af Raadet har fortalt mig, at Anders Vejen var en af de Mænd, som han fra Barnsben var bleven vant til at se op til. Anders Vejen døde som Aftægtsmand i Dalsgaard i 1907, 83 Aar gl.

2. *Krogstrup By*, som bestod af 1 Gaard og 2 Huse, laa der, hvor nu St. Krogstrup ligger. Paa Kortet ses Toften, hvor Bygningen ligger. Nord for ses Mellem-agrene. Ved Østskellet er der Mose, og lidt Vest for Gaarden bliver det meste af Arealet Mose, længst mod Vest Vestermose, herude boede senere i Tiden en Skrædder, først P. Høst, senere Morten Frank. De tre Mænd var ved Aar 1800 Jørgen Mathiasen, Thue Jensen og Niels Gunnerup. Sidstnævnte flyttede snart derhen hvor nu L. Krogstrup ligger. De to andre Ejendomme blev liggende, indtil den vestligste blev lagt ind under St. Krogstrup. I 1840 er der 3 Fæstehuse paa Marken.

1. Store Krogstrup. Her boede i 1787 Jørgen Mathiasen, som først købte Gaarden af L. Buchs Arvinger i 1805, samtidig med Husmændene. De tre var Sognets sidste gammeldags Fæstebønder. I 1811 afstod Jørgen Gaarden til Sønnen, Peder Jørgensen, der blev Sognefoged. Denne solgte 1839 Gaarden til P. Kjærsgaard, hvis Kone, Ane Krogstrup, hørte til de første af »de vakte«. Derimod varede det noget længere med P. Kjærsgaard. (Se »Livs-rørelser«.) Her havde saa de troende Tilhold. — P. Kjærsgaard holdt saa for en Del op med at handle. Hidtil havde han brugt Kreaturhandelen meget, nu blev det i mindre Omfang. Kaaberholm havde en Tid boet som Indsidders hos P. Kjærsgaard; han kaldes da ved sin første Optræden i Sognet Kreaturhandler. P. Kjærsgaard var en stærk Mand. Naar han kom ridende »af æ Søndens« tidlig paa Dagen, kunde han — uden Søvn — gaa lige i Mergelgraven og gøre sin Tur der til Aften, P. Kjærsgaard var god

til at handle og tjente godt ved det. Man sagde om ham, at han kunde lægge 4 Skilling paa et Par Stude ad Gangen, og det kunde han blive ved med, til han havde lagt 20 Daler paa. Det er dog vistnok at overdrive. Folk undrede sig over, at 4 af P. Kjærsgaard Søner blev gift med Døtre fra Amtrup, især da Forældrene ikke syntes at kunne lide hinanden. Jens Eriksen og P. Kjærsgaard skulde nemlig altid »ærres« med hinanden, naar de traf sammen. Det var vel nok til Dels Spøg. — I 1876 afstod han Gaarden til Sønerne, Hans og Peder Krogstrup; sidstnævnte ejede den fra 1896. I 1906 var der flere Ejere; senere: Karl V. Madsen 1907, P. Chr. Madsen 1909, J. Kr. Seithen 1914, senere dennes Enke 1922 og nu Sønnen, Chr. Seithen. (114). —

2. Lille Krogstrup afstod Niels Gunnerup i 1829 til Jens Pedersen, den tidligere Sognefoged (Nørgaard), der sidst havde boet i en af de Gaarde, som P. Vium lagde sammen. Efter hans Død blev hans Enke gift med P. Thomsen, som saaledes fik Gaarden 1842. Søren Iversens Kone, Karen, tjente der i P. Thomsens Tid, og da talte Mett Johann tit om »Jens Pæjsen«; hun var kommen til ham som Tjenestepige og blev saa gift med ham; da var han jo gammel. P. Thomsen var derimod en Del yngre end hende; men hun var nær ved at leve ham ud, da hun blev over 90 Aar gl. — P. Thomsen havde nogle Bestillinger og var en oplyst Mand; hans Broder i Ulfborg var endda Amtsrådsmedlem. Mærkelig nok kørte P. Thomsen altid med Stude. Heste vilde han ikke have i Gaarden. — Svend Nytoft fik Gaarden i 1890. Han var en saare flink, interessant og særpræget Mand med Interesse for mange Ting, f. Eks. Politik. I gamle Aviser kan man læse om de Tider, da han betraadte Tribunen som ordførende Stiller for Rs. Nielsen. I yngre Aar havde han gaaet med Uldpakken; han har sikkert brugt Øjnene godt paa sine Vandringer. — Senere Ejere: Jens Jensen 1909, Sognefoged Niels Frederiksen 1914. (38). — Paa Marken laa altsaa Grønbjerg. N. Ø. for Gaarden ved den Vej, som gaar gennem Marken laa en anden Høj, som en tidligere Ejer havde sløjftet. Man skal da have fundet nogle Guldringe, som blev solgt for 500 Rdl., hvorved der blev Raad til at bygge et Østerhus. — 3. Her boede Peder Christensen, ca. 1820; Chr. Eybye 1857, Lars Andersen 1884. I 1887 købte P. Krogstrup Gaarden, som blev lagt ind under St. Krogstrup. (De flgd. Numre er Løbenumre). Fra Store

Krogstrup er udskilt: 4. (Forhen kaldet Krogstruphus). Chr. Andersen 1854, dennes Søn, Anders Christensen 1872, Niels Chr. Jensen 1900. Peder Septrup 1912. (27). — 5. L. Klitsgaard 1855, Peder Andresen 1856, Anton Jespersen 1864, Niels Jensen 1869, (sammenlagt med 1 d, Albæk, udskilt fra Michael Jensens Ejendom 1878). Senere: Chr. Nielsen 1878, Chr. Hedegaard 1897, nu Niels Abildtrup. (18). — 6. Jens Kr. Jensen 1855, Ole Villadsen 1877, Anders Kristensen 1879: senere Anders Nielsen. Flere Ejere: Ole Møller, nu Peder Johansen. (24). — Endvidere: 7. Bygget af Otto Knudsen ca. 1900; Skov Nielsen; nu atter Otto Knudsen. (11). — 8. Husmandsbrug, opr. 1905, bygget af Jens Kr. Hedegaard, nu Ole Møller. (10). — 9. Sammenlagt af 2 Ejendomme; Chr. Møller Knudsen 1909, herunder et nedlagt Statshus; nu Axel P. Nielsen. (20).

Snebjerg By.

Om Snebjerg By gælder det samme som om mange andre Landsbyer: De er ikke saaledes at have med at gøre som de enlige Gaarde. Ejendommene er bleven for meget »rørt sammen« i Tidens Løb. Af den gamle By med de 22 Bol, som vi kender fra Matrikuleringen og fra Byloven er der, foruden Samlingspunktet — Kirken — nu blot spredte Enkeltheder tilbage. Der er kommen en Række Huse med Forretninger langs Landevejen; mange af de gamle Gaarde var allerede delte før Udskiftningen, andre er bleven flyttet ud fra Byen og delt i flere mindre — eller helt adsplittede. Dertil kommer Materialets Ufuldstændighed. Skøde- og Panteprotokoller findes kun bevarede fra Aar 1800, et ældre Register, omtr. fra 1765—1800, er noget ufuldstændigt; Kirkebogen begynder først 1750, Tingbøgerne mangler fra ca. 1750—1800; i selve Sognet findes næsten intet bevaret af Papirer før sidste Halvdel af 1800erne. Naar saa dertil kommer, at der i mange Tilfælde har fundet saa mange Udstyknings og Sammenlægninger af Ejendomme Sted, at en egentlig Forbindelse mellem Fortid og Nutid ikke kan bibeholdes, vil man sikkert finde det rimeligt, at jeg har valgt den Fremgangsmaade at begynde med de nuværende Ejendomme og føre dem saa langt tilbage, som det i det enkelte Tilfælde er muligt eller formaalstjenligt.

1. Enggaard, den gl. Skolelod med flere Parceller. Her har boet: Anton Jensen 1905, Kr. Pedersen 1913, Erik Jensen 1915, Julius Jensen 1918, derefter Chr. Thim, nu

atter Julius Jensen. (18). — Nr. 1 er egentlig Kirkens Fortov. Her laa Skolen, og Bemærkningen i I Del, Side 110, skal forstaas saaledes, at denne har ligget *omtrent*, hvor det gl. Degnebol laa. — 2. Langvadbjerg tilhørte Degnen Johannes Gjesten og senere hans Søn og Efterfølger. Bygningerne laa da ved Skolen; dog synes der at have ligget et Hus længere Øst paa ved Langvadbjerg, som maaske ikke har tilhørt Degnen. Denne er først Fæster, senere Selvejer. Paa Matrikelskortet fra den Tid ses 5 Huse sønden for Kirkegaarden, foruden Krogaarden. I 1813 ser Degnens Menage saaledes ud: et Stuehus, det østre Hus, et Hus længere Vest paa, Degneboligen. Naar hertil kommer Skolen, kan han jo have haft det hele. Efter Thomas Gjestens Død holdtes der Skifte mellem Enken og de 8 Børn. Der opstod da Strid om, hvor Skolejorden egentlig laa; thi Degnen havde jo drevet det sammen med sin egen Jord. Skolekommissionen mente, at de 6 Tønder Land, som ved *Agermarkens Udskiftning i 1799* var tillagt Skolen, var den Plet ved Kirkegaarden, som hed Kirketoft; men Enken paastod, at det var Mølletoft, ogsaa kaldet Stilttoft, formentlig dér, hvor Toftegaard nu ligger. Efter Kortet, som Landmaaleren havde tegnet, var det Mølletoft; men efter Delingsplanen var det Kirketoft. Herredsfogeden fandt imidlertid ud af, at Michelsen ikke havde haft Ret til at kalde sig kgl. Landmaaler, hvorfor hans Kort var uden Autoritet. Enken maatte saa gaa ind paa at afstaa Kirketoft til Degnen; desuden skal hun flytte sin Gaard fra Kirkens Fortov inden Mikkelsdag 1829. Langvadbjerg ejedes derefter af Sønnen, Johannes Gjesten, der snart døde, senere Niels Korsbjerg, hvis Enke i 1856 solgte Gaarden til Søren Mikkelsen. (Anders Gjesten boede der maaske, men ikke som Ejer). Derefter S. Mikkelsens Søn, Chr. Mikkelsen, 1865, Poul Thomsen 1871, Poul Hyldgaard 1881, Anders P. Sørensen 1910, nu Peder Jensen. Det meste af Jorden er jo nu udstykket. (25). — Teglværket anlagdes som Teglovn af Søren Mikkelsen, senere omdannede P. Eriksen det til Teglværk, og det er nu Sognets eneste. Der hørte ogsaa Mose til (ved Albæk); nu tilhører det et Aktieselskab. Der er brændt mange Sten her. — 2. *Kirkely*, forhen kaldet Snejbjerg Kirkegaard eller Krogaarden. Hvor længe der har været Kro her, er ikke godt at vide. I Kirkebogen nævnes den *paatænkte* Snejbjerg Kro i 1829. Der har da næppe været Privilegium før Søren Mikkelsens Tid; men Krohold har der været længe før. I Kirkebogen omtales

Kroermand Jokum Christiansen 1816, og Landmaaler Hyldgaard daterer én af sine Skrivelser: »Snebjerg Kro, ^{30/7} 1803.« — Chr. Skiern købte 1787 Gaarden som Selveje fra Møltrup. Han har nok lagt en anden Ejendom, Østergaard, ind under den. 1793 og 95 bortsolgte han en Del Parceller fra Gaarden. De laa spredt omkring i Skifterne (Bymarke). Atter i 1798 fik han Tilladelse til Udstykning; han afstod Gaarden til Sønnen, J. Chr. Skiern, der i 1812 solgte den til Poul Hus. Fabricius skriver i Kirkebogen: 25. Okt. (1815) begravedes Aftægtsmand Chr. Jensen Skiern i Lervadskjær, 60 Aar gl. Han var en særdeles hæderlig og forstandig Mand, havde forhen været Kavallerist, siden tjent hos Herskaber, og i senere Tid været Gaardmand i Snebjerg By i den saakaldte Kirkegaard og en Del Aar Sognekommisjonsmedlem . . .« De følgende Ejere var Jokum Christiansen, senere Ejer af Ørnhoved. Peder Andersens Moder var en Datter af ham. Senere, 1818, M. Ramskou; han solgte den 1819 til Jeppe Kolby. Han flyttede senere til Nygaard i Ikast, hvor han blev Forligskommissær, blev nok til sidst Kammerraad. Han blev valgt til Stænderdeputeret, men udmærkede sig ikke meget i den Stilling. I Stændervisen skoses han meget grovkornet, fordi han til Tider kunde tabe Traaden i Talen; han staar da og »brækker op det mest fordømte Sludder« — som der staar i Visen — samtidig vrikkede han paa en underlig Maade med Kroppen. I øvrigt har han sikkert været en brav Mand. — Søren Mikkelsen og Hustru kom hertil fra Nykirke (i Vejle Amt) 1. Juni 1829. Han handlede som sine Forgængere med Ejendomme, var en Tid Formand i Forstanderskabet, havde meget for og spillede i det hele en stor Rolle i Sognet. Han flyttede Kroen og Købmandshandelen over Landevejen, forpagtede det ud og solgte det omsider. I 1865 afstod han Gaarden til Sønnen, J. P. Michelsen. Søren Michelsen døde 1870, J. P. Michelsen døde 1922. Senere Ejere: Trikotagehandler Chr. Christensen 1906; flere Ejere: Johan Madsen 1908. (80). — Jeg spurgte engang Thomas Jensen, som i Søren Mikkelsens Tid tjente i Kroen, om det var slemt med Drikkeri der. — Nej, det var ikke saa galt, sagde Thomas, det kunde jo ske at . . . (her nævnede han et Par Gaardmænd) — at de kunde blive urimelige. Engang var de bleven det, ng da maatte Thomas op og vidne i Retten. »Det kunde jo ogsaa ske, at Folk, som havde været til Alters, blev siddende wal længe; det kunde ogsaa ske, at de blev

siddende til Dagen efter — ja, føjl«. — Skønt Fortælleren saaledes tilsyneladende fjernede sig fra Udgangspunktet, er der dog ingen Tvivl om, at Søren helst vilde have Orden. De gamle var jo ikke saadan at raade med; men de unge kunde faa en Punsch, til Nød to — men saa færdig. — Thomas fortalte ogsaa, at én af Snebjergmændene var saa sær fæl hægen efter Brændevin; men da hans Kone af den Grund havde bemægtiget sig Pengesagerne, fik han »skreven« ved S. Michelsen. Der kunde staa øverst paa en Side: 1 Dram, saa kom en 3—4 Sider med: 1 ditto, 1 ditto Naar saa Jens fik nogle Skillinger, som Konen ikke vidste af, betalte han Kromanden. — 4. »Aandvævl«, omtales i Tingbogen 1721 og i Kirkebogen 1758. Navnet betyder »Andereden«. Her boede Jakob Skræder 1787, Niels Nielsen 1798, senere Sønnen, Niels Kr. Nielsen. Sidst skal der have boet en gammel Skrædderpige der, som i yngre Dage skal have udmærket sig ved Skønhed og Dyd (navnlig Skønhed), og da hun var død, blev Huset brækket ned; Jorden var da allerede frasolgt. — 5. Klidsgaard. Allerede 1535 og 1558 nævnes Per Klit og Lars Klit. Enten har Gaarden faaet Navn af denne Slægt, eller ogsaa har den dengang heddet »æ Klit«. Senere stod Gaarden under Tanderup og gik derfra til Møltrup. Aar 1800 fik Jens Klidsgaard Lov til at udstykke Gaarden; han beholdt godt det halve, Resten bortsolgtes 1802 af Morten Vestrup og Mads Schou. I Sønnen Ole Jensens Tid brændte Gaarden 1834. I 1836 fik Ejerinden, Maren Kirstine Christensdatter (ogsaa kaldet Tjørringmor), Lov til Udstykning. Hun solgte da den største Parcel til Ørskovbjerg. Nu var Klidsgaard et Hus, som senere ejedes bl. a. af Kaaberholm og Smed Anders Hansen. 1863 byggedes Gl. Mølle af Jens Christensen; senere Ejere: Jens Bredkær Kølbæk, Thomas Thomsen 1880, Jens Nielsen 1892, Jens Andersen 1904. Mølleriet er nedlagt. (10). — 6. Nørgaard. Her boede Jens Jensen 1773; hans Enke blev gift 2. Gang med Peder Hus, døde 1787. Datteren fik Gaarden i Fæste, købte den fra Møltrup, 1791, og blev omtrent samtidig gift med Jens Pedersen fra Midtgaard i Videbæk, med hvem hun havde én eneste Datter, der blev gift med Svend Nielsen (se 19). Jens Pedersen var Sognefoged, hvilket Svigersønnen ogsaa var en Tid. Jens Pedersen købte ogsaa Officershuset (I, 18) af Chr. Linde for 10 Rdl. Det blev snart efter brækket ned. Senere Ejere: Jens Jensen 1829, Sønnen Jens P. Jensen 1862, Hans P. Jensen 1867, Chr. Christensen

Krogstrup, Steffen Andersen 1898. (74). — 7. Da denne Gaard i 1771 solgtes fra Lundenæs, købtes den af Linde, Møltrup; Landgilden var 3 Rdrl., og Købesummen var 46 Rd. Det varede dog ikke længe, inden Svenning Svenning- sen blev Selvejer, og i 1795 afstod Enken Gaarden til Sønnen, som ogsaa hed Svenning Snenning- sen. Han om- tales i 1787 som syg og sengeliggende; men han maa være kommen til Krylt og udviklede sig til, hvad P. Staunstrup med Rette kalder: én af Egnens største Gaardslagtere. I 1796 bortsolgte han noget over Halvdelen af sin egen Gaard. S. A. blev han gift med en Kone, Marie Gosdal, som ved Tamperretten var skilt fra sin første Mand. (Fabricius har ikke kunnet lide dette Ægteskab). 1820 døde han. Den følgende Ejer, P. Chr. Pedersen, solgte snart Gaarden til Peder Knudsen, der havde den til 1860; derefter Kirstine Knudsen; hun blev gift med Mads Toustrup, som saaledes fik Gaarden (1863); dennes Søn, J. Chr. Toustrup 1899. (32). — 8. Denne Gaard omfattede oprindelig Matr. Nr. 8 og 21, som blev skilt i 2 i 1803. Chr. Mikkelsen fik Nr. 8, som han afstod til Anders Thuesen i 1838; Enken Abelone (P. Andersens Moder) solgte Gaarden til Mads Nielsen, som i 1866 fik Tilladelse til at udstykke den. Den er altsaa forsvunden. — 9. Spandbjerg. Her boede 1688 Peder Pedersen, i 1743 Jens Iversen; 1791 faar Jens Jensen Skøde paa Gaarden fra Sindinggaard; 1820 køber han Parcellen 7 b af Svenning Svenning- sen, Parcellen er bebygget og kaldes ogsaa Spandbjerg. 1828 sælger Jens Jensen Stedet til Niels Pedersen; men 1837 overtager han det igen. Senere var her en Fæstehusmand, og i 1844 kom der en saadan med Kone og 6 Børn fra Borris. Det var den bekendte Lægprædikant Kr. Idom eller Kr. Vesterby, der førte en grumme omtumlet Tilværelse baade i timelig og aandelig Henseende. Han havde været i Tugthuset, men blev omvendt. Senere blev han Gendøber og rejste til Amerika. Han var ret fanatisk i sine Angreb paa Præsterne. Det er undskyldeligt, at nogle troede, at han var en Kæltring; men han var dog sikkert ærlig nok. I Amerika skrev han en ganske lille Bog med den virkelig smukke Titel: »Om Guds Naade og Kærlighed mod C. Westerbye«. Indholdet kender jeg ikke. — Senere blev Stedet lagt ind under Gaarden. Jens Jensen afstod denne til Sønnen Jens Jensen, 1838, efter at have boet der som Selvejer i 47 Aar. Senere Ejere: Kornelius Nielsen, som Folk kaldte: »Nellerus«, 1854, senere hans Enke; Smed

Medom 1883, saa Mads Toustrup; Niels Laurids Hansen 1912. (25). — 10. Gallehus, nævnes 1729. Her boede i 1787 Jens Mikkelsen, som i 1795 solgte Stedet til Thomas Madsen, der afstod det i 1817 til Jens Lægsgaard, hvis Enke solgte det til Ole Jensen Klitsgaard 1834. Hans Kone hed Mette Johanne Strømfeld; senere Jens Olesen 1858, Jakob Jakobsen 1867; Knud Jensen (var Sognefoged); Thomas Knudsen, Jens P. Iversen (døde 1909); nu dennes Søn, Peder Nørgaard. (47). — Der synes at have været en Høj ved Skeldiget nord for Gaarden; her har maaske Galgepladsen været. Marken nord for Spandbjerg og Gallehus er sikkert Gl. Tingagre, hvor Tinget har været holdt før 1683. — 11. Stordaas, omtales under Ørskov. — 12. Solvang. Er udstykket fra 7 i 1797 og solgt til Jens Svenningsen 1798; denne skødede 1826 Stedet til Mikkell Mogensén, som var Smed; hans første Kone hed Dorteá Strømfeld, den anden var Søster til P. Vium, der var gift med Mikkell Søster. Sønnen, Mogens Mikkelsen, fik Stedet 1864, Mourids Nielsen 1893. Senere bl. a. Ole Andersen (Præstegaard), Carl Ejler Buur, Alfred Jensen 1919. (15). — Mogens Mikkelsen var noget Hjemmedoktor, tog ud og elektricerede, kopsatte og tog Tænder ud. — Ole Præstgaard var én af de 4 Forfattere til »Gl. Minder«. — 13. Agernem. Maaske tidligere Fæstehus, udskilt fra Nørgaard 1814, Niels Lægsgaard 1818; senere Chr. Pedersen, C. J. Ringe (1838), Anton Sørensen 1839, Jens Kr. Pedersen 1849, dennes Stedsøn, Chr. Dynesen 1875. Jens Jensen (Helstrup); senere mange Ejere, Elias Jensen, Laust Andersen 1923. (21). — 14—15. Deraf er Nr. 14 udskilt fra 3 og 21, vistnok bebygget af Niels Jensen Faurby, senere Iver Nielsen 1835, Chr. Møller 1861, Troels Jensen 1871, Kr. Andersen 1873, Claus Frandsen 1882, lagt ind under 15, som vistnok er fraskilt 7 i 1798, Chr. Vognstrup, senere Thomas Madsen, Chr. Svenningsen 1823, dennes Svigersøn Chr. Nielsen Uhre 1845, Søren Iversen 1873, Knud Jensen 1877, Poul Mørck 1900 (lagde 14 ind under), J. M. Jensen, Peder Klausen 1911. (47). — Paa Marken er Lyshøj (eller Lishøj, se 1683). Paa den kan der fremkomme et Lys, og da vil der ske noget, sagde de gamle. — Nr. 31, en Hedeparcel, som hidtil har tilhørt Gaarden, er i Aar bebygget. Niels P. Nielsen 1927. (19). — 16. Gammelager. Her boede omkring 1790 Chr. Romvig, senere Anders Bundgaard, hvis Enke 1813 skøder Gaarden til Mads Jensen Fonvad, der har flyttet den ud til dens nuværende Plads.

Han skal svare hende Aftægt og bl. a. yde hende »Kaaljord«. Mads Jensen afstod Gaarden til Sønnen Ole Madsen 1837, denne havde den til 1869, da han afstod den til Svigersønnen Poul Næstholt (en Søn af Jens Mikkelsen i Næstholtus og en Sønnesøn af Michel Svenningsen i Næstholt). Poul Næstholt afstod i 1900 Gaarden til J. M. Jensen. (60). — 17. Skyttehus, fraskilt Spandbjerg ca. 1796 til Thomas Olesen Skyt. Han skal have været Skytte for en Herremand eller lignende; senere Poul Rytter 1808, Jens Sørensen 1827, Jørgen Jensen, Morten Jensen 1855, P. Olling Iversen, g. m. Enken 1866, flere Ejere samme Aar, Jens Christensen 1866, Jens Chr. Jensen 1874, Niels P. Lauridsen 1901, Chr. Marinus Nielsen 1909. (20). — 18. Denne Ejendom er nu adsplittet. Her boede 1842—95 Iver Kr. Lauridsen (fra Toustrup). Et Sted frasolgtes til Jens Dalsgaard 1882 (Jørgen Mortensen 1905). Ny Mølle byggedes her. Den er endnu i Drift; men Jorden er frasolgt og lagt til Skyttehus. (En Ejendom her tilhører S. Kr. Buur. (6). Men Jorden er nok oprindelig kommen fra Spandbjerg). — Jørgen Mortensen var født i Skyttehus 1852, Søn af Morten Jensen. Han var en meget afholdt og rar Mand; var i en Aarrække Medlem af Sogneraadet; var Formand 1900—04 og havde flere andre Tillidshverv. Jørgen Mortensen havde en ganske særlig Omhu for Smaa-folk og tog sig med megen Iver af deres Sager. Han døde 1920, 68 Aar gl. Paa hans Grav staar en Mindesten, rejst af Sognets Beboere. — 19—21, Lergrav. Det er den største af Gaardene hernede. Den er sammenlagt af 3 Gaarde af P. Vium omkring 1840. — I Nr. 19 boede i 1787 Iver Eriksen, senere Jens Iversen, Svend Nielsen Abildtrup var her i 1817, omkring 1826 boede Jens Pedersen (Nørgaard) der; han synes da at have overladt Svigersønnen Nørgaard en Tid; senere flyttede han saa til L. Krogstrup. Da Søren Iversen senere tjente P. Vium, fandt han Brændevinstøjet i Kalgaardsdiget. Mett' Johann' havde ogsaa været med til at brænde Brændevin (forhaabentlig ikke i Sognefoged-tiden?). I Nr. 20, Lergrav, boede Anders Christensen omkring 1790, senere Mogens Mikkelsen (den ældre) 1805; derefter dennes Svigersøn P. Thygesen Vium 1825. Nr. 21 er vistnok den Gaard, som Chr. Knudsen købte som Selveje af Buch paa Tanderup i 1772, senere ejedes den af Svenning Michelsen (fra Næstholt); han var gift med Johanne Jensdatter; de døde begge unge, og Sønnen, Chr. Svenningsen, blev opfødt hos Farbroderen, Jens Mikkelsen

i Næstholthus. Gaarden udstykkedes nu, og den større Part af Jorden bortsolgtes, den største Parcel gik til Stenbjerg. Senere boede Hvid i Gaarden; det var i hans Prokuratortid. Den sidste Ejer, Svend Christensen, afstod den til P. Vium. Det var nok den Svend, om hvem P. Andersen fortæller, at det var ham, der havde »Banken«. Paa Forespørgsel forklarer han, at det dengang var meget knapt med Penge, hvorfor Folk gav sig til at lave Penge af Læder. Men det endte med, at de brugte dem til at tænde deres Pipe ved, da der til sidst ingen var, som vilde indløse Læderpengene. De største af Pengesedlerne var forsynet med Sølvøsken eller Sølvstifter i Hjørnerne. — P. Viums Søn Jens Pedersen købte Gaarden 1861, men afstod den et Aars Tid efter til Mads Nielsen, der var gift med hans Søster; derefter Mads Niensens Søn, Peder Madsen; dennes Broder, Niels Madsen 1895. (163). — Familien er altsaa gammel i Gaarde, og Niels Madsen kan fortælle adskilligt om Ting, som er ved at gaa i Glemme. Han har fundet 3 Byggesteder paa Marken efter de gamle Ejendomme og kan adskillige Marknavne: Mod Nordvest: Svends Enggaard, sydligere: Svends Toft, mod Sydvest: Langreb (som i 1683 kaldes Lang Reff Agre) og endnu sydligere en Sækning, kaldet »æ Slej«. Stuehuset i Lergrav er 123 Aar gl. — 22. Asylet. Jens Sørensen boede her ca. 1800, i 1828 fik Kolby Auktionsskøde paa Gaarden, men Jens blev dog boende her. Senere ejedes Gaarden af Simon Sønderager 1839 og P. Vium. 1841 fik denne Lov til at lægge Gaarden ind under Søndergaard, men har ikke benyttet Tilladelsen. Mathias Pedersen (fra Krogstrup) købte den i 1857; han afstod den til Kommunen, som indrettede Fattiggaard her i 1868. (20). — 23. Allerede 1539 tilhørte Maahus Kirken, senere Møltrup, hvorfra Degnen Thomas Gjesten købte det i 1800. Senere købtes det af Smeden Jørgen Knudsen, som i 1795 havde faaet Skøde paa sin egen Ejendom fra Sindinggaard. Senere Mads Medom 1808; derefter Smedens Søn, som gik fallit, saa Kolbye, Peder Mortensen, P. Albæk Pedersen 1841, Poul Andersen (senere: Hotel »Herning«) 1876, Thomas Gjesten 1877, Chr. Andersen 1901, Peder Krogstrup 1909, Nikolaj Nielsen 1911. Det gamle Maahus blev brækket ned 1819, da Zidse Pedersdatter (Aftægtskonen) døde. Søren Knudsen havde nu begge Ejendommes Jord lagt sammen. Ca. 1809 havde han flyttet Gaarden op i Syd; senere blev den flyttet vest paa til sin nuværende Plads.

1834 kaldes den samlede Ejendom Gaarden »Maahus«; men i 1840 kaldes den Gaarden Sig. Det er efter dens anden Flytning. Det gamle blev til Dels staaende Øst paa og brugtes som Indsiederhus og kaldtes fremdeles Maahus; der boede Jep Svingel. (33). — 24—25, Stenbjerg. Da Svenning Mikkelsens Gaard udstykkedes, købte Lars Sællænder Søndermarken. Her byggedes Stenbjerghus ca. 1804. Da Mads Medom senere atter udstykkede Nr. 19, lagde han mere Jord til. Endelig byggede han en ny Gaard heroppe og tillagde andre Parceller. Medens han i 1822 var ved at bygge, brændte det gamle og vistnok ogsaa det ny, og Aaret efter blæste det nybyggede Stuehus om. Senere Ejere: Niels Uglsoe, Smed Anders Hansen 1855; dennes Enke; Mathias Pedersen 1868, Frans Mikkelsen (i hvis Tid det atter brændte) 1885, Søren Olsen 1892, Niels Engelbredsens, P. Blaabjerg 1905. (70). — Mads Medom var en større Gaardhandler. Han optræder her i Sognet 1808 og boede nogle Aar i Maahus. Slægten skal stamme fra det slesvigske. Gl. Claus husker godt Mads Medom; han var bovn at se til, gik i Knæbukser med tre Sølvknapper ved Knæene. Han var født 1754 og er sikkert Stamfader til alle dem her paa Egnen, som hedder Medom.

Foranstaaende er de gamle Matrikelnumre; vi fortsætter nu med almindelige Løbenumre:

26. Tofttegaard, samlet af 7 Parceller af Søren Mikkelsen, som her anbragte Sønnen, Niels Mikkelsen (1867). Her har senere boet: Peder Mortensen 1879, P. Toustrup 1882, Chr. Lyngholm 1907. — P. Mortensen var Højskolemand og talte f. Eks. ved Grundlovsfester i Herning. Da han ved et Møde traf Trier, Vallekilde, fik denne ham til at slaa sig fra Landbruget og blive Højskolelærer i Vallekilde. P. Mortensen døde for et Par Aar siden i Ollerup; hans Hustru, Maren Døssing, lever vist endnu. Deres Søn, den kendte Gymnastikpædagog Niels Bukh, er født i Tofttegaard. (40). Paa Langvadbjerg Mark findes endvidere: 27. Ludvig Damgaard 1881, P. Klavsens, Niels P. Hansens, Niels Jensens . . P. Volsgaard, nu Jens Nygaard. (6). — 28. Udstykket af Poul Hyldgaard til Sønnen Karl Marinus Poulsen; senere Johannes Jespersen. . . Chr. Madsen 1918. (6). — 29, udstykket fra 27. L. Buch, Andreas Mikkelsen, Frans Skærlund 1916, Niels Martin Kristensen 1922. (6). — 30. Eske Poulsen 1902, Hans J. J. Jensen 1906. (5). — 31. Poul Kr. Jensen 1893, senere bl. a. Jens Kr. Kristensen 1905, Jens

Andreas Laugesen 1914, Søren Kr. Jensen 1924. (4). — 32. Snejbjerg Kro (7), bygget af S. Mikkelsen, da den ny Landevej kom i 1856. Den første her var Kroforpagter Jens Severin Schmidt; men i 1862 solgte S. Mikkelsen Kroen til Thomas Gjesten. Han var en dygtig Mand, som befattede sig med Plantning, Landbrug o. s. v. — I sine unge Dage havde han vandret som Kræmmer. Kroen lod han mest Karoline passe, og det var hun god til. Det var sjældent, der var noget at klage over. Engang ankede dog et Par Gæster over, at der var lidt Grums i Kaffekoppen. »Ja, det er det tykke, der koster Pengene!« sagde Karoline. »Ja, det lader vi staa, og saa siger vi endda saa mange Tak!« sagde Gæsterne og gik uden at betale. Saa indsaa den kloge Krokone, at hendes Visdom denne Gang havde slaet Klik. — Kun naar der var Marked, kunde Kroen ikke gøre det ud. Saa tog ogsaa de andre Gaarde Del i Punschetilvirkningen og Gæsteringen. Et Sted var man saa »belagt«, at Folkene kun havde Hønsehuset til sig selv. Markedspladsen var lige Vest for Jens Mikkelsens Gaard. Snejbjerg Marked, som var et Foraarsmarked, holdtes første Gang i 1833. Det ophørte, ligesom Markederne i Gjelleruplund og Kollund, i 1877. Til Gengæld fik Herning, som hidtil kun havde haft Majmarked, nu ialt 4 Markeder. Snejbjerg Marked holdtes sidste Gang 16. og 17. April 1877. Første Markedsdag handledes med Heste og Kreaturer, anden Dag med Kram og hjemmegjorte Alenvarer. Begge Markedsdage falholdtes desuden Haandværks- og Trævarer, Havevækster og Husflidsfrembringelser. Snejbjerg Marked var saaledes et ret betydeligt Marked med mange Boder og Telte. Da Krammarkederne bortfaldt over hele Landet fra 1. Jan. 1882, svandt Markederne ind i Omraade og tabte ikke lidt af deres gamle Præg. — Thomas Gjesten afstod Kroen til sin Søn, A. P. Eybye. Efter hans Død, 1927, er Kroen bleven solgt til Grosserer Haarsbjerg fra København, som har nedlagt den og omdannet den til Lystejendom, den bærer nu Navnet *Rosenlund*. — 33. Stangager nævnes 1831 og var da Fæstehus fra Krogaarden; her boede Kr. Thygesen. Han kunde fortælle om Galgehøj, som ligger paa Marken. Han paastod altid, at Tyven var begravet V. for Vejen. Der var en Plet, hvor Græsset var mere grønt end andre Steder. Hans Søn, Niels Christensen, købte Stedet af S. Mikkelsen i 1867, senere dennes Søn, Simon Christensen 1877, Chr. Madsen 1889 . . . Adolf Nielsen 1918. (21). — 34.

Ørskovbjerg. Oprindeligt fra Krogaarden ca. 1799; i 1836 tillagt Hovedparcellen fra Klidsgaard til Niels Jakobsen, som nok har været rodet ind i Tjørringmørs Bedrifter, da Ejendommen i 1836 blev sat i Pant som Sikkerhed for »Arrestanten« Niels Jakobsens Sagførers Salær. Senere Ejere: Thomas Pedersen 1857, dennes Svigersøn Kr. Jensen, (Trouelsen) 1873, Chr. F. K. Kjær 1888, dennes Enke 1910, Sønnen Niels Kjær 1918. (29). — 34, fraskilt 35. Rs. Sørensen 1861, Karl Sørensen 1890, Kr. Stentoft, Dynes Nielsen, Lars Korshøj, Niels Chr. Jensen 1917. (31). — 35. Fra Klidsgaard. Peder Madsen 1858, Mads P. Lillelund 1878, Th. Kr. Pedersen 1916, nu Kr. Lillelund. (11). — Fra Nørsgaard: 36. Niels Chr. Jensen 1855, Svenning Jensen 1864, Peder Iversen 1866, dennes Stedsøn Jørgen Mortensen 1882, Jens Nielsen 1911, nu dennes Enke (53). — 37. Knud Pedersen 1875, dennes Søn Niels Pedersen 1910. (47). — 38. Gregers Jakobsen 1880, Søren Andersen 1883, Kr. Mogensen 1893. (21). — 39 fra 7, Knud Pedersen 1860, Kr. Madsen Medom 1874, Peder Iversen 1882, Hans Kristensen, Jens Olkjær 1896, døde 1904, Ane Olkjær, nu Sønnen Juul Andersen. (22). — 40. (8 e f.) Anders Andersen 1881, Axel P. Pedersen 1885, Peder Mikkelsen 1901; nu Jens Jensen. (20). — 41. Fruergaard. Sammenlagt: 19 fra Søndergaard 1862. Her boede Jens Kristensen, senere Martinus Rostgaard, Jens Olesen. — Herunder lagt 20 d, Kjeld Jensens Sted, fraskilt Søndergaard 1867, og 9 b, Niels Olsens Sted, fraskilt Spandbjerg 1854 (her boede Jens Chr. Iversen fra 1875). — Den nuværende Ejer er Jens Bækgaard Knudsen 1911. (50). — 42. Fraskilt 11 i 1855 til Niels Kristensen, senere Jens Bæk Svendsen 1866, Laust Thomsen 1872, Kr. Helleskov Kristensen 1876, Peder Nielsen 1879, Poul Andersen 1886, Niels Kr. Jensen 1891, Chr. Jensen nu. (22). — 43. (12 c, d.) Jens Nørgaard Svenningens 1877, Enken, Niels Kibæk Jensen, Hans Pedersen 1910. (19). — 44. Elmely, fraskilt Gammelager. Martin Mortensen 1906, Anton Rysgaard 1910. (11). — 45. Oprindeligt Ole Madsens Aftægtssted (se 16!) 1869, Ole Elmholt 1897, senere mange Ejere, Mads Christensen 1912, nu Ole Møller. (7). — Mads Nielsen havde en hel Masse Fæstehuse vest paa; han fik Tilladelse til Udstykning 1862, hvorefter de blev selvstændige Ejendomme. Her skal endnu nævnes følgende af disse: 46. Anders Andersen 1862, Kr. Jerrild (Post) 1876, flere Ejere, Erik Jensen 1916. (14). — 47. Fredensbo, Anders Jørgensen, Niels Nielsen

1922, fraskilt foregaaende. (8). — 48. P. Chr. Jonassen 1861, Kr. Andersen 1865, Jeppe Kr. Jensen 1865, mange Ejere, Laurids Vestergaard, Jens Olsen, Kr. Nykjær 1881. (16). — Fra Matr. Nr. 22: Jens Kristensen fra Mathias Pedersen 1866, gaaet under 22 d, udstykket 1876; udgør nu, sammen med flers Parceller fra Albæk, Chr. Smed Christensens Ejendom. (23). — 50, forhen kaldet *Plantagehuset*. Jorden dels fra Albæk, dels fra Snejbjerg; 22 b fra Mathias Pedersen til Niels Christensen 1863, Mads Chr. Pedersen, senere Peder Pedersen. Den nuværende Ejer er Vilh. Aastrup 1912. (22). — 51. Udskilt fra Anders Vejens Sted paa Toustrup Mark og bebygget 1867 at Niels Kjærulff, Jens Chr. Thomsen 1877, Jens Pedersen 1883. Flere Ejere. Marius Andersen 1919. (22). — 52. (Fra 22 mfl. Parceller) Mathias Pedersen 1869, Fr. Skouby 1877, Hans P. Sørensen 1880, Anders Uhre, Sønnen Chr. Uhre. (36). — 53. *Moselyst*. Thomas Kromand fik Skøde paa den gl. Fællesmose 1880, senere: Hans Enevoldsen 1889, Jens Albertsen 1895, Mads Jensen 1901, N. Chr. Thim 1909, Jens Haunstrup 1916. (32). — Endnu er paa Listen opført Hans A. Nielsen (20f) og Johan Alminde (19p) som Landbrugere.

Naar vi nu fra Vest følger Landevejen til den egentlige Snejbjerg By, er her endnu som i gamle Dage Sognets Midtpunkt og den største samlede Bebyggelse. Her er Kirke, Skole, Forsamlingshus (1892), Missionshus (1894), Alderdomshjem, Mølle, Mejeri, Sparekasse, 4 Købmænd, en Del andre Handlende og Haandværkere m. m., saa der er jo meget, som gør Stedet til en Samlingsplads, og Ringkøbing Landevej gaar som en Færdselsaare igennem.

Vil vi derimod have et Indtryk af den gamle Snejbjerg By, maa vi hellere gaa Nord om Byen og følge den gamle Kirkesti. Her kommer Lodderne efter hinanden i den rigtige, gamle Orden. Vi gaar fra Matr. Nr. til Matr. Nr. Vest paa; saa gaar vi over Landevejen og følger Fortsættelsen af Numrene Øst paa sønden Landevejen. Og mens vi følger Kirkestien mod Vest, ser vi Gaardene ligge Syd paa ved Vejen, hver i sin Indlod. Nr. 4 og 8 er jo forsvundne. Det er Delingsplanen fra Agermarkens Udskiftning, vi her ser for vore Øjne. Det er Snejbjerg By, som den blev skaaren til i 1799. Men bag ved dette Mønster ligger et ældre, det fra før 1799 — den gamle Inddeling i Skifter eller Bymarker, Fællesskabets Inddeling. Engang imellem træffer vi under vore Granskninger en Rest af den gamle Inddeling, der skinner igennem, ligesom Farverne i de

gamle Kalkmalerier kunde skinne igennem Hvidtningen. Men at gaa ned til dette underliggende Mønster og faa det afdækket i sin Helhed, vilde være et haardt Arbejde og lod sig vel næppe gennemføre.

Finder vi nu Gaardene liggende i deres gamle Orden, saa ser de dog anderledes ud end for 60—70 Aar siden. Da laa de ved Diget, og de bindingsværkstavlede Mure havde akkurat samme Højde som de lave Diger. Over disse hævede Straatagene sig kun til en saare ydmyg Højde. Men de, som er gamle nok til at huske de smaa Gaarde, erindrer sikkert endnu, hvor troværdige de saa ud, og hvor meget de vidnede om Beboernes Uberørthed af den store Verdens Kultur og om deres nære Samliv med Naturen.

Munkgaard og Kæret.

1. Munkgaard, som ved Reformationen tilfaldt Kongen, kaldes endnu 1651 et Kronebol. I 1683 tilhører det Ørnhoved og i 1743 Sindinggaard, 1755 holdes der Skifte efter Jens Munkgaard; det har derefter næppe varet ret længe, inden Gaarden er bleven Selveje. De mange Navne paa Bønder, som kan findes, er der ellers ingen Grund til at opremse. Baade 1787 og 1799 kaldes Manden Niels Munkgaard. I 1819 nævnes Niels Jørgensen, som i 1862 solgte Gaarden til Søren Rasmussen, senere Ejere bl. a.: Poul Andersen, Johs. Rasmussen 1874, Bang 1879, Lars Andersen 1886, Chr. Eybye Andersen 1904, et Konsortium 1919, Jakob Sivibæk 1920, Chr. Hansen nu (70). — Blandt disse kan nævnes N. C. Bang, som var en udmærket, dygtig Landmand; men Levemaaden, som var noget herregaardsagtig, var for dyr, saa han alligevel ikke kunde klare sig. Munkgaards Mark er udmærket Jord; men i ældre Tid mente man — fortalte P. C. Jensen — at det var »ret noget ussel Jord«; Jorden har nok været daarlig behandlet og uden Mergling. Da man ved Indkastning af Studsgaardvejen for 70—80 Aar kom til at grave hist og her, opdagede man nok noget af Fejltagelsen. Gamle Munkgaard laa i en Lavning lidt sydøst for L. Munkgaard. Poul Andersen (Fynbo) flyttede den op til dens nuværende Plads. I den senere Tid er der skilt nogle Ejendomme fra Munkgaard, nemlig: 2. L. Munkgaard, C. Chr. Poulsen 1878, da vistnok bygget, Niels Frølund Christensen, Chr. Jensen 1881 . . . senere Hans Chr. Møller, nu dennes Enke. (30). — 3. Johannes Madsen, bygget 1891,

nu Arnold Madsen. (34). — 4. Jesper Henningsen 1908; Søren Jensen 1918 (11).

2. *Kjærsgaard* tilhører i 1651 Kongen. I 1683 kaldes den en Ensted Gaard og beboes af Niels Andersen, den ejes af Ørnhoved, men er pantsat til Bonden. I 1743 beboes den af Jens Kjærsgaard, Ejeren angives at være Laurids Kjærsgaard i København, formodentlig en Slægtning. Gaarden synes altsaa at have været saadan rent faktisk i det væsentligste en Selvejergaard det meste af Tiden. Ikke længe efter er Henrik Busch Ejer af Kjærsgaard. Han var Broder til Herredsfogeden i Toustrup og bestred i dennes Embedstid Bestillingen som Tingskriver. Han boede i 1760 i Kjærsgaard; men i 1767 blev Jørgen Tyrregaard gift med hans Broderdatter, Maren Busch, og de kom nu til at bo der, medens Henrik boede i Lervadskjær. Da Maren døde allerede samme Aar, holdtes der Skifte efter hende. Jørgen Tyrregaard ejede da Kjærsgaard samt L. Langkær i Brande, Overgaard og Sudderbæk i Ikast og Nygaard i Rindom, ialt henved 14 Td. Hk., samt et Hus i Rindom og Rindom Kirke. Gælden er dog saa stor, at der ikke bliver synderligt til Deling. Blandt Arvingerne er afdødes Søkende, deriblandt Nikolaj Busch og Catrine Busch samt en Søster Kristine, gift med Søren Thygesen i Skophuset. Nikolaj og Gertrud Catrine havde i 1757 boet i Kjærsgaard, da de var til Barsel hos Herredsfoged Lyster i Kjær. Men 1766 havde Nikolaj Busch (med Svogeren) købt Højris i Ikast af H. T. Rosborg. Gertrud Catrine fulgte som sædvanlig med Broderen, der tillige var hendes Formynder, hvilket blev hendes Fordærvelse. I 1771 var Nikolaj Busch fallit, og 25. Oktbr. s. A. holdtes der Auktion over Højris. Ogsaa Søsterens Penge var gaaet i Løbet. Han tog hende nu med til Hestlund, hvor han blev indblandet i den slemme Falskmøntnerhistorie, som dengang vakte saa stor Opsigt. Det er dog urigtigt, naar Frølund i sin lille Bog om »Herning By og Plads« for-tæller, at Nikolaj Busch var Hovedmanden. Herredsfogedens Børn blev kun betragtet som Bipersoner og slap med at blive idømt livsvarig Tugthusstraf, medens de 3 Hovedpersoner blev dømt til Døden*). Nikolaj døde i Fængs-

*) Da man dog ikke vilde henrette dem alle tre, lod man dem slaa Terninger paa Retterstedet. Den tabende Part i det blodige Spil blev straks efter halshugget i de andres Paasyn. Denne dramatiske Begivenhed fandt Sted i København 1777, hvorhen man havde ført Forbryderne for at underkaste dem pinligt Forhør.

let, hvorimod den arme Gertrud Catrine, der ikke havde gjort noget som helst andet end at undlade at melde sin Broder, dog slap ud af Tugthuset efter 8 Aars Forløb.

1769 fik Hosekræmmer Niels Graversen Søndergaard Auktionsskøde paa Kjærsgaard; han var der i mange Aar. Den følgende Ejer, Poul Hus, solgte 1806 Gaarden til Morten Pedersen, tidligere Toustrup; han boede der kun faa Aar og døde 1810. Han havde lært som Snedker i København. Senere havde hans Enke og Sønnen Peder Mortensen Gaarden. Den 4. Aug. 1815, da Enkekonen Anna Jensdatter var gaaet til Albæk for at besøge sine Slægtninge, og Sønnen Peder Mortensen arbejdede i Engen østligst i Marken, brændte Gaarden aldeles. Ilden opstod efter Bagning. Der strømmede Folk til fra Snejbjerg og Herning, men da Brandfogeden, Jens Pedersen i Nørgaard, som havde været ude at stakke Hø i sin Eng S. V. for O. Amtrup, endelig kom til Stede, var alt forbi og Husene faldne . . .

Kolby fik altsaa Gaarden ved Auktion 1829. I de følgende Aar var der forskellige Ejere en kort Tid, deriblandt Christen Hansen, som døde 1832, senere hans Enke, Kirsten Madsdatter, og deres Søn P. Kjærsgaard, som fik Skøde paa Gaarden 1834, men snart efter flyttede til Krogstrup; saa Jeppe Madsen o. fl. Men i 1843 kom Chr. Blabjerg fra Mejrup til Kjærsgaard og var der i mange Aar. Han var Sognefoged og en meget æstimeret Mand. Da han i Provisorietiden skulde ud at pante for Skat, blev han ked af Sognefogedbestillingen og frasagde sig den; det var en bovn Familie; men den døde vistnok helt ud af Tæring, saa da de gamle var døde, var der ikke flere tilbage. Af den Aftægtsejendom, som N. C. Blabjerg byggede til sig selv og døde i, kan man endnu se Spor. De ældre vil endnu mindes den »gamle« Tid, da Folk samledes i Snejbjerg Kro før Gudstjenesten og drøftede Ugens Nyheder, medens Sognefoged Blabjerg sad for Bordenden med Avisen. Naar saa Kirkeklokken ringede, var det Skik, at man rejste sig op og lettede paa Kasketen. — Kjærsgaards senere Ejere har været: Peder Toustrup 1876; S. Sørensen; derefter en Østerbo, Jens Andersen, som holdt Bestyrer; Rs. Sinding, Jens Kjærsgaard Toustrup 1907, Lars Madsen 1917. (55). — I Kjærsgaard brændtes der allerede Sten 1834, senere anlagdes Teglværk, som har været ejet af Murmester Johannes Jensen (1887), senere J. Pfløger (1905). Det er nu nedlagt og Jorden

bortsolgt. Endnu et Par Ejendomme: 34e, fraskilt ca. 1895, Rs. Andersen. Mange Ejere, bl. a. Jens B. Knudsen, Søren Kristensen. (8.) — Og 34cd, Anton Stausbøll 1906. (10).

Lervadskjær, som i ældre Tid kaldes et Bol og senere en Halvgaard, har maaske ligget hen som øde siden den sorte Pests Tid; men i 1597 er det bygget »af ødek«; da bor Graves Knudsen der og svarer 3 Ørte Rug til Lundenæs. Fra 1619 hører Gaarden under Tanderup; i 1743 bor Peder Troelsen der; men snart efter er Gaarden bleven Selveje. Da Herredsfoged Lyster boede der og havde Barn i Kirke i 1757, var Fadderne: Nyboe paa Tanderup, Henrik Busch paa Kjærsgaard, Nikolaj Busch og Troels Studsgaard. Birkedommer Stausholms Kone bar Barnet, og Jomfru Margrethe Nyboe fra Tanderup holdt Huen. 3 Aar senere træffer vi Henrik Busch som Ejer af Gaarden; han er der til 1782, da han lader holde Auktion over sit Løsøre. Gaarden ejes derefter af Jens Madsen (1787) og senere i mange Aar af Chr. Lauridsen 1793. I 1812 faar Jens Kr. Skiern Skøde paa Gaarden; han var 3 Gange gift og gik nok i Armod. I 1836 skødede han Gaarden til Chr. Frølund, en Broder til den oven omtalte Kordegn Frølund i Holstebro, der har skrevet den lille Bog om Herning. Der var 10 Brødre; deres Fader var Thomas Christensen Ruskjær paa Nørholm. Chr. Frølund var i mange Aar Medlem af Sogneforstanderskabet og var en klog Mand, der nogenlunde kunde hamle op med Søren Michelsen. Men saa kunde Søren finde paa at bruge fremmede Ord, hvorved han satte Chr. Frølund i Forlegenhed. En Dag kom han om til Naboen i Nederkjær og fortalte: »I Daw sagde S. Michelsen pændede »Barrows« i Sogneraadet.« Det lo de af, og Chr. Frølund lo med; men bagefter tilføjede han: »Men hvad betyder det?« — Det lykkedes dem dog ikke at finde ud af det slemme Fremmedord. — Nogen dygtig Landmand var Chr. Frølund ikke. Der, hvor nu Kærbo ligger, var dengang en Mose, hvor der gik en Lygtemand. Der groede Fyn (Kæruld), og om Foraaret, naar Chr. Frølunds Fourage slap op, lod han Høvderne gaa derned, og saa kunde man endda se, at de trivedes. Derimod var Chr. Frølund en meget haandsnild Mand; han drejede og smedede og lavede Skæfter til Bøsser. Han havde en Smedie tæt ved Gaarden, som var gravet ind i Brinken. Kun Skorstenen var oven for Jorden. Chr. Frølund døde som Rentier i Snejs

bjerg By 1891, 85 Aar gl. Gaarden havde han i 1873 solgt til Ferdinand Diechmann.

Om F. Diechmann fortælles der, at han var en meget stærk Mand. Han havde været hos en Købmand paa Falster, og han kunde løfte en Td. engelsk Salt; men hans Træsko gik i Stykker ved det. Han var en meget dygtig Landmand og klarede sig godt. Baade Frølundslægten og Diechmannslægten har senere holdt til i Lervadskjær, og der er sket store Fremskridt. Gl. Kr. Frølund havde 2 Heste og 6 Køer. Nu er der bleven en 4—5 Gaarde ud af det, saa man kan forstaa, at der er bleven arbejdet ogsaa i dette Hjørne af Sognet. Senere Ejere af Overkjær: Hans Diechmann 1891, Jesper Kølbæk 1907, senere Jørgen Jørgensen; nu Chr. Chsistiansen 1922. (54). — *Kærbo* udstykkedes i 1873 af Chr. Frølund til Sønnen Thomas Frølund; senere Chr. Frølund 1907. (40). — *Teglgaarden*, hvortil er lagt Jorden fra Kjærsgaard Teglværk, Asmus Diechmann (52) — og den anden Gaard, 34 f, g m. fl., Kr. Diechmann (50) — udgør altsaa nu 2 Gaarde. Her boede tidligere Adolf Diechmann 1918, Chr. Diechmann 1922. — Naar hertil føjes, at noget Jord er lagt til N. P. Frølund, Mørup, er der gjort Rede for det væsentligste.

Før Udstykningen laa der nogle Huse paa Marken, saaledes et Kæltringhus, der nok har ligget ganske nær ved det gamle Kæltringhus i Mørup. Der var ogsaa et Hus med Jord, hvori i mange Aar boede en Fæstehusmand, Niels Sahlholt.

Helstrup, Fonvad, Snærlund.

Det er rigtig kønt nede i Helstrup. Naar man ser ned derover, faar man Indtryk af Frugtbarhed og gammel opdyrket Jord. Heden er trængt tilbage ud mod Sogneskillet og danner nu kun nogle Steder en smuk og virksomhedsfuld Baggrund. Men Indtrykket er til Dels forkert. Af Matriklen 1688 ses det, at Helstrup dengang ikke har været vurderet ret højt. Og i 1787 ser man, at de har mistvivlet om at kunne leve af Jorden dernede. Manden i N. Helstrup var Feldbereder, og Husmanden var hans Medhjælper. Og Ole Jensen i Sdr. Helstrup var Tømmermand. Og Tvivlen synes at have holdt sig længe. Om gl. Hans i Helstrup fortælles der, at han var saa nævesnyttig, at han kunde lave et Par ny Træsko af 3 gamle. Men saa havde han tit ikke sit Korn inde til Jul. Gl.

Thomas fortalte, at i hans Drengetid laa Heden runden om Gaardene, og Hugormene vilde gaa ind i Stuehuset til dem. Og Anders Vestergaard fortæller, at da han købte Vestergaard, var det saa møj en ussel Gaard paa Bygge, noget gammelt og faldefærdigt Krylværk, og Marken var overgroet med Knof. »Hvad vil I med det Skidt?« sagde Thomas. — Men nu ser Helstrup anderledes ud. Det første, der blev lagt Kraft paa, var vel Merglingen; der har været adskillige dygtige Landmænd dernede, og der er bleven lavet meget Arbejde. Der er nu 6 Gaarde dernede, og derud over er der ikke sket nogen videre Udstykning.

Sdr. Helstrup laa under Lundenæs og kaldes et Kronebol. I 1651 boede der en Jeppe Christensen der, og i 1683 Sønnen Oluf Jepsen. Det hedder i Markbogen: »Et lidet Hus staar paa bemeldte Halvgaards Grund, hvorved ligger en liden Kaalhave; beboes af 2 Kvinder«. I 1743 bor Jens Olufsen der, Gaarden tilhører da Niels de Linde. I 1749 har Rudolf de Linde beholdt den til Møltrup. I 1773 bor Ole Jensen der; han har købt Gaarden som Selveje; han solgte den til Jeppe Christensen 1798 og døde selv som Aftægtsmand i Gaarden, 1821, 87 Aar gl. Efter Navnene at dømme er det da den samme Slægt, der har været her siden 1651. Efterfølgeren, Jeppe Helstrup, døde 1812, og Fabricius kalder ham en meget duelig, driftig Landmand. Han vilde ikke underskrive Tiendeakkorden i 1799, og han var den eneste, der ikke vilde underskrive Delingsplanen ved Udskiftningen i 1808. Saa han har nok været noget »stywsinde«. Efterfølgeren var Chr. Jensen Hauge, der solgte Gaarden til Jens Knudsen, som var der i mange Aar. Han afstod Gaarden til Sønnen, Thomas Helstrup, 1860. Derefter har den været ejet af Niels Andersen Albæk (1881); nu dennes Søn, Niels P. Andersen Albæk 1908. (101). — *Overgaard* er fraskilt *Sdr. Helstrup* fra Jens Knudsen til Sønnen Knud Jensen 1857. Han var 2 Gange Sognefoged. Senere Ejere: Lars Christensen 1882, Mads Thalund. 1908. (63). — *Vestergaard*. Denne Gaard laa i 1688 og senere under Heringsholm. 1704 bor Christen Jensen der, ligeledes 1743. Da Gaardene her i Sognet blev frasolgt Heringsholm, er den ikke bleven Selveje, men solgt til Lundenæs. I 1771 vilde Jens Bentsen heller ikke have sin Halvpart af Gaarden, som saa ved Auktionen blev budt ind igen af Forvalter Kaalund, Lundenæs; derimod købte Chr. Christen-

sen sin Gaardpart for 45 Rdlr. Den anden Gaardpart fik Buch i Tanderup Auktionsskøde paa 1773. I 1787 maa det være Anders Krensen og Peder Møller, der bor i Vestergaard; men der synes at have siddet en Husmand der ogsaa. I 1794 gik Sognefoged Lars Thuesen og Tømrermand Ole Jensen omkring og takserede til Brandforsikring. De var i Nørre Helstrup, hvor Bygningerne — ligesom alle andre Steder — var af Egeunder- og Fyrovertømmer med Lervægge og Straatag. Husenes Højde er 8 Alen, og Vidde 8 Alen. Stuehuset er 10 Fag, forsynet med Vinduer, Døre og Loft, 1 Jernkakkellovn, 2 Kedle i Gruen, hver paa 4 Skpr.; Kornladen østen i Gaarden, 10 Fag. Hølade og Fæhus 16 Fag. Et Hus sønden i Gaarden bruges til Material- og Hughus, 12 Fag. Et Indsides-derhus norden Gaarden, indrettet til Beboelse (Feldberedersvenden!) med 2 Skorstene, Vinduer, Døre og Loft. Det hele sættes til 580 Rdlr. — Derefter gik de om til V. Helstrup, hvor de takserede først Niels Hansens Gaard. Husenes Højde er 7 Alen, Vidde $7\frac{1}{2}$ Alen, Stuehuset sønden i Gaarden 4 Fag, Kornladen mod Nord, 5 Fag. Hølade og Kostald mod Vest, 8 Fag. Derefter Jens Sigs Gaard; 1 Skorsten, Stuehuset sønden i Gaarden, tilbygt med den østre Ende til Niels Hansens Stuehus. Korn- og Hølade samt Fæhus norden i Gaarden, 8 Fag. Som man ser, har de altsaa delt Bygningerne imellem sig, Stuehuset er der bare sat en Bolk tværs igennem. Hartkornet er nøjagtigt det samme, hvilket sikkert betyder, at de har drevet Jorden i Fællesskab og haft hveranden Ager eller paa anden Maade sørget for lige Deling. Denne *Gaarddeling* var uhyre almindelig i ældre Tid, medens man nu altid bruger Udstykning. Dersom der senere kun skulde bo een Familie i Gaarden, groede denne jo saare let sammen til een Gaard igen. — 1780 havde Anders Krensen faaet Auktionsskøde paa sin Gaardpart. 1796 fik Jens Pedersen Skøde af Jens Sig paa Gaarden. 1799 træffer vi Niels Viborg der; han blev boende paa Stedet, medens den anden Gaard senere udflyttedes. I 1818 fik Søren Henriksen Skøde af Chr. Nielsen, Sahlholt. Han afstod Gaarden til Sønnen Jens Sørensen 1838 og døde som Aftægtsmand i Gaarden 1852, 86 Aar gl. Jens Sørensen, som var gift med Laurids Pedersens Datter, Ingeborg, fra Toustrup, afstod 1860 Vestergaard til Sønnen, Laurids Vestergaard, der 1861 solgte Gaarden til Anders Vestergaard, som var en Søn af Jens Troulsen (Højgaard). Laurids

Vestergaard boede senere i Tanderupkjær, hvor den gamle Jens Sørensen døde hos ham 1891, 88 Aar gl. — Anders Vestergaard, som er gift med Thomas Helstrups Søster, Ester, bor i Herning, hvor de forlængst har holdt Guld- bryllup. De har haft noget at gøre med at sætte Skik paa den forfaldne Gaard. Arbejdsdagen var lang, Mark- arbejdet besørgede Anders med et Par stærke Stude, kun de sidste Par Aar havde han Bæster. Om Aftenen sned- krede han, og nu paa sine gamle Dage har han haft bedre Tid til Snedkeriet. Det havde han efter Faderen, og skønt hverken Fader eller Søn havde staaet i egentlig Lære, kunde de lave de herligste Dragkister og andre »Boska- ber«, hvoraf et og andet endnu kan findes. — Vestergaards nuværende Ejer, Jens Martin Christensen, har haft Gaar- den siden 1898. (61). — Øster Helstrup er altsaa egentlig den vestre Halvpart af Vestergaard, som Niels Hansen efter Udskiftningen i 1808 flyttede op paa Udmarken, saa den nu ligger østligst i Helstrup. Gaarden har senere, som en sidste Mindelse om den gamle Samhørighed, haft et Par »Lukker« henne ved Vestergaard. Niels Hansen afstod 1825 Gaarden til Hans Nielsen, der var gift med Engelbrekt Henriksens Datter fra N. Helstrup, Maren Kir- stine. »Gl. Hans« solgte i 1855 Gaarden til Jens Jensen fra Sdr. Helstrup, der var gift med hans Datter, Margre- the. Gl. Hans havde senere et Aftægtshus, som er bleven lagt ind under Nikolaj Nyboes i Ørskov. Jens Jensen boede senere i Agernem. De senere Ejere har været: Peder Madsen, Poul Andersen, Jens P. Jensen (Helstrup) 1885, Chr. Andersen 1907. (66). — *Vesterager* blev fraskilt Vestergaard af Jens Sørensen til Sønnen Søren Helstrup, som boede der en Tid, senere Lars Nielsen Kragssnap 1871, Jens Jensen 1887, Niels Chr. Nielsen 1902. (40). — *Nørre Helstrup* har i 1651 hørt under Herningsholm, for- modentlig dog som Selvejergaard; i 1688 tilhører »Herlig- heden« Tanderup, Gaarden er maaske vedblevet at være Selvejergaard, da den ikke findes i de Jordebøger, hvori Gaardene i Sognet ellers forekommer. Saa maa det være den Gaard, hvori Herredsskriver Jens Mindsteds Fader boede i 1743. — Engelbrekt Henriksen, som var her i 1787, døde 1797, hans Efterfølger er Chr. Dinesen (1797), som blev gift med Enken; han døde som Aftægtsmand 1834, 61 Aar gammel. Hans Søn, Engelbrekt Christensen, boede der i mange Aar. Han skal have haft Sans for, hvad der saadan kunde pynte lidt i de Tider, han kørte

med sølvpletteret Seletøj, og det syntes Folk dengang var stywle flot. Om hans pragtfulde Merskumspibe er der en Historie i Sogneraadetsprotokollen; de pantede den nemlig fra ham, da han som Rentier i Snejbjerg By, (hvor han døde 1885) nægtede at erlægge Skattens Mønt, som han syntes var for grov. Men saa paastod Engelbrekt, at det slet ikke var hans Pibel Sogneraadet udnævnte Formanden, Jens Thomsen, til at møde i denne kildne Sag. Piben kom dog nok atter i Engelbrekts Besiddelse og skal være til endnu. Sønnen, Chr. Engelbrektsen, fik Gaarden i 1859, men havde den kun ganske kort. En anden Søn, Dynes Engelbrektsen, fik Gaarden 1861 og havde den i mange Aar. Han var en meget dygtig Landmand. Sønnen, Jens Dinesen, fik Gaarden i 1902. Efter hans Død solgte Enken, Jeppeline Michelsen, Gaarden til den nuværende Ejer, Okkels Birk, 1906. N. Helstrup er bleven arbejdet særdeles op og er nu en meget værdifuld Ejendom; saavidt jeg ved, staar den højest i Ejendomsskyld af Sognets Gaarde. (185).

I Kirkebogen staar: »Ane Katrine Jensdatter (se N. Helstrup i 1787, 1. Familie) døde hos Engelbrekt Christensen i Helstrup den $\frac{3}{2}$ 1832; hun fandtes om Morgenen druknet i en Mergelgrav nær Helstrup, begravedes med Amtets Tilladelse med sædvanlige Højtideligheder; 72 Aar gl.« — Deraf kan man bl. a. se, at de dog ogsaa har haft Mergelgrave dernede for ca. 100 Aar siden.

Fonvad, som i 1582 staar under Tanderup, tilhører i 1651 Erik Rosenkrans til Bjerregaard; i 1688 og senere ligger Gaarden under Søgaard paa Holmsland; men i 1743 ligger den under Tanderup, og i 1749 beholder Rudolf Linde den til Møltrup. 1773 og 1787 træffer vi Jens Jørgensen der, senere i mange Aar hans Datter, Appelone, der maa have været gift en kort Tid, da hun altid kaldes *Enken Appelone*. I 1791 køber Appelone Jensdatter Fonvad til Selveje af Kapt. Linde til Møltrup, og i 1811 udsteder hun Fæstebrev til Jørgen Jensen; men i 1817 sælger hun Gaarden til Chr. Jensen Birk (Chr. Hauge). I 1833 blev denne gift 2. Gang med sin Husholderske, som for Resten havde et Par 8 Maaneder gamle Tvillinger, den ene af dem døde Natten efter Brylluppet — staar der i Kirkebogen. I 1850 møder Chr. Hauge i Snejbjerg Skole ved Eksamen og er stjernegal over, at Engelbrekt ikke holder Bækken i Orden, saa Børnene kan komme i Skole. Man mener dog, at Børnene nok kan skræve over paa de

Sten, som Engelbrekt endelig har faaet lagt i Vandløbet, og Søren Mikkelsen skriver i Skoleprotokollen, at Klagen ingen anden Grund har end det Fjendskab, som er mellem de to Naboer. — 1856 faar Chr. Medom, forhen Albæk, Skøde paa Fonvad. Derefter Chr. Knudsen, 1874; Sønnen, Chr. Øvig Christensen, 1886, Enken Ane Kirstine Bækgaard 1913, Lars Christensen 1921. (110). — I 1683 kaldes Fonvad en Ensted Gaard. Nu er der 3 Gaarde, hvoraf den midterste er den gamle. — *Lille Fonvad* udskiltes i 1851 til Svenning Jensen, derefter Niels Olsen 1852. Hans Enke blev gift 3. Gang med Lars Nielsen Visgaard, 1856. En af Familien fortæller, at han egentlig skulde bejle for sin Broder; men Enken sagde: »Hvorfor ikke dig?« hvorved Situationen jo undergik en Ændring. Jeg anfører kun denne Historie paa Grund af dens belærende Indhold. Lars Nielsen afstod Gaarden til Stedsønnen, Ole Nielsen, som endnu lever der, og denne afstod den atter til Svigersønnen, Jeppe Bækgaard, 1903. (47). — *Den nordligste Gaard* udskilte Chr. Knudsen i 1886 til sin anden Søn, Chr. Studsgaard Christensen; senere har her boet Laurids Pedersen 1910. (80).

Kildegaarden. (62 Td. L.). Dalen herude kaldes Snærlunddal. Her begyndte Hans P. Jensen i Nørsgaard at dyrke og plante. Det første laa der et lille, gammelt Hus herude, hvor der var Husly til Kvæg og Faar, og hvor Folk kunde gaa ind, naar de var derude og arbejde. En Tid var der ogsaa en Huskone i Huset. Men det var jo Hans Peters Mening, at han vilde have en Gaard ud af det. Han tog saa fat paa at bygge Stuehuset, som staar endnu. Han har plantet den ældste (vestre) Plantage, og senere har Svigersønnen, Anders Pedersen, fortsat med Dyrkning, Plantning og Opbygning, saa Kildegaarden nu er en god Ejendom. Der er smukt og ejendommeligt herude. Her er grøn Eng, Agerjord og et af de mest beplantede Steder i Sognet. Stedet straaledede af Friskhed, da jeg besøgte det en Sommerdag med Tordenbyger i 1924.

. . . Den gamle Kone viste mig Vej til Kilden, som man finder inde i en Granplantage. Der er egentlig ikke meget at se: en lille Stump Grøft er den oprensede Kilde, hvorfra Jernrør fører Vandet ned til Gaarden, hvor det benyttes. Men Kilden er dog endnu, hvad Vandydelse angaar, »smuk og vel ved Magt«, leverer rigeligt Vand til Gaardens Forsyning og svigter kun i særlig tørre Perioder. Det er med underlige Tanker, man staar paa dette stille

Sted, som engang har været et Valfartssted, og hvor Kilden senere har klunket i dyb Ensomhed — nu har den lagt Mælet. —

Om Kildens Oprindelse har Kirsten Marie Frederiksdatter (fra Snærlundhus) for mange Aar siden fortalt E. Tang Kristensen følgende, der i det væsentligste falder sammen med det af Pastor Gjesten i 1866 optegnede Sagn, der dog her fremtræder i en mere udsmykket Skikkelse:

Fra Haunstrup blev der tre Sønner stjaalet i deres Barndom af Røvere, og de blev siden selv til Røvere og havde deres Tilhold i Snærlunddal. Over Tingvejen, som gik fra Toustrup til Romvig, havde disse Røvere Lænker over Vejen. . .

Den Tid var der Kirke i Fonvad, og Røverne havde 3 Søstre hjemme i Haunstrup, (hvor der altsaa dengang var Præstegaard). . . Da Søstrene nu engang vilde gaa til Aftensang i Fonvad Kirke, blev de overfaldet og slaet ihjel af deres egne Brødre, (som jo altsaa ikke har kendt dem). Da Brødrene senere kom til Haunstrup og vilde sælge deres Klæder, kendte Moderen Klæderne, og Misgerningen kom saaledes for Dagen. Røverne blev fangne og blev slaet ihjel og begravede i tre Høje, som ligger paa en lang Bakke nord for Dalen. Fra den østre af dem udsprang en hellig Kilde, der forhen var sat op med Sten ligesom en anden Brønd.

Der blev lagt en Vise om Misgerningen, og af den har Kirsten Marie kunnet huske nogle Linier:

»Hr. Niels han havde de Døtre tre
ved Nordlands Side . . . «

Længere henne hedder det:

»Da hun disse Silkesærke saa,
da daaned hun ned for deres Fod.«

Om Krattet fortalte Kirsten Marie, at her var de gamle Egebjælker i Snebjerg Kirke huggede, og den alvidende Kvinde vilde endog vide, at der i sin Tid havde været saa stor en Skov, at Tømmeret til Fonvad Kirke var skovet der. . . For Resten er der jo en Dal længere vesterude. Ogsaa i den skal der have været en hellig Kilde. Nu staar der en Hævert i Kilden. Herude, omtrent hvor nu Sørvad Madsen bor, boede i sin Tid Chr. Larsen, der stammede fra Sinding, og som skal have været en ren Kæmpe. Han han handlede noget med Krikker, og Jens Chr. Mortensen fortalte mig i 1924, at Chr. Larsen engang

havde toet en skabet Krik i Kilden, hvorved denne tabte sin Lægedomskraft.

Angaaende Kildesagnets mulige Berøring med Virkeligheden maa desværre straks bemærkes, at det hører til de ganske ordinære Sagn, der ret almindeligt fortæller, at en Helligkilde er udsprunget, hvor der er bleven udgydt uskyldigt Blod. Der findes talrige Sagn om Kilder, udsprungne, hvor Kvinder er bleven myrdet af Røvere. I 5 danske Kildesagn er der Tale om *tre* Jomfruer, og et af disse — angaaende Sct. Johannes Kilde i Odsherred — angiver ligesom ovenstaaende Sagn, at Pigerne var Præstedøtre. Præsten kaldes i dette Tilfælde *Hr. Truels*. Naar nu et saadant Kildesagn skulde omplantes til snejbjergsk Jord, maa Sagndigteren jo have stødt paa den Vanskelighed, at det var en noget usandsynlig Omvej at lægge Vejen fra Gjødstrup til Snejbjerg om ad Snærlunddal, og den er han saa maaske kommen udenom ved at lægge Præstegaarden i Haunstrup og Kirken i Fonvad. Og hvis man vil være helt rationalistisk, kunde man jo gaa saa vidt som at paastaa, at Hensigten med Sagndigtningen simpelthen var at gøre Reklame for Kilden, hvortil der kunde være nogen Grund, da der vel nok er bleven givet Gaver til kildevogtende Præster eller Munke af de valfartende. Det maa indrømmes, at dette er en højst ubarmhertig Forklaring, da den ikke blot tager det mystiske bort fra Helligkildens Oprindelse, men oven i Købet river baade Præstegaarden i Haunstrup og Kirken i Fonvad med i Faldet.

Og hvis man nu til sidst vilde spørge, om der da heller slet intet kan ligge til Grund for sidstnævnte Sagn, maa dertil dog svares, at det kan der godt gøre. Det er ikke sikkert, at der i Trækirkernes Tid har været Kirker netop der, hvor Kirkerne nu ligger. Der har sikkert gaaet en gammel Færdselsvej gennem Snærlunddal, og der er intet i Vejen for, at der kan have ligget en Trækirke et eller andet Sted herude. Eller man kunde tænke sig, at der i den katolske Tid har ligget et Kapel af Sten eller Træ ved Helligkilden. Men man kan blot ikke faa noget at vide derom. Det eneste, som kunde give et Fingerpeg derom, vilde være et gammelt Stednavn som »Kirkeagre«, »Kapelengen« eller lignende; men et saadant Stednavn findes ikke. Vi maa altsaa nøjes med, at Sagnene lægger deres Romantik over Stedet, slaa os til Taals med deres luftige Spind og ikke begære Haandgribeligheder.

. . . I sin Velmagtstid skal Kilden være bleven besøgt

af valfartende helt oppe fra Thy. Da disse Pilegrimsrejser ophørte, har Egnens Folk sikkert endnu en rum Tid beva- ret en vis Tro til Kildens Kraft. Der fortælles, at endnu gamle Baltzar hentede alt sit Vand fra Kilden; han maa altsaa have troet, at det var særlig godt. Men de sidste trofaste valfartende var *Bierne*, som paa varme Sommer- dage flokkedes om Kilden i paafaldende Mængde — til syvende og sidst bliver det maaske dem, der redder Ro- mantikken!

Vest for Kildegaarden ligger Sparekassens Plantage, som er paa 57 Td. Land. Det var ellers gl. Thomas Kro- mand, som begyndte at plante herude. Her finder vi, for- uden Naaetræer, Rester af Egekrattet. Det er muligt, at Navnet Snærlund kommer af »Snære«, der kan betyde »Krat«. Man har stammet nogle af Egebuskene op for at forsøge om der kan blive Egetræer igen.

Her ude i Krattet sad en af de sidste Dage af Marts 1848 de mest forskrækkede af Snebjergboerne med deres Børn. Det var «dengang Slaverne var brudt ud». Der var et ordentligt Røre i Sognet den Dag. Mogens Mikkelsen havde travlt med at slaa Spyd, men han havde ingen Ro paa sig. Hvert Øjeblik løb han ud af Smedien for at kigge efter Momhøje. Her hang en Tjæretønde, som der skulde stikkes Ild i, naar Slaverne var i Vej. Jakob Sivibæk og Øllgaard var ivrige efter at ordne Forsvaret. Øllgaard var helt toвле, sagde gamle Thomas. Ikke at forglemme Sogne- fogeden Niels Uglso i Stenbjerg, der red flot omkring med sit sølvpletterede Ridetøj. Han var en stram Kaal, siger P. Andersen, og han førte Ridepisk. Nede ved Kirken eksercerede Villads fra Ørskov Mandskabet. Han havde været Kyrassér og førte Kommando, medens Tropperne foretog Stormangreb paa Kirkegaardsdiget. Og Anders Vestergaard fortæller, at hans Fader sammen med andre var bojet af Niels Uglsoe til at staa ved Gallihw. Hans Vaaben var en Spærhage, som der var sat Skaft paa. Mik- kel Mogensen var den værste til at skræmme Folk. Han kom hjem og sagde: »Vi skal have Køerne ud i Kjesper Mose; de brænder af og slaar ned for Fode; det bliver værst for I Kvindfolk, I vil blive ilde handlede!« — Kvin- folkene skræbte naturligvis. Saa kom Else Ørskov rok- kende ved sin Kæp, og hun baade trøstede og forargede dem: Det var jo jenne Løwn, det var sært, de ikke var klogere. . . . ! — Høvderne kom dog ikke ud i Kjesper Mose dengang.

I Folketællingen 1801 har der boet 2 Husmænd, Chr. Andersen og Niels Pedersen (Randeris), paa Snærlund Hede. De har begge Jord, opbrudt af Heden, og den første er tillige Tømmermand. Det er dem, der omtales ved Udskiftningen 1808. Senere boede i *Skoldborghus* Laust Gregersen Ahler, men han kunde ikke nære sig der. Huset laa i ældre Tid længere mod Vest: her boede ogsaa Chr. Larsen i sin Tid. Det maa have Navn efter Skoldbjerg, en ovenpaa jævn Bakke, men søndenfor var en Dal eller Slund, hvori Huset laa. En Tid har Huset været ubeboet. I det andet Hus, *Snærlundhus* eller *Randerishus*, boede fra 1819 Fr. Jensen Hauge. De brændte Sætter og Potter og æltede Leret med Benene. Han har ogsaa en Tid haft *Skoldborghus* (1830); han skødede det i 1838 til Niels Pedersen. *Snærlundhus* har været ejet af Mads Medum Frederiksen 1852, igen dennes Søn Fr. Hauge Madsen. Jens Madsen 1882. Han skal have været den sidste i Sognet, der kørte med Stude. *John Sigvard* 1919. (53). — Øst for *Snærlundhus* laa et Hus, hvori der boede Folk af *Kvembjerg*gracen, senere Ole Villadsen. I et andet nærliggende Hus boede Ann' Spandbjerg, som lavede Potter. Senere har ogsaa *Kjælle Kaspar* boet der. Det var altsaa i Nærheden af den Ejendom, som Jens Peder Riis havde, vistnok opført af ham. Nu bor her Sønnen *Sørvad Madsen*. (31 Tdr. L.) — Medens det gamle *Skoldborghus* er forsvundet, er der bleven et nyt *Skoldborghus*, hvortil Jorden er kommen fra *Snærlundhus*, bygget af Frederik Madsen, som boede her fra 1875 til 1903. Senere har der været flere Ejere, bl. a. Niels P. Jensen og den nuværende Ejer, *Jens Jensen*. (35). — Paa *John Sigvards* Mark ligger den omtalte Kilde med Hæverten; den var opsat med Sten. Nær *Haunstrup Skel* boede altsaa den gl. Niels *Kjærulf*, som var Præstesøn fra *Ørre* og blev henad 100 Aar gl. I *Vesterhede* dyrkes stadig Jord op. Niels Madsen har opdyrket 32 Tdr. og J. M. Jensen 12—14 Tdr. L. — *Krattet*, hvoraf der er Levninger hist og her, har vist naaet sammen med *Brixhus* *Krat*. — *Baltazar Olsen*, som boede i *Snærlunddal*, flyttede derop, hvor *Gaarden* nu ligger. Her har Sønnen, *Thomas Chr. Olsen*, boet siden 1881. (41 Td. L.) — . . . 17. Maj 1822 brændte *Snærlundhus*. Ilden opkom ved *Bagning*, skønt *Konen* mente at have fejlet *Asken* til *Side* og tilstoppet *Mundingen* med *Hede* og *Sojtørv* og passet forsvarlig paa. *Manden* var om *Morgenen* Kl. 6 gaet i *Heden* for at grave *Tørv*, *Børnene* havde faaet

Davre og var gaaet ud at se efter Faarene. Da hørte Konen en Buldren og troede, at det var en Vogn, der kom forbi paa Landevejen, men løb ud og saa da, at der var Ild i Taget for Ovn. Ved Hjælp af en udenherreds Mand, som kom forbi paa Vejen, lykkedes det hende at bjerge sin Dragkiste samt en liden Del af deres Indbo. Manden kom nu løbende af Heden; tillige kom den nævnte Nabo, Huskone Mette Katrine Mortensdatter, fra Skoldborghus mod Nord, og fra søndre Side Jakob Mølbak og Hustru, Anna Nielsdatter; men intet kunde reddes, da alt var saa tørt, »og Mangel paa Vand havdes ved Huset«. Der gik endog Ild i Møddingen, hvoraf en Del brændte. Kun et Sojhus til Kreaturerne blev reddet; disse var »til Lykke« i Marken. Efter en halv Time var i den stærke Tørke det hele brændt. Sognefoged Mads Medom havde $\frac{1}{2}$ Mil til Brandstedet og kom halende, da det hele var forbi. Konen forsikrede, at Ovn. var klinet før Bagningen, og at den, saavel som Skorstenen, var fri for Revner og Sprækker . . .

Ørskov, Bassumgaard, Lundmølle.

Allerede 1498, da Ørskov ligger under Lundenæs, er der 3 Mænd i Ørskov. 1651 ligger Gaardene under Herningsholm. Ligeledes i 1683, da Store Ørskov, som kaldes en Selvejrbondegaard, er delt i 2 Gaarde, som kaldes Nørregaard og Søndergaard. Bassumgaard og L. Ørskov bestaar i 1683 af $1\frac{1}{2}$ Gaard, ligeledes under Herningsholm. Beboerne er Chr. Christensen og Anders Christensen. Jens Larsen bor i L. Ørskov. Ogsaa i 1743 er der 2 Gaarde i St. Ørskov. Beboerne er Oluf Christensen og Niels Krage-
lund, samt en Husmand. Antagelig omkring 1760 er Gaardene i Ørskov og Bassumgaard frasolgt Herningsholm og købt af Beboerne; den ene Gaard er dog købt af L. Buch, Tanderup, som 1799 sælger den til Niels Knudsen som Selveje. 1787 er der 3 Gaardmænd og 3 Husmænd i Ørskov, hvoraf i det mindste den ene Husmand med Jord. I 1801 er der 2 Gaardmænd, 5 Husmænd med Jord og en Indsidder dernede. 1799 udskiftes Agermarken i Ørskov, 1810 Hede og Udmark. I 1800 faar Grd. Chr. Kragelund Lov til at udstykke Gaarden, dog bliver noget af Ejendommen tilbage, Efter Udskiftningen er der 3 Gaarde, hvoraf de 2 senere er lagt sammen, 4 Huse, der senere er bleven til Gaarde, et Par andre Smaahuse med Jord og Parceller, tilhørende Lauge Hundkjær, N. Helstrup og

Mads Fonvad i Gammelager. Disse Parceller var bortsolgt af Iver Vanting i Ørskov og Christen Skræder (?) i Snejsbjerg ved Auktion over den dem tilhørende Gaard i Ørskov 1797. Vi skal nu se paa de nuværende Ejendomme: 1. Her boede Jeppe Christensen ca. 1800; derefter Thue Larsen (fra Bassumgaard). Han var gift med Else Christensdatter fra Næstholt. Det er fra dem Buurslægten nedstammer (se Buurslægtens Stamtavle). Deres Søn, Chr. Buur Thuesen, havde senere Næstholt. Af deres andre Børn skal her nævnes: P. Buur Thuesen, som boede i Søhuset, var Muremester, omtales senere, kaldtes ogsaa P. Ørskov – og *Otto Thuesen*, som overtog Gaarden 1842. Thue Larsen døde som Aftægtsmand 1846. Senere Ejere: Martinus Rostgaard 1868, Niels P. Olsen 1872, Jens Poulsgaard 1880, dennes Svigersøn, Markus Jensen 1915. (32). – 2. De 2 Gaarde, som Niels Knudsen og Jakob Pedersen havde i 1810, blev lagt sammen til een Gaard. Her boede i mange Aar Chr. Jeppesen, en Søn af Jeppe Christensen i S. Helstrup, efter ham Sønnen Jeppe Chr. Christensen, 1852, hvis Enke, Jens P. Michelsens Søster, Anna, blev gift 2. Gang med Poul Chr. Jensen, der saaledes fik Gaarden 1872. Senere Ejere: Peder Michael Pedersen 1892, Niels Michelsen 1893, Chr. Pedersen 1902, Mads Chr. Ladekjær 1909. (61). – 3. Sammenlagt af et Par Smaaster, som omtales ved Udskiftningen. – 1801 boede Dynes Christiansen her, medens P. Graversen vist 1802 boede i det underlagte Sted. Det hele kaldtes Ørskovhus. Efter Dynes Christiansen boede Enken der; men 1825 skøder Sønnen, Jørgen Dynesen af Herning, Stedet til Niels Knudsen, senere Chr. Knudsen 1833, Jeppe Chr. Christensen 1857, Anders Storgaard 1860, Ane Kirstine Clausen, Chr. Skov; nu Chr. Nielsen. (22). – 4. *Dalsgaard* laa tidligere ligesom de andre Ejendomme i *Ørskovby*, som sikkert har ligget omtrent der, hvor Markus Jensen nu bor, og har haft Gade, Indhegning med Diger og alt, hvad der hører Fællesskabets Tid til. Efter Udskiftningen flyttede Manden, som hed *Ole* (Pedersen?), den derhen, hvor den nu ligger. Gaarden ligger nærmest i en Slund eller Lavning, og det er nok (trods s) deraf Gaarden har Navn. Udflytningen er sket 1812. Senere boede Hans Chr. Laugesen (fra Hundkjær) der; han var der ca. 1830 og afstod 1859 Ejendommen til Sønnen, Jens Hansen. Han blev gift med en Enke, hvis Ejendom blev lagt ind under (desuden er der lagt en anden Ejendom ind under, hvori boede i sin

Tid Jens Chr. Lauridsen). Hans Chr. Laugesen døde som Aftægtsmand 1873, 77 Aar gl. Senere har Gaarden været ejet af Chr. Mogensen 1882, Laurids Lundby 1913. (45). — 5—6. *Søhuset*. Her boede paa Udskiftningstiden Peder Kragelund, senere ejedes Stedet af Pastor Øllgaard 1818, der 1834 solgte det til Thyge Christensen; senere Thue Larsen og dennes Søn, P. Buur Thuesen 1851, der tillige lagde det andet Sted (Matr. Nr. 5) ind under det. Her havde bl. a. J. Engelbretsen boet. Ogsaa et andet Hus, nemlig det, hvori P. Chr. Seerup boede, har vist faaet Jorden lagt til Søhuset, der nu har 27 Td. Land. Gaarden har senere været ejet af Carl Ejler Buur o. fl. Ejere. Nu P. Chr. Nielsen. Fraskilt er den Ejendom, hvori Jens Christensen (Hundkjær) bor. (7). Her laa nok det gamle Søhus omtrent. I 1880 døde her som Indsidder Chr. Hus Christensen, »Arbejdsmand og Dannebrogsmænd«. Han stammede nok fra Ørskov; men havde ellers opholdt sig andensteds og vistnok kendt bedre Dage. Konen, som nok hed Agnete, skal have stammet fra Hertugdømmerne. Der fortælles, at hun under Krigen blev sendt til Snebjerg, hvor hun en Tid havde Husveje i Amtrup Skolehus. Chr. Hus Christensen blev for tapper Opførsel under Trearskrigen dekoreret med Dannebrogskorset. Da Familien, som ogsaa skal have boet i Snebjerg By, næppe i det hele har opholdt sig ret længe i Sognet, er der nu ikke mange, der husker den. — 8. Bestaar af nogle Parceller, som Lauge Hundkjær købte ved Auktionen over den udparcellerede Gaard i Ørskov. Denne Jord hørte saa til Hundkjær indtil Jens Hundkjær i 1856 fik Tilladelse til Udstykning. Saa udskiftedes i 1860 Ejendommen 8 c m. m. til Sønnen Nikolaj Jensen. Senere Ejere: Chr. Nybo 1875, og Nikolaj Nybo. (47). — I 1856 udskiftedes ogsaa en Ejendom, som allerede da havde »paastaende Bygning«, til Niels Christensen. Senere Ejere: Clemens Jensen 1867, Jens Nielsen Hede 1872, Chr. Larsen Nybo 1895, Søren Fløe 1901. (13). — 9. Højgaard er opslaaet af 2 sammenlagte Ejendomme, hvoraf 11 a og b, Snebjerg, kaldtes *Stordaas*, og 9 a og b, Ørskov, hed *Langagerhus*. Begge Steder er sikkert bleven til i Udskiftningstiden. Nogle af Stordaas Agre (som i 1683 kaldtes Stor Dys Agre) udskiltes saaledes fra Svenning Svenningsens Gaard i 1796; her nævnes Store Does, som sikkert har været en Dysse eller Kæmpehøj. Her boede fra ca. 1808 Chr. Nielsen, som havde Ord for at kunne hekse lidt; dennes Søn, Hans Christensen,

solgte 1851 Stedet til Jens Jensen Fonnesbæk, der skulde udrede Aftægt til Chr. Nielsen, som døde 1855. Senere Chr. Jepsen, som 1855 solgte Stedet til Jens Troelsen. Langagerhus beboedes af Jens Svenningsen, som afstod Stedet til Brodersønnen Jens Jensen 1821; fra ham fik Jens Troelsen Skøde 1836, og han har altsaa lagt Stederne sammen. Senere Ejere: Poul Andersen 1868, Søren Rasmussen 1871, Peder Burmose 1892, Peder Pedersen 1913; til Højgaard hører ogsaa nogle flere Parceller. (68). — 11—12. Forskellige Parceller købt sammen af Søren Iversen: en Parcel fra Gl. Bassumgaard, 1 Parcel fra Søagre, 1 større Stk. Eng fra Poul Chr. i Ørskov (sønden Lundmølle); han afstod en Parcel til Anders Storgaard. Ole Villadsen købte den saakaldte Dalsgaard Jord og købte Chr. Gjestens Jord (12) og Chr. Michelsens Sted, som laa lige sønden Kaninhus. Søren Iversen (1877) byggede det Stuehus, som staar endnu og plantede de store Træer. Ole Villadsen byggede 2 Huse 1878. Blandt de senere Ejere nævnes: Otto Truelsen, Jens Chr. Lundsgaard Thomsen 1905, H. P. Thyssen 1914, Mads Thalund 1918. (48). Gaarden maa nærmest regnes til Bassumgaard og kaldes *Sdr. Bassumgaard*. — 1 b. Fraskilt fra Otto Thuesen til Mads Lundgaard 1851, han døde som Aftægtsmand 1905, 89 Aar gl., Chr. Gyldenlund 1902, Chr. Andersen 1906. (39). — 1 e. 2 c. Fraskilt ca. 1858, Michael Jensen; Knud Poulsen, senere Johannes Jensen 1878, Th. Chr. Gjesten 1893, Jens Chr. Jensen 1898. (11). — 2 h. Tidligere Fæstehus, Kristoffer Hansen fik Skøde 1868; han blev senere kendt som *Indre-Missionær*; senere Peder Jørgensen, Peder Sørensen 1877; flere Ejere, bl. a. Marius Andersen 1898, Elias A. Jensen 1902, Andreas Pedersen 1911. (26). — 1 c. m. fl. Denne Ejendom er sammenlagt af flere Dele. I den nuværende Ejendom har bl. a. boet: Peder Andersen, Chr. Jensen. Den nuværende Ejer er Rikardt Nyboe. (25). (I Ejendommen 1 c boede bl. a. Villads Severin Pedersen, der døde 1881, 66 Aar gl.). — Poul Chr. Jensen tog en Parcel fra sin Gaard, som bebyggedes ca. 1892. Her har senere boet Jesper Jensen 1902 . . . Kr. Mogensen 1913, Thinus Skovbjerg 1922. (11). Der findes endnu flere nedlagte Steder end de foran nævnte. Ved de mange Udstykninger og Sammenlægninger bliver Forholdene meget indviklede; jeg haaber, at foranstaaende Fremstilling nogenlunde træffer Hovedpunkterne. — I 1867 var Beboerne: Otto Thuesen, Jeppe Chr. Christensen, Anders Storgaard, Jens

Dalsgaard, Jens Chr. Lauridsen, P. Buur Thuesen, Nikolaj Hundkjær, Niels Christensen, Jens Troelsen, Mads Lundgaard, Knud Poulsen, Kristoffer Hansen, Chr. Smed, Villads Pedersen, P. Chr. Seerup, Jens Andersen (2 c), samt Chr. Knudsens Enke, Chr. Lind, Jens Justesen og Anders Chr. Christensen.

1. *Bassumgaard*, som i 1863 kaldtes en Helgaard, beboedes da af 2 Bønder. I 1707 boede Herredsfogeden Chr. Jakobsen Quorttrup i Bassumgaard, som han nok har haft i den Tid, han har været Herredsfoged. (1706—08). Senere ejedes Gaarden i flere Slægtled af Slægten Thuesen (se Buurslægten!) 1761 holdtes Skifte efter Thue Larsens Hustru, Mette Andersdatter, formodentlig en Datter af den Side 4 nævnte Anders Jensen. Han er vel snart efter bleven Selvejer. 1772 faar Lars Thuesen Skøde fra Faderen paa Halvparten af Gaarden og 1788 faar han Skøde af Broderen, Jens Thuesen, paa den anden Halvpart. 1793 holdes der Skifte efter Jens Thuesen, der ejer en Gaard i Ørskov, 1 do. i Thorup, 1 do., samt et Hus i Sunds, ialt noget over 11 Td. Hk. Der bliver til Deling 1173 Rdlr. Lars Thuesen, som var Sognefoged, døde 1812, af hans Børn er tidligere omtalt Thue Larsen i Ørskov og den omgaaende Skolemester Jens Larsen. Enken lod Morten Vestrup udstykke Gaarden 1816. Der udskiltes da en Parcel, som var større end den, som blev vcd Gaarden, og som i de første ca. 50 Aar altid kaldes Nygaard. Men senere blev det Skik at kalde den gamle Gaard Lille Bassumgaard, medens Nygaard kom til at hedde Store Bassumgaard. Desuden udskiltes i 1816 om langs Tyvkjær Bæk og Heringsholm Aa 28 Engparceller, som bortsolgtes til Snebjergsmænd og andre. Enken afstod snart efter Gaarden til Pastor Øllgaard og gik paa Aftægt, Ole Albæk var derefter vistnok Gaardbestyrer 1819—26, da den nye Ejer, exam. jur. Niels Christensen Lindbjerg, ankom fra Gjellerup. Han døde tidligt, og Enken blev 1837 gift med Ole Nielsen (fra S. Nissum). Ole Nissum afstod 1877 Gaarden til Sønnen, Niels Lindberg Olsen. Flere Ejere. Nu Chr. Bjørslev. (50). — *Store Bassumgaard* (forhen kaldet Nygaard), udskilt 1816. Den første Ejer var Jens Kongensholm, der efter dennes Søn Thyge Jensen, som 1845 solgte Gaarden til Chr. Kaaberholm, som kom fra Lemvigegnen, boede først i Krogstrup hos P. Christensen og var Kreaturhandler; senere havde han Handel med Bindtøj og Alenvarer i Snebjerg By. Kom saa til Bassumgaard; han tog Aftægt

for sig og sin Husholderske, Pedernille Simonsdatter, og afstod Gaarden til Simon Simonsen (Kaaberholm) 1871. Det var nok »Nilles« Søn. Aftægtshuset laa mod Sydvest paa Nygaard Mark. Han holdt 2 Køer og 4–5 Faar, skulde have Fourage o.s.v. Simon solgte straks efter Gaarden til Thomas Hansen, med hvem gl. Kaaberholm nok ikke enedes saa godt. Thomas »ramte« ham engang med en Lysstage. og Folk siger at der kom Spanskgrønt i Saa-ret. Kaaberholm, som aldrig har været køn, kom til at se afskrækkende ud med den Næse, og den blev nok »en Pind til hans Ligkiste.« Han rejste til en klog Doktor med Næsen; han mente, han kunde kurere ham; men det vilde koste 5 Daler, og det vilde Kaaberholm ikke koste paa Næsen. Da han saa kom igen anden Gang, var det for sent. Kaaberholm var meget anset som Vinkelskriver og Lovtrækker, men lidet elsket. Han var »en swår Kål« — de sagde endogsaa, at han kunde hekse. En af hans Avindsmænd har lavet en kraftig Vise om ham, hvori han ikke levner ham Ære for 4 Skilling. Desværre kan der ikke blive Plads til dette Kvad her i Bogen. Engang, da de havde faaet ham klemt ind i Bænkekrogen i Kroen, kom Digteren til Stede, og da de havde givet ham nogle Kaffepunche, fik de ham i Humør til at synge Visen for Kaaberholm. Da Visen var ude, bemærkede denne: »Du hår endda en kjøn Røst, Søren, du ku gjan blyw Dæjn få di Sangs Skyld.« — Gaarden havde Thomas Hansen til 1883, da han afstod den til N. P. Høegh. I 1888 kom Th. A. Dohm til Bassumgaard fra Tanderup, og siden 1899 har St. Bassumgaard, som en af Sognets værdifuldeste Gaarde, været ejet af sidstnævntes Søn, Henrik Dohm. Gaarden ligger smukt i Have og Plantage. Areal 95 Td. Land. — *Sønder Bassumgaard*, fraskilt L. Bassumgaard, er omtalt under Ørskov. — *Nørre Bassumgaard*, fraskilt L. Bassumgaard i 1876 af Ole Nissum til Sønnen Jens Valentin Olsen; senere Ejere: Niels Frederiksen 1892, Jens Konradsen 1899, Jens Johannes Jacobsen 1924. (25). — 22 b. Fraskilt S. Bassumgaard af Otto Truelsen 1901. Flere Ejere; sidst: Peder Emanuel Pedersen, Mads Pedersen 1920. (8.) — *Søagre*. Fraskilt 1830 af Niels Lindbjerg til Johan Simonsen af Nyby; bebygget 1831; Sønnen Laust Johansen, 1850, døde som Aftægtsmand 1904, 81 Aar gl., Jens P. Jensen 1887. Niels Merrild Mortensen 1924. (18). (?)—

Lundmølle. Her maa jo i gl. Dage have været Mølle; men det maa være længe siden; thi hverken i 1600erne

eller 1700erne har jeg kunnet finde noget om Mølleri. I 1683 hedder det, at Folkene i Lundmølle lader deres Korn male i Sinding Mølle. I 1801 fandtes derimod en lille Vandmølle, vistnok bygget dette Aar, takseret for 300 Rdlr. Men allerede 1834 synes den at være forsvunden igen. Gaarden beboedes af Jens Mølle, som døde 1770; i 1780 fik Niels Christensen Auktionsskøde paa den; den er jo nok købt som Selveje ca. 1760 ligesom det andet Herningsholmsgods. 1787 hedder Manden Jørgen Jensen, ligeledes 1801; senere (ca. 1817) nævnes Jeppe Pedersen som Ejer. Men 1824 dør Jørgen Jensen som Gmd. i Lundmølle. Sviigersønnen er vistnok død, og saa har Jørgen atter overtaget Gaarden. Der er nu flere Ejere: Lars Dam 1824, Gravers Larsen 1827, Hans Chr. Mogensen 1834. Jakob Sivibæk fik Gaarden 1840. kan byggede baade Vand- og Vindmølle. 1842 ankom en Møllersvend til Lundmølle. 1848 byggede Jakob Sivibæk Stuehuset, som staar endnu. Vejr møllen blev flyttet til Vildbjerg. Jakob Sivibæk var uhyre virksom, men gik til sidst i Armod, skønt han havde været Sognets største Skatteyder en Tid. Fhv. Gæstgiver P. E. Løgstrup fik Gaarden i 1860, han mageskiftede med Niels Grunnet, men han var fallit, da han kom, og boede kun i Lundmølle nogle Maaneder 1866; saa fik Jens Pedersen Gaarden tillige med Nr. 20, Lille Tyvkjær kaldet, og Vandmøllen »Lykkens Prøve« i Tjørring. Senere har Sønnen, Jens Chr. Jensen haft Gaarden (1878) og nu 1926 atter dennes Søn, Chr. Jensen. (93). Nu gaar Færdselelsen jo ikke den Vej som i de Tider, Møllefolk søgte dertil. Men med en betændt digterisk Fantasi, kunde man maaske endnu i maaneklare Nætter se Genfærdet af den gamle Mølle og høre Hjulene knirke. Et Høl i Aaen kaldes »Pigens Hul« — her fandtes en Pige druknet i 1854.

Korsgaarden (tidligere kaldet Lars Kors) er opstaaet som Fæstehus omkring Aar 1800. Fra 1802 boede i mange Aar Jens Pedersen der; men 1839 fæster Chr. Mogensen Lars Kors til Chr. Andersen fra Lille Bjerre, Flere Lejere. Michael Jensen har faaet Skøde paa Huset og afstaar det snart efter til Niels Jakobsen 1857, senere: Jens Pedersen 1860. Da Grunnet var fallit, har Hans Andersen i Iowa (formentlig en Slægting) Skødet i hans Tid (1867—74), Jens Olsen, Niels Lauridsen 1878, Anders Thomsen 1894, Niels Nielsen 1905, Jens Chr. Lund 1906, Lars Thomsen 1916, Anders Chr. Andersen 1917. (17). — Sønden for Lars Kors var en Dam, hvori Ann' Grunnet havde sine

Igler. Folk siger, at hun var meget klogere end Dr. Vedel; han blev hentet til hende, da hun blev syg i 1873. Men han kunde ikke redde sin haarde Konkurrent. Der findes en Gravsten over hende med et Vers paa sydvest for Kirkedøren. Baade hun og hendes Mand var meget afholdte og fornøjelige Folk. Der fortælles, at Grunnet, som var en dygtig Havemand, engang laa og lugede. Saa kom der 3 Mænd og spurgte, om det var her, Lundmøllekonen boede. Nej, hun maatte da bo i Lundmølle, mente Grunnet. Saa drog de derned. Men en Times Tid efter kom de igen og skældte ud og sagde, at det var jo dog her, at den kloge Kone boede. . . . Om nu Grunnet alligevel har følt en et vist Ubehag ved altid at gaa og være »den kloge Kones Mand«, er ikke godt at vide. Manden vil jo gerne gaa og agere Hovedpersonen, hvad han jo ogsaa, rent udvortes set, som oftest faar Lov til. *) — Paa Lundmølle Mark findes endnu følgende Ejendomme:

1. *Sønderlund* ligger omtrent der hvor Peder Andersens Fæstehus laa, hvorpaa Anders Kr. Nielsen havde Lejekontrakt fra 1858, og P. Andersen fra 1878. Da Sønderlund byggedes, tillagdes mere Jord. Byggedes i 1914 af Jens Chr. Jensen til Sønnen Jens Jensen; senere bl. a. Jens Poulsen. (16). — 2. Bygget af Jens Jensen (fra Tanderup) 1913, flere Ejere, nu Harald Hansen. (16). — 3. Bygget af Jens Jensen 1905; nuværende Ejer: Markus Mortensen. (16). — 4. Bygget 1903 af Lars Bro, senere bl. a. Niels Sneftrup Lauridsen, nu Jens Bækgaard. (10). — 5. Bygget af Peder Rasmussen 1902, nu Henning Henningsen. (16). —

Næstholt, Hundkjær, Gjødstrup.

Den 30. Marts 1532 var Herredsfolkene samlede her i dette Hjørne af Sognet for at syne det Markskel om Næstholt Jord, som de 8 Sandemænd havde sat 2 Dage i Forvejen. Sandemændene havde sat den første Skelsten tæt ved Aaen i Præstesig, var derefter gaaet op ad samme Sig og havde sat endnu 3 Sten. Derefter havde de fulgt Dalfolden til en Høj øst for Vaskier Toft og sat en Sten vesten i Højen. Videre mod Syd og Vest, hvor de satte

*) Om Ann' Grunnets Lægevirkosomhed vil jeg henvise til det kommende 2. Bind af H. P. Hansens »Kloge Folk«. Jeg har jo alligevel for lidt Plads her i Bogen.

en Sten i Agerenden paa Vaskier Toft og en Sten i en lille Mose sydøst for Vaskier Toft og en Sten i gl. Hundkjær Vejle (∩: Vadested), samt ligeledes i Engen sønden for Hundkjær Ris (∩: Krat). Videre gik Toget til Skibsbild Bæk, som fulgtes til Aaen og Øst paa i Aaen (stadig sættende Sten). — Den sidste Sten satte de paa »T wornborrig«. — En saadan Skelsætning var en højtidelig Handling. Man kom først Trækul og Flint i Hullet, inden Stenen blev sat ned, for at man senere, ved at grave den op, kunde se, at det var en Skelsten og ikke en tilfældig Marksten. Sandemændene maatte sværge paa, at de havde sat Stenene rigtigt, og efter Synsforretningen blev der til Svend Smed i Næstholt udfærdiget en Beskrivelse af Skelsætningen, skrevet paa Pergament. Dette saakaldte »Tingsvidne« passede de godt paa i Næstholt — lige fra 1532 til den Dag, da Jens Frølund Buur flyttede til Herning og tog det med sig. Nu findes det gamle Dokument paa Museet. —

. . . I Lundenæs Jordebog kan man i den følgende Tid læse adskillige Navne paa Selvejerbønderne i Næstholt. I 1679 hedder Manden Mogens Pedersen; men under Landmaalingen i 1683 ejes Næstholt af Jens Madsen i Ejsingkær i Vildbjerg, som »samme Gaard lader drive«. Herligheden tilhører Lundenæs. De har Hede til Fornødenhed, og 2 Aar efter giver den ny Ejer, Michel Pedersen, sig til at opdyrke Hede til Forargelse for Præsten, der mener, at han pløjer ham for nær; men saa kommer Michel jo frem med »Tingsvidnet«. — I 1700 er Michel Pedersen med til at syne Kirken. Men nogle Aar senere er Sønnen, Svenning Michelsen, bleven Mand paa Gaarden. Han var gift med Kirsten Jensdatter, Søster til Anders Jensen i Bassumbaard. Efter Svennings Død bliver Enken gift 2. Gang med Peder Christensen, 1732, ved hvilken Lejlighed man enedes om Skiftet. Den ^{20/12} 1732 blev nemlig tinglæst »en venlig indgangen og af Peder Christensen, Næstholt, udgiven Kontrakt og Gavebrev« for hans 2 Stifbørn, Michel Svenningsen (7 Aar) og Svenning Svenningsen (4 Aar). Begge faar i Penge tillagt som fædrene og mødrene Arv 100 Slettedaler, 50 til hver. Desuden skal Michel have den Sølvskaale, som hans Aldefader, Michel Pedersen, har givet ham, og Svenning skal have 3 Sølvskeer og 1 liden Sølvskaale. Stedfaderen lover endvidere at lade dem lære deres Børnelærdom, som han agter at forsvare det for Gud og Mennesker, desuden at

føde og klæde dem, indtil de bliver saa gamle, at de selv kan fortjene deres Føde og Klæder, hvor Gud vil beskære dem Brødet . . . Kontrakten er medunderskrevet af velagte Anders Jensen i Bassumgaard og velagte Anders Svenningsen i Haunstrup. (Sidstnævnte formodentlig Koenens Fætter). — En Snæs Aar senere har Michel Svenningsen faaet Gaarden af Stedfaderen. I 1743 regnes Næstholt tilsyneladende for en Fæstegaard; maaske det har været et Slags Arvefæste. Lundenæs har næppe haft anden Indtægt af Gaarden end de 8 Rdl., der svaredes aarligt i Landgilde. Ved Auktionen over Lundenæs Bøndergods den ²¹/₁₀ 1771 købte Michel Svenningsen Gaarden for 65 Rdlr. Han havde den til 1782, da han solgte den til Chr. Pedersen Buur med sin kiere Hustru Bodil Christensdatters Samtykke, med et Hus Tværbæk, som Thomas Nielsen har i Eye, og Næstholtus, »som jeg og min Hustru bor i . . . med al dens Hartkorn, Bygninger og Huse, Herlighed, Landgilde, Ægt og Arbejde, samt Jens Stefansens 2 Sønner, Gravers og Stefan, item Jagt og Fiskeri . . .« Grunden til, at han solgte Gravers og Stefan sammen med det andet, var simpelthen, at disse var stavsbundne til Næstholt. Vilde de rejse, maatte de have et Friпас af Selvejrbonden, ligesom ellers af Herremanden.*) — Købesummen paa Næstholt var nu 1200 Rdlr. Skødet har Michel Svenningsen skrevet egenhændig og sat sit Segl under. Han skriver lige saa godt som en almindelig Herremand eller Forvalter paa de Tider. Han døde i 1793 i Næstholtus, som Sønnen Jens Michelsen derefter havde efter ham.

Da Michel Svenningsen blev født i 1725, lyder det jo lidt eventyrligt, at han endnu har en Sønesøn i Live. Men det er ikke desto mindre sandt. Jens Michelsen blev nemlig 3 Gange gift, sidste Gang i en Alder af ca. 74 Aar, og af dette Ægteskab lever endnu en Søn, som hedder Mikkell — naturligvis — og som opholder sig hos sin Svigersøn, Ole Poulsen, i Ravnsvad i Ikast. Jeg har besøgt ham 2 Gange — den første Gang var han nemlig ude paa en længere Rejse, hvad jævnligt sker. Han er nemlig »kun« 86 Aar gammel og derfor endnu lidt urolig. Han er Veteran fra 64 og Dannebrogsmænd. Er en ypperlig

*) Træhdrl. Andersen, Studsgaard, har et saadant Friпас, udstedt af en Selvejrbonde for sin Svoger, »som er født paa min Gaard og mig tilhørende«.

Fortæller, kunde give mig adskillige Oplysninger om gamle Snebjergboere, samt i Tilgift en meget livlig Skildring af, hvad han oplevede i Krigen. Ligeledes fortalte han nogle Smaatræk fra den Tid, da han var mindre sat og alvorlig end nu — for Eks. Historien om »dengang han skar Tækkemanden ned«. Mikkel Jensen er kort sagt en meget kvik gammel Mand og ser aldeles saaledes ud, som jeg altid har tænkt mig hans Tipoldefader, Michel Pedersen i Næstholt, ham der satte sig op imod Provsten. Den 28. Dec. 1927 kan han og hans Hustru holde Diamantbryllup.

. . . Efter at Michel Svenningsen den 4. April 1782 havde holdt Auktion over Løsøre og Kreaturer, rykkede en ny Slægt ind paa Næstholt, som er der endnu, nemlig Buurslægten. Den første Ejer, Chr. Pedersen Buur, var født i Vejby i Salling 1728 og skal have opholdt sig i 17 Aar paa Lergrav i Aulum. Det laa jo nær at tænke sig, at han havde været Ridefoged eller Skriver, men efter Traditionen skal han have været Huslærer. I 1768 blev han gift med Datteren der, Catrine Lundsgaard, som var hans Søskendebarn. Af deres Børn fik Sønnen, Peder Christensen Buur, i 1808 »Frændeskøde« paa Gaarden. Det har trukket ud, da Faderen døde 1802. Han havde siddet hen i uskiftet Bo siden 1794, og der var holdt Samfrændeskifte den 15. April 1800. Peder Christensen Buur var gift med Karen Andersdatter fra Røddinglund. De havde ingen Børn, hvorfor han i 1826 afstod Næstholt til Chr. Buur Thuesen, en Søn af P. Buurs Søster, Else Christensdatter, og hendes Mand, Thue Larsen i Ørskov. Ogsaa da trak det noget ud med Overdragelsen, da der var et Par slemme Prioriteter til Laurits Nyboe (Ørnhoved) og Peder Lundsgaard i Aulum m. m. Desuden spores det, at Herredskontorets Papirer har været i Uorden (efter Branden). Men Sagen gik dog i Orden. Det var ellers en kritisk Tid at faa et Skøde udstedt i, lige midt i Landbrugskrisen, og medens den ulykkelige Herredsfoged laa og rodede i Resterne af sit Arkiv. Peder Christensen Buur døde allerede 1829, men Enken først 1841. Chr. Buur Thuesen (eller Kr. Næstholt, som han altid kaldtes) havde 7 Børn, deriblandt Peder Buur, Thue Buur og Jens Frølund Buur. Sidstnævnte fik Gaarden 1870, og efter ham kom hans Søstersøn, Chr. Buur, den nuværende Ejer. Buurslægten har altsaa hidtil levet i Næstholt i 145 Aar. I Lundsgaardslægtens Stamtavle (af Jens Frølund Buur)

findes nævnt Slægtens talrige Medlemmer og Efterkommere. Her i Sognet har Familien ogsaa udbredt sig. Næstholtgaards Areal er nu 150 Td. L. — . . . I 1861 fik Chr. Næstholt første Gang Udstykningstilladelse, og siden den Tid er følgende Ejendomme udstykkede:

1. *Næstholtkjær* (tidligere kaldet Næstholthus). Her boede efter Michel Svenningsen Sønnen Jens Mikkelsen i omtrent 60 Aar. Det var en meget stor og kraftig Mand. Der er jo dog nogle, som husker ham endnu, skønt han døde i 1852, 84 Aar gl. — Thomas Helstrup fortalte om den Tid, de gik til Bindestue hos Jens Mikkelsen. De havde jo gerne et Sted at gaa hver Aften. Den gamle Vane at ligge i Krig med Præsten holdt sig endnu i Jens Mikkelsens Tid. I Juni 1794 gravede Jens Mikkelsen Tørv paa Heden ved Søagre. Saa kom Pastor Leth og forbød Manden, som grov for, at grave videre og tilsagde ham at give 1 Mark til de fattige. Men om Leth har faaet Marken, er vist tvivlsomt. For Resten finder Leth, at selve Huset er ham fornærmeligt, da det staar vel nær ind til Præstegaardens Mark. Om Arctander fortælles der, at han var endnu stærkere end Jens Mikkelsen. I 1801 kaldes Jens Mikkelsen Tømmermand. Blandt hans Børn kan her nævnes, foruden Mikkel Jensen, Poul Chr. Jensen, som boede i Gammelager. Efter Jens Mikkelsens Død er Enken formodentlig bleven boende der en Tid; senere Jens Bækgaard Lauridsen. Stedet vedblev at være Fæstehus til 1861, da sidstnævnte, som var gift med Chr. Næstholt's Datter, Karen Buur, fik Skøde paa Næstholtkjær; af hans Børn nævnes: Ane Kirstine, gift med Chr. Øvig i Fonvad; Chr. Buur Bækgaard blev Trikotagehandler i Skævinge (Jeppe Bækgaard i L. Fonvad er hans Søn); Ane Marie blev gift med Iver Pedersen, tidligere S. Vejen; Peder Bækgaard var Murmester i Herning; A. M. Bækgaard, Lærer og Kirkesanger i Dejbjerg, m. fl. — Den følgende Ejer var ovennævnte Chr. Øvig Christensen, 1883—85, derefter ovennævnte Chr. Buur Bækgaard, 1885—99. Derefter den nuværende Ejer, *Peder Bækgaard*. (47 Td. L.). — *Tværbækhus* nævnes allerede 1773; det laa ved Tværbæk, henad Hundkjær Jord til. Her boede 1816 Niels Olsen, senere Jens Chr. Jensen i Albæks Morfader, Ole Nielsen fra Nyby, og Hustru, Else Simonsdatter. De flyttede 1830 til Rørbaj. Derpaa boede Chr. Lauridsen der; han var gift med den første Chr. Buurs Datter, Ane Marie, og døde 1833. I 1834 boede deres Datter, Ane

Catrine, der, »for at passe hendes afdøde Forældres Kreaturer«. I 1840 boede Jakob Jensen (Lægsgaard) der, og senere blev Huset brækket ned, fortæller Mikkell Jensen. 2. *Næstholttoft*, fraskilt 1861 til P. Buur fra Faderen. Den nuværende Ejer, *Jesper Jespersen*, har haft Gaarden siden 1907. (50). — 3. Fra *Næstholttoft* er i 1909 udskilt den Ejendom, som Landpost Niels Skyt har. (10). — 4. *Næstholt Bækgaard* udskiltes 1867 til Thue Buur fra Faderen, er opført af denne, maaske 1866. Thue Buur deltog ikke som Brødrene i offentlige Anliggender; forøvrigt skal han ikke have staaet tilbage for dem, og de raadførte sig gerne med ham. J. Fr. Buur og Peder Buur omtales nærmere i det følgende. Gaarden ejedes senere af Jens Toustrup 1904, og den nuværende Ejer, Laurids Madsen. (45). — 5. Fraskilt 1867 til P. Høst, som havde bebygget Ejendommen. P. Høst var Skrædder og tillige en vældig Jæger, om hvis Bedrifter sammen med Herredsfoged Feddersen der endnu gaar Frasagn. Engang faldt Herredsfogeden i Bækken ved Fønvad og maatte ind og have tørt paa. Det vakte især megen Morskab at se Øvrigheden med Konens lange Hoser paa. Herredsfogeden kunde skyde forbi; saa gjaldt det, om P. Høst kunde komme tidlig nok; for naar han »fik det til at røge«, skulde Vildtet nok falde, siger Mikkell Jensen. Naar Feddersen var paa Jagt med P. Høst eller Johannes Carlsen, vilde han nok unde dem en Dram, men han vilde ikke drikke af Glas med dem. Saa maatte Medhjælperen lægge sig ned paa Ryggen og gabe, hvorefter Herredsfogeden hældte Snapsen i Halsen paa ham. — Poul Høst fik Ejendommen efter Faderen 1881. Folk siger, at han skal have været lige saa skrap en Jæger som Faderen. Naar han sammen med Frederik Madsen havde været ude paa Jagt en 2—3 Dage, kunde de komme hjem med et helt Læs Vildt. Han har kunnet fortælle mig adskilligt fra gl. Dage. (20). — (Peder Høst var født 1808 og døde 1881; han boede først paa Krogstrup Mark, og i 1851 kaldes han Fæstehusmand paa *Næstholt* Mark.) — 6. Endnu en Ejendom, tilhørende Johannes Jespersen. (6). —

Hundkjær, som ved Reformationen tilfaldt Kongen, kaldes 1651 et Kronebol og i 1683 en Halvgaard (Ørn-hoved). I 1743 hører Gaarden til Møltrup, 1748 er der Skifte efter Laurits Hansens Kone, Margrethe i Hundkjær, 1773 ejer Møltrup ikke længere Gaarden, og 1776, da der atter holdes Skifte, kaldes den en Selvejerbondegaard. Da

boede Dynes Jensen der, han flyttede til O. Amtrup og solgte $\frac{1}{6}$ 1793 Hundkjær til Lauge Nielsen (Fugelsang). Denne »velforneømme« Mand, som tillige var Skrædder, forøgede Gaardens Areal ved at købe Parceller ved Auktion, saaledes ogsaa i 1799 fra Klidsgaard. Lauge Hundkjær gik paa Aftægt 1823 og døde 1828. Hans Enke, Maren Jensdatter, døde først 1860, 93 Aar gl. Sønnen Jens Hundkjær (1823—60) fik 1856 kgl. Bevilling til Udstykning. *Vester Hundkjær* udskiltes da 1860 til Sønnen Jens Jensen; senere boede i denne Gaard, Chr. Lind 1880, Enken Sidsel Marie Andersen 1895, Jørgen Chr. Jensen 1896, Jens Martinus Madsen 1900, og den nuværende Ejer, N. Chr. Thalund, 1916. (62). Den gamle Gaard, *Øster Hundkjær*, ejedes 1860—75 af Jens Hundkjærs Søn, Laurids Jensen; derefter af Jens Christensen, og siden 1906 af dennes Søn, *Albert Christensen*. (72). — Jens Christensen, som i gl. Dage ses at have taget Del i Politik og været Stiller for de Venstrekandidater, som dengang regnedes for »radikale« (nu er de sunken ned til at regnes for »moderate«) — har ogsaa nogen historisk Interesse; han har fortalt mig adskillige interessante Ting. Desuden har han indleveret til Herning Museum en Del gl. Papirer, begyndende fra 1792, angaaende Hundkjær.

Om Hundkjær fortæller han bl. a., at det er en af de bedste mindre Gaarde i Sognet; der mangler intet til Hundkjær. Der er baade Eng, Klynemose, Mergel osv. (Det er dog et Spørgsmaal, om der ikke har været een Mangel alligevel, nemlig *gode Veje*). At der har været Skov i Næstholt og Hundkjær for Aarhundreder siden, kan nok ses, da Moserne er fulde af Rødder. — Jens Christensen flyttede Gl. Hundkjær, som før laa lidt nordligere; han købte til Gaarden 22 Td. Land Hede og 4 Td. Ld. Eng.

Gjødstrup. Om Præstegaarden og dens Beboere er der i det foregaaende fortalt saa meget, at det egentlig ingen Nytte er til at tilføje mere. Imidlertid findes der dog endnu nogle Optegnelser af Interesse, som kan afslutte denne Gennemgang af Sognet.

Den tidligere omtalte Proces med Manden i Ø. Sivibæk om Højbjergningen førtes for Herredstinget Aar 1700. Det Aar vidner Jens Knudsen i Gullestrup, at for 43 Aar siden, da Svensken kom her i Jylland, tjente han i Ø. Sivibæk, og da bjergede de Engene, saa langt de kunde bjerge for Vand og hjemførte det, og paa de Tider stod Møllen ved Magt. Endvidere vidner Degnen Niels Jensen, at da han

Snejsbjerg Sogneraad 1927.

Thomas Bækgaard. Johan Madsen. Jesper Jespersen. Niels Frederiksen. Laurids Lauridsen.
P. Fonnesbæk. J. C. Bækgaard. Okkels Birk. A. C. Andersen.

for 33 Aar siden vogtede sin Faders Provstens Kvæg paa Opstøvningen i Søen, blev intet af Afgrøden ført hverken til Sivibæk eller Præstegaarden. Men siden 1682, da Møllen blev øde, og Vandet Aar efter Aar formindsket, er Opstøvningen bjerget af Sivibæk Mænd; men hans Fader klagede nogle Gange over Uretten. Grunden til, at Provsten havde fundet sig i den, er den, at han til Gengæld har haft Færdselsret over Ø. Sivibæks Eng. Men han har ikke villet binde Eftermanden . . . De her (og I, S. 39) brugte Udtryk om Tornborg kunde lede Tanken hen paa, at de senere af Sagnet omtalte Slotsruiner med Fæstningsgrave mulig dog kun har været Opstøvningen og Dæmninger til Møllen. — Da Dommen er gaaet Sivibækmanden imod, har han ment, at det skulde have Ende med Færdselen over hans Eng. I Følge Tingbogen træffer han en skønne Dag Præstens Pige der og overfuser hende med Skældsord, og da hun søger at forsvare sig med, at hun gaar i sin Husbonds Ærinde, ender det med, at han trakterer hende med Ørefigen.

Aar 1782, den 10. Juli om Aftenen og Natten, styrtede 4 Køer og 4 Ungnødder, som havde drukket af det forgiftede Søvand, da de blev hjemdrevne af Marken, og Præstens ny Tjenestedreng ikke kunde forhindre dem i at styrte sig ud i Søen. De 6 døde straks, og de 2 andre ud paa Natten og kunde med Skorpionolie og Theriak ej reddes. Præsten kunde nemt selv have sat Livet til; han havde i en 2—3 Uger fornummet en stærk Kvalme og Ildebefindende og opdagede nu, at det kom af, at det forgiftede Vand var gaaet op i en Thekilde (hvoraf Præsten hentede sit Thevand). Nu blev han endelig overbevist om, at dette kom af Vandet, der smagte ligesom Geddefedt. (Dette Produkt var ellers til udvortes Brug; men Præsten maa have smagt paa det). Præsten havde for 4—5 Aar siden mistet en Kalv, mens ellers været forskaanet for Uheld fra Søvandet, derimod var afvigte Sommer 3 af Nabobyens (Ørskovs) Høveder styrtede straks ved samme Tilfælde. — Dette og mere fortæller Pastor Leth i en Optegnelse i Embedsbogen og i en Forespørgsel i »Viborg Samler« (1782, Nr. 32), hvori han æsker naturkyndiges Mening om, hvad der kan være Grunden til den grønne Materie, som saaledes i stærk Hede kan forgifte Søvandet ved Landingen, og om, hvad Raad der kan være dertil — skulde det være smaa, forgiftige, grønne Insekter? (Leth har næppe faaet Svar paa sit Spørgsmaal; det er maaske rime-

ligt at tænke sig, at det virkelig skyldes »Geddefedt« (raadnede Fisk). Han har straks ladet de 8 Høveder nedkaste i Grave, efter at Skindet var aftaget, og underrettet Herredsfogeden, at noget falsk Rygte ej skulde udkomme om indfaldende Kvægsvaghed, som *den hele Egn har været og er naadelig forskaanet for*. Lars Nyboe paa Ørnhoved, Præsterne Lassen i Rind, Lillelund i Vildbjerg og Høgh i Ikast har hver givet Pastor Leth en Ko, og flere andre inden- og udensoens har givet forskellige Gaver for at hjælpe ham over Uheldet. »Herren har givet mig mine Køer igen!« tilføjer Leth.

I Pastor Leths Tid var der Strid om Aalegaarden. Der har været en Kommission derude, og man mente at have opnaaet Enighed; men lige vidt var man. Amtmand Hansen mener, at Opstemningen koster Præsten 20–30 Læs Hø aarlig, som bortskylles af Vandet, og at den har kostet de omboende Lodsejere nogle Hundrede Læs Høs, og alt dette for de 3–4 Fdkr. Aal, som Præsten kan fiske — en ægte hierarkisk Rettighed! — Af dette sidste Udbrud kan man se, at Amtmanden ikke er nogen Præsteven! mener Leth. Det er aabenbar Usandhed, at Høet bortskylles, Leth stemmer aldrig i Høtid. Forliget var slet ikke blevet antaget af Lodsejerne; thi da de skulde give 8 Rdlr. i Refusion, raabte de fleste: »Vi har intet imod Aalegaarden!« Naar en Del nu senere er kommen i Tanker om, at Aalegaarden skader dem, saa kommer det af, at de ikke hvert Aar rydder Aaen. Men det er Hr. Speitzer til Sindinggaard, som ejer Sinding Mølle, der staar bagved det hele; han vil have Aalegaarden bort — skriver Leth videre — for at han kan trække alle Aalene til Sindinggaard, og han mener desuden, at jeg stemmer ham Vand fra! . . . Desuden: naar Aalegaarden nedlægges, maa Kørestedet straks vestenfor opryddes, som forhen er fyldt med Sten; altsaa maa ventelig en Bro slaas, da det er min Kirkevej . . . Som man ser, er den adelige Præst ikke saa nem at bides med — selv for Amtmanden.

. . . Ogsaa senere har der været Strid om Fiskeriet dernede, saaledes i Pastor Ibsens Tid, da Folk var kommen i Tanker om stadig om Vinteren at staa og stange Aal paa Søen til Forargelse for Lodsejerne. Præsten kom ud paa Isen til Poul Høst og spurgte, om han ikke vilde gaa godvillig; men det vilde Poul ikke; thi han mente, at han efter den ny Fiskerilov havde Ret til at være der. Ibsen var jo grumme fredsommelig; men de andre Lods-

ejere havde ærret ham op, mener Poul. Naa, Jagt og Fiskeri er nu noget for sig! De andre var naturligvis endnu mere vrede. Om Kaaberholm fortæller Poul Høst, at han kom jo østen ind ad Søen, men han kom gerne vesten ud af den. Saa kan man næsten tænke sig til Resten. Og Jens Krensen fortæller, at der endog skal være bleven skudt efter Aalestangerne. »Hvis det da ellers var sandt!« tilføjer Meddeleeren forsigtigt.

Men nu maa der sættes Punktum for dette Afsnit. Dog maa der tilføjes, at 1927 i flere Henseender har været et Mærkeaar for Præstegaarden og dens Beboere. Først holdtes der 25 Aars *Præstejubilæum*, ved hvilken Lejlighed Præstefamilien var samlet til Fest med ca. 400 af Sognets Beboere paa Herning Højskolehjem. Det er vist de fleste Snebjergboere, der nogensinde har været samlet ét Sted, i hvert Fald uden for Sognets Grænser. Dernæst holdt Pastor Tindborg og hans skaanskfødte Hustru, Fru Viola Tindborg, Sølvbryllup, ligeledes under megen Deltagelse. — En Begivenhed af en hel anden Art var Præstegaardens Brand nu i Sommer. Stuehuset undgik dog Ødelæggelsen. Men Præstegaardens Mark skal nu udstykkes og deles i Ejendomme, hvorved dette ældgamle Landbrug altsaa falder bort.

Ved *Gjødstrup* er der endnu ikke opstaaet nogen egentlig Stationsby; dog findes der Købmand og Afholds-hotel, og Stedet er i de senere Aar blevet et meget søgt Udflugtssted for Egnens Folk, ikke mindst for Herning. Det er jo ogsaa, takket være Søen, Sognets smukkeste Plet.

IV. Træk af Sognets Historie. II.

Kommunalvæsen.

Grunden til, at der efterhaanden udviklede sig et Kommunalvæsen, maa søges, dels i de Opgaver, som kom til at foreligge ved Oprettelsen og Ordningen af Skolevæsenet og Fattigvæsenet, og dels i, at Regeringen straks fra Begyndelsen af lod Befolkningen tage en Smule Del i Administrationen af disse nye Indretninger — i hvert Fald, hvad Fattigvæsenet angaar.

. . . I de første Aarhundreder efter Reformationen har det staaet smaat til med Omsorgen for syge og gamle, Krøblinger og andre, som var ude af Stand til at bjerge Udkommet til sig selv. Men der har jo været en Del

privat Godgørenhed, hvorm f. Eks. Peder Palladius' Visi-
tatsbog kan give nogen Forestilling. Saa var der den na-
turlige Udvej: *Tiggeriet*, og det har til Tider floreret saa
stærkt, at det blev en alvorlig Ulempe for Befolkningen.

Begyndelsen til et *lovordnet Fattigvæsen* er Kong
Frederik den Fjerdes Forordning, angaaende de fattige paa
Landet, af 24. April 1708; det er for Landdistrikternes Ved-
kommende vor allerførste egentlige Fattiglov. Og man kan
tilføje, at den i sig indeholder den første Spire til Kommu-
nalvæsenet.

Forordningen af af 1708 bestemte, at *paa Landet* skulde
Provsten og Herredsfogeden »fare fra Sogn til Sogn« og
indrette Fattigvæsen, som i hvert Sogn skulde ledes af
Sognepræsten med 3 eller 4 »af de vittigste og bedste
Sognemænd« som Hjælpere. (Efter 3 Aars Forløb kunde
disse sidste ombyttes med andre lige saa dygtige.) De
skulde endvidere optage Fortegnelse over Almissememberne
og først antegne blinde, sengeliggende og dem, der slet
intet kan fortjene, smaa, forældreløse Børn o. s. v. — Der-
efter skulde de kalde Sognemændene til sig og tilkendegive
dem Kongens Vilje, hvortil skulde føjes en alvorlig Forma-
ning af Sognepræsten om at tage sig af de fattige. — Ind-
tægterne skulde bestaa af, hvad Bønderne vilde give af
Brød, Mel, Ærter og andre »ædendes Varer«, hvorefter der
forfattes Ligning, hvor meget hver skal yde af disse Ting.
(Man kunde maaske betegne denne Ordning med Udtryk-
ket »Budgetbegrænsning«). De fattige har da Lov til paa
bestemte Tider at begære Almisse (af det bevilgede), som
da ikke maa nægtes dem. Proprietærene (samt Forpagtere,
Ridefogder o. l.) skal anmodes om efter Vilkaar at betænke
de fattige, og hvad de udlover, *skal gives i Penge*, som kan
være en Hjælp til Klæder for dem, der er slet hjælpeløse;
til Pengebidrag skal en Fattigbøsse indrettes med 3 Laase,
hvoraf Præsten har den ene, en af Medhjælperne den anden,
og Herredsfogeden den tredie. . . .

Den 26. November 1732 indberetter Herredsfogeden
til Stiftamtmand Gabel, at Provst Brøndum og Herreds-
foged Svanholm i Henhold til Forordningen har forfattet
Ligning i Sognene i Hammerum Herred. I Snebjerg fin-
des 14 fattige, som er tillagt 14 Td. 7¹/₂ Sk. Rug, 4 Td.
7 Sk. Byg. Men der er ingen rede Penge indkommen i
Sognets Bøsse. Tanderup tilhører den velbaarne og høj-
ædle Niels de Linde, der tillige skal være Ejer af Sognets
mestendels Bøndergods; men fra ham eller paa hans Vegne er

intet indkommen. (Her var det jo Skade, at Niels de Linde ikke boede i Sognet, men »havde Dug og Disk« i Kær-gaardsholm.) — Det næste Skridt til Kommunalvæsenets Udvikling er Grundlæggelsen af Skolevæsenet ved Fundats af 18. April 1741 (der findes i Landsarkivet 3 Expl. af Fundatsen; i den ene er ved en Fejltagelse kommen til at staa 1742; denne Kopi er benyttet i *Hardsyssels Aarbog*, hvorfra det fejle Aarstal er vandret ind i »Snejbjerg Sogn I«). — Om Fattigvæsenet indberetter Pastor Gjesten den ¹²/₂ 1766 følgende: »Sognets Ordning over Almisse til de fattige i Snejbjerg og Tjørring Sogne angaaende, da kan intet vist derom meldes, eftersom Ligningen hvert Aar forandres, og Kornet bliver paasat eller afdraget, eftersom de fattiges Tal enten formeres eller formindskes. Ellers bliver for Aaret 1766 de fattiges Antal i Snejbjerg Sogn 9, i Tjørring 5, Kornet, som Snejbjerg Sogn har til sine fattige at udbetale, er 10 Td. 5 Skpr. 1 Fk. Rug og 4 Td. 4 Sk. Byg . . .« Der har i *Pastor Leths Tid* været for faa Indtægter til de fattige, saa en Del har maattet gaa om og tigge, hvilket ses af Folketællingslisten. Senere blev dette strengt forbudt, men naturligvis ikke afskaffet. Man har ogsaa brugt at lade nogle gaa i Omgang fra Gaard til Gaard og faa Føden nogle Dage hvert Sted. I Kirkebogen hedder det 1787: Begravet Søren Sørensen, som har omgaaet i Sognet i min Tid (?: siden 1769), 80 Aar gl. — Præsten har været om sig: I Herningsholm Skifteprotokol er der i 1780 et Skifte efter Anne Christensdatter Londfod. Fuldmægtigen skriver: »Velbaarne Hr. Leth i Gjødstrup meldte sig, da bemeldte Kvindespersion var død, og (vilde) ladet Efterladenskaberne antegne, da han mente, at hun skulde have været Almisselem, men er bleven bedre oplyst: at Skiftet ikke vedkom ham . . .« En lidt onskabsfuld Bemærkning! — Leth har altsaa intet faaet til sin betrængte Fattigkasse ved denne Lejlighed.

1802 omordnedes Fattigvæsenet paa Landet: Der oprettes en *Sognekommission*, bestaaende af Præsten og 3—4 af de bedste Sognemænd (her er det væsentligst dog kun, at det hjemlige Nævn har faaet et *Navn*, der er forskelligt fra det gamle). Sognekommissionsmedlemmerne udpeges af Præsten og Politimesteren. Sognekommissionerne kommer til at staa under en *Amtsfattigdirektion*. Den tredie og øverste Instans bliver *Danske Cancelli*. —

De fattige inddeles i 3 Klasser, hvoraf 1. Klasse er de mest trængende. I 1809 fandtes i Snejbjerg i 1. Klasse

6, i 2. Klasse 3, og i 3. Klasse 5 fattige. De fik: 15 Td. Rug, 14 $\frac{1}{4}$ Td. Byg, 54 Pd. Ost, 285 Snese Tørv og 21 Rd. 2 Mk. 14 Skill. i Penge. I Følge en Forordning af 1735 kunde der ansættes en Stodderkonge til at holde fremmede Betlere ude af Sognet, hvortil burde vælges »et af de stærkeste Fattiglemmer«. I 1801 findes der en »Fattigtfoged« i Snebjerg By, men at det har været en »Stodderkonge«, tør jeg ikke paastaa.

Af Præsterne er der vel ingen, der har gjort saa meget for at fremhjelpe Fattigforsorgen som Fabricius; han faar bl. a. Folk til at oprette Legater. Saaledes opretter Lars Waad i V. Sivibæk og Hustru, Susanne Buch, ved Testamente et Legat paa 200 Rdlr., saaledes at ved den førstes Død skal straks udredes de 100 Rdlr. Præsten og største Lodsejer skal modtage Pengene. Dernæst søger Fabricius at faa andre til at oprette smaa Legater paa 5 Rdlr., at udbetale ved Dødsfald til Distriktets Fattigkasse. Det synes at være lykkedes ham at faa dette gjort til en almindelig Skik, som han ved sin Bortrejse gør Eftermanden opmærksom paa »for at det gode Værk kan fortsættes.« Men desværre gjorde Pengekrisen jo nok Ende paa en Del af Fabricius' Værk. — Man kan jo godt faa et kraftigt Indtryk af Fattigdom, naar man ser, at det i 1811 har været umuligt at skaffe *en Kiste* til et afdød Fattiglem. Dog har dette næppe saa meget at betyde — blot et Udtryk for, at man under Krigen havde stor Vanskelighed ved at faa Træ ind i Landet. Og man fandt paa Raad, man bandt en Løb — og saa maatte Jørgen Smed i Jorden i en Halmkiste! — Fabricius' største Bedrift var Opførelsen af Fattighuset. Derom fortæller han, at da Distriktet var meget bebyrdet med fattige, som det kneb med Husly til, blev det besluttet at oprette et Fattighus, som nu netop ved Slutningen af Fabricius' Embedstid (1814) var bleven færdigt. Hr. Buch i Ringkøbing havde skænket 200 Rdlr. til dette Øjemed, og Hr. N. C. Buch til Krogsgaard i Gudum 100 Rdlr. Resten var bleven udredet »af Sognets brave Beboere«. —

Fattighuset, som en Del endnu erindrer, laa Nord for Kirkegaardsdiget. I 1824, da Fattighuset er »uforsikret«, bestod det af »3 Vaaninger«. Senere blev der dog 4 Beboelser; men de var jo knebne. Desværre gik det i Fattighuset omtrent som i Klostrene i Middelalderen, dengang Klostertugten gik i Forfald. Der kom Folk af Keltringracen og andre tvivlsomme Eksistenser i Huset. En af mine Med-

delere fortæller, at der tit var mange Folk i Huset. Baade Folk, der handlede med Bliktøj, og andre, der sørgede for sig selv ved Tiggeri, havde jævnlig Tilhold der, og der blev drukket Brændevin, saa det forslog noget. Da Thomas Helstrup tjente i Krogaarden, sagde Søren Mikkelsen jævnlig til ham om at følge med op i Fattighuset, for de var ved at slaas. Men naar de saa kom derop, var der jo ikke mere noget i Vejen. En af Beboerne var saadan et rart Menneske, fortælles der. Ogsaa naar han var fuld, var han saa ejegod. En Eftermiddag var han paa Vej hjem til Huset. Han havde lagt begge Arme op paa Diget og bevægede sig sidelængs med den største Forsigtighed. Paa venlig Forespørgsel fra en tilfældig forbipasserende indrømmede han, at det gik langsomt; men — »der æ læng te Awten ino, A ska nok kom hjem ve æ Daw!« — Da samme Mand senere laa for Døden og allerede havde lagt Mælet, vilde hans Kone dog prøve, om der var lidt Liv i ham endnu, og om han kunde »sæde«. Hun gik derfor hen og raabte ham ind i Øret: »Ka du sæj: Flask?« — Da slog den døende endnu engang Øjnene op og hviskede: »Æ dæ nåt i'en?« — Da Forholdene i Fattighuset blev for livlige, blev dette en væsentlig Grund til, at man skred til at anlægge Fattiggaarden.

Med Skolevæsenet skete der jo en særdeles grundlæggende Forandring med Skoleloven af 1814; ligeledes indrettedes Skolekommissioner. Men hver af de 2 »Kommissioner« havde ikke blot sin egen særlige Bestyrelse, men ogsaa sin egen Kasse (Skolekasse; Fattigkasse) og sin egen Ligning. Der var altsaa egentlig ikke andet Baand mellem Sognekommisionen og Skolekommisionen end Præsten, som var Formand begge Steder. — Fra Kommissionstiden findes saa godt som ingen Papirer opbevaret i Sognet. Saa der kan ikke gives nogen Fortegnelse over Medlemmerne. Lejlighedsvis kan man støde paa enkelte Navne, saasom Chr. Skiern, Procurator Hvid, Thue Larsen i Ørskov, gl. Niels Amtrup, Gaardejer og Vejassistent Kolby, Snebjerg o. s. v.

Forstanderskabstiden er den næste Periode. Den indledes med Lov om Sogneforstanderskaber af 13. Aug. 1841. Nu skal Medlemmerne vælges paa 6 Aar, Halvdelen hvert 3. Aar. Valgberettigede er Sognebeboerne, dog de uden Formue undtagne. Selvskrevne Medlemmer af Forstanderskabet er Sognepræsten og større Godsejere (hvoraf dog ingen her i Sognet). Heri skete i 1855 den Forandring, at

Vælgerne deltes i en almindelig Vælgerklasse, som valgte et Medlem under Halvdelen, og en højstbeskattet Femtedel, som valgte et Medlem over Halvdelen af Forstanderne. Samtidig ophørte Præsten at være født Medlem af Forstanderskabet. Denne Valgmaade holdt sig lige til 1908. Delingen i Skolevæsen og Fattigvæsen med 2 Kasser fortsattes, dog blev der jo noget mere Sammenhæng mellem Administrationsgrenene. Siden 1841 valgte Raadet selv hvert Aar sin Formand, og det behøvede ikke at være Præsten; det var det da heller ikke altid her i Sognet. Men Præsten havde en ikke ringe Del af Arbejdet og var vistnok i mange Tilfælde uundværlig. Fra Forstanderskabstiden er der kun opbevaret faa Papirer i Sognet, og jeg kan ikke garantere for, at nedenstaaende Liste over *Formænd* i Forstanderskabet er absolut korrekt:

1841: Pastor Johansen, 1842–43: Øllgaard, Tanderup, 1844: Johansen, 1845–47: Øllgaard, 1848–50: Søren Michelsen, 1851 til sin Død 1852: Øllgaard, 1854–56: Pastor Blume, 1856: Lærer Mortensen, 1857: S. Michelsen, 1858: Blume (?), 1859–60: Leth, Tanderup, 1861: Blume, samme Aar forflyttet, derefter H. C. Berthelsen, Lundgaard, midlertidig Formand, 1862: Lærer Mortensen, 1863: Gade, Ø. Sivibæk. De følgende Aar synes Pastor Lehn at have været det. Den $24/5$ 1867 har Jens Christensen (Mølleren) undertegnet som »for Tiden Formand«, og han er altsaa den sidste. — Nævnte Aar udkom den nye Lov om Kommunalvæsen, hvormed *Sogneraadstiden* begynder. En Redegørelse angaaende denne vil være upaakrævet. Dog skal bemærkes, at vi i 1908 fik en ny kommunal Valglov, maaske den mest radikale Lov der nogensinde er gennemført i Danmark, idet den ikke blot med ét Slag slettede Skellet mellem Vælgerklasserne, men oven i Købet — paa et meget tidligt Tidspunkt — indførte Kvindernes Valgret. I 1867 samledes alle kommunale Sager til en Enhed under Sogneraadets Bestyrelse, (Amtsraadet — som var indført 1841 — fører Tilsyn), og alle Udgifter udredes af den fælles Kommunekasse.

Inden vi forlader Forstanderskabstiden skal dog gives en Fortegnelse over de Mænd, der har været Medlemmer af Forstanderskabet. Paa Grund af Papirernes Mangelfuldhed, kan der maaske være enkelte, som ikke er kommen med.

I Fyrreerne: Chr. Meedom (Albæk), Jens Larsen (Tjöring), Chr. M. Poulsen (Lundager), Chr. Buur (Næstholt),

Ole Nissum, Hans Lundgaard, Jens Knudsen (Trælund), Jens Hundkjær, Jens Jørgensen (Sivibæk), Jens Chr. Jørgensen (Amtrup), Jørgen Thomsen (Tjørring), Jens Jensen (Poulsgaard), Jakob Sivibæk (Lundmølle).

I Halvtredserne: Chr. Buur, Jens Hundkjær, Jens Chr. Jørgensen, Jens Eriksen, (Amtrup), Jørgen Thomsen (Tjørring), Jens Knudsen, Jakob Sivibæk, Frederik Lautrup (Trælund), Jens Poulsgaard, Chr. Pedersen (Volsgaard), Gade (Tjørring), N. C. Blabjerg, Ole Madsen (Gammelager), Laust Jensen, Sivibæk, Chr. Frølund (Lervadskjær), Hans Chr. Berthelsen, Laust Holm, Trælund, Mads Meedom (Studsgaard), Niels Chr. Nielsen (Sønderagre?). —

I Tredserne: N. C. Blabjerg, Jens Poulsgaard, Gade, Niels Chr. Nielsen, Hans Chr. Bertelsen, Chr. Frølund, P. Thomsen (L. Krogstrup), Jens Skole, Jens Madsen (Tjørring), Jacob Christensen, Mads Meedom. Jeppe Chr. Christensen (Ørskov), Jens Christensen (Møllen), Jens Dalsgaard, Chr. Buur. Sidstnævnte holdt længst ud; han sad der, da de andre fra Fyrreerne næsten alle var døde.

. . . Der skulde altsaa nu for første Gang (1867) vælges *Sogneraad*, og man tænker sig uvilkaarligt, at den kommunale Interesse til at begynde med endnu ikke har været vaagen, saa at Deltagelsen (ligesom i *Politikkens* første Dage) har været sløj ved det første Valg. Men deri tager man rent fejl. Sagen var, at Husmændene og Parcellisterne var bleven ivrige for Sagen. Man havde været misfornøjet med Forstanderskabet paa det sidste; særlig havde man vistnok taget Forargelse i 1864, da en Del af Mændene var i Krigen, og Forstanderskabet havde vist sig karrigt mod deres Familier. Nu skulde der Husmænd i Sogneraadet, og P. Buur, Ørskov, som havde ladet sig forlyde med, at hvis han kom med, »skulde det faa en anden Gang«, skulde være Formand. Knud Jensen — mangeaarigt Medlem af Sogneraadet, nu boende i Herning — fortæller, at hans Fader, Jens Knudsen i Trællund, var hel kyw af det her. Han var bange for, at det skulde sætte Splid i Befolkningen; det var saadan noget lignende som man nu kalder Socialisme! — Valgdagen kom, og der var stærk Spænding. P. Ørskov havde jo lovet en Specie ud (formodentlig som Lidkøb), hvis han blev valgt. Der gik Flammer under Loftet, og Humøret var helt oppe ved 90! fortæller Knud Jensen. Resultatet blev, at Husmændene fik 3 valgt; men det var dog Gaardmændene for meget, og de fik Valget kasseret. Saa fik Husmændene 4, og P.

Ørskov blev Formand. Desværre er de gamle Protokoller forsvundne; men i 1868 har Sogneraadet underskrevet en Obligation for Gælden paa den nybyggede Fattiggaard, og der kan man se Personalet. Listen ser saaledes ud: P. Buur Thuesen, Ørskov, Formand; Husmand Chr. Mikkelsen, Langvadbjerg, Husmand Anders Larsen Vejen, Toustrup, Grd. Jens Eriksen, Amtrup, Grd. Mads Nielsen, Snejbjerg, Møller Jens Christensen, Snejbjerg, Grd. Johannes Jensen, Poulsgaard, Grd. Jens Knudsen, Trællund, Husmand Michael Jensen, Tjørring.

Men Striden mellem Gaardmænd og Husmænd traadte snart noget i Baggrunden. Der var andre Ting: nu gjaldt det om at klare sig uden Præsten. Man kunde sagtens rive ned paa »vor Faar«, men at undvære ham, det var nogen andet! Det kunde knibe fælt med det skriftlige, og i det juridiske var der haarde Knuder. I Forstanderskabstiden havde det ikke været synderlig vanskeligt at være Formand, da havde man haft Præsten, og Arbejdet havde været mere delt, nu kom snart det hele til at hænge paa Formanden (især i Begyndelsen). Forbavsende hurtigt fostrede Snejbjerg Mænd, som kunde tumle Sagerne; men gl. P. Buur lykkedes det ikke ret at faa »den anden Gang« sat ind i Værket. Han maatte søge Raad hos den flinke Mand, Pastor Lehn, og Folk skumlede jo svært over det; Thomas Helstrup sagde ligefrem, at i P. Ørskovs Formandstid, »var Pastor Lehn det«. Det er vel nok for haardt sagt, men saadan har Folk vel snakket. Om gl. P. Buur fortælles der, at han iøvrigt var en dygtig og afholdt Mand. Han var Murer og en meget stærk Mand. Niels Nyboe fortæller, at han engang faldt ned af Rind Kirketaarn uden at tage Skade af det. — Næste Aar tog de saa Chr. Mikkelsen til Formand. Der er nogen, der paastaar, at han var lige saa dygtig og klog som Broderen, J. P. Michelsen, men det er vistnok en betydelig Overdrivelse. Sidstnævnte synes lige fra Begyndelsen at have været Stillingen ganske »over Haanden«, da han blev Fmd. i 1871. Chr. Michelsen gik det stærkt tilbage for, han gled hurtigt ud af det hele. I mange Aar boede han som Husmand paa Langvadbjerg Mark og ernærede sig som Daglejer og Tækkemand. — En af disse første Sogneraadsformænd har efterladt sig nogle Kladder til Breve, hvori Bestræbelsen for at skabe en kommunal Forretningsstil paa en særdeles pudsig Vis kæmper med den gammeldags, saare folkelige Udtryksmaade.

I 1874 har Raadet følgende S sammensætning: J. P. Michelsen, Knud Jensen, Helstrup, Lars Kr. Nielsen, Volsgaard, Laurits Jensen, Sivibæk, Hans P. Christiansen (Brink), Jens Jensen, Slumstrup, Tjørring, Peter Buur, Næstholt, Knud Pedersen, Søren Kr. Pedersen (Søren Snejker), Tanderup Mark. I Resten af Halvfjerdserne var desuden følgende Medlemmer af Sogneraadet: Jens Jensen, Tjørring Kro, Knud Jensen, P. C. Jensen, (Studsgaard), Chr. Olling Nielsen, Smedegaard, Thomas Jensen, Helstrup, Jens Madsen, Jens Thomsen, Trælund, Iver Christensen, Tjørring.

I Tiden fra 1880—90: Carl Truelsen, Tjørring, Jens Thomsen, Jens Bækgaard Jørgensen, Jens Madsen, Chr. Smedegaard, Knud Jensen, Mads Mathiasen. P. C. Jensen, Thomas Helstrup, Jens Jensen, Johannes Jensen, P. Buur, Jens Frølund Buur, J. P. Michelsen, Mads Chr. Nielsen Toustrup, Jens Skole, Poul Næstholt Jensen (Gammelager), Hans Chr. Nielsen, Tanderup, Otto Truelsen, Jeppe Chr. Jensen (Støvl), Søren Kr. Kristensen (Uhre), Niels Andersen (Helstrup), Chr. Pedersen (Elkjær), Tjørring, Jens Chr. Ottosen, Jens Jepsen (Volsgaard). — (Af de mange Ting af Interesse i dette lange Tidsrum skal her blot nævnes: Indvielsen af Snejbjerg ny Skole ^{28/9} 1876; Flytning af Albæk Skole til Haunstrup (»300 Favne mod Vest«), 1877. Et Andragende fra Beboere i Haunstrup om at faa Skolen flyttet længere vest paa afslaas. 2. Maj 1881 bevilges Sogneraadets Anbefaling til Oprettelse af Studsgaard Kro. Mikselsdag 1881 aabnes den første Bane, som gaar gennem Sognet. Endelig kan nævne Forhandlingerne angaaende Markedernes Flytning til Herning).

^{29/12} 1890 genvælges L. Hansen, Smedegaard*), som har faaet A mtsraadets Tilladelse til at være fritagen for at være Sogneraadsm edlem, med 24 St. — ^{28/12} 1891 har P. Buur sidste Gang underskrevet Sogneraadets Forhandlingsprotokol.

1891 bestaar Sogneraadet af: L. Hansen, Jens Chr. Ottosen, Jens Bækgaard Jørgensen, Jens Jensen, Knud Jensen, Niels Andersen, Chr. Pedersen, Niels Christensen (Uhre), Jens Jepsen.

1892 valgtes: Niels Uhre, Knud Jensen, Snejbjerg, Jens Bækgaard Jørgensen og Jens Jensen, Tjørring.

*) Han var kommen ind 1889 ved Suppl. i Stedet for Jens Thomsen, der var indtraadt i A mtsraadet.

1894 indvælges P. O. Mikkelsen i Stedet for Jens Bækgaard.

1895 (de højstbeskattedes Valg): Cramer, Trællund, Kr. Iversen, Tjørring, Jens Kr. Jensen, Lundmølle, P. C. Jensen, Dynes Nielsen (?)

1898 (den almindelige Vælgerklasse): Peder F. Poulsen, Tjørring, Niels Jensen, Tanderupkjær, Chr. Uhre, Haunstrup, Jørgen Mortensen. (I Halvfemserne foretoges bl. a. Volsgaard Skoles Oprettelse, 1890; Tanderup Skoles Flytning, 1892; Forskole i Snejbjerg, 1894; Haunstrup Skoles Flytning, 1896.)

Valg 1901 (højstbeskattede): J. Fr. Buur, J. M. Jensen, Chr. Hauge (Ørnhoved), Dynes Nielsen (Volsgaard), Poul Kr. Ottosen (Tjørring).

1904 (alm.): Jens Chr. Ottesen, Tjørring, Anders Pedersen, Kildegaard, P. O. Mikkelsen, Niels Uhre (ved Suppl. s. A. valgtes Niels Madsen i Stedet for J. Fr. Buur).

1907 (h.): Chr. Bjerg Jensen, Kr. Iversen, Jens Køl­bæk, Volsgaard, J. M. Jensen, Niels Madsen.

1910: J. M. Jensen, Erik Pedersen, Steffen Andersen, P. Bækgaard, Kr. Iversen, Jens Jensen (Haunstrup, senere Ny Volsgaard), Jens Køl­bæk, N. O. Nielsen, Tanderup­kjær, Thøger Thomsen. (Der fremkom kun een Liste; en anden blev som ulovlig kasseret). En Klage over Valget blev afvist.

16. Febr. 1910: Jens Køl­bæk fraflytter Sognet, Chr. Bækgaard, Haunstrup, valgtes i hans Sted.

1913: J. M. Jensen, P. Bækgaard, P. Blaabjerg, Niels Jensen, Chr. Bækgaard, Erik Pedersen, P. Fonnesbæk, Chr. Bjerg Jensen, N. Chr. Nielsen (Sigkjær).

1917: P. Bækgaard, Chr. Bjerg Jensen, P. Blaabjerg, Niels Jensen, Chr. Bækgaard, P. Fonnesbæk, Vilh. Aastrup, Niels Chr. Nielsen, Carl Mortensen. (Tjørring Sogn skil­les fra.)

1921: P. Bækgaard, J. C. Bækgaard, Okkels Birk, Ths. Bækgaard, Carl Mortensen, Niels Ole Nielsen, Vilh. Aastrup, Laurids Lauridsen (Grøndalslund), Johan Madsen (Snejbjerg Kirkegaard).

1925: Johan Madsen, Okkels Birk, Niels Frederiksen, L. Krogstrup, J. C. Bækgaard, Laurids Lauridsen, P. Fonnesbæk, Ths. Bækgaard, A. C. Andersen, Korsgaarden, Jesper Jespersen, Næstholt.

(Et Bevis paa Kommunalvæsenets Udvikling siden 1867 er den haarde Belastningsprøve, som de kommunale

Raad stilledes paa ved de af Krigen og Efterkrigstiden skabte Forhold. Iøvrigt vilde det føre for vidt at komme nærmere ind paa de mangfoldige Opgaver, som siden Aarhundredskiftet har paa hvilet Raadet. Dog kan endnu henvises til den Udvikling, som er sket paa Skolevæsenets Omraade, og som andensteds er omtalt).

Rækken af Sogneraadsformænd ser saaledes ud: P. Buur, Ørskov, 1868, Chr. Michelsen 1869, J. P. Michelsen 1871, P. Buur, Næstholt, 1874 (?), Jens Thomsen, Træslund, 1879, Jens Frølund Buur 1882—1884, Carl J. Truelssen, Tjørring, 1885, Peder Buur 1886—1889; egentlig var Jens Thomsen valgt til Formand sidstnævnte Aar; men ved hans Indtrædelse i Amtsraadet indgik P. Buur paa atter at overtage Formandshvervet; Laust Hansen, Smedegaard, 1890—94, P. C. Jensen, Studsgaard, 1895—1900; efter hans Valg til Amtsraadet: Jørgen Mortensen 1900—1903, J. M. Jensen 1904—16; ved hans Indtrædelse i Amtsraadet vælges P. Bækgaard, Næstholt, 1916—22, og ved dennes Indtrædelse i Amtsraadet vælges J. C. Bækgaard, Haunstrup, 1922. — (J. M. Jensen har altsaa været Formand i 12 Aar, P. Buur ialt henved en halv Snes Aar.)

. . . . Da der tit er kæmpet haardt for at faa de bedste Mænd ind i Sogneraadet, er det rimeligt, at man gennemgaaende er tilfreds med Raadets Virksomhed. Men der er Undtagelser. Navnlig er der — lige fra 1876 og ned til meget nyere Tider — naar der skal bygges nye Skoler, tit Utilfredshed med disses Beliggenhed. Da man saaledes i 1892 vil flytte Tanderup Skole ned til »et usundt Kærhul« ved Vejkrydset, giver dette Anledning til et meget skarpt Indlæg i *Folkebladet*. Samtidig klages der — med rette — over, at man ikke bekendtgør Kommunens Sager i det lokale Blad. »Derimod« — hedder det — »har Sogneraadet ophængt et Skab paa Snebjerg Kro. Det synes noget letsindigt af Sogneraadet at vise Folk til en Kro for at se Bekendtgørelser. Nogle kunne ikke læse det, og andre kunne fristes til at komme i Svir og Drik, som kan opvække Sorg og Harme i Familien.« — Saaledes skriver »Flere Beboere«. Skolepladsen har Sogneraadet dog ikke ladet sig rokke fra, men forhaabentlig har det ladet sig bevæge til en mindre betænkelig Form for Annoncering.

Forbindelsen mellem Sognefogederne og Sogneraadet er for Tiden saa god (idet begge vore Sognefogeder tillige er Sogneraadsmedlemmer), at jeg næppe behøver at frem-

komme med nogen særlig Begrundelse eller Forklaring, naar jeg nu slutter dette Afsnit med en Fortegnelse over Sognefogederne. Desværre har jeg egentlig ikke samlet paa dem; men jeg kan dog *de fleste* af dem og sætter i Parantes det Aarstal, hvor jeg tilfældigvis har truffet dem.

Sognefogedinstitutionen er meget ældre end Forordningen af 1791. I Tingbogen nævnes saaledes Sognefogederne i Hammerum Herred d. 11. Aug. 1703. Her i Sognet har vist bl. a. Peder Næstholt og Jørgen Christiansen i Haunstrup været Sognefogeder i 1700erne. Men den første, jeg kan anføre med Sikkerhed, er Mikkell Svenningesen i Næstholt, der nævnes som Sognefoged i 1787 (Amtsskiftepr.). Efter ham Lars Thuesen, Bassumgaard, vistnok 1793—1812. Derefter Jens Pedersen, Nørgaard (bl. a. 1815), Mads Medom, Stenbjerg (bl. a. 1822), Svend Nyboe, Snebjerg (1823), Peder Jørgensen, Krogstrup (1834), Søren Michelsen (1842), Niels Uglsøe i Stenbjerg (1848), Chr. Medom, Albæk (?), Knud Jensen, Helstrup (1862), Jens P. Michelsen (1867—72), Knud Jensen Helstrup (1873), N. C. Blabjerg (bl. a. 1880), senere: P. Toustrup, Jens Jepsen, Volsgaard (døde 1902), A. L. Langager, Studsgaard. Efter hans Død 1923 blev Distriktet delt, saa vi fik 2 Sognefogeder, nemlig Thomas Bækgaard, Tanderupkjær, og N. Frederiksen, Krogstrup.*)

I Følge Forordningen af 11. Nov. 1791 skal Sognefogederne tages af de anseteste i Sognet, og der »bør indrømmes dem den bedste Plads ved Samqvemme«. Denne sidste Bestemmelse overholdes dog næppe mere strængt.

Tre Sogneraadsformænd.

1. *J. P. Michelsen* var født $20/8$ 1838 i Krogaarden. Han har vist aldrig faaet mere Uddannelse, end hvad han fik hos Lærer Mortensen; men Mortensen var jo heller ikke saa daarlig, og især noget af en Pennens Mand. Desuden kunde den begavede Knægt jo lære mangfoldige Ting af den gl. Søren Michelsen, der var en meget prøvet og alsidig Mand, og han har jo i hvert Fald hjulpet sig godt med den Lærdom, han fik. Da J. P. Michelsen i 1863 overtog Gaarden efter Faderen, interesserede han sig meget for Gaardens Drift; men han havde desuden arvet en betydelig Lyst til Handelen efter den gamle »Ribe-

*) Jeg er tilbøjelig til at tro, at Listen alligevel er fuldstændig.

Kræmmeren, Søren Michelsen, og drev i en Del Aar en betydelig Handel med Kreaturer til Husum og Tønder. Hans Kolleger i denne Handel var dengang Chr. Thellesen i Kibæk og Jens Grimstrup i Vildbjerg. Ogsaa Hestehandel drev han en Del sammen med Mads Nielsen i Snebjerg. I 1867 blev J. P. Michelsen Sognefoged, hvilket var hans første offentlige Bestilling; men det varede ikke længe, inden han kom ind i saa meget, at det snart kom til at tage den største Del af hans Tid.

Fra 1. Januar 1871 indtraadte J. P. Michelsen i Sogneraadet og arvede straks Bestillingen som Formand efter Broderen, Chr. Michelsen. Skønt denne havde arbejdet stærkt med at sætte sig ind i Lovbøgerne, havde han — af forskellige Grunde — langt fra den Anseelse og Autoritet som J. P. Michelsen. Og man kan vist godt sige, uden Overdrivelse, at det er denne, som bragte Snebjerg Sogneraad ind i den rette, faste Gænge, saa Begyndelsesvanskelighederne fra hans Tid kan regnes for overvundne, og saa at Raadet fra den Tid har befundet sig bedre. Efter i 1876 at være gaaet ud af Sogneraadet, blev han atter indvalgt 1882, men udtraadte allerede $\frac{3}{4}$ 1883 af Raadet, fordi han imidlertid var bleven valgt til Medlem af Ringkøbing Amtsraad i Stedet for Niels Mouridsen i Vildbjerg, der havde nægtet at tage mod Genvalg. Det skal i de Tider ikke have været behageligt for en Venstremand at være Amtsraadsmedlem, eftersom Amtmanden var en stiv Bureaukrat, der ikke saa synderlig mildt til den Slags Bolcheviker. Men det blev anderledes, da Amtmand Dreyer kom til Ringkøbing. Han delte ikke Medlemmerne efter politiske Anskuelser, men efter Dygtighed, og det var fornøjelige Tider for J. P. Michelsen, hvis Evner nu kom til rig Anvendelse. Han var nu i Amtsraadet, til han 12 Aar senere nægtede at tage mod Genvalg. I 1893 blev han valgt til Medlem af Skoledirektionen, hvilken Stilling han havde i mange Aar, og allerede 1889 var han bleven Landvæsenskommissær. I denne sidste Egenskab var han med i Kommissionen angaaende Skern Aa. Det var her sikkert Herredsfoged Siersteds og J. P. Michelsens store Forhandlingsdygtighed, i Forbindelse med et sundt og godt Syn paa Sagen, der bragte dette lige saa vanskelige som vigtige Spørgsmaal frem til en god Løsning.

For Resten er det næsten uoverkommeligt at nævne alle de Hverv og Tillidsposter, som J. P. Michelsen efterhaanden kom i Besiddelse af. Her skal dog nævnes nogle

af de vigtigste: 1874 blev han valgt til Bestyrer for Hammerum Herreds Brandforsikringsforening; han havde vist denne Bestilling i en 35 Aar eller mere. 1878 valgtes han til Formand for Snejbjerg Sparekasse og blev senere genvalgt. 1891 valgtes han til Forligskommissær for Hammerum Herred og 1907 som Formand for Voldgiften (ang. Handel med Husdyr); endelig kan det nævnes, at han i en meget lang Aarrække har været Repræsentant i Det danske Hedeselskab.

Det er vel snarest som Voldgiftsmand og Forligskommissær, at den yngre Slægt erindrer J. P. Michelsen. Endnu som 80aarig kunde man se ham paa Vejen mellem Snejbjerg og Herning; han var ikke bange for at tage saadan en Sviptur til Fods endnu i sin høje Alder, naar Lejligheden ikke var gunstig for at komme op at køre. Og som Forligsmand var han rigtig paa sin Plads. »Han var god til at forlige«, skriver en af dem, der har kendt ham længe, »da han havde et godt Snakketøj; men han var ikke rar at mundhugges med, og var der nogen, han ikke kunde lide, skulde han nok, ved et eller andet bidende Svar, skære dem ned. Saaledes havde han engang købt en Kvie af en anden Snejbjergmand, og vedkommende havde løjet et Par Maaneder med Kalven. Nu vidste han godt, dette var galt, og da han traf J. P. Michelsen paa Grisetorvet, spurgte han ham, om han ikke vilde med ind og have en Kaffepunch. — »Nej Tak!« sagde Michelsen, »jeg drikker ikke med andre Kæltringer end Caspar.« Kviehandleren forsvandt skyndsomst. — »Kort udtrykt« — skriver en anden, »kan det siges, at han i sine Manddoms-aar var i Forgrunden i enhver Sag, der havde Betydning for Hammerum Herred. Og det var ikke saa underligt; thi han var et ualmindelig kvikt Hovede, der hurtigt fandt Kærnen i en Sag. Han var ingen fremragende Taler, men i en Diskussion var det noget nær umuligt at sætte ham til Vægs, og han saa næsten altid rigtig, naar han bedømte en Sag.« — »Naar man under ét skal fremhæve det bærende i J. P. Michelsens offentlige Færd og Virke« — skriver en tredje — »bliver det efter min Opfattelse hans udprægede, grundmurede, retlinede Retskaffenhed, og man vil derhos atter og atter høre fremhævet, at hvad Michelsen gør, det gør han for Sagens Skyld uden at se efter sin egen Fordel. Al hans Færd var stedse uselvsk og bramfri, ledet af en personlig Overbevisning.«

— — J. P. Michelsen var en fornøjelig Selskabsmand

Sogneraadsformænd.

J. P. Michelsen.
L. Hansen.
J. M. Jensen.

P. Buur.
P. C. Jensen.
P. Bækgaard.

J. Frølund Buur.
Jørgen Mortensen.
J. C. Bækgaard.

og ypperlig Fortæller. Jeg maa altsaa beklage, at jeg ikke var kommen i Tanker om at skrive Bogen om Snejbjerg, medens han var i Live. Imidlertid skrev Konrad Understrup i 1919 en Artikel i »Herning Folkeblad«, væsentligt paa Grundlag af J. P. Michelsens Fortælling, og denne Artikel har jeg — med Forfatterens Tilladelse — flittigt benyttet, saa at Jens Michelsen dog — om end ad en Omvej — er kommen til at give et Bidrag til Bogen.

Paa sine ældre Dage modtog J. P. Michelsen mange Beviser paa, at hans Færd var bleven fulgt med Opmærksomhed. Da Kongen i 1908 var i Herning, blev Michelsen udnævnt til Dannebrogsmænd. Den 26. Aug. 1918 blev der holdt en Fest for ham i Snejbjerg Kro, hvor der samlede en Del af Sognets Beboere og mange andre af Egnens Folk for at hædre ham i Anledning af hans 80aarige Fødselsdag Festtalen blev holdt af Amtsraadsmedlem J. M. Jensen, og Taler blev derefter holdt af Sagfører Valeur, Folketingsmand Westergaard, Dr. Krog og Michelsens gl. Fælle i Amtsraadet, Jens Andrup i Lønborg. — Amtmændene Dreyer, Dons og Haarløv, Herredsfogederne Siersted og Frost, Hedeselskabets Fmd., Dalgas, Borgmester Yde o. m. fl. havde sendt Lykønskninger. — Naar man nu tænker paa de mange Dage, disse Mænd er mødtes for at arbejde sammen, kan man nok sætte sig ind i, at en saadan Fest kan være en Glædesfest; men man fatter ogsaa det som staar i Baggrunden, og som kaster sit Skær af Vemod over Festens Glans — hvor mange af disse Mænd, deriblandt Hædersgæsten selv, er ikke, i de faa svundne Aar siden, gaaet derhen, hvorfra man ikke mere vender tilbage! —

I den lille Beskrivelse af sit Livs Hændelser, som J. P. Michelsen — efter Skik og Brug — indsendte til Ordenskapitulet i Anledning af sin Udnævnelse til Dannebrogsmænd, og hvoraf Kladden er bevaret, slutter han med følgende Par Linier: »Da mine Børn nu er gifte, saa har jeg solgt min Gaard og bygget mig et lille Hus her i Snejbjerg, hvor jeg fremdeles agter at bo, saa længe Gud vil forunde mig at være her.« Her fra dette Hus ved Vejkrydset husker vel særlig den yngre Slægt J. P. Michelsen og har set ham færdes, og »den ukendte Dag«, som han hentyder til, indtraf for ham den 19. Sept. 1922 i hans Alders 85. Aar. Efter hans Død er der af Beboerne i Hammerum Herred, og særlig i Snejbjerg, rejst ham en Mindesten paa Kirkens Fortov tæt ved Landevejen med en Portrætmedaillon og følgende Verslinier:

»Du røgted din Gerning med Troskab og Flid,
dit Minde bevares i kommende Tid.«

J. P. Michelsen var gift med P. Thygesen Wiiums Datter, Mette. Med hende havde han 10 Børn, hvoraf adskillige dog er døde. Af de efterlevende er Propr. Søren Michelsen, Bjødstrup, og Fru Jeppeline Collstrup, f. Michelsen, (Herning), vel nok de mest kendte.

3. *Peder Buur*. Naar jeg hører om gl. P. Buur Ørskov og hans ikke helt heldige Forsøg som Sogneraadsformand, kommer jeg altid til at tænke paa Brodersønnen, Peder Buur, Næstholt, i Forbindelse med Digterens Ord: »Snart vokser op den liden Ulv med hvassen Tand i Munde!« — Det var ikke saa grumme mange Aar efter 1868, at den yngre P. Buur traadte ind i Sogneraadet og gav Slægten en fuldstændig Oprejsning.

Peder Buur blev født i Næstholt ^{20/11} 1833 og blev i 1860 gift med Ane Kristensen fra Ørskov. De kom til at bo paa den nyoprettede Ejendom Næstholttoft og fik i Tidens Løb 7 Børn, hvoraf endnu nogle er i Live. P. Buur maa være kommen ind i Sogneraadet fra Januar 1874 og er snart efter bleven Formand. Da Forhandlingsprotokollen mangler til 1876, kan jeg ikke bestemt sætte Skellet mellem ham og J. P. Michelsen. . . P. Buur er efter mit Skøn den fornøjeligste af de Snebjerg Sogneraadsformænd. Naar i Forhandlingsprotokollen de andre Formænds undertiden kantede og spidse Bogstaver afløses af P. Buurs runde og menneskevenlige Haandskrift, bliver man uvilkaarlig i godt Humør. Og saaledes var han i levende Live. Man glædede sig altid til at se ham dukke op i Landskabet, det var, som om Stemningen saa straks gik adskillige Grader til Vejrs. Og saaledes var han i Sogneraadet, i Mejeribestyrelsen, eller anden Steds. Naar han skulde lægge en Sag for skete det altid paa en saadan Maade, at det vakte en behagelig Følelse hos Medlemmerne. Det hele kom paa saadan en heldig, fornøjelig og lykkelig fremskridende Maade, at man uvilkaarlig maatte føle sig tiltalt deraf. Om det nu kom mest af, at Sagerne var lagt omhyggelig til Rette, eller mere uvilkaarligt, paa Grund af P. Buurs harmoniske Natur, eller maaske af begge Grunde, er ikke godt at vide. Mere overstrømmende venlig var P. Buur dog heller ikke, end at han ogsaa kunde være passende skarp, naar der var Grund til det, saa blandede han undertiden en lille Pille ind i sine Udtalelser. Det kan ogsaa ske i hans Skrivelser, f. Eks.

da Amtmanden i 1886 havde idømt Snejbjerg Sogneraad en Dagsmulkt. P. Buur formulerer da en meget ydmyg og vemodig Svarskrivelse til Amtmanden, hvori den nedbøjede og angerfulde Sogneraadsformand, til Læserens Fornøjelse, dog finder Lejlighed til at indblande tre særdeles vel indpakkede Spydigheder til sin høje overordnede.

P. Buur var egentlig — mere end almindelig i de Tider — noget af en Taler. Maaske han særlig blev husket for sine »smaa Bemærkninger«; men han var ikke bange for at tage Ordet i en større Forsamling — og gjorde et godt Indtryk. Engang — maaske ved et Vælgermøde — havde han saaledes været oppe at sige noget. Efter ham traadte saa en anden Mand frem; jeg ved ikke, hvad han hed; men vi kan jo kalde ham Wolle for at have et Navn til ham. Men da nu denne kom op og saa de mange »Hoveder«, blev han noget betuttet og stod og famlede efter Ordene. Da lød P. Buurs menneskekærlige Røst: »Tag di Kaskjet af, Wolle, å sæj Gudaw te æ Folk, saa kommer du wal til Uerd!« At den arme Mand forgæves søgte at komme til Orde efter denne Bemærkning, er det vel overflødigt at tilføje.

At P. Buur var saare fornøjelig som Selskabsmand, behøver jeg ikke at tilføje. Naar der var Gilde eller Fest, og P. Buur eller J. P. Michelsen — eller maaske dem begge — var til Stede, var der ingen Fare for, at Samtalen skulde gaa trykkende.

Var P. Buur en venlig Mand ude, var han det ikke mindre i sit Hjem; det var et godt Sted at komme, P. Buur forstod altid at give Samtalen Liv og Retning.

P. Buur var i mange Aar ualmindelig stærkt med i det offentlige Liv, og det er ikke Meningen her at nævne alle hans Tillidshverv. Foruden hans mangeaarige Sogneraadsvirksomhed kan nævnes, at han var Medstifter af »Vistofts Brandkasse« og var Kredsbestyrer i denne til sin Død. Han var Taksationsmand i Hammerum Herred for »Vest- og sønderjydsK Kreditforening« og fartede Herredet rundt, særlig sammen med Niels Mouridsen, Vildbjerg. Nu er Laanene vel i mange Tilfælde store nok; men paa den Tid var der ogsaa Folk, der skar paa Kursen. P. Buur fortalte morsomt om en Mand her paa Eggen, der laante Penge til Folk mod Sikkerhed i Landejendomme; men naar han saa laante en Mand f. Eks. 1000 Kr., solgte han samtidig Laantageren et Par Stude til en betydelig Overpris.

— Særlig ved Taksationsvirksomheden kom P. Buur og N. Mouridsen jo grumme meget omkring — og fik andre Folks Skikke at sel — Et Sted blev de efter Taksationen nødt meget stærkt, at de skulde blive og spise til Middag. Maaden kom da omsider ogsaa paa Bordet. Først fik de Grønkaal paa en Høne, og bagefter fik de Raamælk med Fløden paa. Den Kost foraad de sig jo ikke paa. Men noget var de jo nødt til at sætte til Livs. — P. Buur havde ellers nok Smag for, hvad der var godt. Engang var han til Gilde hos en Svoger og denne satte en Cigar frem for ham, som han egentlig godt vidste var »wal billig« til »Pejr«. Nu kunde det da ogsaa være skønt at høre, om han vilde sige noget til det. P. Buur pustede Røgen fra sig et Par Gange og bemærkede tankefuldt: »Den Cigar er du bleven snydt med, P. Helstrup!«

Ved en Generalforsamling i Mejeriet fremlagde P. Buur engang som Formand et Forslag om at bygge Bolig til Bestyreren; men dette Bestyrelsesforslag blev forkastet med et lille Flertal. P. Buur traadte saa frem og sagde: »Ja, saa bygger vi alligevel; for det er nødvendigt.« Saa byggede man, og ved næste Generalforsamling blev Sagen ikke omtalt — man havde maaske indset, at det var rigtigt. Maaske man ogsaa var lidt bange for P. Buurs vittige Udbrud, der undertiden kunde indeholde en slem Braad. P. Buur var ogsaa politisk interesseret og hørte til det moderate Venstre. Men særlig var han en meget nationalt sindet Mand, og det pinte ham, at han egentlig syntes, han her havde svigtet. Han var med i 1864 og med paa Tilbagetoget fra Dannevirke og til Forsvaret af Dybbøl Skanser. Hans Hustru var imidlertid syg den Vinter i mange Maaneder, og hans Fader mødte derfor hen paa Vinteren med en Stillingsmand for ham, og P. Buur kom hjem. Stillingsmanden forsvandt vistnok i Alssund den 18. April. Men P. Buur følte det altid som et Nederlag, at han havde ladet stille for sig.

Sluttelig skal der fortælles et Par Smaatræk, som gaar noget ud over det almindelige, men som jeg gengiver her, saaledes som jeg har hørt dem: En Aften sad P. Buur og skrev. Saa kom der en i Gangen, hvor han standsede for at banke Sneen af sine Træsko. Per ventede; men der kom ingen ind. Han gik saa hen for at se efter; men der var ingen at se og ingen Spor i Sneen. — Nogle Uger efter sad han atter en Aften og skrev. Da kom der igen en og bankede Sneen af Træskoene. Saa lagde P. Buur Pennen

fra sig. »Nu er hun død«, mumlede han, »disse Traad har jeg hørt før!« — Denne Gang gik Døren op. Det var Jens Frølund, der kom for at fortælle, at deres Søster i Næstholtus var død. — — Vinteren 1899, allerede et halvt Aar før P. Buur døde, skrev han til sine Søkende og mange af sine gode Venner og meddelte, at han ikke ventede at leve ret længe. P. Buur blev dog ved at færdes ude omkring, og det gjorde til Tider et meget stærkt Indtryk, naar han talte om sin formentlig nær forestaaende Død. Saadant skete, kort før han døde, paa et Møde i Herning, hvor P. Buur, som Svar paa en Opfordring til at lade sig genvælge, ganske naturligt bemærkede:» Nej, I maa vælge en anden; jeg lever ikke ret længe,« Han døde nogle faa Dage efter uden nogen egentlig foregaaende Sygdom, den 16. Juni 1899, 65 Aar gl. Hans Enke overlevede ham i omtrent 8 Aar og døde i Hammerum, hvor en Datter af P. Buur endnu lever.

3. *Jens Frølund Buur* var født i Næstholt 1845, han var den yngste af Brødrene; men det var ham, der fik Fødegarden, som han havde fra 1870—1904. En af dem, der har kendt ham godt, har givet mig omtrent følgende Skildring af ham:

»Han var en evnerig Mand, som gjorde sig hurtigt gældende i sin Omgangskreds og senere i videre Kredse. Sin dybe religiøse Natur forenede han med stor Forstaaelse af anderledes tænkende. Hjemmet i Næstholt var i mange Aar et af Midtpunkterne for den frembrydende Bevægelse i indremissionsk Retning, en Bevægelse, som særlig vandt Tilslutning her paa Egnen i Jens Frølunds Manddomsaaer. — Blandt dem, der kom til Næstholt og deltog i Møder og Forsamlinger, kan særlig nævnes Anders Stubkjær, Kristoffer Hansen, Kr. Jakobsen og Lars Hansen. — J. Frølund havde ogsaa stadig Tilknytning til Missionsskolen i Herning, hvis Elever jævnlig kom til Næstholt, hvor der var godt at være, og hvor de kunde nyde godt af J. Fr. Buurs gode Ord og ægte vestjydske Lune, som han kunde være en hel Mester i. — J. Fr. Buurs Ægteskaber — det første med Johanne Christensen fra Krogstrup, det andet med Johanne Jørgensen fra Tjørring — var begge barnløse; men dette svækkede ikke hans Interesse for Børn og for den opvoksende Slægt. Han havde som Regel en levende Forbindelse med de unge Mennesker, som han havde i sin Tjeneste, og Forholdet udviklede sig almindeligt saaledes, at de blev som en Slags Plejebørn. Han glemte

ikke gerne de Mennesker, som han havde haft i sit Brød, hverken aandeligt eller materielt, og kunde være dem til Nytte paa mange Maader, ogsaa fordi han var en ypperlig Landmand, der forstod at drive sin Gaard godt. Det lykkedes ham at skabe en god Gaard af den oprindelig sandede Jord. — Hans Hjælpsomhed over for Børn og unge Mennesker strakte sig videre end til hans allernærmeste, idet han ved Pengehjælp og paa anden Maade har understøttet forskellige unge Mænd, hvoraf flere er naaet op i betydelige Stillinger. — Denne Interesse for den opvoksende Slægt førte ham naturligt ind i Bestyrelsen for Ringkøbing Amts Plejehjemsforening, hvor han helt op i sin Alderdom viste en betydelig Interesse og Dygtighed».

»Ogsaa paa andre Omraader blev hans Duelighed og Forhandlingsevne taget i Brug. Han var saaledes i en Del Aar Medlem af Sogneraadet og i 3 Aar Formand. Ligeledes var han interesseret i Andelsbevægelsen. Han var Medstifter af Herning Andels Svineslagteri, og det var ham en stor Skuffelse, da Egnens Landmænd ikke forstod at samle sig om det. I flere Aar var han Formand for Snejbjerg Mejeri. — Selv efter at have afstaaet Gaarden og taget Ophold i Herning, blev der lagt Beslag paa hans Dygtighed og praktiske Greb, idet han, da Herning overgik til Købstad, blev Medlem af Voldgiftsretten for Handel med Husdyr. Endelig var han i 1903 med til at stifte *Herning Avis*, som han i mange Aar var Revisor for. — J. F. Buur havde en stor Interesse for sin Slægt og sin Egn og viste bl. a. dette ved paa sine ældre Dage at udgive Buurslægtens Stamtavle. I Udarbejdelsen heraf har han nedlagt et betydeligt Arbejde . . .«

Naar man ser paa Fotografierne af J. Fr. Buur og P. Buur, kan man jo ikke se, at de er Brødre, de ligner slet ikke hinanden. Heller ikke i andre Henseender var der Lighed; snarere kan man sige, at de i de fleste Retninger nærmest var Modsætninger. Det var ikke blot paa det aandelige Omraade, P. Buur var saaledes Grundtvigianer, medens Jens Frølund sluttede sig til Indre Mission, men ogsaa i mange andre Henseender. P. Buur var et hurtigt Hovede, han kunde endogsaa, trods sin klare Dømmekraft — ikke ret tit, men en enkelt Gang — være lige val rask paa det. J. Frølund var derimod meget forsigtig, en rolig og besindig Natur, der overvejede længe og grundigt, inden han handlede. Det er meget vanskeligere at faa et Indtryk af ham end af P. Buur, der var saa jævn

og ligetil. Nogle siger, at J. Frølund sagde næsten ingenting, han kunde være saa tavs, at man næsten ikke hørte et Ord fra ham — andre fortæller snart det modsatte; Forklaringen er nok den, at han ligesom adskillige andre Mennesker først skulde tøes noget op. De, der kun kendte lidt til ham, kunde derfor faa et ret køligt Indtryk af ham og kender ham kun paa den Maade. Fru Kampmann fortalte mig, at hun satte J. Frølund højest af alle de Snejbjerg Mænd; han kunde være uhyre fornøjelig, og han var altid interessant; thi hvad han sagde, var gennemtænkt til Bunds. En anden Meddeler træffer nok Sandheden ved at sige, at hans Natur *til Tider* var isprængt et vist Lune, og at der da var faa, der var i Stand til at turnere en Morsomhed som han. — Det var grumme mange Aar, Chr. Buur, Næstholt, og hans 2 Sønner sad i Snejbjerg Kommunalraad, men nu er det jo snart mange Aar, siden den Tid er forbi. J. Fr. Buur flyttede til Herning, hvor han tilbragte en ret lang Hviletid, selv om han ikke var ledig. Han døde 1922.

Foruden de 3 ovennævnte Kommunal mænd har jeg jo nu efterhaanden — paa forskellige Steder i Teksten — faaet omtalt alle de Sogneraadsformænd, som har boet her i Snejbjerg, saa nær som de 3 nulevende: J. M. Jensen, P. Bækgaard og J. C. Bækgaard. Dem kan jeg naturligvis ikke forbigaa. Men tro mod mit Princip: at omtale de nulevende saa lidt som muligt — havde jeg tænkt mig kun at medtage de tørreste Oplysninger om dem. Ved at faa dem til at fortælle om deres Arbejde og Oplevelser er jeg imidlertid kommen til at interessere mig saa meget derfor, at jeg dog synes, at jeg vil medtage *lidt* mere.

J. M. Jensen er født i Gammelager i Snejbjerg ^{27/10} 1869. Han opholdt sig i Hjemmet, til han i 1890 aftjente sin Værnepligt, kom derefter paa Rødkilde Højskole og tjente i de følgende Aar som Karl paa forskellige Gaarde i Jylland, samt paa Fyn og Sjælland. Paa Rødkilde Højskole havde han imidlertid faaet Øjet op for Betydningen for en ung Mand af at dygtiggøre sig og samle Kundskaber og kom nu paa den Tanke at søge Pladsen som Vinterlærer ved Privatskolerne i Birkmose og Najbjerg,

idet han mente, at dette vilde give en god Lejlighed i saa Henseende, og skønt det ikke var nogen særlig Lyst til Lærergerningen, eller nogen Tanke om at fortsætte, der drev ham til at tage dette »Skridt til Siden«, kan man dog mærke paa J. M. Jensen, at denne Vinter absolut hører til hans kæreste Minder. Han har ogsaa senere haft Lejlighed til at pleje sin Interesse for og Kærlighed til Skolen, dels i adskillige Aar som Skolekommissionsmedlem, dels som Sogneraadformand — der blev i hans Tid opført flere nye Forskoler, foruden at Snebjerg og Tjørring Hovedskoler ombyggedes. — Men der var jo andre Interesser, der trak, nemlig Landbruget, og det endda paa 2 Maader. Han fik Plads paa Forsøgsstationerne i Lyngby og Tystofte og begyndte derefter i Sommeren 1898 lokale Gødningsforsøg (med Kunstgødning) for Hammerum Herreds Landboforening, var derefter den følgende Vinter paa Landboskolen ved Lyngby. Men nu var Tiden kommen, at J. M. Jensen skulde giftes, han var nu 29 Aar gl., og saa maatte han jo træffe Valget, om han skulde tage mod en Assistentplads paa en Forsøgsstation, eller om han skulde overtage Fædrengaarden; naar J. M. Jensen valgte det sidste, saa faar jeg ikke ret fat paa Forklaringen; jeg tror, det har været et Instinkt. Men han siger, at det for ham var det mest taltende og ideelle, og at han ikke har fortrudt det. Men skønt J. M. Jensen altsaa endte som Gaardmand i Snebjerg, fortsatte han dog i nogle Aar — ved Siden af Gaardens Drift — med Anlæg af lokale Markforsøg for Hammerum Herreds og Vorgod-Brejning Landboforeninger.

1901 blev J. M. Jensen valgt ind i Sogneraadet; fra 1. Jan. 1904 til 1. Maj 1916 var han Formand og sidder saaledes inde med Rekorden. 1916—22 var han Amsraadsmedlem, 1922 blev han Forligsmægler for Herning Forligskreds, 1923 Medlem af Herning af Herning Skattekreds, og efter i mange Aar at have været Sognevurderingsmand, og senere Vurderingsformand, valgtes han i Oktober 1926 til Kredsrepræsentant i »Vest- og sønderjydsk Kreditforening«. At nævne de mange andre Hverv og Tillidsposter, som J. M. Jensen desuden har haft, vilde tage for megen Plads. Jeg skal blot nævne, at han i mange Aar har været Medlem af Bestyrelsen for Hammerum Herreds Brandforsikring og Kredsforstander for Jysk Brandforsikring (nu tillige Medlem af Hovedbestyrelsen), og at han

siden J. P. Michelsen Død i 1922 har været Formand for Snebjerg Sparekasse.

Nu kan man jo godt synes, at der maa have været Tider, hvor det under alt dette maa have knebet med at faa Tid til at passe Gaardens Drift; men saa minder J. M. Jensen om, at han i 1899 var bleven gift med Kirstine Marie Carlsen af Egtved Sogn . . . »Det har tit været hende, der har maattet trække det store Læs, naar jeg har været borte fra Hjemmet«, siger han.

Her skal ikke omtales J. M. Jensens og Hustrus mange Børn; sligt kan jo være paa sin Plads, naar Talen er om afdøde. Derimod kan det nævnes, at J. M. Jensen er en af de Mænd, som har mest Rod i Sognet af dem, jeg har truffet paa ved mine Undersøgelser, og hvis Slægt kan følges længst tilbage. Men dette er jo andensteds omtalt.

— *Peder Bækgaard* er født $\frac{3}{5}$ 1876 i Tanderupkjær som Søn af Jens Bækgaard Jørgensen og Hustru, Mette Christensdatter. Den 23. Novbr. 1899 blev han gift med Mette Johanne Nielsen, Datter af Hans Chr. Nielsen, Tanderupkjær.

Omkring 1. Novbr. samme Aar købte de nygifte Ejendommen Næstholtkjær. Dengang hørte der 30 Td. Land til Ejendommen. Besætningen udgjorde dengang 2 Heste, 6 Køer og 3 Unghoveder. Senere har P. Bækgaard et Par Gange købt Hede fra Præstegaarden, som han efterhaanden har merglet og opdyrket, saa der nu er 47 Td. Land. Besætningen er for Tiden 3 Heste, 16 Køer og 16 Ungkreaturer. Det er altsaa en lille Oversigt over, hvad der er udrettet derhjemme.

Men allerede faa Aar efter begyndte P. Bækgaard at faa adskillige Tillidshverv i Sognet, og i 1909 blev han valgt ind i Sogneraadet, hvor han blev, indtil han 1. Maj 1922 blev Amdsraadsmedlem og da nedlagde Hvervet som Sogneraadsformand, hvilket han havde haft siden 1. Maj 1916. P. Bækgaards Formandstid falder altsaa i den saakaldte »Krigsperiode.« Henimod Slutningen af den forefaldt en anden for Kommunen mærkelig Begivenhed, nemlig Sogneadskillelsen, saaledes at Tjørring fra 1. April 1921 blev en selvstændig Kommune. I Berøring med P. Bækgaards kommunale Hverv kan det ogsaa nævnes, at han i 6 Aar var Formand for Hammerum Herreds Kommunalforening. Efter at P. Bækgaard var udtraadt af Sogneraadet, har han haft forskellige andre Tillidshverv inden for Sognets

Grænser. I 1922 blev han valgt til Medlem af Menighedsraadet. Medlem af Skolekommissionen er han bleven i 1925. Fra Tjørring-Gjødstrup Transformatorforenings Oprettelse i 1924 har han været Formand i den.

1922 blev P. Bækgaard Medlem af Hammerum Herreds Provstiudvalg, 1924 blev han Vurderingsmand for umyndiges Midler, og 1925 blev han af Amtet udnævnt til Landvæsenskommissær. Af hans andre Hverv kan nævnes, at han siden 1915 har været Sognetaksationsmand i den »Vest- og sønderjydske Kreditforening«.

Denne Skildring af P. Bækgaards offentlige Virksomhed vilde dog ikke være fuldkommen uden at omtale, at en betydelig Del af Kredens Vælgere har ønsket at faa ham til Rigsdagsmand. Der er baade ved Lands- og Folkestingsvalg bleven gjort Forsøg paa at faa ham frem som Kandidat, uden at dette dog hidtil er lykkedes.

J. C. Bækgaard, Broder til foregaaende, er født i Tanderupkjær ^{20/3} 1880. I Vinteren 1898—99, Vintrene 1900—1901 og 1901—02 var han Biskolelærer i Vorgod Sogn. Det var jo dog 3 Vintre, og jeg kan huske, at da J. M. Jensen og J. C. Bækgaard engang tilfældigvis kom til at omtale, at de begge havde prøvet Lærervirksomheden, blev jeg ikke saa lidt forbavset derover. Ogsaa J. C. Bækgaard har som Sogneraadsformand haft Anvendelse for sin Interesse for Skolevæsenet, idet de nye Skoler i Bjerre, Studsgaard, Gjødstrup og Vest Snejbjerg er bleven bygget i hans Tid, og han og hans Kolleger i Sogneraadet har jo haft ikke saa lidt Arbejde i den Anledning. — I Vinteren 1900—01 var J. C. Bækgaard Elev paa N. Nisum Højskole, og ^{1/8} 1901 begyndte han Købmandsforretning i Haunstrup, som han havde helt til 1. Juli 1922. Han drev imidlertid ogsaa noget Landbrug ved Siden af Købmandshandelen, og det kunde nok se ud til, at Landbrugets dragende Interesse til sidst har faaet Overtaget. Efter mangeaarig anden Virksomhed er han i hvert Fald — lige som J. M. Jensen — endt som Gaardmand i Sognet og har bygget sig en smuk, ny, velindrettet Gaard nær ved den nye Kirke. Ja, i Haunstrup er jo — som sagt — det ny at finde. Men besøger man J. C. Bækgaard, opdager man dog, at han, ved Siden af alt det nye, ogsaa har været en Del Interesse for det gamle. Da der i 1905 begyndtes et Arbejde for Opførelsen af en Kirke i Haunstrup, blev J. C. Bækgaard Formand for Komiteen og senere i Byggeudvalget. Han havde siden 1912 været

Medlem af Snejbjerg Menighedsraad, og efter Adskillelsen blev han nu Medlem af Menighedsraadet i Haunstrup Sogn. — Da man kom ind paa at bygge et Mejeri i Haunstrup, blev han Formand for det derom nedsatte Udvalg og Bestyrelsens første Formand; senere har han atter været Formand.

Medens J. C. Bækgaard saaledes har været en flittig benyttet Mand herhjemme i Sognet, har han ogsaa haft Tillidshverv, der omfatter en videre Kreds. Saaledes har han siden 1914 været i Bestyrelsen for Herning Avis, desuden er han Medlem af Bestyrelsen og Kontroludvalget i Herning Handels- og Landbrugsbank. I mange Aar har han været Kasserer i Forretningsudvalget for Herningskredsens Venstrevælgerforening. J. C. Bækgaard har ikke saa lidt politisk Sans og har, naar der har været Meningsforskelle inden for hans Parti i Kredsen indtaget en fredssommelig og mæglende Stilling. — Siden 1921 har J. C. Bækgaard været Medlem af Sogneraadet og siden 1922 Formand.

Af forskellige Grunde lader det sig ikke gøre at skrive akkurat lige meget om de forskellige her i Bogen nævnte Sogneraadformænd. En altfor lang Række Biografier vilde ogsaa virke noget ensformigt, og undertiden kan ogsaa et enkelt Træk være lige saa betegnende som en længere Fremstilling. For at nævne et Eksempel: dette at Sogneraadet — og for Resten Befolkningen i sin Helhed — ikke vilde give Afkald paa Laust Hansen, da han i en enkelt Sag var kommen til at indtage en Særstilling, som han, i Overenstemmelse med sin Overbevisning, mente at burde fastholde — det er jo mere betegnende end mange Ord. — Ja, saa kunde der jo ogsaa indvendes, at adskillige af de andre Medlemmer af Raadet maaske lige saa godt kunde have fortjent en nærmere Omtale som netop Formanden. — Men her kan man dog sige, at Sogneraadet selv — ved Valg af Formand — har foretaget en Udvælgelse, som fritager mig for yderligere Sortering. Naar jeg har medtaget nogle Portrætter af andre Snejbjergbeboere end Sogneraadetsmedlemmerne, har Opgaven jo straks været noget vanskeligere. Jeg antager, at man vil være glad ved at se de kendte Ansigter her i Bogen og samstemme med mig i, at det vilde have været skønt nok, om der havde været Raad til nogle flere. En Del af de

portrætterede er omtalt andensteds i Teksten. Et Par Stykker af de andre skal her omtales kort. Ikke fordi de altsaa egentlig hører til i dette Afsnit. Men jeg har ikke nogen anden Plads til dem, og kan jo ikke skrive et helt Kapitel til Billederne.

Forsøgsleder *N. J. Nielsen*, Studsgaard, er født ^{21/11} 1862 i Verninge Sogn (Fyen) som Søn af Grd. P. Chr. Nielsen s. St. I Vinteren 1885 kom han paa Ryslinge Højskole; de følgende 2 Aar besøgte han Askov Højskole, og 1889 kom han ind paa Landbohøjskolen, hvorfra han udgik som Landbrugskandidat 1891. Blev derefter Assistent ved Statens Forsøgsvæsen i Plantekultur 1891—1906, dels i Tystofte, dels i Askov. Fra Askov kom han hertil som Leder af den nyoprettede Forsøgsstation i 1906. Hensigten med Studsgaard Forsøgsgaard var navnlig i Almindelighed at undersøge, hvad Forsøgene kunde vise paa Sandmark, desuden forskellige specielle Opgaver: Forsøg med Grøngødningsplanter, sammenlignende Forsøg med Staldgødning og Kunstgødning, anvendt paa forskellig Maade og i forskellig Mængde, Forsøg angaaende Bekæmpelse af Plantesygdomme, navnlig Kaalbroksvampen o. s. v. Selv om nu disse Forsøg jo ikke særlig er anlagt af Hensyn til Snejbjerg Sogn, og maaske kun de færreste har faaet Overblik over Forsøgsstationens Virksomhed, saa har de fleste jo nok en Anelse om, at det er en ret stort anlagt Virksomhed. der nu i 20 Aar har været knyttet til Sognet. Stationen er nu nedlagt, og til Foraaret er det hele afviklet, og Gaarden, hvis videre Skæbne er ukendt, vil staa som et Minde om noget, der er gaaget over i Fortiden.

N. J. Nielsen, der kom her som ret ukendt, har nærturligvis i de svundne Aar faaet med mange Ting at gøre. Han har været i Bestyrelsen for Landboforeningen; Formand for Planteavlsudvalget; fik i sin Formandsperiode gennemført en Sammenslutning mellem Landboforeningerne og Husmandsforeningerne i Herredet og Ansættelse af en fælles Konsulent. Desuden har han været Medlem af Udvalget for de samvirkende Planteavlsforeninger i Ringkøbing Amt. Nielsen interesserer sig jo meget for aandelige Spørgsmaal og har bl. a. siden 1919 været Formand for Herning Valgmenighed. — Naar der dernæst skal siges et Par Ord om den Virksomhed, som han ogsaa har udfoldet i sine nærmeste Omgivelser, maa jeg sige, at jeg altid har betragtet ham som den egentlige Stifter af Studs-

gaard Mejeri. Jeg var nemlig til Stede ved Mødet i 1907, hvor de tilstedeværende sad en Tidlang tavse og saa paa hinanden i Forventning om, at der skulde ske et eller andet. Det, der skete, var imidlertid, at Nielsen efterhaanden fik en Følelse af, at han var almindelig mistænkt for at være Hovedindbyder, eller dog Medindbyder, til Mødet (i hvilken Henseende han dog erklærer at være ganske uskyldig). Jeg tror nok, at han omsider stod op og bød Velkommen. Sikkert er det, at han blev Formand for den første Bestyrelse og, baade hvad Mejeriets Bygning og andet angaar, kom til at udføre et betydeligt Arbejde. For Resten har han jo været med i de fleste ny Foretagender i disse mange Aar. Siden Elektricitetsværkets Oprettelse har han været dets Formand — for Resten en ret brydsom Bestilling. Jeg skal sluttelig nævne, at han 1922—26 var Medlem af Studsgaard Menighedsraad. — Naar nu Forsøgsstationen har afviklet, rejser Nielsen og hans Hustru andensteds hen — hvorhen er vist i Øjeblikket lige saa usikkert som meget andet.

. . . Den 5. Maj 1917 holdtes der en Mindefest for *Svend Nytoft og Hustru* i Anledning af, at der af Børnene i Forening med en større Kreds af Venner var bleven rejst en Sten paa deres Grav. Ved den Lejlighed blev der holdt Taler af J. M. Jensen, forhenværende Folketingsmand Rs. Nielsen, Lærer Agerskov, Lem, Folketingsmand Westergaard og de afdødes Søn, Niels Nytoft. Jeg vilde ønske, at jeg havde Plads til et Referat af denne smukke Fest, fordi det var en af de Lejligheder, hvor man mærker, at Ordene kommer fra Hjertet. — Svend Nytoft var jo i mange Henseender en mærkelig Mand, en Mand med dybe Tanker og dybe Følelser. Opvokset, som han var, i et »Dømmerhjem« — var han tidlig kommen ind paa at gruble over det religiøse, og da han var kommen ind i en anden Aandsretning, vedblev — trods Optagethed af Tidens andre Spørgsmaal — altid det religiøse at være den dybeste af hans Interesser. Han havde en mærkelig stærk Hukommelse. Naar han havde hørt en Prædiken eller et Foredrag, kunde han — hvis det i en snæver Kreds mange Aar efter atter kom paa Tale — gengive store Stykker deraf næsten ordret udenad. — Skønt Svend Nytoft var med i Skyttesagen, var i Skolekommission, i Menighedsraad, deltog i Politik o. m. a., var det ikke dette mere udvortes, der skaffede ham saa mange Venner; men det var hans ejendommelige, muntre og dybe Natur,

saaledes som den udfoldede sig for dem, der kom ham paa nærmere Hold . . . Svend Nytoft var i sin Tid en meget kendt Mand i Hammerum Herred, og der er sikkert mange, især af den lidt ældre Slægt, der vil glæde sig ved at se hans Billede her i Bogen.

— Sognepræst C. Nørsøller Jensen er født i Ø. Tolsgaard i Vejrum 1899, blev cand. theol. i 1923 og kaldedes samme Aar til Præst for Studsgaard og Haunstrup Sogne. At man for Pastor Nørsøller Jensens Vedkommende, ligesom Tilfældet har været med de andre nulevende Præster, maa nøjes med de rent biografiske Data, er der ikke noget at sige til. Men naar jeg her, skønt han nu er min Præst, har anbragt ham sidst — saa kommer det af, at han paa en vis Maade repræsenterer Sprængstoffet i Snejbjerg Sogn. Er der egentlig — efter Studsgaard og Haunstrup Sognes Udskillelse — Mening i at sætte »Snejbjerg Sogn« som Titel paa denne Bog? Dertil skal bemærkes, at det er *Kommunalvæsenet*, der endnu knytter det gamle Sogn sammen til en Enhed. Og jeg vilde jo tro, at den af aarhundredlang Tradition skabte Samfølelse endnu en rum Tid vil være stærk nok til at virke i samme Retning.

Jeg har endnu en Liste af Folk (begyndende med Mejeribestyrer J. Pingel i Snejbjerg), hvis Portrætter jeg gerne vilde have haft med. Jeg indrømmer, at det er en Fejl ved Bogen, at der ikke er bleven Raad dertil. Men hvis *alle* Beboere i Sognet havde købt 1. Del af Bogen, vilde meget jo have været anderledes.

Mejeridriften.

Smørtilvirkningen var noget af det, som i ældre Tid især kunde sætte en Husmoder graa Haar i Hovedet. Det var ikke let at lave godt Smør, og værst var det naturligvis, hvis det stod smaat til med Renligheden, og det gjorde det jo mange Steder. I ældre Tid kørte der Smørkræmmere omkring og købte Folks Smør. Senere solgte man det til Købmanden, og det var ingen rar Forretning for ham, da Husmødrene jo ikke gerne vilde tilstaa, at deres Smør var daarligt. Skar Købmanden det saa over, og det viste sig, at der var Mug og Striber og anden Søllehed i det, kunde han jo ingen stor Pris give for det. Det hjalp ikke meget at blande en Mængde Salt i det, saa blev det jo uspiseligt paa en anden Maade. Men der var jo ogsaa pænt Smør. Naar det skulde være rigtig godt, tog Hus-

moderen en Kniv og blev længe ved med at strege det igennem paa Kryds og tværs. Paa den Maade kunde Haar og Ignd. trækkes ud af det. Man havde det Mundheld om noget, som var rigtig fint, at det var »saa rent som knivet Smør«. — Værst var det jo, naar man slet ikke kunde »faa Smør«; det var f. Eks. slemt, naar Køerne var gammelmalkende, saa ventede man efter, at en Ko skulde kælve, saa hjalp det gerne. Men varede det for længe, kunde man maaske faa en Flaske Kærnemælk til Iblanding fra et Sted, hvor de havde en »nykælvet« Ko, det kunde maaske ogsaa hjælpe. Men det kunde ogsaa slaa fejl med Kærningen, uden at det var muligt at tænke sig nogen Grund til det, og saa prøvede man jo alle Raad. Man kunde staa og stampe halve Dage, hvad der var en trælsom Bestilling, og var det saa endda umuligt at faa Smør, kan man godt forstaa, at man kunde komme paa de Tanker, at Kærnen var forhekset. Der var ogsaa Husmødre, som næsten altid kunde kærne godt Smør, som de da kunde vise frem med berettiget Stolthed.

Paa Herregaardene havde man jo de saakaldte »Bøttemejerier«; man kærnedes hver Dag, og Herregaardssmørret var i godt Ry, medens Bøndermørret paa Grund af sin uensartede Beskaffenhed var en tvivlsom Handelsvare. For en 50—60 Aar siden begyndte man, særlig paa de større Gaarde, at efterligne Herregaardene og anlægge Hjemme mejerier. Saadanne fandtes her i Sognet — foruden i Tanderup — i N. Helstrup, Smedegaard, St. Volsgaard o. fl. Steder. — I Smedegaard takseredes i 1883 bl. a. et *Mælkerihus* (omtales endnu 1899). Det gik ud i Nord fra Stuehuset og var indrettet til Mejeri, Saltkammer og Ostekammer, havde gibset Brædeloft og Cementgulv. Længde 13, Bredde $10\frac{1}{4}$ og Højde $3\frac{3}{4}$ Alen. Det var med Grundmur, Straa og Lyngtag, og bestod af 6 Fag. — Lars Kr. i Volsgaard samlede Is ind om Vinteren, som han gemte i Morr til Brug i Sommertiden, han havde ogsaa Bassiner af Cement til Afkøling og fik Blikspande (Kølere) i Stedet for de gamle »Sætter«. Til et Hjemme mejeri hørte en Mejerske, som havde lært Mejerivæsen. Man havde en Hestegang til at trække Kærnen. Til sidst fik man ogsaa somme Steder Centrifuger. Folk fik tit megen Kærlighed til Hjemme mejerierne, saa de ikke vilde med til Andelsmejerierne, da disse kom i Gang.

En Dag kom en Mand forbi Tanderup og hørte da,

at Mejersken raabte til Mejerihesten: »Kærn langsomt!« Da dette ikke frugtede, kom hun ud i Døren og skældte ud over Hesten, der nu slog ind i det rette Tempo. En gang havde Mejersken i en anden Gaard paa samme Maade faaet Hesten til at gaa langsomt, da der var ved at komme Smør. Men saa kom Karlen forbi, og da han syntes, det gik for sindigt, drev han paa Hesten. Saa raabte Mejersken derinde: »Kærn langsomt!« Men da hun i det samme kiggede ud ad Vinduet, tilføjede hun arrigt: »Lad Hesten selv passe det!« Denne Hest fik paa Grund af sin Forstaaelse af Sagerne Lov til at leve, saa længe den kunde hænge sammen.

. . . I den første Del af Firserne var der en Del Snejbjergboere, som leverede Mælk til et Fællesmejeri i Herning, men da der ikke var rigtig Tilfredshed med dette, indkaldte J. P. Michelsen til et Møde, hvorved Snejbjerg Andelsmejeri stiftedes (²²/₄ 1887). J. P. Michelsen blev Mejeriets første Formand; de øvrige Bestyrelsesmedlemmer var: P. Buur, Poul Chr. Ørskov, Møller Jens Nielsen, Pedersen, Smedegaard, Niels Andersen og Lars Christensen i Helstrup. Mejeriet, som kostede 15¹/₂ Tusind, kom i Gang i August. Der begyndtes med 66 Andelshavere, hvoraf der nu ikke er andre tilbage, der leverer, end Kr. Nykjær. Der var indtegnet 436 Køer, og det første Aar naaede man ikke en Million Pd. Mælk. Hele Indtægten for Smør udgjorde 42,000 Kr. — Men det gik hurtigt fremad, en halv Snes Aar efter var man oppe paa 4¹/₂ Mill., og atter 10 Aar senere paa over 9 Mill.; efter Oprettelsen af Mejerierne i Studsgaard, Haunstrup og Tjørring (1907—12) gik det jo tilbage, men nu er man omtrent deroppe igen. 1896 erstattedes de gamle Burmeister Centrifuger med »Alfa« (samt Pasteuriseringsapparater); Aaret efter byggedes Ishus; 1903—04 indlægges den første Kølemaskine, 1908—09 installeres der Elektricitet. Endnu kan nævnes, at »Kostemmerne« bortfaldt 1907, og at man gik over til Afregning efter Flødeenheder 1910. —

Den første Mejeribestyrer, *Lisbjerg*, var her kun 3 Fjerdingaar, derefter *Hans Christensen* (1888—95); siden 1895: *J. Pingel*. Sidstnævnte har, kan man godt sige, gjort Mejeriet landskendt, idet det 2 Gange ved de jyske Mejeriudstillinger har staaet som Nr. 1 af samtlige jyske Mejerier og kendtes 1905 (31. jyske Mejeriudstilling) værdigt til Guldmedaille. I 1907 blev Mejeriet antaget som Lærested under Landhusholdningsselskabet og har som

saadant været besøgt af Fagfolk, baade fra Ind- og Udland. Dette er dog ophørt, da man ikke kunde faa Tid til det, — J. P. Michelsen var Formand til 1895; senere har der været følgende: J. Fr. Buur (1895—97), Peder Buur (1897—99), Krømand Eybye (1899—1900), Sognefoged J. Jensen, Studsgaard (1900—02), P. C. Jensen, Studsgaard (1902—04), Sognef. Kr. Iversen, Tjørring (1904—05), Jens Kølbæk, Volsgaard (1905—07), Chr. Holm, Smedegaard (1907—08 samt 1910—12), Propr. J. Hansen, Tanderup (1908—10), Okkels Birk (1912—14), P. Albæk, Helstrup (1914—20), Steffen Andersen (1920—26), Peder Pedersen (1926—). I 1912 holdt Mejeriet 25 Aars Jubilæum med en smuk Festlighed, og der omdeltes en fortræffelig lille Oversigt over den hidtidige Virksomhed, hvoraf ovenstaaende for en Del er taget.

Studsgaard Mejeri stiftedes 1907. Den første Bestyrelse var: N. J. Nielsen, P. C. Jensen, Ole Nielsen (Grønbæk), P. Fonnesbæk, Iver Pedersen (N. Vejen). Mejeribestyreren, *M. Nørgaard*, har været der hele Tiden. Formændene har været N. J. Nielsen (1907—10), P. C. Jensen (1910—11), Iver Pedersen (1911—16), Laurids Lauridsen, Grøndalslund (1916—19), Iver Pedersen (1919—21), Jens Jensen, Ny Volsgaard (1921—23), Jens Chr. Johansen, Amtrup (1923—24), Vald. Kjær ($\frac{1}{2}$ Aar, bortflyttet), Thomas Buur ($2\frac{1}{2}$ Aar til 1927), Niels Elmholt, Volsgaard (1927—).

Haunstrup Mejeri stiftedes ved et Møde i Haunstrup Skole 1908 og byggedes 1909. Den første Bestyrelse var: J. C. Bækgaard, J. P. Haunstrup Nielsen, Niels Uhre, Ole Andersen, Peder Helstrup. Mejeribestyrerne har været: *Anton Jensen* (1909, død 1925), *Oskar Hansen*, siden 1925. — Mejeriformænd: J. C. Bækgaard (1909—10), Ole Andersen (1910—11), Svend Nytoft (1911 til sin Død, 1913), Niels Christensen, Uhre (1913—14), Niels V. Haunstrup (1914—15), Chr. Bækgaard (1915—16), Niels Christensen (1916—18), Chr. Bækgaard (1918—23), J. C. Bækgaard (1923—25), J. P. Haunstrup Nielsen (1925—).

Ogsaa Studsgaard og Haunstrup Mejerier har i de forløbne Aar produceret udmærket Smør og hævdet en smuk Stilling. I 1915 modtog Studsgaard Mejeri Forsøgslaboratoriets Hædersdiplom (hvilket hører til de sjældnere Udmærkelser).

Mejerierne har været Samlingspladser for mange Mennesker, især de mangfoldige, som i Aarenes Løb har været

Mælkekuske, og som i »Frikvartererne« har sat mangfoldige Spørgsmaal under Debat. Og ved Generalforsamlingerne er der faldet mange kraftige og morsomme Udtalelser, f. Eks. i Snebjerg, hvor Mejeriformanden engang maatte høre, at »der var møj godt ved ham — osse nåt skidt!« — Eller i Studsgaard, hvor Oksebremsen, som af Naturen er et ondskafuldt Dyr, en Tid formaaede at sætte Sindene i Oprør. Men den Slags har dog aldrig været i Stand til at bibringe *det saglige* noget væsentligt Skaar eller standse Fremskridtet.

Af de mangfoldige andre økonomiske Institutioner skal lige nævnes den ældste af dem alle, nemlig Sparekassen. *Snebjerg—Tjørring Sognes Spare- og Laanekasse* blev oprettet ved et Møde i Snebjerg Kro 15. Marts 1875. Sparekassens Formaal var: »dels at opsamle Sparebeløb og derved søge Kommunens Velstand fremmet, dels at lette Beboerne Adgang til Laan, saavel mod Pant i fast Ejendom, som ved Selvskyldnerkaution og Deposita m. m.« — Garantikapitalen var 2000 Kr. — Den første Bestyrelse var: J. P. Michelsen, Peder Buur, Niels Michelsen, Snebjerg, Hans Chr. Bertelsen, Lundgaard, Hans P. Christiansen, Trælund, Jens Bækgaard Jørgensen, Chr. Olling Nielsen, Smedegaard, Niels Jensen, Haunstrup, og Knud Jensen, Helstrup. Niels Michelsen blev den første Formand. Senere har følgende været Formænd: 1877: Mads Nielsen, 1878: atter Niels Michelsen, 1879—89: J. P. Michelsen, 1889—99: P. Buur, 1899—1922: J. P. Michelsen. Han har været Formand ialt i 33 Aar. I 1922 valgtet J. M. Jensen til Formand, hvilket han fremdeles er. Af Revisorerne skal nævnes: Fattiggaardsbestyrer Niels Pedersen, Lærer Kampmann, Lærer Eriksen, Jens Jensen, Helstrup, Jens Kølbæk, Volsgaard, Jørgen Mortensen, Kr. Iversen, Tjørring, og P. Blaabjerg, Stenbjerg. — Det samlede Antal Udlaan har i de 52 forløbne Aar udgjort: 2630, det samlede Antal Sparekonti: ca. 2100. Af det aarlige Overskud er der i de sidste 25 Aar uddelt 2—300 Kr. aarlig til vælgende Formaal i Kommunen, samt ydet Præmie til unge Sparere. — Kassens Indskudskapital er for Tiden 150,000 Kr. og dens Reservefond 25,000 Kr. — I 1904 købte Sparekassen Snebjerg Krat samt nogle Hedeparceller, ialt ca. 60 Td. Land, som den har ladet tilplante. Plantagen er i god Vækst og benævnes nu »Snebjerg Krat-Plantage«.

Hertil kan føjes, at Sparekassen, som rimeligt er, og — som sædvanlig — mod betryggende Garanti, har financieret »Snebjerg Sogn« samt ydet et Tilskud til Bogen.

Rettelser og Tilføjelser.

Desværre har der, navnlig i første Del, indsneget sig nogle Fejl, som altid volder megen Ærgrelse, selv om kun en enkelt er af videre Betydning. Desuden findes i dette Afsnit en Del Tilføjelser, hvoraf, bl. a. i Afsnittet om Herredstinget, nogle af noget større Interesse. Endelig er herind føjet nogle Kildeangivelser, som er meget kortfattede, da de kun kan interessere nogle faa Læsere.

1. Del. Stednavne. Cand. mag. Gunnar Knudsen (Stednavneudvalget) har velvilligst gennemset de fleste af mine foreløbige Optegnelser, hvorimod han ikke har gennemset det færdige Kapitel. — *Herregaarden*. Dette Afsnit bør begynde saaledes: »Tanderup nævnes vist første Gang i 1403, da Biskop Eskil lover . . .« Det viser sig nemlig desværre, at de to første Optegnelser sikkert er en Forveksling med *Tanderup ved Ribe*. Der findes flere Gaarde af Navnet Tanderup, som jeg ellers omhyggelig har holdt mig klar af. Det er den eneste større Fejl i Bogen, og det er jo en ringe Trøst, at ogsaa andre har gjort sig skyldig i lignende Forvekslinger (saaledes Traps Danmark, angaaende H. Bachmann; det er rimeligvis ligeledes Tanderup i Fardrup Sogn; denne har ejt; ligeledes Canc. Brevbøger, 1607; Bind 1603—08, Side 853.), jfr. Erslevs og Mollerups Registranter, samt J. Sl. 8, Side 13. — 8,32: Maa være Niels Lauridsen. — 9,6: Mulig drejer det sig dog kun om Skatten paa Bondegaarden. — 9,24: I Adelsaarbogen kaldes han dog Lars Eriksen Grøn (?) — 9,37: I en Artikel i Vejle A. Aarbøger nævnes Chr. Gersdorff som Ejer af Tanderup i *Snebjerg Sogn* i 1620erne. Forudsat, at det understregede er rigtigt, kan det næppe dreje sig om andet end en mindre væsentlig Transaktion, da T. iøvrigt ejes af Sehestederne fra 1582—ca. 1640. — 10,30: Efter at Chr. Th. Karriere er kommen ret i Gang, har han hans Ophold paa sine Herregaarde vel næppe været stort andet end Besøg. — 10,33: Vaabnerne afbildede i

Abildgaards Dagbøger. — 10,³⁴: D. Sl. 6,³⁶⁹ — 11,²: læs: Rigshofmester. — 12,⁷ ff.: J. Indlæg; J. Tegn. 14,¹²⁹. Om Erik Quitzow: J. Sl., 6,¹⁹⁸., Hartvig Saxe: bl. a. Adelsaarbogen; Lønborg og Egtved Sogne, 31 ff. — 12—13: James Gosmann, Markbogen og Tingbogen. — 12,²⁸: En Oberst Otto Skade nævnes til Tanderup, døde 1673, se Adelsaarbogen 1899,²⁰⁹., do. 1915,⁴⁹¹. I Skatteansættelserne 1676—78 nævnes Tanderup som en forfalden Herregaard, der ejes af velbyrdige Jørgen Scheel Due; han var ellers Ejer af Sønderskov i Folding Sogn, hvor han nok boede, blev Amtmand over Dueholms Amt og døde 1701. Paa Tanderup holdt han en Foged, Chr. Nielsen, der klager sig ynkeligt over Skatteansættelsen (egenhændigt Brev i Rigsarkivet, Lundenæs-B. Amters Krigsstyr 1676, jfr. Ildsted og Kvægskat 1677). Da der i lang Tid sjælden boede Ejer paa Gaarden, er Ødelæggelsen fra Svensketiden nok kun bleven meget sparsomt repareret. Der nævnes kun 4 Ildsteder (paa Herningsholm samtidig f. Eks. 24). — 13 ff. *Cassius*. Sparsomme Efterretninger, Hojer kalder ham en lærd og flittig Mand (Fr. 4. gl. L.) Historisk set, findes intet ufordelagtigt om ham. I 1694 solgte han Holris, Rinds Herred, som ham ogsaa ejede, til Chr. F. Bille (Trap). Efter hans Død var Enken i økonomiske Vanskeligheder. $\frac{4}{4}$ 1705 skøder hun Gellerup Kirke med Ejendom til Chr. de Linde, Volstrup, og $\frac{7}{4}$ 1705 giver hun Daniel Fischer til Silkeborg, af hvem hun havde laant 2000 Rd., Pant i Tanderup med Bøndergods, samt Snejbjerg og Tjørning Kirker. Af Tingbogen skønnes Tanderup i 1707 at være gaaet fra hende til Niels de Linde. Skøde findes næppe. — 17,³⁷: læs *Borggaarden*. 19,² c: beholder det til Møltrup. — 19,²⁶: Ejede ogsaa Fjeldstervang, forveksles i *Vorgod Sogn I*, 228, med Faderen. — *Buchslægten* synes at have været en udmærket Familie. 20,¹¹ Men maaske det alligevel skal være 71 Aar. — Følgende Ting kan nævnes: 1805 faar N. C. Buch Skøde paa T., boede senere i Krogsgaard i Gudum; Hans Buch 1808; Auktioner averteres: $\frac{12}{3}$ 1807, $\frac{29}{1}$ 1808, Marts 1818 (Viborg Samler); Morten Vestrup $\frac{13}{3}$ 1818; P. G. Westrup 1819; Kolby 1822; Tvede 1825. — Den P. G. Westrup, som døde paa Laulund, er en Fætter af samme Navn. Naar Ole S. Albæk fortæller, at vor P. G. Westrup omsider døde i Elendighed i Horsens, han har formodentlig alligevel Ret. Han maa være bleven boende paa T. til 1825. — 21,³² Vistnok dog senere end Tvedes Tid. — 25,¹¹:

Jens Hansen købte T. af Fabrikant J. E. Nyrop, København. J. Hansen var Sønderfyde og Svigersøn af Gaardejer Skrumsager, Københoved. (Herning Folkebl., 1902). — I Følge H. P. Hansen skal Inskriptionen have set saaledes ud: »Gud bevare dette Hjem fra Ildebrand ved Gud Fader den almægtiges højre Haand 16 . .« (Herning Avis, 1925,⁷⁰) — 27,²: Tagrem. — 27,²² og 28,¹: Begge Steder skal Aarstallet være 1498. — 28,¹² Parantesen, som er forkert, udgaar; der skal staa: *Moder* til Oluf Krognos, Halvsøster til Birgitte Gøye. Det er en mere *dum* end skadelig Fejl. — 30,³⁶: Matriklen for Lundenæs Amt 1662 skal nemlig mangle. Jordebøger og Indberetninger har ikke givet videre Udbytte; derimod har jeg flittigt benyttet Fortegnelsen over Tiendeydere 1651. — I »Stigts Register«, ca. 1599, nævnes i Snebjerg: Til Lundenæs (Kronens og Bondens Gaarde): 5 Gaarde, 3 Bol; Adelsgaarde: 23, 6 Bol. Ribe Kapitel: 1 Bol, Snebjerg Kirke: 3 Gaarde, 1 Bol, ialt 31 Gaarde og 11 Bol. (Pesten har alligevel taget et slemt Pluk i Befolkningen). — Efter at have set Originalen i Ribe har jeg konstateret følgende Afskriverfejl: 36,¹⁵: skal *maaske* staa: *davlig stor* (=meget stor), 37¹⁹: mine egne Folk, 37,²⁵: enkelte Gaarde, 38,¹⁶: Nedsaltning. — 42,¹⁷: i den følgende Tid. — 44,³⁶: Denne Hypotese kan dog næppe opretholdes; det er i 1720erne, at Manden i Gallehus nævnes sidst. — 45,³¹: Saaledes kaldte han sig; men hans rette Navn var nok *Chr. Andersen Lyk*. 51,⁵: Det erindres, at Bækken til Øst hed Tingvaad. Tingvejen østfra kom over nær ved Skellet mellem Munkgaard og Kjærsgaard Mark. Om Herredsfogederne og Tingstedet kan gives følgende Oplysninger: 1690 kaldes Herredsfogeden: Knud Pedersen *paa Castoft*, er vel saa derfra flyttet til Haunstrup. I Tingbogen 4. Juli 1707 nævnes Herredsfogeden Chr. Jacobsen Quorttrup, *residerende i Bassumgaard*. Ved Skatteansættelsen 1719 nævnes Herredsfogeden Carl Christoffersen Lund, som »opholder sig paa en liden Bolig i *Toustrup*.« Her boede senere Hans Madsen Østergaard (Tingbogen 1727—35, 205 b). Lars Svanholm, sikkert fra Sverrig, (ses at have gjort Rejse til Skaane; Barnet, han havde i Kirke 1736, hed Carl Gustaf, blandt Fadderne: Fændrik Brahe) og Johan Busch, ialt 4 Herredsfogeder. Ebbe Olaus Lyster, Præstesøn fra Norge, f. ¹³/₅ 1713, blev 1734 dimitteret fra Trondhjem Skole, blev gift med Birgitte Wartberg 1740, 13 Børn, havde været Raadmand i Aalborg og kom derfra hertil som Herredsfoged, kaldes

med Titlen Raadmand, begravet i Gellerup ^{11/6} 1768. (Omtales i Erlandsens Efterretninger om den nordenfjeldske Gejstlighed.) Er den sidste Herredsfoged i Snejbjerg. Tingstedet har saa senere været Gjellerup. 43,³⁹: kaldes ogsaa med Tilnavnet *Helt*. — 43,⁴³ læs: (1707—31). — I Følge Forordning af 5—4—1690 skulde Herredsfogederne have en Gaard paa 10 Td. Hartkorn. Det er vel derfor, at de 2 første Herredsfogeder efter 1690 boede i Haunstrup og Bassumgaard, de 2 eneste Gaarde i Sognet, der opfyldte dette Krav. Senere blev det lempet, og de skulde saa have Løn i Stedet. Ved Skatteansættelsen 1743 hedder det om Johan Busch, at »af hans Løn paa Amtsstuen kan intet skæres«. Der er vel nok ca. 1690 bleven bygget et Tinghus i Snejbjerg; men de første Tinghuse var gerne simpelt opklinede og havde tit en saare kort Levetid. Regeringens Reskript ^{20/3} 1753 fremkaldte en Snes Indberetninger fra Amtet, men ingen fra Hammerum Herred. I den fra Bølling Herred siges, at der er reglerede Tingsogne, men ikke Tingsteder; ved Hanning Kirkegaard skal *forhen* have været et Tinghus. — I Danske Atlas (1769) hedder det, at Hammerum Herredsting er i Snejbjerg; men Bogen er næppe synderlig up to date med den Slags Oplysninger. I Auktionsprotokollen nævnes 1769 Hammerum Herreds Tingsted i Gjellerup; men 23. Nov. 1769 og senere nævnes s. St. *Skarrild Tinghus*. Man kunde næsten tænke sig, at der har været holdt Ting 2 Steder. I Viborger Samler, 8. Maj 1776, omtales en Retssag mellem Major Friedenreich og Birkedommer Lüster, angaaende et lille Vindue i *Herreds- og Birkestuen* i Gjelleruplund, som sidstnævnte har tilladt sig at borttage. Senere nævnes i Amtsskifteprotokollen, f. Eks. 31. Maj 1781, Hammerum Herreds Tingstue i Lund, (ligeledes ^{12/6} 1778), jfr. L. B. A. Skpr. 1780—88, Side 231. — Hertil kan føjes, at ogsaa H. D. Linnet, som ejede N. Karstoft, boede i Gjellerup: Lærer Frie meddeler mig, at Gaarden, hvor han boede, i Følge Matrikulsbogen 1688 hed Rammegaard og maa have ligget midt i Gjellerup By, men baade Gaarden og Navnet er forsvundne. Hartkornet var: 6—2—2—2. Linnet døde 1785. Herredsfoged Lysters Søn, Chr. Lyster, var Birkedommer og efterfulgtes i denne Værdighed af H. D. Linnet, indtil Herningsholm Birketing nedlagdes. — (Knud Pedersen var gift med Dorthea, en Datter af Jesper Jensen i Neder Amtrup, 1719 boede hun hos Broderen dør som Enke.) — 51,²⁶ Agermarkens Udstykning 1799. — 53,⁷: i Lov om Udskiftning 1781 hedder det, § 19, at Husmands-

familier maa anses for nyttige, saavel i Almindelighed som især for Gaardmændene, hvorfor der bør tillægges dem *Græsning*. — 55,³²: Parentesen skal flyttes til 3. Familie. — 71,²⁷: I Følge Adelsaarbogen 1886,¹⁴⁴ levede Ane Vestenie endnu 1648; de er saa nok alligevel begge døde paa Tanderup 1650. — 83: Mogens Heide var født i Trondhjem. 85,³⁵: Forudsat, at det er den P. J. Stauning, som Wiberg omtaler, f. i Ringkøbing 1710; ellers er han ikke bleven Præst; men jeg har ikke kunnet ofre en selvstændig Undersøgelse paa dette periferiske Spørgsmaal. — 87,¹⁴: I Følge Wiberg var han Provst, men har dog ikke endnu været det, da Sønnen indsendte denne Beretning. — 89,⁶: læs: Amtsprøbst Lodberg Krarup. — 89,¹⁴: M. Albech og J. Bechgaard. — 89,¹⁹: Ved Auktionen 16. Juli 1791 købte Chr. Olesen, Amtrup, de to i Snebjerg Kirke staaende *Geværskabe*. — 91,²⁸ læs: 1839—42. — 98,⁴³: A. Ohlmann var Præst i Kerte 1901—13. — 100,¹¹: Der har dog været en Degn mellem Niels Jensen og Thomas Møller, nemlig: *C. F. Heide*, der i 1719 lever i Snebjerg By som Degn, han har intet Degnebol og lever i enlig og ugift Stand. Han har saa haft den Bestilling, til han i 1732 blev Kapellan hos Faderen. — 101,¹⁶: Hun var fra Barde, se Vor-god Sogn, 108. — 110,²⁴: Skoleplanen dog maaske *noget* ældre. 114: Jens Larsen døde paa Fattiggaarden. — 119,²²: Den gl. Haunstrup Skole, se under Kommunalvæsen. — 119,³² og følgende: Lærerinde *Marie Maae*, Forskolen i Haunstrup, 1927, og *Petrea Marie Olsen*, Forskolen i Snebjerg 1926. Gjødstrup Skole indviedes ³/₁₁ 1926. Til Lærer kaldedes *Kr. B. Kristensen*, f. 1889 i Ansager ved Varde, dim. 1910 Haslev, kom fra Skovbølling, Jellinge. Snebjerg vestre Skole indviedes 1926, den 9. Novbr.; her fortsætter Lærer *Hedegaard*.

2, *Del*. — 6,³⁹ ff., altsaa kort sagt: Kvægavlen mindre dominerende end nu. — 19: Ejendommen Nr. 16 hedder *Højgaard* og Nr. 17 Dybdal. — 20,¹²: P. Vilhelm *Christensen*. — 20,¹⁸: læs: udskilt til Niels Hansa Sørensen, dens Søn, Søren Kjær, hvis Enke o.s.v. — 21,¹⁸: Haunstrup Mejeri (1909); Missionshuset ligger ca. 2 km fra Byen. — 27,³³: Professor (?). — 30,²³: læs 1885, — 34,²: læs Jorden er købt fra 14. — 42,¹: læs: Mette Konge. — 42,⁴²: 1892, læs 1902. — 44,²⁵: Sidstnævnte Ejendom bør dog vist betragtes som den oprindelige. — 56,¹⁰: Hans Krogstrup var dog den egentlige Ejer til 1896. — 62,³¹: Iver Nielsen kaldes ogsaa Iver Pind. — 43,⁴⁰: Nr. 21 var vistnok, i sin

oprindelige Størrelse, den, der hed Ryttergaarden. — 67,₈: Ejendommen Nr. 34 hedder Nygaard. — 71,₄: hed maaske N. Chr. Søndergaard. — 77,₄: læs: som Rentier paa Helstrup Mark. — 79,₆: læs 1766. — 110: J. P. Michelsen: Foruden mine egne Optegnelser har jeg benyttet Artikler i Herning Venstreblad 1918, Nr. 195 (af H. R. Hansen), Herning Folkeblad 1918, Nr. 197; 1922, Nr. 219 og 1926, Nr. 259 (af O. N., formodentlig Oluf Nielsen). — P. Buur og J. F. Buur: Foruden egne Optegnelser benyttet Optegnelser af Grd. Jesper Jespersen, Næstholt, og Overbetjent J. Helstrup. Sparekassen: Benyttet Optegnelser af J. M. Jensen. 111,₅: I den benyttede Artikel (H. Flbl.) staar: Niels Madsen (?). 45,₃ og 47,₈: 1921 læs 1916.

Efterskrift.

Hermed bringer jeg saa en hjertelig Tak til de mange, som paa en eller anden Maade har bidraget til Bogen om Snebjerg Sogn. Først og fremmest Museumsforstander H. P. Hansen, Herning, og P. Storgaard Pedersen i Hee, som altid har vist sig offervillige. Naar Konrad Understrup i Forordet til Sinding Sogn skriver, at Storgaard Pedersen især har givet Bidrag til Oplysning om Herregaardens ældre Historie, og at han næsten aldrig har truffen H. P. Hansen, uden at denne har haft et eller andet at fortælle om Sognet, saa er dette nøjagtigt det samme, jeg kan sige for Snebjerg Sogns Vedkommende. Jeg maa ogsaa udtrykke min Taknemmelighed mod Konrad Understrup, især har jeg haft Nytte af den tidligere omtalte Artikel. For Resten har jeg ogsaa haft Nytte af at læse de andre lokalhistoriske Skrifter, som er fremkommen om Eggen, hvilket nok vil kunne skønnes af Teksten. Ja, saa vil jeg fremhæve den store Hjælpsomhed, som Arkivernes Embedsmænd har vist mig — og sidst men ikke mindst med Tak nævne de mange af Sognets Beboere, som har støttet mig med Oplysninger eller paa anden Maade. Desværre er der jo meget Stof, jeg ikke har kunnet faa med. — Om Indholdet skal jeg kun bemærke, al Redegørelsen for de over 300 Landejendomme egentlig er et halsbrækkende Foretagende. Jeg har benyttet Matriklerne og en 5—6 andre Hartkornsføtegnelser, gennemgaaet Panteregistrene siden 1765, gennemlæst en Mængde Skøder, og endvidere støttet mig til de 5 ældste Folketællingslister, samt Kirkebogen. Men bl. a.

fordi Matrikelsnumrene kan gaa over fra en ældre Ejendom til en ny udskilt Ejendom, fordi det ikke altid kan ses, om et Matr. Nr. betegner en ubebygget Parcel eller en Ejendom, og endelig fordi de nedlagte Ejendomme, som er ret talrige, har en vis Tilbøjelighed til at »gaa igen«, samt af forskellige andre Grunde, er det skriftlige Stof utilstrækkeligt til deraf i alle Tilfælde at faa det rigtige frem. Jeg har derfor maattet faa en Del stedkendte Folk til at gennemgaa mine Sedler med mig, hvilket de tiest har gjort med stor Taalmodighed. Denne Del af Arbejdet har taget langt over det halve af Tiden. Og saa har jeg endda saa smaat tænkt paa at kassere det, fordi det kunde tænkes, at der, foruden de i »Rettelser og Tilføjelser« indførte Berigtigelser, maaske endnu kunde forekomme en enkelt Fejl.

Men da jeg jo i det hele taget maa stole paa Læsernes Velvilje over for Bogens Mangler og mindre Grad af Fuldkommenhed, har jeg dog ment, at det vilde være en Skam af en saa uvæsentlig Grund at udelade det, som jeg selv anser for den betydeligste Del af mit Arbejde.

Naar der i Bogen findes en eller anden mere personlig formet Bemærkning om Personer eller Ting, som jeg ikke selv har haft Kendskab til, vil jeg gerne gøre opmærksom paa, at det vilde være forkert at opfatte det som Fantasi. F. Eks. Slutningsbemærkningen om Volsgaard eller de sidste 9 Linier om Snejbjerg By — ja deri er intet andet end, hvad de gamle har fortalt mig, selv om jeg af formelle Hensyn har givet det en mere personlig Form.

Sluttelig skal jeg gentage Haabet om, at Læserne, selv om Bogen ikke tør betegnes som noget fremragende, inden for sin Art, dog vil modtage den med Velvilje og Overbærenhed.

Studsgaard, November 1927.

Johan C. Sulkjær.

Smaatræk fra Snejbjerg Sogn i ældre Tid.

Egentlige Originaler har der ikke boet i Snejbjerg Sogn, men vel nogle, som ved Levevis eller paa anden Maade syntes Folk lidt forskellige fra andre Mennesker, eller som har haft nogle smaa Ejendommeligheder, som har bevaret Mindet om dem.

Til disse kan regnes »Svendstine«, som i sin Tid boede i et Sojhus ude paa Haunstrup Hede og senere havde gravet sig ind i en Høj i Ørskov (Nord for Nikolaj Nyboes). — Her boede han for ca. 50 Aar siden. Han udvidede »Huset« mere og mere, saa det til sidst var 7 Alen baade i Længde og Bredde. Men saa var han ogsaa stolt af det. Ikke, at det hverken var saa langt eller saa højt, sagde han; men det var »en Styk vid Slopp!«

Samme Svendstine havde nok ogsaa boet andre Steder og før prøvet paa at grave sig ind i en Høj, saa han havde jo en Del Erfaring, hvad Byggeri angaar. — Der var to Ting, sagde den erfarne Mand, som ikke lod sig beregne, naar man skulde bygge. Andre Ting kunde man nok beregne, men hvad der gik til af Søm og Brændevin — det var ikke til at beregne!

Otto »Soldsætter«, som boede i Haunstrup, senere paa Albæk Mark, var en rask lille Mand, der ikke gik Vejen ind; man saa ham altid i Rend. Naar han kørte til Mølle med sin Trillebør, havde han jo en lang Vej; men der var snart ingen Heste, der kunde følge ham. Engang, da han var kommen et Stykke ud af Landevejen, kom der en Haunstrup-

mand kørende, og da vilde Otto dog godt op at køre; men Manden var ikke i Humør og vilde ikke have ham op. — »Saa kan vi køre om Kap!« foreslog Otto. Manden satte Hestene i Fart, og ned ad Bakke kunde han lige køre fra Otto; men denne naaede ham op ad Bakke, hvinjede og slog sig ind paa Hesten, saa Manden fortrød, at han ikke havde taget »æ Spøgels« op at køre.

Dengang kørte Folk jo til Havet efter Fisk en vis Tid af Aaret, og Otto, som jo egentlig var godt kørende, tog ogsaa derud med sin Trillebør. Somme Tider morede Fiskerne sig med at »forlæsse« ham; men naar han saa kom lidt ind i Landet, solgte han af Fiskene, indtil Læsset blev passende. Saa-danne Ture skal han have gjort mange af.

Naar Folk i Sognet i gamle Dage havde taget Lovning paa Skrædderen, og saa, som Følge deraf, en skønne Dag Morten Frank med Følge red ind gennem Gaardsleddet, saa kan det nok være, at de fik Indkvartering. Manden har maaske slaaet et skævt Grin ved Tanken om, at Kvindernes Regimente i Huset i de følgende Dage vilde være grumme lidt værd. Forrest kom Skrædderen selv, ridende paa et Æsel, bag efter 2 à 3 Svende og tilsidst et Par store Hunde. Morten var ikke blot en dygtig Skrædder, men ogsaa en saare mandhaftig Person, som regerede med kraftig Haand over Svende og Lærlinge og ogsaa, hvor han kom, udstrakte sin Kommandostav over Husets Kvinder, af hvem han forlangte Lydighed. Der var dog i hans nærmeste Omgivelser en Person, som ikke respekterede Morten, det var Æslet. Denne var en stridig og obsternasig Natur, og naar den kom i Tanker om det, jog den Hovedet mellem Benene og kastede Skrædderen af, saa han kom til at sidde paa Marken. — »Saa skal A low for, han løøst!« sagde Mikkel Jensen.

Til sidst drev Æslet det saa vidt, at han skilte sig ved den og anskaffede en Hest i Stedet.

Morten var en ivrig Jæger og en god Skytte;

men da han var lam og næsten ikke kunde gaa, maatte han sidde paa Hesten og skyde, hvad der havde sine Skyggesider. Æslet var noget mere skudfast; men engang slog det ham dog af i Aaen, saa han nær var druknet, og dette var maaske Grunden til, at han afskaffede det. — Naar han var ude paa Jagt, maatte Lærlingerne med; de skulde samle Vildtet op. Naar han saa havde skudt, og som Regel var bleven slaaet af, raabte han til dem: »Bløw er?»

Morten, der kom til Sognet for ca. 100 Aar siden, boede først ude paa Krogstrup Mark; senere byggede han et Hus i Snebjerg By, lige sønden for Møllen. Huset havde et særlig højt Tag. Folk sagde, at han ikke kunde lide Mølleren og paa denne Maade mente at kunne tage Vinden fra ham; men dette sidste er vel nok en Krønike.

Om Thomas Hansen — ham, der kastede Lystestagen efter Kaaberholm — fortælles der, at han var en saa dygtig og arbejdsom Mand, at han fik vel lidt Søvn, hvorfor han altid var meget søvnløs. Satte han sig ned ved Bordet, faldt han straks i Søvn, og naar han spiste, ramte han jævnlig uden for Munden. Naar han om Sommeren skulde ud i Mosen, lagde han sig ned i Bunden af Vognen, og Hestene kunde saa godt selv finde Vej. Naar de saa kom derud, vendte Karlen Hestene, trak Thomas ned af Vognen, rystede ham vaagen og fik ham senere paa det fyldte Læs, som Hestene saa gik hjem med.

En Dag var Karlen imidlertid kommen i Tanker om, at Hestene godt selv kunde vende. Det gjorde de ogsaa. De drejede pænt rundt uden om en Tørveskrue og gav sig paa Hjemvejen. Da Thomas saa var kommen hjem, og de havde faaet ham vækket, gav han svært ondt af sig, fordi han var kommen hjem med den tomme Vogn.

Det hændte, at Konen gav ham Barnet at passe. Saa gik han frem og tilbage paa Gulvet med det og hvistede det op mod Loftet — for at holde sig vaagen. Det kunde dog ske, at han tabte Barnet,

men spilede saa forskrækket Øjnene op og greb det igen, inden det naaede Gulvet. »Æ Bån holdt ett å og vær' ved ham!« tilføjer Meddeleren, hvad der lyder rimeligt. —

Engang skulde han køre efter Jordemoder til Konen. Men skønt det var midt paa Formiddagen, faldt han dog i Søvn, da de var kommen op paa Landevejen, og trillede ned i Bunden af Vognen. Da der nu var en Del Fremfærd i den ene Hest, medens den anden var temmelig doven, fik Vognen en skæv Gang og endte i Grøften, hvor Thomas fik det ene Ben slemst i Klemme og laa i en ynkværdig Tilstand med »Kassen« til Dels oven over sig. Heldigvis kom en vejfarende ham til Hjælp og fik ham ud af Klemhærken. Han hjalp ham saa Vognen og Kassen op, skældte ham Huden fuld og sendte ham videre.

Hen paa Eftermiddagen kom ogsaa Thomas hjem med »Madammen« og fortalte om sine Genvordigheder. »A hår åller kjend Mågen, den Skam der øwergik mæ! Han kaldt mæ en Swyn å så, te A mot skamm' mæ ower få enhver Mennisk, A traf: å legg å vælt o æ hyw, klår Formæjda, naar A wa kyerind atter Juermur te mi egen Kuen!«

Saadan hvad man maaske kan kalde den mere udvortes Pænhed, lagde Folk jo ikke saa megen Vægt paa i ældre Tid som nu om Stunder. At en ellers pæn Gaardmand kom hjem fra Marked eller Gilde med en større »Hund i Rebet«, ansaas ikke for nogen Skam. Det kunde maaske derimod vække en Smule Opsigt, hvis én var bleven helt »afdrukken«, saa han ikke var i Stand til at holde sig paa Benene eller at retirere sig selv.

Om en af de Snebjerg Gaardmænd, som tillige var et anset Medlem af Sogneforstanderskabet, fortælles der ogsaa, at naar han kom til Lundmarked og havde faaet »æ Hummel i æ Øør«, havde han ogsaa Lyst til at »slaas en Krumm'«. Han søgte derfor at »ærre sig ind« paa en eller anden, og hjalp dette ikke, tog han vedkommende ved Øret og vred rundt, hvorved han gerne opnaaede sin Hensigt.

Han kom dog nok fra denne Skik efterhaanden. Han var nemlig ikke særlig god til at slaas, hvorfor det som Regel endte med, at han fik Tærsk, hvilket virkede noget dæmpende paa Lysten. — Samme Mand var engang i Lundmarked bleven noget »ujens« med sin Nabomand. Længere hen paa Aftenen havde han dog glemt dette, og ud paa Natten var de to Mænd paa Vej hjemad i Fred og god Forstaaelse. Da de nu nærmede sig Hjemmet, kom Manden i Tanker om, at han var »rywsulten« og svor paa, at Naboen skulde med ind og have noget at æde, hvilket denne villig gik ind paa. Da de nu kom ind, var Lysene jo slukkede og alle i Seng, og de to Nattevandrere brød saa ind i Spisekammeret og tog godt for sig af Retterne og gnavede bl. a. Kødet af et Faarelaar, som der lige var taget Hul paa. Da han et Par Dage efter traf Naboen, kunde han jo betro denne, at Konen havde været ualmindelig møsk og sur siden Markedsturen. Konen var nemlig — mildest talt — »nåt nyw«, og havde jo regnet med at Faarelaaret skulde have været »ikke saa kort.«

Oppe i Snejbjerg Bjerre boede i sin Tid »Jens Nøjgør«, som hørte til de meget sejge Jyder. Naar han var kørende med »æ Øg« til Herning, gik det altid i Skridtgang, baade hen og hjem — og det tog jo dog Tid. Engang skulde han hente Doktoren til en Slægtning, der var bleven syg. Da han havde faaet Doktoren læsset paa Vognen, sagde han: »Hyp!« og saa gik det i Skridtgang til Snejbjerg. Doktoren blev snart vred og gav »grow å æ Væssen«; men det hjalp aldrig en Smule. Da de kom til Snejbjerg, drejede han ind i Krostalden. Nu blev Doktoren da »hiel mandhwolm«, han var formelig ved at gaa oven ud af Vognen: — om Manden nu var helt tovlø, vilde han nu oven i Købet til Kros ogsaa?! — Jens mente imidlertid, at »æ Øg« kunde have godt af en Haandfuld Havre, og han selv kunde have godt af en Puns — »og du kan jo faa én med«. Doktoren blev imidlertid siddende paa Vognen; han skulde ingen Puns have — og saa kunde der blive to til Jens. —

Da han endelig kom ud igen, havde Medicinmanden imidlertid opsamlet et stort Reservefond af Raseri. Jens lod Uvejret rase; han tænkte, det fik »wal Æend« engang. Men det lod ikke til at faa Ende. Da de nu var kommen paa Bakken oven for Tanderup og det snarere blev værre end bedre med Udskældningen, tabte Jens imod Sædvane Taalmodigheden, drejede sig om i Sædet og sagde til den forbitrede Doktor: »Hvis du no ett holder den forb . . . Kjæew, saa skal A kyer lieg ud å sæt dæ aw i Tanderup Gosdam!« — Efter denne frygtelige Trusel faldt Doktoren til Ro; men da han skulde hjemad igen, forlangte han at faa en anden Kusk.

Der er meget, som forsvinder i Tidens Løb. Ting eller Sædvaner, som man har haft for Øje i Menneskealdre og vænnet sig til at se paa som noget, der hører med til Tilværelsen, begynder pludselig at visne. En skønne Dag er det helt forbi, og saa lydlost forsvinder det gamle, at man maaske først længe efter kommer i Tanker om, at det har listet sig bort fra Tilværelsen. Det er f. Eks. maaske de færreste, der har skænket det en Tanke, at i den sidste Snes Aar er Dagvognene forsvundne fra Danmarks Landeveje, og at den yngste Slægt slet ikke kender noget til disse »Rumlekasser«.

Men blandt de Ting, som allerede for rum Tid siden er forsvunden, er Drifterne »ad æ Sonden« med Faar, Svin, Hornkvæg og Gæs, noget som for et foregaaende Slægtled var et dagligdags Syn. Forsvunden er sammen med dem Driverne og Trækkerne og hele det brogede Markeds- og Landevejsliv, som vi nu kun kender fra de gamles Fortællinger. Det, som holdt sig længst, var Driften med Lam, til Dels ogsaa med Hornkvæg. Allerede i Tredserne var Svinedrivningen i det væsentligste ophørt i den gammeldags Skikkelse, og de fleste nulevende husker den kun af Navn og næppe nok det. Der er gaaet mange Drifter af Svin over Kongeaen og ingen ved, hvornaar den Trafik begyndte. Forrest i en saadan Drift gik Svinehandleren selv med Svinepysken og Brødposen over Skulderen og Penge-

katten om Livet; men det er saa længe siden, man har set et saadant Syn paa Vejene, at det næsten er som et Eventyr endnu at finde en Gamling, der har været med til det og kan fortælle om det.

Det kan gamle C l a u s F r a n d s e n i Snebjerg. Han har drevet med Svin til »Holsten« for Henrik Vejen og andre Rindmænd, som drev Svinehandel. Men han var dengang en ung Knægt, og nu er han 95 Aar, saa det er jo noget siden. — Han mener, at de kunde have en tre Snese i Flokken, og paa Spørgsmaalet om, om det ikke var en besværlig Bestilling, svarer han, at det var endda ikke saa farligt, da de kun kom en 3 Mil frem om Dagen. Føreren eller Svinehandleren gik selv forrest med Brødposen og strøede stadig væk »Brødpikler« ud for Svinene for at faa dem i Gang. Om Natten kom de jo i Hus. Der var Steder, hvor de kunde holde til. Saa blev der lagt Rug i nogle smaa Dynger, og dem aad Svinene op til sidste Kærne. Naar de kom til Husum (eller Læk?), sørgede Manden for, at Claus fik 4—5 Meldmader at gaa hjem paa, og det nøjedes Claus med; for han generede sig for at gaa ind undervejs. Naar det var varmt Vejrr, kunde Flokken blive løbsk. Det erindrers Claus dog ikke noget om. Han siger, at det var sjældent, at Svinene faldt paa at »skjenne«. Men man maatte passe paa, naar man kom forbi en Mølle. Hvis Møllen gik, løb Svinene løbsk. Men naar man gav Møllersvendene en Skilling, skulde de nok sætte Møllen i Staa. Engang var Claus kommen med som Driver for en Svinehandler, der var »saa fæl gerrig«. Og da de nu kom til en Mølle, satte Svendene jo ganske vist Møllen i Staa. Men saa sagde den gerrige Fører: »Aa, mon vi ikke lige kunde liste forbi!« — Da Møllersvendene mærkede, at de skulde snydes for deres Tribut, satte de Møllen i Gang, og Svinene »skjennede«. Det gik nu ud over Markerne; men de holdt sig dog samlede i Flok. Claus løb saa stærkt, at han forsprængte sine Ankler og ikke kunde gaa. Føreren sagde, at han ikke havde haft behov at løbe saadan, han skulde have ladet Svinene løbe, til de kom i Tanker om at standse. Nu maatte de leje Plads til Claus paa en Vogn, saa at han kunde

komme hjem; men det tog hele hans Driverløn, saa han ikke fik en Skilling for Rejsen.

. . . Da Drivervejen gik igennem Snejbjerg, var der forskellige Hvilesteder i Sognet, saaledes i Store Volsgaard, hvor der var megen Indkvartering og vistnok halvvejs noget Kro. Ogsaa i Albæk havde vistnok somme af Driverne Tilhold. Her kom jævnlig en gammel Svinedriver, som de kaldte Frederik Asp. Man sagde, at Svinene gik og snakkede med ham, og at de saa herlig kunde udtale hans Navn. De mindre Grise sagde: »Frerrik, Frerrik, Frerrik!« hvorpaa de gamle Galte tilføjede: »Asp, Asp, Asp!«

Grisene var jo ikke akkurat lige store; men det var ellers nogle løjerlige højbenede Ungsvin, deher »Drywgolt«, de var mestendels en 7—8 Maaneder gamle, saa magre, at man kunde tælle Sidebenene paa dem, med stort Hoved og lange, stive Børster.

. . . Det vigtigste Bedested for Driverne var jo dog Snejbjerg Kro. Her ved den gamle Krogaard var der en rigtig Samlingsplads ind mod Kirkegaarden for alle Slags vejfarende Folk. Her kom ridende Folk og bandt deres Heste udenfor, inden de gik ind. Der var en Række høje Sten, hvorpaa der laa en Bjælke med Ringe til at binde Hestene i. Og her kom Driverne med deres forskellige Slags Undersaatter. Studedrifterne, der skulde sønder paa, laa ude paa Marken og fik deres Hø m. m. Svinedrifterne kom ind paa Gaardspladsen. Der blev ogsaa Gæssene lukket ind om Natten. Men naar Gaarden saadan var fuld af Gæs, var det næsten umuligt at gaa over Gaarden med en Lygte; thi Gæssene stimlede da sammen om Lyset.

At man ikke i ældre Tid — saaledes som i vore Dage — saa med Velvilje paa Udstykningen, kan vi se af Fabricius' Beretning i 1812. Ogsaa et halvt Hundrede Aar senere vakte Udparcelleringen i Tanderupkjær mørke Anelser hos Sogneforstanderskabet, der saa paa den Sag med megen Betyrning; de maatte jo strande paa den Opdyrkning, ikke kunne faa Føden og til sidst gaa paa Sognet! — Der er da ogsaa mange Fortællinger om de trange Kaar i de første Aartier. Det kneb

med at faa Føden; en af dem, der var Barn dengang, fortalte senere, at han engang hørte Tale om en Gaard, der skulde være saadan en god Madplads, og han tænkte da i sit stille Sind, at der maatte de vist faa »nogle gode, tykke Meldmader«. Han kunde ikke tænke sig, at der kunde forstaas andet ved en god Kost end at faa nok. — Samme Knægt var engang med sin Fader til Herning Marked, og de var da inde hos gamle Bager Meder, hvor de fik et 15 Øres Franskbrød med Smør paa. Medens han nu guffede den Kost i sig, tænkte han paa, at det maaske kunde være muligt, at Kongen kunde faa Raad til at leve saadan til hverdags! — Et Sted derude havde de ingen Senge, men laa i »en Baj« paa Gulvet. Engang da de skulde have Jordmoderen, syntes Manden dog, at det var saa fattigt at tage imod hende paa den Maade, og han fandt da paa, medens der var Bud efter »Madammen«, at mure et Sengested op af graa Sten og Ler. Men det kunde jo ikke blive tørt saadan i en Hast, og da Jordmoderen — Stine Mortensen — kom, blev hun under Forretningen slem tilsmurt og var »hverken gue eller nowrledes«.

Værst var det for Konerne i 1864, da Mændene var i Krigen. En Husmoder holdt dog om Vinteren Brødet i Huset ved at plukke Lyng; det var jo en haard Bestilling, da der mange Gange var Rim i Lyngtoppene. En Nabo, Søren Kr. Snedker, kørte saa Lyngknipperne til Herning og solgte dem til Bager Meder. Pengene delte de lige, og Konen syntes, at hun gjorde den bedste Handel, da hun kunde plukke et Læs i den Tid, da han gjorde Heringturen med Studene. Da den Forretning slap op, kom det til at se mørkere ud, Konen græd for Brødet, og en lille 5—6 Aars Pige, som hun havde, sagde da: »Du ska ett græd for mi Skyld, bette Mowr, A ka ed nowr Surkaal!« — Det var ellers en tapper Kone. En Dag, da hun syntes, det var saa øle for hende, gik hun op at besøge sin Moder ved Gjellerup Kirke, og gik de 2 Mil hen og hjem med Barnet paa Armen. — Om Foraaret skulde de jo have Sæden i Jorden, og tre Nabokoner dernede gik da op til Sogneforstanderne og vilde have dem til at sørge for, at de kunde faa deres Arbejde

gjort, saadan at de kunde beholde Koen — det havde deres Mænd skrevet hjem, at de kunde gøre Krav paa. Men de tre Koner kom grædende hjem. Forstanderskabet havde talt dem haardt til; de skulde snart have baade dem og deres Rollinger paa Sognet! — Den ene skrev saa til hendes Mand, og han viste saa sin Kaptajn Brevet. Denne skrev straks en meget skrap Skrivelse til Forstanderne og svor og bandte — ganske militærisk — paa, at han nok skulde faa disse Sognekonger til at gaa ret om. — Forstanderne fik dog aldrig Skrivelsen at se; de var nok alligevel af sig selv kommen i Tanker om, at det var en skidt Behandling, og de sendte et Spænd Heste ned i Kæret. — Det bør dog tilføjes, at var man kneben og karrig paa den Maade, saa var den private Godgørenhed større end nu om Stunder. En af Sogneforstanderne sendte saaledes til Julen 2 Karle med alt, hvad de kunde bære af Flæsk og Sigtebrød ned til de samme 3 Familier. — Tankegangen var jo den, at man maatte være meget forsigtig med, hvad man lovede ud af Sognets Midler; men hvad man gav hen af sit eget — det kom ingen ved. Og selv om dette jo ikke stemmer med Nutidens mere samfundsmæssige Syn, var der jo dog en vis Fornuft i det.

Engang var der kommen »Sygen« i Hans Skrogstrups Besætning i Tanderup Huse. Der blev saa sendt Bud til en »klog« Mand, der raadede ham til, at han skulde gaa op paa sin Søndermark. Der vilde han finde en stor Sten, og naar han lettede den, vilde han finde en Hugorm; den skulde han sætte i Frihed. Derpaa skulde han gaa hjem og skære et Kors i Overstykket i Dørkarmen til Kostalden. Disse Raad fulgte Manden. Han fandt ogsaa Stenen og Hugormen, og Besætningen kom sig.

Anders Thuesens Moder og Jens Jensens Kone i Spandbjerg var bleven »saa fåle ujens«; der var ikke Tale om, at de to Nabokoner paa nogen Maade kunde forliges. Saa blev det engang rent galt med deres Høns i den ene Gaard, de vilde ikke lægge

andet end »Stenæg«. Og Konen var nu vis paa, at det var den anden Kone, som havde forhekset dem. Engang, da Nabokonen kom derover, tog hun Ildklemmen og gennemtærskede hende med den. Men fra den Tid af lagde Hønsene rigtige Æg igen.

Chr. Nielsen i Stordaas havde Skyld for, at han kunde hekse. Det var f. Eks. ikke saa sjældent, at han løb i en Hares Skikkelse. Nu kom der af og til Folk om til Naboen, Mogens Mikkelsen, med en gammel, udslæbt Hest, som han skulde skyde for dem. Men hvis Chr. Nielsen var i Nærheden, vilde Smeden ikke have med at gøre at prøve paa det; det mente han ikke kunde nytte. En Dag kom en Mand trækkende med en Helms, som han vilde have Mogens til at skyde; men det lod ikke til, at denne havde nogen Hast med at faa begyndt. Han blev ved at passe sin Bestilling, og engang imellem skottede han ud af Smediedøren — over til Huset lige over for, hvor Chr. Nielsen stod i sin Stuedør i Skjortærmer og med Hænderne i Lommen og saa ned mod Smeden. Til sidst tabte Manden Taalmodigheden og spurgte Mogens, om han ikke snart vilde til at skyde den Krik. — »Hnæj!« sagde Smeden foragteligt, »det kan oller nøtt å prøw o å skyer æ Hæjst, saa læng h a n staa der. Det hår A prøwed o saa tit — den staa lieg styw!«

Den gamle Lauge Hundkjær — ham, der var Skrædder og døde 1828 — gik en Dag om til Næstholt. Da der ingen var i Stuen, satte han sig ned, og han fik da Øje paa en Bog, som laa oppe paa en Hylde. Da han var meget for at læse, tog han Bogen ned og begyndte at læse i den. Men det traf sig saa uheldigt, at det var C y p r i a n u s, han havde faaet fat paa, og da han havde læst lidt i den, sad der ved Siden af ham en lille Mand med en rød Lue paa Hovedet. Det var Lauge jo meget ked af; men han vidste ikke, hvorledes han skulde bære sig ad med at faa ham væk. Lidt efter kom Næstholtmanden ind; men han vidste heller ingen Raad.

Der var saa ikke andet for, end at de maatte have Bud om efter Præsten. Da han kom, tog han Bogen og læste paa den rigtige Maade, og de blev da den uvelkomne Gæst kvit.

I Snebjerg Bjerge levede for en 60—70 Aar siden Peder Ahles Broder, Jens Kristen, han havde i Huset, foruden Konen, sin Svigermoder. Et Aar var Jens Kristen bleven saa sær sløj, og Kvindfolkene var nær ved at komme i Tanker om, at han var ved at tabe Arbejdslysten, i hvert Fald syntes de da, at han bestilte for lidt. Men da der var gaaet en Tid, blev han syg og begyndte at skranke, og deher to Kvindfolk satte sig da i Hovedet, at han maatte være forgjort, og at det vilde være heldigt, om de kunde faa Bud til den kloge Kone i Himmerland. — »Saa tilbøj A, te A wild go, naar de vilde give mig Erstatning for mine Udgifter«, fortalte Peder Ahle, »å A kam saa a Stejl!«

Der var jo 17 Mil for Peder at gaa — og lige saa langt tilbage igen, saa det blev jo en noget trælsom Vandring. Peder kom i god Tid hjemme fra — og det var jo »o æ Sommer, da æ Daww wa lánng«. Ved Middagstid naaede han Viborg, hvor han tog sig en Hvil og bedede lidt, og saa hen paa Eftermiddagen kom han til Skals. Der var han inde at spørge om Vej. Manden syntes, at det var for langt for ham at gaa, og mente ikke, at det var nødvendigt. »A hár en Nabo, som hedder Kræ Pæjsen, han er áll lissaa klog!« sagde han.

Men P. Ahle vilde naturligvis ikke komme hjem uden at have forrettet sit Ærinde ordentlig. Han modstod altsaa denne Fristelse og drog videre. Men da han kom til Vindblæs, fik han at vide, at den kloge Kone var død! — »Men det skal du aldrig bryde dig om«, tilføjede Manden, »A er hinner Svigersøn, å A hár lær hind æ Kunst af«.

P. Ahle begyndte saa at fortælle Sagens Omstændigheder, hvilket den kloge Mand hørte paa i Tavshed. Derefter gik han ind i et mørkt Rum, som de havde, og Peder lagde Mærke til, at han gik baglængs ind; han mente, at han læste nogle Besværgelsesformularer derinde.

Da han kom igen, gav han P. Ahle en Recept. Efter den skulde han købe paa Tarm Apothek. Saa skulde Medicinen graves ned i Kalgaardsjord i 24 Timer, hvorefter Jens Kristen skulde have en Dram af den daglig. Dernæst skulde han liste sig ind i en anden Mands Have, og der skulde han skære tre Vidjer, hvoraf der skulde laves en Krans, som den syge Mand skulde trækkes igennem.

Med den Besked gav P. Ahle sig paa Hjemrejsen, og da han endelig naaede hjem, havde han endnu Rejsen til Tarm tilbage, og der var vel godt en tre Mil, saa alt i alt fik han en Vandring paa over 40 Mil ud af det. Desværre hjalp det altsammen intet. De bildte sig nok ind i Begyndelsen, at Jens Kristen blev lidt bedre; men det var jo Tæring, og det endte da med, at han døde.

Indholdsfortegnelse.

1. Del.

I. Træk af Sognets ældre Historie	3
Stednavne 3 — Herregaarden 7 — De gamle Gaarde 27 — Præsteindberetninger 32 — Her- redstinget 41 — Fællesdriften 48 — Snebjerg i 1787 53 — Efter Stavnsbaandets Løsning 61.	
II. Kirke og Skole	68
Kirken 68 — Præsterne 82 — Skolevæsenet 99.	

2. Del.

III. Gennemgang af Sagnet	3
Indledning 3 — Haunstrup 11 — Albæk 21 — Volsgaard 28 — Studsgaard-Gjessinggaard 34 — Amtrup 38 — Bjerregaard 43 — Smedegaard og Tanderupkjær 45 — Toustrup og Krogstrup 52 — Snebjerg By 57 — Munkgaard og Kæret 69 — Helstrup, Fonvad, Snærlund 73 — Ør- skov, Bassumgaard, Lundmølle 83 — Næstholt, Hundkjær, Gjødstrup 90.	
IV. Træk af Sognets Historie II.	99
Kommunalvæsen 99 — Tre Sogneraadfor- mænd 110 — De nulevende 119 — Andre af Sognets Mænd 124 — Mejeridriften 126 — Sparekassen 130.	

Rettelser og Tilføjelser	131
Efterskrift	136
Tillæg: Smaatræk fra ældre Tid	139

1. Del faas endnu i Boghandelen.